T.C. DİCLE KALKINMA AJANSI
Yenişehir Mahallesi, Kızıltepe Cad. No:6/1 Artuklu/MARDİN
Tel : +90 (482) 212 11 07
Faks : +90 (482) 213 14 95
Web: : www.dika.org.tr

Destek Hattı:
444 24 54

TRC3 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı

CİLT II

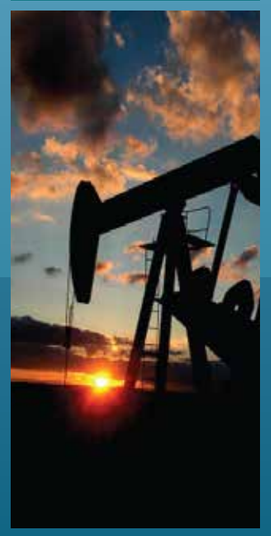

TRC3 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı

Mardin • Batman • Şırnak • Siirt

CİLT II. BÖLGESEL GELİŞME STRATEJİSİ

www.dika.org.tr

DİKA
dicle kalkınma ajansı
tigris development agency

TRC3 Bölgesi
2014-2023 Bölge Planı

Mardin • Batman • Şırnak • Siirt

CİLT II. BÖLGESEL GELİŞME STRATEJİSİ

DİKA®
dicle kalkınma ajansı
tigris development agency

DEĞİŞİM HEP BİRLİKTE MÜMKÜN

DİKA®
dicle kalkınma ajansı
tigris development agency

DEĞİŞİM BAŞLADI

“Beşeri ve doğal kaynakları ile mekânsal potansiyelini en etkin şekilde kullanarak rekabet gücü ve refah düzeyi açısından Ülkemizi yakalamış bir bölge...”

SUNUŞ

Dicle Kalkınma Ajansı (DİKA), kurulduğu günden bu yana 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanunun “... kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma planı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak...” hükmü doğrultusunda TRC3 Bölgesi'nde (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) çalışmalarını yürütmektedir. Ajansımız, Kanunda belirtildiği üzere bölgesel gelişme ve kalkınmanın sürdürülebilir bir şekilde sağlanması için bölge planlarının hazırlanması ve programların bu çerçevede uygulanmasından sorumludur.

Ajansımızın 2011-2013 dönemini kapsayan Bölge Planı sürecinin tamamlanma aşamasına gelmesiyle birlikte, yeni dönem bölge planının hazırlanması ihtiyacı hâsıl olmuştur. Ajansımız, Ülkemizin 2023 vizyonuna katkı sağlamayı amaç edinerek, 2014-2023 döneminin sosyo-ekonomik gelişme ve kalkınma hedeflerini ortaya koyan, bu hedeflere ulaşmak için gerekli strateji ve tedbirleri geliştiren, insan odaklı, mekânsal gelişimleri ve eğilimleri dikkate alan yeni Bölge Planı'nı, Bölge'deki tüm paydaşların ortak aklının bir ürünü olacak şekilde katılımcı bir yaklaşımla hazırlamıştır. 2014-2023 Bölge Planı öncelik ve tedbirleri, Ülkemizin temel politika dokümanı olan Onuncu Kalkınma Planı ve Kalkınma Bakanlığı koordinasyonunda hazırlanan bir diğer belge olan Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi başta olmak üzere, üst ölçekli ulusal plan ve stratejiler ile bağdaşık olacak şekilde hazırlanmıştır. Başta yerel yönetimler olmak üzere Bölge'deki tüm kamu kurumlarının hazırlayacakları stratejik planları yönlendiren üst ölçekli plan niteliğinde olan TRC3 2014-2023 Bölge Planı, 3194 sayılı İmar Kanunu'na göre yerel ölçekteki en üst plandır.

Planın benimsenmesi ve yerelde tüm paydaşlarca sahiplenilmesi amacıyla, Ajans web sayfası üzerinden bir anket çalışması düzenlenmiş ve Bölge'deki paydaşların katılımı ile Bölge'nin 2023 vizyonu belirlenmiştir. “Beşeri ve doğal kaynakları ile mekânsal potansiyelini en etkin şekilde kullanarak rekabet gücü ve refah düzeyi açısından Ülkemizi yakalamış bir bölge olmak” TRC3 Bölgesi'nin 2023 vizyonu olarak belirlenmiştir.

Bölge'nin önümüzdeki on yıllık geleceğini şekillendirmeye katkı sunacak olan bu stratejik dokümanın hazırlanma sürecinin ilk aşaması olarak Bölge'nin mevcut durumu analiz edilmiştir. Analizlerde resmi istatistikî verilere ek olarak, birebir görüşmeler, saha ziyaretleri, toplantılar ve anket çalışmalarından elde edilen veriler de kullanılmıştır. Doğrudan Bölge'yi yansıtan ve Bölge'nin sosyo-ekonomik ve mekânsal yönelimlerini ortaya koyan bu analiz çalışması, belirlenen stratejilerin dayanağı konumundadır. Analizler neticesinde Bölge için tespit edilen güçlü ve zayıf yönler ile fırsatlar ve tehtidler baz alınarak Bölge'deki paydaşlar ile birlikte, Bölge'nin içsel dinamiklerini harekete geçirmeyi hedef alan üç stratejik eksen (Beşeri Gelişme ve Sosyal İçerme, Katma Değerli Üretim ve Hizmet, Sürdürülebilir Çevre ve Mekansal Yerleşim) ve bir yatay eksen (Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi) çerçevesinde öncelikler belirlenmiş ve bunları somutlaştırmaya yönelik olarak tedbirler ortaya konmuştur. Ayrıca bu planın uygulanmasına yönelik olarak izlenecek yol ve olası finansman kaynaklarına çalışma içerisinde yer verilmiştir.

TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) 2014-2023 Bölge Planı'nın hazırlanması sürecinde katılım sağlayan ve değerli katkılarını sunan Bölge'deki tüm paydaşlarımıza, süreci titizlikle takip eden ve desteklerini esirgemeyen Yönetim Kurulu üyelerimize, planı detaylı bir şekilde görüşüp değerlendiren Kalkınma Kurulu üyelerimize ve çalışmaların başarıyla yürütülmesi ve tamamlanmasını sağlayan Ajansımız Araştırma, Strateji Geliştirme ve Programlama birimi uzmanlarımıza teşekkürlerimi sunar, büyük bir gayret ve emek ile hazırlanan ve referans bir belge niteliği taşıyan bu dokümanın Bölgemizin kalkınması amacıyla çalışan tüm kurum ve kuruluşlar için faydalı olmasını dilerim.

Yüksek Mimar Yılmaz ALTINDAĞ
Genel Sekreter

TRC3 2014-2023 BÖLGE PLANI HAZIRLIK ve ONAY SÜREÇLERİ

Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu
Bölgesel Gelişme Komitesi
Dicle Kalkınma Ajansı Yönetim Kurulu
Bölge Planı Yönlendirme ve Değerlendirme Yerel Komitesi

Prof. Dr. Abdüsselam ULUÇAM	Batman Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Murat ERMAN	Siirt Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Serdar Bedii OMAY	Mardin Artuklu Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Ali AKMAZ	Şırnak Üniversitesi Rektörü

Dicle Kalkınma Ajansı Plan Hazırlama ve Koordinasyon Ekibi

Ayşe AKYAPI (Editör)	Uzman
Eyyüp BULUT	Uzman
Fuat ÖZCAN	Uzman
Mehmet Emin PAÇA	Birim Başkanı
Mehmet UNCU	Uzman
Murat ERÇİN	Uzman
Özgür Sertaç AZİZOĞLU	Uzman

Dicle Kalkınma Ajansı Kalkınma Kurulu

Siirt Üniversitesi
Batman Üniversitesi
Şırnak Üniversitesi
Mardin Artuklu Üniversitesi
Batman İl Özel İdaresi
Siirt İl Özel İdaresi
Şırnak İl Özel İdaresi
Batman Ticaret ve Sanayi Odası
Siirt Ticaret ve Sanayi Odası
Şırnak Ticaret ve Sanayi Odası
Batman Kent Konseyi
Mardin Kent Konseyi
MÜSİAD Batman Şubesi
MÜSİAD Mardin Temsilciliği
TÜMSİAD Batman Şubesi
Batman İl Defterdarlığı
Kızıltepe Ticaret Borsası
Mardin İş Kadınları Derneği
Batman ABİGEM Şubesi
Siirt İşadamları Derneği
TÜİK Siirt Bölge Müdürlüğü
Şırnak Sağlık İl Müdürlüğü
Mardin Sağlık İl Müdürlüğü
Siirt Ziraat Mühendisleri Odası
Batman Milli Eğitim İl Müdürlüğü
Mardin Milli Eğitim İl Müdürlüğü
Şırnak Milli Eğitim İl Müdürlüğü
Siirt Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü
Mardin Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
Mardin Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü
Siirt Aile Ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü
Siirt Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
Siirt Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü
Şırnak Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü
Şırnak Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
Şırnak İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü
Silopi Sınır Ticareti İthalat ve İhracat Yardımlaşma Derneği
Batman Belediyesi
Mardin Belediyesi
Siirt Belediyesi
Cizre Belediyesi
Dargeçit Belediyesi
Derik Belediyesi
Gercüş Belediyesi
İdil Belediyesi
Kızıltepe Belediyesi
Kozluk Belediyesi
Ömerli Belediyesi
Pervari Belediyesi
Savur Belediyesi
Silopi Belediyesi
Şırnak ÇATOM Merkezi
Mardin İl Defterdarlığı
Şırnak Gençlik Merkezi
Mardin ÇATOM Merkezi
Batman Mimarlar Odası
Şırnak Ziraat Odası
Mardin Ziraat Odası
Batman Ziraat Odası
Siirt Arıcılar Birliği
USTAD (Başkan)
Aydınlar Kaymakamlığı
Beşiri Kaymakamlığı
Beytüşşebap Kaymakamlığı
Eruh Kaymakamlığı
Hasankeyf Kaymakamlığı
Kızıltepe Kaymakamlığı
Kozluk Kaymakamlığı
Kurtalan Kaymakamlığı
Nusaybin Kaymakamlığı
Sason Kaymakamlığı
Şirvan Kaymakamlığı
Batman Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği
Mardin Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği
Siirt Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği
Şırnak Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği
Siirt ve İlçeleri Fıstık Üreticileri Birliği
Şırnak Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliği
Batman Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü
Mardin Sanayici ve İşadamları Derneği
Mardin Turizm ve Otelciler Derneği
Batman Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü
Batman Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
Batman Gıda, Tarım, Hayvancılık İl Müdürlüğü
Batman İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü
Batman Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü
Mardin Bilim, Sanayi ve Teknoloji Müdürlüğü
Mardin Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü
Mardin İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü
Mardin Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü
Siirt Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü
Siirt Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü
Şırnak Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü
Şırnak Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü
Şırnak Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü
Şırnak İpekyolu Gümrük Müdürlüğü
Şırnak Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği
Şırnak İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

TRC3 2014-2023 BÖLGE PLANI KATILIMCILIK ŞEMASI

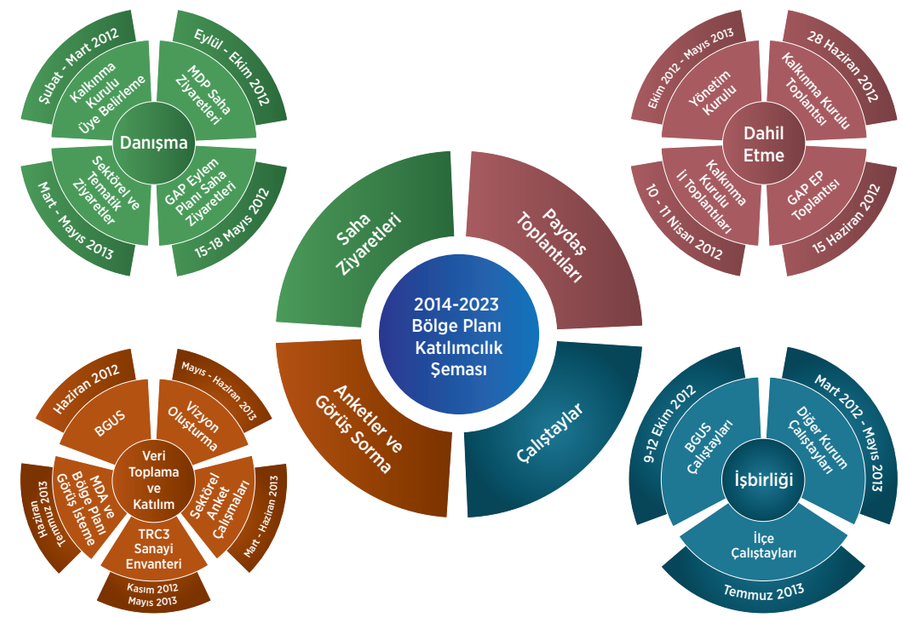

Dicle Kalkınma Ajansı Katılımcılık Metodolojisi

Paydaş Analizi

- 2011-2013 Bölge Planı hazırlıkları ve Yatırım Destek Ofisleri
- Sektör ve Tema Paydaş Analizleri

Katılımcılık Araçları

- Anket ve Görüş sorma
- Çalıştay ve Paydaş Toplantıları
- Saha Ziyaretleri

Danışma: Analizler, alternatifler veya kararlar hakkında paydaşların geribildirimini alma

- Kalkınma Kurulu Üye Belirleme Çalışmaları (Şubat - Nisan 2012)
- BGUS Anketi (Haziran 2012)
- Vizyon Oluşturma Anketi (Mayıs - Temmuz 2013)
- Mevcut Durum Analizi ve 2014-2023 Bölge Planı Görüşe Sunma (Haziran - Temmuz 2013)

Dahil Etme: Kararların alınma sürecine paydaşların müdahil olması

- Kalkınma Kurulu İl Toplantıları (10-11 Nisan 2012)
- GAP Eylem Planı Revizyon Toplantısı (15 Haziran 2012)
- Kalkınma Kurulu Toplantısı (28 Haziran 2012)
- Mali Destek Programları Öncelik Belirleme Saha Çalışmaları (Eylül - Ekim 2012)
- BGUS Öncelik Çalıştayları (09-12 Ekim 2012)
- İlçe Çalıştayları (Temmuz 2013)

İşbirliği: Tercih edilen karar ve planların paydaşlarla işbirliği içerisinde oluşturulması

- GAP Eylem Planı Saha Araştırması (15-18 Mayıs 2012)
- TRC3 Bölgesi Sanayi Envanteri (Kasım 2012 - Mayıs 2013)
- TRC3 Bölgesi Kentsel Altyapı Anketi (Nisan - Mayıs 2013)
- Yönetim Kurulu Toplantıları (Ekim 2012 ve Mayıs 2013)

İÇİNDEKİLER

6 BÖLGESEL GELİŞME STRATEJİLERİ

7 FINANSMAN VE UYGULAMA

8 DEĞERLENDIRME VE SONUÇ

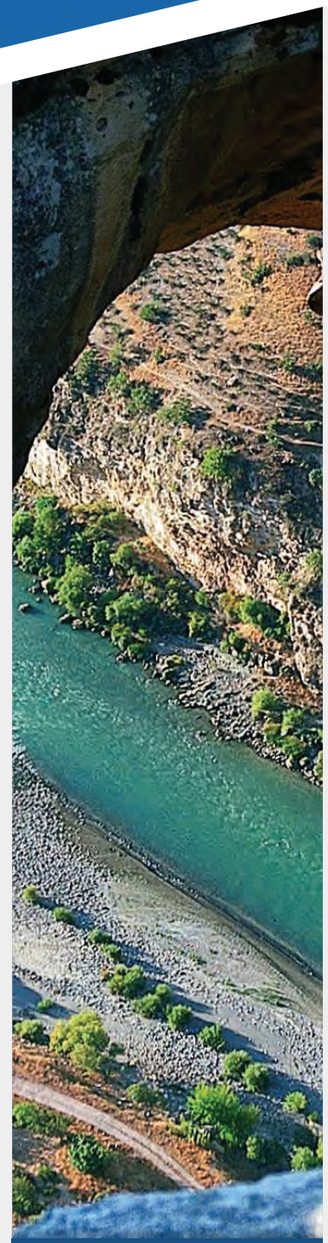

KAYNAKÇA

EKLER

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ VII
TABLO LİSTESİ XII
ŞEKİL LİSTESİ XII
STRATEJİK ÇERÇEVE XV

6.BÖLGESEL GELİŞME STRATEJİLERİ 1
6.1.Beşeri Gelişme ve Sosyal İçerme 2
6.2.Katma Değerli Üretim ve Hizmet 44
6.3.Sürdürülebilir Çevre ve Mekânsal Yerleşim 76
6.4.Yatay Eksen: Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi 120

7.FINANSMAN VE UYGULAMA 124

8.DEĞERLENDIRME VE SONUÇ 130

KAYNAKÇA 140

EKLER 148

TABLO LİSTESİ

Tablo 84 : TRC3 Bölgesi'nde Faaliyet Gösteren Firmaların İllerdeki Konumları 52
Tablo 85 : TRC3 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı Finansman Kaynakları 126
Tablo 86 : Planlamada Rol Dağılımı 138

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 193 : TRC3 Bölgesi'nde 2008-2012 Yılları Arası İşgücünün Eğitim Durumu 19
Şekil 194 : TRC3 Bölgesi Mekânsal Gelişme Şeması 132

KISALTMALAR

AB: *Avrupa Birliği*
ABD: *Amerika Birleşik Devletleri*
ADNSK: *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi*
Ar-Ge: *Araştırma ve Geliştirme*
AAT: *Atıksu Arıtma Tesisi*
BELDES: *Belediyelerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi*
BGUS: *Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi*
BM: *Birleşmiş Milletler*
BOTAŞ: *Boru Hatları ile Petrol Taşıma A.Ş.*
Bölge: TRC3 Bölgesi
BROP: *Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı*
BSK: *Bitümlü Sıcak Karışım*
BTK: *Bilgi Teknolojileri Kurumu*
COSIT: *Irak Merkez İstatistik Kurumu*
ÇATOM: *Çok Amaçlı Toplum Merkezleri*
ÇED: *Çevre Etki Değerlendirme*
ÇDP: *Çevre Düzeni Planı*
DAİB: *Doğu Anadolu İhracatçılar Birliği*
DEDAŞ: *Dicle Elektrik Dağıtım A.Ş.*
DGBH: *Doğal Gaz Boru Hattı*
DHMİ: *Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü*
DİE: *Devlet İstatistik Enstitüsü*
DİKA: *Dicle Kalkınma Ajansı*
DKP: *Doğal Kaynaklar ve Pazar Uygunluğu*
DLH: *T.C. Demiryolu, Limanlar ve Hava Meydanları İnşaatı Genel Müdürlüğü*
DPT: *Devlet Planlama Teşkilatı*
DSİ: *Devlet Su İşleri*
DTM: *Dış Ticaret Müsteşarlığı*
EBKM: *Enerji Verimliliği Kuluçka Merkezi*
EDAM: *Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları Merkezi*
EİE: *Elektrik İlleri Etüt İdaresi*
EPDK: *Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu*
ETKB: *Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı*
EUROSTAT: *Avrupa Birliği İstatistik Kurumu*
EV: *Enerji Verimliliği*
EVD: *Enerji Verimliliği Danışmanlığı*
EVKM: *Enerji Verimliliği Kuluçka Merkezi*
GAİB: *Güneydoğu Anadolu İhracatçılar Birliği*
GAP: *Güneydoğu Anadolu Projesi*
GAP BKİ: *Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi*
GAP EP: *Güneydoğu Anadolu Projesi Eylem Planı*
GAP GİDEM: *Güneydoğu Anadolu Projesi Girişimci Destekleme Merkezi*
GAP YENEV: *Güneydoğu Anadolu Projesi Yenilenebilir Enerji ve Enerji Verimliliği Merkezi*
GES: *Güneş Santrali*
GSBH: *Gayrisafi Bölgesel Hâsıla*
GSKD: *Gayri Safi Katma Değer*
GSMH: *Gayri Safi Milli Hâsıla*
GSM: *Gayri Sıhhi Müessese*
GSYİH: *Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla*
GTHB: *Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı*
GZFT: *Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler*
HES: *Hidroelektrik Santrali*
IPA: *Katılım Öncesi Mali Destek Aracı*
IPARD: *Katılım Öncesi Kırsal Kalkınma Destek Aracı*
ISPA: *Katılım Öncesi Yapısal Politikalar Aracı*
ITU: *Uluslararası Telekomünikasyon Birliği*
İHD: *İnsan Hakları Derneği*
İKG OP: *İnsan Kaynakları Operasyonel Programı*
İŞKUR: *Türkiye Çalışma ve İş Kurumu*
KADER: *Kadın Adayları Destekleme ve Eğitme Derneği*
KASDEB: *Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi*
KDV: *Katma Değer Vergisi*
KENTGES: *Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı*
KGM: *Karayolları Genel Müdürlüğü*
KGF: *Kredi Garanti Fonu*
KHGB: *Köylere Hizmet Götürme Birlikleri*
KKP: *Kırsal Kalkınma Planı*
KOBİ: *Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler*
KOSGEB: *Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı*
KÖYDES: *Köylerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi*
KSS: *Küçük Sanayi Sitesi*
LNG: *Sıvılaştırılmış Doğal Gaz*
LPG: *Sıvılaştırılmış Petrol Gazı*
MAŞBAŞ: *Mardin Serbest Bölge Kurucu ve İşleticisi A.Ş.*
MBSŞH ÇDP: *Mardin, Batman, Siirt, Şırnak ve Hakkâri Çevre Düzeni Planı*
MENA: *Ortadoğu ve Kuzey Afrika*
MTA: *Maden Tetkik Araştırma Genel Müdürlüğü*
NASA: *Ulusal Havacılık ve Uzay Dairesi*
OECD: *Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı*
OKP: *Onuncu Kalkınma Planı*
OVP: *Orta Vadeli Program*
OSB: *Organize Sanayi Bölgesi*
ÖSYM: *Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi*
ÖYK: *Özelleştirme Yüksek Kurulu*
PİGM: *Petrol İşleri Genel Müdürlüğü*
SAPARD: *Tarımsal ve Kırsal Kalkınma için Özel Eylem Planı*
SHÇEK: *Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu*
SYDV: *Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı*
SYDGM: *Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü*
SODES: *Sosyal Destek Programı*
STK: *Sivil Toplum Kuruluşu*
ŞNT: *Şartlı Nakit Transferi*
TBMM: *Türkiye Büyük Millet Meclisi*
TEDAŞ: *Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş.*
TEİAŞ: *Türkiye Elektrik İletim A.Ş*
TEP: *Ton Eşdeğer Petrol*
TEPAV: *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı*
TES: *Termik Santral*
TKB: *Tarım ve Köyişleri Bakanlığı*
TKİ: *Türkiye Kömür İşletmeleri*
TMMOB: *Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Başkanlığı*
TOBB: *Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği*
TPAO: *Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı*
TÜPRAŞ: *Türkiye Petrol Rafineleri A.Ş.*
TÜBİTAK: *Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu*
TÜİK: *Türkiye İstatistik Kurumu*
UEA: *Uluslararası Enerji Ajansı*
UIC: *Uluslararası Demiryolları Birliği*
UKB: *Ulusal Kalkınma Planı*
UND: *Uluslararası Nakliyatçılar Derneği*
UNDP: *Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı*
UNESCO: *Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü*
UNWTO: *Birleşmiş Milletler Turizm Örgütü*
URAK: *Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu*
USD: *Amerikan Doları*
Ülke: *Türkiye*
YBBO: *Yıllık Bileşik Büyüme Oranı*
YE: *Yenilenebilir Enerji*
YEGM: *Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü*
YTB: *Yatırım Teşvik Belgesi*

“Beşeri ve doğal kaynakları ile mekânsal potansiyelini en etkin şekilde kullanarak rekabet gücü ve refah düzeyi açısından Ülkemizi yakalamış bir bölge olmak...”

STRATEJİK ÇERÇEVE

1. Beşeri Gelişme ve Sosyal İçerme

1.1 Örgün Eğitime Erişimin Artırılması ve Eğitim Hizmetlerinin İyileştirilmesi
1.2 Bölge'nin Üretim ve Hizmet İhtiyaçlarını Karşılayacak Şekilde Mesleki ve Teknik Eğitimin Yapılandırılması
1.3 Sağlık Hizmetlerine Erişimin Artırılması ve Hizmet Kalitesinin İyileştirilmesi
1.4 Kayıt Dışı İstihdam Oranının Azaltılması
1.5 Dezavantajlı Grupların Toplumsal ve Ekonomik Yaşama Katılımının Artırılması
1.6 Kırsal Alan Yaşam Kalitesinin Artırılması
1.7 Girişimcilik Kültürünün Geliştirilerek İstihdamın Artırılması
1.8 Bölge'deki Kültürel Yaşamın Geliştirilmesi ve Sporun Yaygınlaştırılması

2. Katma Değerli Üretim ve Hizmet

2.1 Katma Değerli Tarımsal Üretimin Artırılarak Markalaştırılması ve Hayvancılık Sektöründe Rekabetçiliğin Geliştirilmesi
2.2 Mevcut Sanayi Alanlarının Geliştirilmesi ve Markalaştırılması
2.3 Katma Değeri Yüksek Alanların Bölge'ye Çekilmesi
2.4 Maden Potansiyelinin Etkin ve Verimli Kullanılması
2.5 Bölge'nin Yenilenebilir Enerji Potansiyelinin Ortaya Çıkarılması ve Değerlendirilmesi
2.6 Bölge Turizminin Rekabetçiliğinin Artırılması
2.7 Bölge'nin Dış İlişkilerinin Geliştirilmesi
2.8 Yatırımcı ve Girişimcilere Yönelik Finansman, Kurumsal ve Teknik Destek Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaygınlaştırılması
2.9 İşletmelerin Tanıtım, Markalaşma ve Pazarlama Kapasitelerinin Geliştirilmesi

3. Sürdürülebilir Çevre ve Mekansal Yerleşim

3.1 Doğal Alanların ve Ekolojik Kaynakların Korunması ve Geliştirilmesi
3.2 İçme ve Kullanma Suyu Yönetiminin Etkin Bir Şekilde Yapılmasının Sağlanması
3.3 Atıksu Yönetiminin Etkin Bir Şekilde Yapılmasının Sağlanması
3.4 Çevre Kirliliğinin Önlenmesi
3.5 Temiz ve Sürekli Enerji Arzının Sağlanması
3.6 Enerji Verimliliği Uygulamalarının Yaygınlaştırılması
3.7 Tarımsal Altyapının Güçlendirilmesi
3.8 İletişim, Ulaştırma ve Lojistik Altyapısının İyileştirilmesi
3.9 Sanayi Bölgelerinin Altyapısının Geliştirilmesi
3.10 Kentlerin Güvenli ve Daha Yaşanılabilir Mekanlar Olarak Planlanması ve Geliştirilmesi

4. Yatay Eksen: Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi

4.1 STK'larda, Yerel Yönetimlerde ve Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi

1. Beşeri Gelişme ve Sosyal İçerme

Öncelik	Tedbir
1.1 Örgün Eğitime Erişimin Artırılması ve Eğitim Hizmetlerinin İyileştirilmesi	1.1.1. Okuryazarlık oranının artırılması ve eğitim bilincinin yükseltilmesi 1.1.2. Okul öncesi eğitimin planlı olarak yaygınlaştırılması ve kalitesinin artırılması 1.1.3. İlkokulda yüksek olan okullaşma oranının niteliğinin artırılması 1.1.4. Ortaokul okullaşma oranının artırılması 1.1.5. Lise okullaşma ve üniversiteye yerleşme oranlarının artırılması 1.1.6. Öğretmen ve idari personelin Bölge'de çalışma motivasyonunu artırıcı politikaların geliştirilmesinin sağlanması
1.2 Bölge'nin Üretim ve Hizmet İhtiyaçlarını Karşılayacak Şekilde Mesleki ve Teknik Eğitimin Yapılandırılması	1.2.1. Sanayide ara eleman ihtiyacının giderilmesi için yüksekokul ve meslek liselerinin kapasite ve kalitesinin artırılması 1.2.2. Emek yoğun sektörlere yönelik mesleki eğitimin uygulamalı olarak yaygınlaştırılması
1.3 Sağlık Hizmetlerine Erişimin Artırılması ve Hizmet Kalitesinin İyileştirilmesi	1.3.1. Sağlık sektöründeki fiziksel altyapı dağılımının iyileştirilmesi 1.3.2. Sağlık sektöründeki insan kaynağı dağılımının ve motivasyonunun iyileştirilmesi 1.3.3. Acil sağlık hizmetlerinin kapasite ve kalitesinin geliştirilmesi ve kırsal alana erişiminin artırılması 1.3.4. Koruyucu ve önleyici temel sağlık hizmetlerinin etkinliğinin ve kalitesinin artırılması 1.3.5. Sağlıklı hayat tarzının teşviki amacıyla bilinçlendirme faaliyetlerinin artırılması
1.4 Kayıt Dışı İstihdam Oranının Azaltılması	1.4.1. Kayıtlı istihdam konusunda farkındalığın artırılması 1.4.2. İşgücünün eğitim ve istihdam edilebilirlik düzeyinin yükseltilmesi ve nitelikli işgücünün artırılması
1.5 Dezavantajlı Grupların Toplumsal ve Ekonomik Yaşama Katılımının Artırılması	1.5.1. Kırsal ve kentsel yoksullukla etkin mücadelenin sağlanması 1.5.2. Çocuklara ve gençlere sunulan imkanların artırılması 1.5.3. Engellilerin toplumsal ve ekonomik hayata katılımlarının artırılması ve yaşlılara sunulan hizmetlerin iyileştirilmesi 1.5.4. Bölge'de kadın statüsünün iyileştirilmesi ve fırsat eşitliğinin yaratılması
1.6 Kırsal Alan Yaşam Kalitesinin Artırılması	1.6.1. Bölge'nin yerel kaynaklarıyla imal edilebilecek alternatif ve düşük maliyetli yol yapım tekniklerinin fizibilite çalışmalarının yapılması 1.6.2. Köy yollarının standart ve imalatlarını mekansal düzeyde ve alan özelliklerine göre belirleyen master plan ve programların uygulanması 1.6.3. Köy ve mezralarda köy içi abonelik ve sayaç uygulamasına geçilmesinin sağlanması 1.6.4. Kırsal alanlarda yetersiz olan atıksu ve kanalizasyon tesislerinin yaygınlaştırma çalışmalarının yürütülmesi 1.6.5. İçme suyu ve kanalizasyon altyapısı tamamlanan yerleşim birimlerinde köy içi yol ve peyzaj çalışmalarının yapılması 1.6.6. Bölge'deki mevcut açık sistem küçük ölçekli sulama tesislerinin kapalı sistem basınçlı sulama sistemlerine dönüştürülmesi 1.6.7. Merkezi kırsal yerleşim modellerinin geliştirilmesi ve tesciline yönelik uygulanabilir kriterler oluşturulması
1.7 Girişimcilik Kültürünün Geliştirilerek İstihdamın Artırılması	1.7.1. Ortaöğretim seviyesinden itibaren müfredata girişimcilik derslerinin eklenmesinin sağlanması 1.7.2. Bölge için Girişimcilik Koordinasyon Kurulu ve bu kurula bağlı inkübatör merkezlerinin kurulması 1.7.3. Mesleki eğitim kurumlarında uygulamalı girişimcilik derslerinin verilmesi 1.7.4. Genç girişimcilerin desteklenmesi ve olası yerel baskıların engellenmesi için tedbirlerin alınması
1.8 Bölge'deki Kültürel Yaşamın Geliştirilmesi ve Sporun Yaygınlaştırılması	1.8.1. Bölge'deki sosyo-kültürel altyapının iyileştirilmesi ve faaliyetlerin artırılması 1.8.2. Bölge'deki spor altyapısının iyileştirilmesi ve faaliyetlerin artırılması

2. Katma Değerli Üretim ve Hizmet

Öncelik	Tedbir
2.1 Katma Değerli Tarımsal Üretimin Artırılarak Markalaştırılması ve Hayvancılık Sektöründe Rekabetçiliğin Geliştirilmesi	2.1.1. Bitkisel üretimin geliştirilmesi ve katma değeri yüksek ürünlerin üretimine destek verilmesi 2.1.2. Hayvansal üretimin geliştirilmesi ve üretimde verimliliğin artırılması 2.1.3. Bölge'ye özgü, katma değeri yüksek ve gelişme potansiyeli olan ürünlerin markalaşma, tanıtım ve pazarlama çalışmalarının desteklenmesi
2.2 Mevcut Sanayi Alanlarının Geliştirilmesi ve Markalaştırılması	2.2.1. Yeni sanayi alanlarının, bilimsel verilere dayalı analizler sonucunda belirlenmesinin sağlanması
2.3 Katma Değeri Yüksek Alanların Bölge'ye Çekilmesi	2.3.1. Geleneksel yöntemlerle üretilen ürünlerin yenilikçi yöntemler ile geliştirilmesi ve Bölge'de üretilmeyen katma değerli ürünlerin üretilmesinin sağlanması
2.4 Maden Potansiyelinin Etkin ve Verimli Kullanılması	2.4.1. Maden ve endüstriyel hammaddelere yönelik arama, etüt ve proje çalışmalarının yürütülmesi ve rezerv envanter bilgilerinin güncellenmesi 2.4.2. Bölge genelinde petrol, doğalgaz ve asfaltit arama faaliyetlerinin artırılması 2.4.3. Yerel ve ulusal düzeyde, Irak-Türkiye doğalgaz boru hattı projesinin gerçekleştirilmesine yönelik çalışmaların sürdürülmesi 2.4.4. Yapımı planlanan termik santrallerde Temiz Kömür Teknolojilerinin uygulanması ve kontrol/denetim çalışmalarının etkin şekilde yapılmasının sağlanması 2.4.5. Mazıdağı Fosfat Tesislerinde; sülfürik asit, fosforik asit ve diamonyum fosfat fabrikalarının kurulması ve gübre üretimine başlanması 2.4.6. Endüstriyel hammadde (kireçtaşı, mermer, bazalt vb.) üretiminin artırılması ve kaynakların değerlendirilmesine yönelik sektörel çeşitliliğin sağlanması 2.4.7. Bölge'nin madencilik potansiyelinin tanıtılması ve madencilik sektörünün Bölge'ye sağladığı katma değerin artırılması
2.5 Bölge'nin Yenilenebilir Enerji Potansiyelinin Ortaya Çıkarılması ve Değerlendirilmesi	2.5.1. Bölge'deki hidroelektrik potansiyelinin çevresel ve ekolojik şartlar göz önüne alınarak değerlendirilmesi 2.5.2. Bölge'nin biyogaz potansiyelinin araştırılması ve enerji üretimine yönelik fizibilite çalışmalarının desteklenmesi 2.5.3. Yenilenebilir enerji kaynağı potansiyelinin noktasal düzeyde belirlenmesine yönelik araştırma ve fizibilite çalışmalarının desteklenmesi 2.5.4. Özellikle kentsel dönüşüm ve toplu konut projelerinde yenilenebilir enerji kaynakları ile enerji üretiminin teşvik edilmesi
2.6 Bölge Turizminin Rekabetçiliğinin Artırılması	2.6.1. Turizm potansiyelinin geliştirilmesi ve kullanım kapasitesinin artırılması
2.7 Bölge'nin Dış İlişkilerinin Geliştirilmesi	2.7.1. Bölge'nin dış ticaret yapma kapasitesinin artırılması ve firmaların pazar çeşitliliğinin sağlanması
2.8 Yatırımcı ve Girişimcilere Yönelik Finansman, Kurumsal ve Teknik Destek Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaygınlaştırılması	2.8.1. Yatırımcılara ve girişimcilere yönelik faiz desteği verilmesinin sağlanması 2.8.2. Bölge yatırımcısına yönelik profesyonel işletme yönetimi eğitimlerinin verilmesi 2.8.3. Bölge'de ortak iş yapma ve ortaklık kültürünün geliştirilmesi
2.9 İşletmelerin Tanıtım, Markalaşma ve Pazarlama Kapasitelerinin Geliştirilmesi	2.9.1. İşletmelerin bilgi teknoloji altyapılarının iyileştirilmesi ve yurtdışı pazar ağlarının genişletilmesinin sağlanması 2.9.2. Bölge'ye özgü ürünlerin markalaştırılması, pazar ve ürün çeşitliliğinin sağlanması

3. Sürdürülebilir Çevre ve Mekansal Yerleşim

Öncelik	Tedbir
3.1 Doğal Alanların ve Ekolojik Kaynakların Korunması ve Geliştirilmesi	3.1.1. Biyolojik Çeşitlilik Araştırma Sahalarının kurulması ile Bölge'nin biyoçeşitlilik envanter bilgilerinin güncellenmesi 3.1.2. Bölge sınırları içerisinde kalan hassas ekosistemlerin koruma bölgesini de içerecek şekilde sınırlarının belirlenmesi 3.1.3. Erozyona uğrayan alanlar ile ağaçlandırılacak alanların tespit edilmesi ve erozyon önlemeye yönelik teknik-eğitsel çalışmaların yapılması
3.2 İçme ve Kullanma Suyu Yönetiminin Etkin Bir Şekilde Yapılmasının Sağlanması	3.2.1. Su kaynaklarının etkin ve verimli kullanımı için toplumsal bilinci oluşturmaya yönelik eğitsel çalışmaların yapılması 3.2.2. İçme ve kullanma suyu altyapısının iyileştirilmesi 3.2.3. İçme suyu isale ve şebeke hattındaki kayıp ve kaçak oranını azaltıcı çalışmalar yapılması 3.2.4. Su kirliliğinin önlenmesi ve kontrolü amacı ile gerekli teknik, eğitsel ve yönetsel çalışmaların yapılması 3.2.5. İçme suyu arıtma tesislerinin sağlanması ve yaygınlaştırılması
3.3 Atıksu Yönetiminin Etkin Bir Şekilde Yapılmasının Sağlanması	3.3.1. Kanalizasyon altyapısının iyileştirilmesi 3.3.2. Atıksuların arıtılmadan deşarj edilmesinin engellenmesi 3.3.3. Atıksu arıtma tesislerinin sağlanması ve yaygınlaştırılması
3.4 Çevre Kirliliğinin Önlenmesi	3.4.1. Katı atıkların kaynağında ayrıştırılmasının sağlanması için gerekli araştırma ve eğitim faaliyetlerinin yapılması 3.4.2. Mevcut ve yeni kurulacak düzenli depolama tesislerine atık ayrıştırma/geri kazanım gibi yan tesislerin kurulması 3.4.3. Mevcut ve yeni kurulacak düzenli depolama tesisleri için aktarma istasyonlarının kurulması 3.4.4. Hava kalitesinin iyileştirilmesi amacıyla kalitesiz kömür kullanımının engellenmesi ve doğal gaz kullanımının teşvik edilmesi 3.4.5. İl ve ilçe bazında hava kalitesi izleme ağının kurulup sürdürülebilirliğinin sağlanması
3.5 Temiz ve Sürekli Enerji Arzının Sağlanması	3.5.1. Bölge'de enerji arzı ve stabilitesi açısından istikrar oluşturulmasının sağlanması 3.5.2. EPDK tarafından belirlenen kayıp-kaçak hedeflerine ulaşılması amacıyla DEDAŞ tarafından gerekli tüm tedbirlerin alınması 3.5.3. Mardin ve Şırnak illerine planlanan süreler içinde doğalgaz arzı ve dağıtım işlemlerinin gerçekleştirilmesi 3.5.4. Tarımsal sulamada enerji kullanımının azaltılmasını sağlayacak GAP sulama projelerinin tamamlanmasının sağlanması 3.5.5. TEİAŞ iletim dağıtım hatları ve trafo merkezleri ile DEDAŞ dağıtım hatlarında modernizasyon çalışmalarının yapılması
3.6 Enerji Verimliliği Uygulamalarının Yaygınlaştırılması	3.6.1. Bölge'de kapsam dahilindeki tüm yapılara Enerji Kimlik Belgesi verilmesine yönelik çalışmaların gerçekleştirilmesi 3.6.2. Bölge'de enerji verimliliği danışmanlık şirketlerinin kurulmasının sağlanması ve enerji yöneticisi sayısının artırılması 3.6.3. Enerji verimliliği konusunda Bölge'deki KOBİ'lerin bilgi ve bilinç düzeyini artıracak faaliyetlerin düzenlenmesi 3.6.4. Sanayi işletmelerinde kojenerasyon/trijenerasyon sistemlerinin yaygınlaştırılması ve teşvik edilmesi 3.6.5. Su ısıtma amaçlı güneş enerjisi sistemlerinin kırsal yerleşim birimleri ve kent merkezlerinde kullanımının yaygınlaştırılması
3.7 Tarımsal Altyapının Güçlendirilmesi	3.7.1. Sulama altyapısının geliştirilmesi 3.7.2. Arazi toplulaştırma ve tarla içi geliştirme faaliyetlerinin artırılması 3.7.3. Tarımsal kaynakların korunması ve üretimde sürdürülebilirliğin sağlanması
3.8 İletişim, Ulaştırma ve Lojistik Altyapısının İyileştirilmesi	3.8.1. Ulaşım altyapısının geliştirilmesi 3.8.2. İletişim altyapısının iyileştirilmesi
3.9 Sanayi Bölgelerinin Altyapısının Geliştirilmesi	3.9.1. Sanayi bölgelerinde altyapı (iletişim, ulaşım ve enerji) eksiklerinin tamamlanması ve bu bölgelerin hizmet kalitesinin artırılması
3.10 Kentlerin Güvenli ve Daha Yaşanılabilir Mekanlar Olarak Planlanması ve Geliştirilmesi	3.10.1. Kentsel gelişmenin doğru planlanması ve kentleşme süreçlerinin planlara uygun olarak gerçekleştirilmesi 3.10.2. Bölge kentlerini daha yaşanılabilir kılacak sosyal donatıların yaygınlaştırılması 3.10.3. Afet risklerini giderme/azaltma amaçlı yaklaşımların benimsenmesinin sağlanması

4. Yatay Eksen: Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi

Öncelik	Tedbir
4.1 STK'larda, Yerel Yönetimlerde ve Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi	4.1.1. Mesleki ve kişisel gelişim amaçlı hizmet içi eğitimler ile personelin eğitilmesi ve teknik altyapının modernleştirilmesi

6 BÖLGESEL GELİŞME STRATEJİLERİ

6.1.

Beşeri Gelişme ve Sosyal İçerme

6.1. Beşeri Gelişme ve Sosyal İçerme

Öncelik 1.1. Örgün Eğitime Erişimin Artırılması ve Eğitim Hizmetlerinin İyileştirilmesi

Tedbir 1.1.1. Okuryazarlık oranının artırılması ve eğitim bilincinin yükseltilmesi

Mevcut Durum

Okuryazarlık durumu bakımından TRC3 Bölgesi Türkiye sıralamasının en altlarında görülmektedir. Bölge'nin okuma yazma oranı %89 ile %91 arasından değişmektedir. İl bazında %89-91 olan okuma yazma oranı ilçe düzeyinde incelendiğinde %87-88 gibi oranına geriliyor. Bu orana sahip olan ilçeler sırasıyla Savur, Nusaybin, Dargeçit, Silopi ve Eruh'tur. Fakat illerin okuma yazma oranını düşüren asıl etkenin köyler olduğu düşünülüp incelendiğinde, köylerin okuma yazma oranlarının %82-83 düzeyine kadar düştüğü görülmektedir. En düşük okuma yazma oranına sahip köylerin Pervari, Dargeçit, Ömerli ve Yeşilli ilçelerinde olduğu tespit edilmiştir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilgili olarak Onuncu Kalkınma Planı (OKP) Madde 146'da "Eğitim sisteminde, bireylerin kişilik ve kabiliyetlerini geliştiren, hayat boyu öğrenme yaklaşımı çerçevesinde işgücü piyasasıyla uyumunu güçlendiren, fırsat eşitliğine dayalı, kalite odaklı dönüşüm sürdürülecektir" denilmektedir. Madde 158'de ise "Eğitim sistemi ile işgücü piyasası arasındaki uyum; hayat boyu öğrenme perspektifinden hareketle iş yaşamının gerektirdiği beceri ve yetkinliklerin kazandırılması, girişimcilik kültürünün benimsenmesi, mesleki ve teknik eğitimde okul-işletme ilişkisinin orta ve uzun vadeli sektör projeksiyonlarını dikkate alacak biçimde güçlendirilmesi yoluyla artırılacaktır" ifadelerine yer verilmiştir.

Stratejik Önem

Bölge'deki okuryazar olamayan nüfusun azalması ile kültürel olarak bir gelişme sağlanacağı gibi aynı zamanda gelecek nesillerin sağlıklı bir şekilde büyümesi ve vizyon sahibi olabilecek potansiyel beşeri sermayenin ortaya çıkması sağlanacaktır. İletişimin en büyük parçası olan okuma yazma vasıtası ile kendini ifade edemeyen bireyler bu insani hakkı elde etme imkânı yakalamış olacak. Ayrıca pek çok araştırmacı okuma yazma bilme oranının direkt olarak insan için hayatî önem taşıdığını öne sürerler; bu araştırmacılara göre kölelikte bile eğitimli olmak daha fazla maddi gelir anlamı taşımaktadır. Hindistan'da 1960 yılında yapılan eğitim reformunun ardından anne-bebek ölüm oranlarının hızla düşüş göstermesi, bunun en açık kanıtı olarak gösterilmektedir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

SODES kapsamında yürütülen projeler ile okuma yazma bilmeyen Bölge insanına erişim sağlanıp, özellikle kadınlara yönelik, bu insanların topluma kazandırılması sağlanmaya çalışılmıştır. Benzer şekilde hayat boyu öğrenme ile de hem okuma yazma bilmeyen hem de meslek sahibi olup bunu belgelendiremeyen Bölge insanı, bu program vasıtası ile kendini daha iyi ifade etme şansına kavuşacağı gibi sosyal yaşamda da rekabet etme imkânı bulacaktır.

Tedbir 1.1.2. Okul öncesi eğitimin planlı olarak yaygınlaştırılması ve kalitesinin artırılması

Mevcut Durum

2011-2012 yılı Türkiye genelinde okul öncesi eğitim (4-5 yaş arası) okullaşma oranı incelendiğinde Hatay ilinin %89 gibi bir oran ile ilk sırada yer aldığı, Hatay'ı %81'lik bir oran ile Amasya ve %70'lik oran ile Mersin'in takip ettiği görülmektedir. TRC3 Bölgesi illerine bakıldığında ise Mardin (%30), Batman (%32) ve Şırnak (%30) illerinin Türkiye sıralamasında son sıralarda olduğu görülmektedir. Siirt ili ise %51,5 okullaşma oranı ile Türkiye'de 34'üncü sırada yer almaktadır. Okul öncesi eğitimde cinsiyete göre dağılıma bakıldığında ise Türkiye genelinde eşit bir dağılımın olduğu görülmektedir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilgili olarak OKP Madde 146'da "Öğrencilerin sosyal, zihinsel, duygusal ve fiziksel gelişimine katkı sağlayan okul öncesi eğitim, imkânları kısıtlı hane ve bölgelerin erişimini destekleyecek şekilde yaygınlaştırılacaktır" denilmektedir. Madde 152'de ise "Öğretmenlik mesleği daha cazip hale getirilecek; öğretmen yetiştiren fakülteler ile okullar arasındaki etkileşim güçlendirilecek; öğretmen yetiştirme ve geliştirme sistemi, öğretmen ve öğrenci yeterliliklerini esas alan, kişisel ve mesleki gelişimi sürekli teşvik eden, kariyer gelişimi ve performansa dayanan bir yapıda düzenlenecektir" ifadelerine yer verilmiştir.

Stratejik Önem

Okul öncesi eğitim çocukların bedensel, zihinsel, duygusal gelişimini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını, onların ilköğretime hazırlanmasını, koşulları elverişsiz çevrelerden gelen çocuklar için ortak bir yetişme ortamı yaratılmasını, Türkçenin doğru ve güzel konuşulmasını sağlamayı amaç edinmiştir. Çocuğun araştırma, problem çözme ve yeniliklere uyumu kuvvetli, güven duygusu gelişmiş ve kendini ifade edebilen, doğru kararlar alabilen girişimci bireyler olarak yetiştirilebilmeleri açısından okul öncesi eğitim büyük önem taşımaktadır. Bu dönemde sağlanan eğitim, çocuğun doğru alışkanlıklar kazanmasına ve öğrendiklerini uygulamada özgürlük ve cesaret kazanmasına olanak sağlayacaktır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Tedbirin hayata geçmesi için TRC3 Bölgesi'nde faaliyet gösteren okul öncesi eğitim kurumlarının kurumsal kapasitelerini ve altyapılarını tamamlaması ve eğitimcilerin Bölge'deki aileler ile sıkı bir işbirliği içinde çalışması gerekmektedir. Ailelere, özellikle annelere, okul öncesi eğitimin gerekliliği ve avantajlarının belirli periyotlarda anlatılması ile aileler ikna edilmelidir.

Tedbir 1.1.3. İlkokulda yüksek olan okullaşma oranının niteliğinin artırılması

Mevcut Durum

Türkiye geneli ilkokul okullaşma oranlarına bakıldığında, TRC3 Bölgesi'nin %99'un üstünde bir oran ile çok iyi durumda olduğu gözlenmektedir. İlkokul okullaşma oranlarında Ülke genelinde kadın erkek oranının eşit olduğu görülmektedir. Fakat okullaşma oranındaki bu başarının nitelik olarak Bölge'ye yansımadığı gerçeği, her yıl yapılan Türkiye geneli sınav sonuçları ile ortaya çıkmaktadır. Türkiye geneli yapılan sınavlarda TRC3 Bölgesi genelde son sıralarda yer almaktadır.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilgili olarak OKP Madde 144'te "Eğitim sisteminde, bireylerin kişilik ve kabiliyetlerini geliştiren, hayat boyu öğrenme yaklaşımı çerçevesinde işgücü piyasasıyla uyumunu güçlendiren, fırsat eşitliğine dayalı, kalite odaklı dönüşüm sürdürülecektir"; Madde 151'de "Eğitim sisteminin performansının değerlendirilmesine imkân tanıyacak şekilde öğrenci kazanımlarının izlenebilmesini teminen, sınıf temelli başarı düzeyleri, yeterlilikleri ve standartları belirlenecek, ulusal düzeyde çoklu değerlendirme ve denetleme mekanizması geliştirilecektir"; Madde 152'de "Öğretmenlik mesleği daha cazip hale getirilecek; öğretmen yetiştiren fakülteler ile okullar arasındaki etkileşim güçlendirilecek; öğretmen yetiştirme ve geliştirme sistemi, öğretmen ve öğrenci yeterliliklerini esas alan, kişisel ve mesleki gelişimi sürekli teşvik eden, kariyer gelişimi ve performansa dayanan bir yapıda düzenlenecektir" ve Madde 155'te "Kalabalık ve birleştirilmiş sınıf ile ikili eğitim uygulamaları azaltılacak, öğrenci pansiyonları yaygınlaştırılacaktır" denilmektedir.

Stratejik Önem

TRC3 Bölgesi'nde eğitim verilerinde nicelik olarak pozitif görünen ender göstergelerden biri olan ilkokul okullaşma oranının eğitim kalitesine yansıtılması ile bireylerin kişilik ve kabiliyetleri gelişmiş, bilinç düzeyi belirli bir seviyeye gelmiş, farkındalıkları artmış olacaktır. Kaliteli eğitim ile çocukların hayatlarına dair karar alma mekanizmasının geliştirilmesi sağlanmalıdır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Eğitim kalitesinin artması için Bölge'de görev yapan eğitimcilerin deneyimli ve kalıcı olması gerekmektedir. Bunun yanında tüm okulların altyapı problemlerinin giderilmesi ve Bölge'deki sosyal ortamın iyileştirilmesi gerekmektedir. Vekil yöneticilik problemlerinin yanında güvenlik nedeniyle Bölge'deki eğitimcilerin kalıcı olmaması da eğitim kalitesinin düşmesine neden olmaktadır. Eğitim ortamının ve kırtasiye malzeme problemlerinin de ortadan kalkması ile eğitimde istenen kalitede iyileşme önündeki engeller kısmen kalkmış olacaktır.

Tedbir 1.1.4. Ortaokul okullaşma oranının artırılması

Mevcut Durum

İlkokul okullaşma oranında listenin ilk sıralarında yer alan TRC3 Bölgesi (%99,3-99,9) ortaokul okullaşma oranında gerileyerek %86'ya kadar düşmektedir. Bölge illeri içerisinde Mardin %89,4'lük oran ile birinci, Batman %88,9 ile ikinci, Siirt %87,4 ile üçüncü ve Şırnak %86,6 ile son sırada yer almaktadır.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilgili olarak OKP Madde 147'de "İlk ve orta öğretimde başta engelliler ve kız çocukları olmak üzere tüm çocukların okula erişimi sağlanacak, sınıf tekrarı ve okul terki azaltılacaktır"; Madde 151'de "Eğitim sisteminin performansının değerlendirilmesine imkân tanıyacak şekilde öğrenci kazanımlarının izlenebilmesini teminen, sınıf temelli başarı düzeyleri, yeterlilikleri ve standartları belirlenecek, ulusal düzeyde çoklu değerlendirme ve denetleme mekanizması geliştirilecektir"; ve Madde 155'te "Kalabalık ve birleştirilmiş sınıf ile ikili eğitim uygulamaları azaltılacak, öğrenci pansiyonları yaygınlaştırılacaktır" denilmektedir.

Stratejik Önem

TRC3 Bölgesi'nde eğitim kademesinde yükselme gerçekleştikçe bireylerin eğitime devam etme oranı düşmektedir. Bu nedenle okullaşma oranında düşüşün başladığı ortaokulda bu anlayışın önüne geçip, ortaokul çağındaki tüm çocukların okula devam oranlarının artırılması ve okula erişimlerinin kolaylaştırılması sağlanmalıdır. Eğitim seviyesinde artış sağlandıkça gelecekte nitelikli beşeri sermayenin oluşması anlamında önemli adımlar atılmış olacaktır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Bölge'de eğitimin önemi ile ilgili farkındalığın artırılması için özellikle okul aile birliğine yönelik gerekli bilgilendirme toplantıları yapılmalıdır. Okula erişimin önündeki ulaşım probleminin ortadan kalkması, mevsimlik göç ile okula gelemeyen öğrenciler için ek tedbirler alınması ve bu çocukların devamsızlıklarının engellenmesi gerekmektedir. Ayrıca kız çocuklarının devamsızlık problemine yönelik, Bölge'nin sosyal ve kültürel durumu göz önünde bulundurularak farklı önlemler alınmalıdır.

Tedbir 1.1.5. Lise okullaşma ve üniversiteye yerleşme oranlarının artırılması

Mevcut Durum

İlkokul okullaşma oranında Ülke genelinde ilk sıralarda yer alan TRC3 Bölgesi (%99,3-99,9) ortaokul okullaşma oranında gerileyerek %86'ya, lise okullaşma oranında ise %35'lere kadar düşmektedir. Ayrıca ilkokul ve ortaokul okullaşma oranları cinsiyete göre dengeli bir dağılım gösterirken, lisede bu dağılımda erkek oranının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilgili olarak OKP Madde 147'de "İlk ve orta öğretimde başta engelliler ve kız çocukları olmak üzere tüm çocukların okula erişimi sağlanacak, sınıf tekrarı ve okul terki azaltılacaktır"; Madde 155'te "Kalabalık ve birleştirilmiş sınıf ile ikili eğitim uygulamaları azaltılacak, öğrenci pansiyonları yaygınlaştırılacaktır" ve "Ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyindeki mesleki ve teknik eğitimde, program bütünlüğü temin edilecek ve nitelikli işgücünün yetiştirilmesinde uygulamalı eğitime ağırlık verilecektir" denilmektedir.

Stratejik Önem

Nitelikli eleman kaynağının en önemli kademesi olarak bilinen lise eğitimi, bütün bölgelerde olduğu gibi TRC3 Bölgesi için de hayati derecede bir öneme sahiptir. Vizyon sahibi, gelecek beklentisi olan ve geleceğe dair projeleri olabilecek olan lise çağındaki gençlerin nitelikli lise eğitimi almaları, iyi bir üniversiteye girişin birinci basamağı olduğu gibi aynı zamanda toplumun geleceğine de kazandırılacak bir artı olacaktır. Bölge'nin sosyal ve kültürel olarak gelişmesinin de altyapısını bu gençler oluşturacaktır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Bu tedbirin hayata geçmesi için, TRC3 Bölgesi'ndeki kır ve kent nüfusunun yaşadığı alanlardaki okul sayısının yeterli seviyeye getirilmesi, okul altyapılarının iyileştirilmesi ve bu okullara ulaşımın kolaylaştırılması çok önemlidir. Maddi yetersizliklerden dolayı dershanelere gidemeyen öğrencilere SODES programı çerçevesinde takviye ders yardımına devam edilmesi ve bu uygulamanın yaygınlaştırılması, mevsimlik göç ile çalışmak zorunda kalan öğrencilerin tekrar okula kazandırılması, aile okul işbirliği ile özellikle kız çocuklarının okula devam oranlarının artırılması, eğitimin öneminin ve bireye katkısının belirli periyotlarla Bölge insanına anlatılması hedeflenen tedbire ulaşılmasını kolaylaştıracaktır.

Tedbir 1.1.6. Öğretmen ve idari personelin Bölge'de çalışma motivasyonunu artırıcı politikaların geliştirilmesinin sağlanması

Mevcut Durum

TRC3 Bölgesi, kamu personeli için geçici bir mecburi görev yeri veya sürgün yeri olarak görülmektedir. Dolayısı ile Bölge'ye kalıcı olarak deneyimli kamu personeli gelmemektedir. Güvenlik problemlerinin yanı sıra sosyal ve kültürel olanakların da kısıtlı olduğu Bölge'de, deneyimli kamu personelinin gelmesini veya gelen personelin kalıcı olmasını özendirecek politikaların geliştirilmesi gerekmektedir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilgili olarak OKP Madde 152'de "Deneyimli öğretmenlerin dezavantajlı bölgelerde ve okullarda uzun süreli çalışması özendirilecektir" denilmektedir. Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (BGUS) Madde 410'da ise "Düşük gelirli bölgelerde başta eğitim, öğretim, sağlık ve yayım hizmetleri ile teknik hizmetlerde olmak üzere nitelikli kamu personelinin istihdam edilmesi ve uzun süreli olarak bölgede mukim kalmasını özendirecek ilave tedbirlerin alınması sağlanacaktır" ve Madde 412'de "Kamu personelinin bu bölgede istihdam edilebilirliğini artırmak için lojman temini ve ücret farklılaştırması gibi imkânlar geliştirilecektir" ifadelerine yer verilmiştir.

Stratejik Önem

TRC3 Bölgesi'nde eğitimin istenilen başarı seviyesine gelmesi ve bu başarının sürdürülebilir olması için Bölge'de görev alan eğitimcilerin nicelik olarak yeterli olması kadar nitelik olarak da belirli bir seviyede olması gerekmektedir. Nitelikli ve bilinçli toplumların inşası yine nitelikli ve bilinçli eğitimciler tarafından mümkündür.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Tedbirin hayata geçmesi için, öncelikle TRC3 Bölgesi'nin mecburi hizmet veya sürgün yeri olarak görülme algısının değişmesi ve Bölge'de uzun vadeli veya kalıcı olarak görev alabilecek nitelikli ve deneyimli kamu eğitim personelinin istihdam edilebilmesi gerekmektedir. Sosyal ve kültürel olanakların geliştirilmesi ve Bölge'de çalışacak personele sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasına göre ücret farklılaştırılmasının yapılması ile uygulamanın hayata geçmesi sağlanmalıdır.

Öncelik 1.2. Bölge'nin Üretim ve Hizmet İhtiyaçlarını Karşılayacak Şekilde Mesleki ve Teknik Eğitimin Yapılandırılması

Tedbir 1.2.1. Sanayide ara eleman ihtiyacının giderilmesi için yüksekokul ve meslek liselerinin kapasite ve kalitesinin artırılması

Mevcut Durum

Türkiye geneli meslek ve teknik eğitimde 2012 yılında derslik başına düşen öğrenci sayısına bakıldığında derslik başına en çok öğrenci düşen illerin Adana, Ağrı, Batman, Hakkâri ve Hatay olduğu görülmektedir. Bu illerdeki derslik başına düşen öğrenci sayısı 41 ila 49 arasında değişmektedir. TRC3 Bölgesi illerine bakıldığında ise derslik başına düşen öğrenci sayısının en yüksek olduğu ilin Batman (46 kişi) olduğu, en düşük olduğu ilin ise 28 kişi ile Mardin olduğu görülmektedir. Yıllara göre derslik başına düşen öğrenci sayısı incelendiğinde ise Türkiye genelinde 2010 ile 2012 yıllarına arasında gözle görülür iyileşmelerin olduğu fark edilmektedir. Fakat bu alandaki en büyük problemin sınıf kalabalıklığından ziyade katsayı uygulaması ile bu okulların kalitesinde yaşanan düşüşler olduğu söylenebilir. Son zamanlarda her ne kadar iyileşmeler görülse de bu okulların eski durumlarına gelmesi zaman alacaktır. Bu okulların kalitesindeki düşüş aynı zamanda sanayideki ara eleman problemini de doğurmuştur. Birçok özel firma ara eleman problemini çözmek için kendi meslek lisesini kurmuştur. Fakat Türkiye'nin geneli düşünüldüğünde bu sayı oldukça düşük bir oranda kalmaktadır.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilgili olarak OKP Madde 158'de "Eğitim sistemi ile işgücü piyasası arasındaki uyum; hayat boyu öğrenme perspektifinden hareketle iş yaşamının gerektirdiği beceri ve yetkinliklerin kazandırılması, girişimcilik kültürünün benimsenmesi, mesleki ve teknik eğitimde okul-işletme ilişkisinin orta ve uzun vadeli sektör projeksiyonlarını dikkate alacak biçimde güçlendirilmesi yoluyla artırılacaktır" ve Madde 160'ta "Ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyindeki mesleki ve teknik eğitimde, program bütünlüğü temin edilecek ve nitelikli işgücünün yetiştirilmesinde uygulamalı eğitime ağırlık verilecektir" denilmektedir. BGUS'ta ise Madde 384'te "Sanayide ihtiyaç duyulan ara eleman karakterinin analiz edilmesi, bu doğrultuda eğitim kurumları ve özel programlar oluşturulması desteklenecektir" ve Madde 383'te "Mesleki eğitim, üniversite ve sanayi ilişkisinin güçlendirilmesi, insan kaynaklarının piyasanın gelecekte talep edeceği uzmanlıklar doğrultusunda geliştirilmesi sağlanacaktır" ifadelerine yer verilmiştir.

Stratejik Önem

Türkiye'nin sanayi bakımından gelişmişlik sıralamasına bakıldığında, TRC3 Bölgesi sıralamanın sonlarında fakat gelişme gösteren bir konumda yer almaktadır. Özellikle barış süreci ile birlikte ciddi bir gelişme beklenmektedir. Sanayi ve diğer sektörlere nitelikli ara eleman yetiştirmede yüksek okul ve meslek liselerinin büyük önem taşıdığı aşikârdır. Yapılacak doğru uygulamalar ile bu okulların en az lisans düzeyinde eğitim veren kurumalar kadar ilgi görmesi sağlanmalıdır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Üniversite sanayi işbirliği kapsamında projeler yürütülerek meslek liseleri ve meslek yüksek okulları daha aktif hale getirilerek gerek Ülkemiz gerekse Bölgemizin nitelikli ara eleman ihtiyacı karşılanabilir. Bu nedenle sanayi ve diğer sektörlere ara eleman yetiştirmede kritik bir öneme sahip olan yüksek okul ve meslek liselerinin hem altyapı hem de kalite bakımından geliştirilmesi gerekmektedir. Böylece Bölge'nin sanayi gelişimine paralel nitelikli ara eleman yetişmesi de sağlanmış olacaktır.

Tedbir 1.2.2. Emek yoğun sektörlere yönelik mesleki eğitimin uygulamalı olarak yaygınlaştırılması

Mevcut Durum

TRC3 Bölgesi Sanayi Envanteri Çalışması sonuçlarına göre Bölge'de imalat yapan firmalarda çalışan personelin eğitimi durumu incelendiğinde, hem firma sahiplerinin hem de çalışan personelin eğitim durumlarının yoğun olarak ilköğretim ve lise seviyesinde olduğu görülmektedir. İmalat sektöründe çalışanların %44'ü ilköğretim, %29'u ise lise mezunudur. Anketten çıkan diğer bir çarpıcı sonuç da, Bölge'de meslek lisesi mezunları oranının çok düşük olduğudur (%7).

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilgili olarak OKP Madde 160'ta "Ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyindeki mesleki ve teknik eğitimde, program bütünlüğü temin edilecek ve nitelikli işgücünün yetiştirilmesinde uygulamalı eğitime ağırlık verilecektir" denilmektedir. BGUS'ta ise Madde 351'de "İşgücü becerisi, öncelikli / lokomotif sektörler ile bunları destekleyici sektörlere öncelik verilerek geliştirilecek; bu amaçla mesleki eğitim üniversite ilişkisi güçlendirilecektir"; Madde 383'te "Mesleki eğitim, üniversite ve sanayi ilişkisinin güçlendirilmesi, insan kaynaklarının piyasanın gelecekte talep edeceği uzmanlıklar doğrultusunda geliştirilmesi sağlanacaktır" ve Madde 409'da "Düşük teknolojili istihdam yoğun sektörlere yönelik mesleki eğitim uygulamaları yaygınlaştırılacaktır" ifadelerine yer verilmiştir.

Stratejik Önem

TRC3 Bölgesi'nin sanayi durumuna bakıldığında, Bölge'deki mevcut durumun günümüz sanayi gelişmelerinin çok gerisinde olduğu görülmektedir. Yüksek teknoloji ile katma değeri yüksek ürünlerin üretildiği dünyada, TRC3 Bölgesi geleneksel üretim sistemleri ile üretim yapmaktadır. Bölge'nin zaman içinde gelişimini sağlaması için emek yoğun sektörler ile yeterli düzeyde nitelikli işgücü sayısına ulaşması gerekmektedir. Bu bakımdan TRC3 Bölgesi'nde faaliyet gösteren emek yoğun sektörlere (örneğin tekstil) yönelik uygulamalı olarak mesleki eğitim verilmelidir. Böylece hem Bölge'nin sanayi gelişimi için yol alınmasına hem de Bölge istihdamına pozitif katkı sağlanmış olacaktır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Tedbirin hayata geçmesi için Bölge'de faaliyet gösteren emek yoğun sektörler belirlenip, bu sektörlere yönelik mesleki eğitim kurumlarında uygun bölümler açılmalı ve uygulamalı eğitim verilmelidir. Bu sayede hem Bölge'nin ihtiyaç duyduğu nitelikte eleman bulunmuş olacak hem de bu alandaki eğitim kurumları etkin hale getirilmiş olacaktır.

Öncelik 1.3. Sağlık Hizmetlerine Erişimin Artırılması ve Hizmet Kalitesinin İyileştirilmesi

Tedbir 1.3.1. Sağlık sektöründeki fiziksel altyapı dağılımının iyileştirilmesi

Mevcut Durum

Sağlık hizmetleri yeterliliği ve erişimi ile ilgili göstergelerden biri 100.000 kişiye düşen hastane yatak sayılarıdır. Sağlık Bakanlığı hastanelerinde 100.000 kişiye düşen yatak sayıları bakımından Bölge illeri Ülke ortalamadının oldukça altında kalmıştır. Bölge illerinden Mardin 77'inci, Batman 72'inci, Şırnak 68'inci ve Siirt 62'inci sırada bulunmaktadır. 100.000 kişiye düşen özel hastane yatak sayıları bakımından ise; Batman 6 tane özel hastanesi ile Türkiye'de ilk sırada yer alırken, Siirt 22'inci ve Mardin 48'inci sırada bulunmaktadır. Şırnak ilinde ise özel hastane bulunmamaktadır. 100.000 kişiye düşen toplam hastane yatak sayıları bakımından Batman 57'inci, Siirt 65'inci, Şırnak 77'inci ve Mardin 79'uncu sırada bulunmaktadır. Dünya geneline bakıldığında ise 100.000 kişiye düşen toplam hastane yatak sayısının Dünya Sağlık Örgütü Avrupa Bölgesi'nde 610 ve Avrupa Birliği'nde 554 olduğu görülmektedir. Dünya ortalaması ise 300 civarındadır. 2011 yılı verilerine göre Türkiye'de bu sayı 238'dir. Bölge geneli ise 144 yatak ile hem Dünya hem de Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır. Türkiye genelindeki tıbbi cihaz sayıları verileri incelendiğinde, TRC3 Bölgesi'nin 1.000.000 kişiye düşen Hemodiyaliz, MR, BT, Ultrason ve Doppler Ultrason cihazları bakımından Türkiye ortalamasının altında kaldığı görülmektedir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilgili olarak OKP Madde 174'te "Sağlıklı hayat tarzı teşvik edilecek ve daha erişilebilir, uygun, etkili ve etkin bir sağlık hizmeti sunulacaktır." ifadelerine yer verilerek, erişilebilir sağlık hizmetlerinin önemi vurgulanmıştır.

Bölgesel Gelişme Ulusal Strateji (BGUS) belgesinde, düşük gelir düzeyine sahip ve geleneksel ekonomiye dayalı bölgelerin ülke geneline yakınsaması mekansal amacı içinde beşeri sermayenin güçlendirilmesi için sağlık hizmetlerine erişilebilirliğin artırılacağı, bu bölgelerin önemli göstergelerde ülke ortalamasına yaklaştırılacağı belirtilmiştir. Sağlık Bakanlığı 2013-2017 Stratejik Planı'nda; birey ve topluma erişilebilir, uygun, etkili ve etkin sağlık hizmetlerinin sunmak stratejik amacı belirlenmiştir. Bu stratejik amaç altında sağlık hizmetlerinin kalitesinin ve güvenliğinin arttırılması, sağlık altyapısı ve teknolojilerinin kapasitesinin, kalitesinin ve dağılımının iyileştirilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlaması stratejileri belirlenmiştir.

Stratejik Önem

Sağlık hizmetleri kalitesinin ve erişilebilirliğinin artması için başta Türkiye ortalaması altında kalan göstergelerden yatak sayısı, teknolojik altyapı, kişi başına düşen hastane alanı gibi göstergelerin Türkiye ortalamasına çıkarılabilmesi önemlidir. Erişilebilirlik ve kalitenin artması ile birey ve toplum sağlığı ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli adımlar atılmış olacaktır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Bölge'de planlama aşamasında olan ve inşaatı devam eden hastanelerin tamamlanması önemlidir. Batman ilinde inşaatı devam eden Beşiri Entegre Hastanesi'nin tamamlanması ve planlama aşamasında olan 300 yataklı Kadın Doğum Hastanesi ile toplam 100 yataklı Gerçüş ve Sason Devlet Hastaneleri'nin planlama aşamalarının bitirilmesi; Mardin ilinde inşaatı devam eden Mardin Devlet Hastanesi ve 150 yataklı Nusaybin Devlet Hastanesi'nin tamamlanması; Siirt ilinde inşaatı devam 300 yataklı Devlet Hastanesi'nin inşaatının tamamlanması ve planlama aşamasında olan Eruh Entegre İlçe Hastanesi ile Pervari Devlet Hastanesi'nin süreçlerinin hızlandırılması önemlidir. Kamu yatırım programlarında bu yönde taleplerin karşılanması, sağlık göstergelerinde gerilerde olan Bölge için önem arz etmektedir.

Alt Tedbirler

- Planlama aşamasında olan projelerin ihale aşamasına gelmesi,
- Devam eden yatırımların tamamlanması,
- Hastanelerde nitekli yatak ve yoğun bakım yatak sayılarının artırılması,
- Hastanelerin teknolojik altyapılarının iyileştirilmesi, rasyonel kullanımının ve dağılımının sağlanması,
- Hastanelerin yapı standartlarını geliştirirek erişilebilir ve toplum ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde dizayn edilmesi, engelli vatandaşlara yönelik düzenlemelerin yapılması,
- Özel hastane teşviklerinin artırılması ile kişi başına düşen altyapının geliştirilmesine katkıda bulunulması.

Tedbir 1.3.2. Sağlık sektöründeki insan kaynağı dağılımının ve motivasyonunun iyileştirmesi

Mevcut Durum

Sağlık sektörü insan kaynağı yeterliliği ile ilgili fikir vermesi açısından, 100.000 kişiye düşen personel sayısı verileri kullanılmaktadır. Bu verilerin tümü birden incelendiğinde Bölge illerinin sağlık hizmetleri insan kaynağı planlaması ve dağılımı konusunda dezavantajlı bir konumda olduğu söylenebilir. Örneğin 100.000 kişiye düşen uzman hekim sayısı bakımından Bölge illeirnden Batman 55 kişi ile 64'üncü, Siirt 66'ıncı, Mardin 79'uncu ve Şırnak 80'inci sırada bulunmaktadır. 100.000 kişiye düşen pratisyen hekim sayısı sıralamasında ise Bölge illerinden Siirt 63 kişi ile 24'üncü, Şırnak 58'inci, Batman 74'üncü ve Mardin 76'ıncı sırada bulunmaktadır. Özellikle Bölge'de uzun yıllar boyunca yaşanan güvenlik problemleri, personelin ihtiyaçlarını karşılayacak lojman ve diğer altyapıların tamamlanmaması gibi sebeplerden dolayı hekim kadroları tam olarak doldurulamamıştır. Altyapı sorunlarının çözülmesi ile personel memnuniyetinin dolayısıyla hizmet kalitesi ve hizmet alanların memnuniyetinin artacağı tahmin edilmektedir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilgili olarak OKP Madde 174'te "Sağlıklı hayat tarzı teşvik edilecek ve daha erişilebilir, uygun, etkili ve etkin bir sağlık hizmeti sunulacaktır" ve Madde 178'de "Sağlıkta insan gücü, demografik gelişmeler ile uzun vadede ihtiyaç duyulacak yeni meslekler de dikkate alınarak nicelik ve nitelik olarak geliştirilecektir" şeklinde politikalar belirlenmiştir. Ayrıca sağlık alanındaki gelişmeler ve hedeflerden biri olarak önümüzdeki dönemlerde 100.000 kişiye düşen hekim ve hemşire sayılarının yıllar içinde göreceli olarak artırılması öngörülmüştür.

BGUS Madde 410'da sağlık hizmetlerinde nitelikli kamu personelinin istihdam edilmesinin ve uzun süreli bölgede mukim kalmasını özendirecek ilave tedbirleri alınmasının sağlanacağı belirtilmiştir. Sağlık Bakanlığı 2013-2017 Stratejik Planı'nda birey ve topluma erişilebilir, uygun, etkili ve etkin sağlık hizmetleri sunmak stratejik amacı altında sağlıkta insan kaynaklarının dağılımını, yetkinliğini ve motivasyonunu iyileştirmeye devam etmek ve sağlıkta insan kaynaklarının sürdürülebilirliğini sağlamak stratejileri belirlenmiştir.

Stratejik Önem

Türkiye genelinde sağlık sektöründeki insan kaynağı yetersiz seviyededir. 100.000 kişiye düşen hekim sıralamasında Ülkemiz, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Avrupa Bölgesi'ndeki 53 ülke arasında 52'inci sıradadır. 100.000 kişiye düşen hekim sayısı Dünya Sağlık Örgütü Avrupa Bölgesi'nde 326 iken bu rakam Türkiye için 167'dir. Türkiye içersinde de bölgeler arasında insan kaynakları dağılımı dengesizdir. Bu nedenle sağlık sisteminin erişelebilirlik ve kalitesinin artırılması için insan kaynakları dağılımının iyileştirilmesi, sayı ve kalitesinin artırılması önemlidir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Sağlık Bakanlığı'nın illere göre personel dağılımlarını belirlediği PDC sayılarına göre illerdeki eksikliklerin giderilmesi gereklidir. Ayrıca personelin Bölge'de kalmasını sağlayıcı altyapı sorunlarının giderilmesi, motivasyon artırıcı tedbirlerin alınması önemlidir. Sağlıkta insan kaynaklarının sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için sağlık ve eğitim sistemlerinin koordineli çalışması gerekmektedir.

Alt Tedbirler

- Sağlık personelleri lojman eksikliklerinin giderilmesi,
- Sağlık personelerine yönelik şiddete karşı önlem alınması,
- Sağlık personellerinin kişisel gelişim ve mesleki eğitim programlarının artırılması,
- Performansa dayalı ek ödeme sisteminin geliştirilmesinin yanında, bölgeler arası insan kaynağı eşitsizliklerini giderecek şekilde farklı ek ödeme sistemlerinin geliştirilmesine katkı sağlanması.

Tedbir 1.3.3. Acil sağlık hizmetlerinin kapasite ve kalitesinin geliştirilmesi ve kırsal alana erişiminin artırılması

Mevcut Durum

Ülkemiz genelinde 112 acil yardım ambulansı başına düşen nüfus 27.015 kişidir. Bölgemiz illerinden Siirt ve Şırnak bu ortalamanın oldukça altında bir değere sahip iken, Mardin ve Batman'da 112 acil yardım ambulansı başına düşen kişi sayısı oldukça yüksektir. Sağlık Bakanlığı verilerine göre, Türkiye'de ilk 10 dakikada acil sağlık hizmetlerinin kentsel vakaya ulaşma oranı %94 ve ilk 30 dakikada kırsal vakaya ulaşma oranı %96'dır. Mardin ilinin ilk 30 dakikada kırsal vakaya ulaşma oranı (%98) haricinde, her iki göstergede de Bölge illeri belirtilen Ülke oranlarının altında kalmaktadır. Siirt ve Şırnak illerindeki mevcut ambulans sayıları diğer illerden daha fazla görünse de il ulaşım sartları nedeniyle ambulanslar çok fazla yıpranmakta ve bir kısmı tam randımanlı olarak kullanılamamaktadır. Sağlık hizmetlerine erişim, özellikle kırsal alanda zorluklar barındırmaktadır.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilgili olarak OKP Madde 174'te "Sağlıklı hayat tarzı teşvik edilecek ve daha erişilebilir, uygun, etkili ve etkin bir sağlık hizmeti sunulacaktır." şeklinde bir politika belirlenmiştir.

BGUS Madde 415'te özellikle doğurganlık oranı, bebek ölüm oranı, hekim başına düşen nüfus gibi göstergelerde Türkiye ortalaması altında olan bölgelerde sağlık hizmetlerinde erişilebilirliliğin arttırılacağı belirtilmiştir. Sağlık Bakanlığı 2013-2017 Stratejik Planı'nda Hedef 2.4 "Acil sağlık hizmetlerine uygun ve zamanında erişimi sürdürmek" şeklinde belirlenmiştir. Hedefe yönelik olarak "acil sağlık hizmetlerinin uygun kullanımını arttırmak için farkındalık eğitimleri düzenlenmek, ambulans modellerini güncellemek, hava ambulans sistemlerini kurmak, çağrı merkez çalışanlarının panik yönetimi konusunda eğitimlerini arttırmak, acil müdahale sistemini iyileştirmek" stratejileri ortaya konmuştur. Ayrıca coğrafi ve hava şartları nedeniyle zor ulaşılabilen bölgelerde verilen acil hizmetleri iyileştirerek sürdürmek stratejisi vurgulanmıştır. Bunun dışında daha genel olarak kaza, yaralanma ve zehirlenmenin sağlık üzerine etkilerini azaltmak için çok sektörlü işbirlikleri, okullarda bu konularda eğitimler, genel farkındalık programlarının yürütülmesi stratejileri ortaya konmuştur.

Stratejik Önem

Acil sağlık hizmetleri kapasitesinin ve kalitesinin artırılması ve Bölge şartlarını da dikkate alarak kırsal alana erişimini hızlandıracak altyapının oluşturulması hayat kurtarma zincirinin önemli bir parçasıdır ve acil tibbi yardımların bir önce başlatılması ve uygun müdahaleler ile ilgili tedavi kurumlarına taşınması önemlidir. Bu nedenle sahip olunan insan kaynağının ve tıbbi aletlerin/araçların yeterliliği, acil durumlarda yanlış müdahalelerin engellenmesi için altyapının iyileştirilmesi ve farkındalık çalışmalarının yapılması önemlidir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Acil tibbi yardımlar konusunda ilk ve orta öğretimde ilk yardım eğitimi müfredatının yenilenmesi, uygulamalı eğitimler ile toplumda ilk yardım bilgi ve becerisini arttıracak eğitimlerin ve programların uygulanması önemlidir. Sağlık hizmetlerine erişilebilirliğin arttırılması sadece ambulans sayısının arttırılması ile mümkün değildir. Bölge'de kırsal kesime erişilebilirlik konusunda ulaşım altyapısının da iyileştirilmesi önemlidir.

Alt Tedbirler

- Mevcut ambulans varlığının gözden geçirilmesi, yıpranmış ve eskimiş olanların yenilenmesi, dağılımlarının iyileştirilmesi, atıl kapasite kullanımının engellenmesi,
- Toplumsal farkındalık eğitimlerinin arttırılması,
- Çağrı merkezi altyapısının iyileştirilmesi ve personelin panik yönetimi konusunda uzmanlaşması,
- Yol güvenliği, iş güvenliği, gıda güvenliği gibi çok sektörlü konularda işbirliklerinin artırılması,
- Hastanelerde acil sağlık servislerinin kalite ve standartlarının geliştirilmesi, personel sayılarının yoğunluk ve çalışan memnuniyetini dikkate alarak iyileştirilmesi.

Tedbir 1.3.4. Koruyucu ve önleyici temel sağlık hizmetlerinin etkinliğinin ve kalitesinin artırılması

Mevcut Durum

TRC3 Bölgesi'nde mevcut birinci basamak sağlık hizmeti birimleri incelendiğinde, toplam 30 tane toplum sağlık merkezi (TSM), 184 tane aile sağlığı merkezi (ASM), 155 tane sağlık evi ve 52 tane 112 istasyonun bulunduğu görülmektedir. TRC3 Bölgesi ilçelerindeki aile hekimi başına düşen nüfus verileri incelendiğinde, aile hekimi başına düşen nüfusun en fazla Pervari ve Siirt Merkez ilçelerinde, en az Beytüşşebap, Güçlükonak ve Ömerli ilçelerinde olduğu görülmektedir. Mardin'de Merkez, Dargeçit, Kızıltepe, Midyat ve Nusaybin ilçelerinde; Batman'da Merkez ve Sason ilçelerinde; Siirt'te Baykan hariç tüm ilçelerde ve Şırnak'ta Merkez ilçede, aile hekimi başına düşen nüfus 2012 yılı Türkiye ortalaması olan 3.684 kişiden fazladır. Türkiye'de 2003 yılında %22 seviyelerinde olan sevk oranı, 2011 yılında %0,7 civarına kadar gerilemiştir (Sağlık Bakanlığı 2012 Yılı Faaliyet Raporu, 2013). Bölgemizde bu husus incelendiğinde, ilçelerdeki aile hekimliği dağılımlarının yeterli olmaması ve aile hekimliğine yapılan başvuruların tüm başvurular içindeki payının az olması sebebiyle, birinci basamak sağlık kuruluşları sevk oranlarının % 0,7'nin üzerinde olduğu görülmektedir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilgili olarak OKP Madde 176'da "Sağlık hizmetlerinin sürdürülebilirliğini destekleyecek, ikinci ve üçüncü basamak tedavi hizmetlerinin etkinliğini artıracak bir hasta sevk zinciri uygulaması geliştirilecektir" denilmektedir.

Sağlık Bakanlığı 2014-2018 Stratejik Planı'nda "birinci basamak sağlık hizmetlerinin rolü güçlendirilerek hizmet entegrasyonun ve devamlılığının iyileştirilmesi" hedefi konmuştur (Hedef 2.5). Bu kapsamda hedefe yönelik olarak "aile hekimliği uygulamalarını iyileştirmek, aile hekimliği uygulamaları ile diğer birinci basamak sağlık hizmetleri entegrasyonunu sağlamak ve aile hekimliği uygulamalarının hastane ve laboratuvar hizmetleri ile entegrasyonunu güçlendirmek" stratejileri belirlenmiştir.

Stratejik Önem

Birinci basamak sağlık hizmetlerinin ve aile hekimliği birimlerinin kapasitesinin ve altyapısının iyileştirilmesi, toplumun sağlık ihtiyaçlarına karşılık verilmesi için önemlidir. Özellikle Bölge'deki üreme sağlığı, doğum öncesi bakım, doğum öncesi ve sonrası anne izleme, bağışıklama, tarama programları, bulaşıcı hastalıklarla ile mücadele gibi konularda birinci basamak sağlık hizmetleri ve aile hekimliği birimlerinin önemi yüksektir. Bölge'deki bebek ve anne ölüm hızlarının Türkiye ortalamasının üzerinde olması bu konunun stratejik önemini artırmaktadır. Birinci basamak sağlık hizmetlerinin etkin kullanımı, ikinci ve üçüncü basamak sağlık hizmetlerinin de etkinliğini artıracaktır. Birinci basamak sağlık hizmetlerinde maliyetin daha düşük olması ve yataklı tedavi gerektirmeyen muayenelerin daha etkin ve hızlı yapılması sebebiyle ikinci ve üçüncü basamak sağlık hizmetlerinin yükü azaltılabilecektir. Ayrıca etkin bir sevk zinciri müdahale kalitesini artıracaktır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Vatandaşların aile hekimliği birimlerine erişimini kolaylaştırıcı önemlerin alınması gereklidir. Hizmetlerin entegrasyonun artırılması amacıyla İl Halk Sağlığı Müdürlüğü, İl Sağlık Müdürlüğü ve Kamu Hastaneleri Genel Sekreterlikleri arasındaki koordinasyonun artırılması gereklidir.

Alt Tedbirler

- Aile hekimliği birimlerinin kırsal kesimdeki gezici sağlık hizmetleri uygulamalarını güçlendirecek altyapı eksikliklerinin tamamlanması,
- Aile hekimliği ve hastaneler arasında hasta bilgi sistemleri, geri bildirim sistemleri, sevk sistemlerinin etkinliğinin artırılması,
- Aile hekimliği birimlerinin diğer birinci basamak sağlık hizmeleri ile entegrasyonun artırılması ve bu kapsamda yaşlı sağlığı, ruh sağlığı ve evde sağlık hizmetlerinin aile hekimliği sistemi ile entegrasyonunun sağlanması,
- Aile hekimliği randevu sisteminin etkinleştirilmesi,
- İlçe bazlı aile hekimliği dağılımının ve aile hekimi birimlerinin standartlarının iyileştirilmesi,
- Hastane laboratuvar sistemi ile aile hekimliği sistemlerinin entegrasyonun artırılması,
- Aile hekimliğine başvuruların tüm başvurular içindeki oranını artırıcı önemlerin alınması,
- Anne çocuk sağlığı, tarama ve izleme programlarının etkinliğinin artırılarak anne ve bebek ölümlerinin azaltılmasında önleyici tedbirlerin artırılması, doğum öncesi bakım oranlarının artırılması ve sağlık kurumlarında yapılan doğum oranlarının artırılması,
- Aile hekimi uzmanlıkları ve halk sağlığı uzmanlıklarının artırılması ve birimlerde uzman hekimlerin görevlendirilmesi,
- Bulaşıcı ve bulaşıcı olmayan hastalıklarla mücadelenin etkinliğinin artırılması.

Tedbir 1.3.5. Sağlıklı hayat tarzının teşviki amacıyla bilinçlendirme faaliyetlerinin artırılması

Mevcut Durum

Bireyin ve toplumun genel sağlık durumunu etkileyen faktörlerden olan kadına yönelik şiddet, ruh sağlığı, intihar vakaları, kanser vakaları, sağlıksız beslenme, obezite, sigara ve madde bağımlığı gibi veriler Bölge'nin genel sağlık durumu konusunda bilgi vermektedir. Son yıllarda Türkiye genelinde olduğu gibi Bölge'de de kanser vakalarında artışlar gözlenmiştir. Sağlığa yönelik risklerden korunulması ve sağlıklı hayat tarzının teşviki amacıyla bilinçlendirme faaliyetlerinin artırılması ve sağlık hizmetleri arasında koordinasyonun artırılması gerekmektedir.

Üst Ölçekli Planlar

OKP Madde Madde 173, 174, 177 ve 180'de tedbirle ilişkili sağlık sistemi politikaları belirlenmiştir.

Sağlık Bakanlığı 2013-2017 Stratejik Planı stratejik amaçlarından biri "sağlığa yönelik risklerden birey ve toplumu korumak ve sağlıklı hayat tarzını teşvik etmek" olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda "sağlıklı beslenme alışkanlıklarını geliştirmek, fiziksel aktivite düzeyini artırmak ve obeziteyi azaltmak; tütün ile mücadeleyi sürdürmek, tütün maruziyeti ve bağımlılık yapıcı madde kullanımını azaltmak; sigara bırakma hizmetlerini iyileştirmek; bağımlılık yapan diğer maddeler için koruma, tedavi ve rehabilitasyon hizmet sunumunu iyileştirmek" hedefleri ortaya konmuştur. Hedef 1.3'te bireylerin kendi sağlığı üzerindeki sorumluluğunu artırmak için sağlık okuryazarlığını geliştirmek; Hedef 1.5'te halkın sağlığını etkileyen acil durumların ve afetlerin sağlık üzerindeki etkisini azaltmak; Hedef 1.6'da iş sağlığını iyileştirerek, çalışanların sağlığını ve iyiliğini korumak ve geliştirmek; Hedef 1.8'de sağlığı tüm politikaların merkezine alarak sağlığın sosyal belirleyicileri konusunda etkili eylemlerde bulunmak; Hedef 1.10'da bulaşıcı olmayan hastalıkların görülme sıklığını ve risk faktörlerini azaltmak ve izlemekifadelerine yer verilmiştir.

Stratejik Önem

Çok sektörlü bir anlayışla toplumun sağlık konularında bilinç düzeyinin artırılması da sağlık hizmetlerinin bir parçasıdır. Bu kapsamda sağlıklı beslenmeden fiziksel aktivite teşvikine, sağlık okuryazarlığından kanser ile mücadeleye kadar bir çok konuda bilgilendirme ve farkındalık yaratma çalışmalarının artırılması önemlidir. Ayrıca sağlık hizmet sunucuları ve tüm paydaşlar arasında işbirliği ve koordinasyonun sağlanması stratejik önem taşımaktadır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

TÜİK tarafından 2010 yılında yapılan Sağlık Araştırması benzeri çalışmaların Bölgesel bazda ortaya konması, sağlıkta politika yaratmaya yardımcı, uluslararası karşılaştırmalara olanak sağlayacak veri tabanlarının oluşturulması ve mevcut veri tabanlarının entegrasyonun sağlanması önemlidir.

Alt Tedbirler

- Sağlıklı beslenme ve fiziksel aktiviteyi teşvik edici programların geliştirilmesi,
- Tütün, alkol ve madde bağımlılığı ile mücadele programlarının geliştirilmesi,
- Sağlık okuryazarlığının artırılarak bireylerin kendi sağlıklarına yönelik karar vermesine katkı sağlanması,
- Acil durum ve afetlere karşı eğitim ve yayım programlarının geliştirilmesi,
- İş sağlığı konularında programların geliştirilmesi,
- Çevre konularında sektörler arasında işbirliklerinin artırılması,
- Toplumsal ruh sağlığını etkileyen şiddet, aile içi geçimsizlik gibi konularda rehabilitasyon hizmetlerinin artırılması,
- Akıllı ilaç kullanımınım teşvik edilmesi,
- Sağlık iletişim kaynakları hakkında toplumun daha fazla bilgilendirilmesi,
- Hasta hakları, doktor seçme hakkı gibi haklar konularında toplumun bilinçlendirilmesi,
- Kadına ve sağlık personeline yönelik şiddete yönelik önlemlerin alınması,
- Kanserle mücadele, kanserli ailelerin yaşadıkları sorunlara yönelik çalışmalar ve farkındalık yaratma programlarının yürütülmesi,
- Halk Sağlığı, İl Sağlık Müdürlüğü ve Kamu Hastaneleri Genel Sekreterliği arasında İl Sağlık Müdürlüğünün planlama kapasitesini de artıracak şekilde koordinasyonungeliştirilmesi, ortak veri tabanlarının oluşturulması ve güncellenmesi.

Öncelik 1.4. Kayıt Dışı İstihdam Oranının Azaltılması

Tedbir 1.4.1. Kayıtlı istihdam konusunda farkındalığın artırılması

Mevcut Durum

İstihdam oranını artırma yönünde, önemli adımların atılabilmesi için Bölge'deki işgücü piyasasının en temel yapısal sorunlarından biri olan kayıt dışı istihdam oranının azaltılması gerekmektedir. TÜİK verileri incelendiğinde, Ülke genelinde kayıt dışı istihdamla mücadele kapsamında yapılan çalışmaların sonuç verdiği ve 2004 yılında %50'lerde olan kayıt dışılığın 2012 yılında %39'a düştüğü görülmektedir. Kayıt dışı istihdamın en yüksek olduğu sektör tarım sektörüdür. 2012 yılı verilerine göre, Ülke genelinde tarım dışındaki kayıt dışı istihdam oranı %24,5 iken, tarım sektöründe kayıt dışılık %83,6'dır. Bölge'deki kayıt dışılığın ise bu oranlardan çok daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir. Kayıt dışı istihdamı teşvik edici bir unsur olan ve Bölge'de yaygın olan sosyal yardımlar da kişilerin kayıtlı istihdama yönelik tutumlarının olumsuz yönde gelişmesine sebep olmaktadır.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP'de "Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum" hedefinin alt başlığı olan "İstihdam ve çalışma hayatı" başlığı çerçevesinde ele alınan politikalar arasında "Kayıt dışı istihdamla etkin mücadele edilmesi, bu kapsamda elde edilen kazanımların işgücü maliyetlerinin azaltılmasında kullanılması" yer almaktadır.

Orta Vadeli Program'da (OVP) da İstihdamın Artırılması gelişme ekseni ve İşgücü Piyasasının Geliştirilmesi önceliği altında "Kayıt dışı istihdamı önlemeye ve ilave istihdamı teşvik etmeye yönelik tedbirler alınacaktır" denilmektedir.

"Toplumsal Farkındalığın Artırılması", 2011-2013 dönemi Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı'nda belirlenen temel amaçlar arasındadır. Bu temel amaç doğrultusunda 3 eylem belirlenmiştir: ilköğretim okullarında 'vergi bilinci' ve 'iş ve sosyal güvenlik' konularının Millî Eğitim müfredatına eklenmesi, kayıt dışı ekonominin büyüklüğünün ölçülmesi ve dönemler itibariyle takibinin sağlanması, kamuoyunun bilinçlendirilmesini sağlamak amacıyla medya organları aracılığıyla tanıtım çalışmalarının yapılması. "Kayıtlı İstihdam Konusundaki Farkındalığın Artırılması" Ulusal İstihdam Stratejisi (2012-2023) taslağının dayandığı politika çerçevesinde ele alınan dört alt eksenden birini oluşturmaktadır. Strateji belgesinde, "İstihdam-sosyal koruma ilişkisinin güçlendirilmesi" de temel politika ekseni olarak belirlenmiştir. Bu eksen kapsamında "İstihdamı koruyan ve işgücüne katılımı destekleyen bir sosyal koruma sistemi oluşturulacaktır" denilmektedir.

Stratejik Önem

Kayıt dışı istihdamın azaltılması için, kayıtlı istihdamın faydalarının her yönüyle işveren ve çalışanlar tarafından benimsenmesi gerekmektedir. Bu açıdan kayıtlı istihdam ile ilgili farkındalık oluşturulması ve yaygınlaştırılması stratejik öneme sahiptir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Sosyal güvencenin kısa ve uzun vadeli faydalarının Bölge halkına benimsetilmesi için gerekli tedbirlerin alınması kayıt dışılığın azaltılmasına büyük katkı sunacaktır. Bununla birlikte, sosyal yardımların denetimli yapılması, denetimlerin sıklaştırılması için gerekli yasal ve idari önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu yönleriyle kayıtlı istihdam konusunda farkındalığın artırılması, ilgili tüm kurum ve kuruluşlarla koordinasyon ve işbirliklerinin sağlanması ile gerçekleştirilecektir.

Tedbir 1.4.2. İşgücünün eğitim ve istihdam edilebilirlik düzeyinin yükseltilmesi ve nitelikli işgücünün artırılması

Mevcut Durum

Bölge'nin işgücü büyük oranda lise altı eğitimlilerden oluşmakla birlikte, yıllar içerisinde lise ve üstü eğitimlilerin işgücüne daha fazla dâhil olmasıyla bu oran düşmektedir. 2008 yılında işgücünün %77'si lise altı eğitimliler (%66) ve okuryazar olmayanlardan (%11) oluşmakta iken, 2012 yılında bu oran %66'ya düşmüştür (lise altı eğitimliler: %60 ve okuryazar olmayanlar: %6). İşgücüne dâhil olan yükseköğretimlilerin oranı 2008 yılında %6 iken 2012 yılında %16'ya yükselmiştir. Ülke genelinde, 2008 yılında %43,5 olan kayıt dışı istihdam oranı 2012 yılında %39'a düşmüştür. Bölge'de işgücünün eğitim seviyesinin artmasıyla, kayıt dışında da bir düşüş olduğu tahmin edilmektedir.

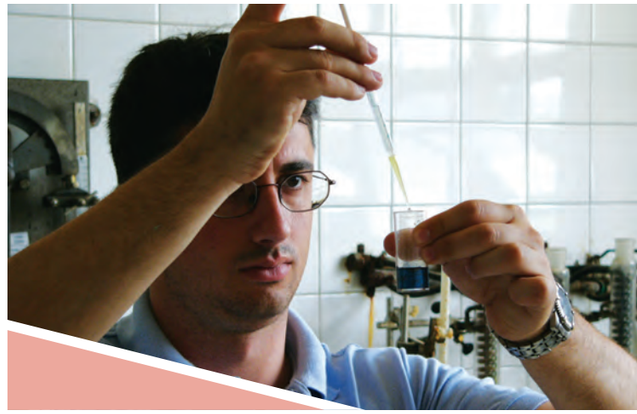

Şekil 193: TRC3 Bölgesi'nde 2008-2012 Yılları Arası İşgücünün Eğitim Durumu

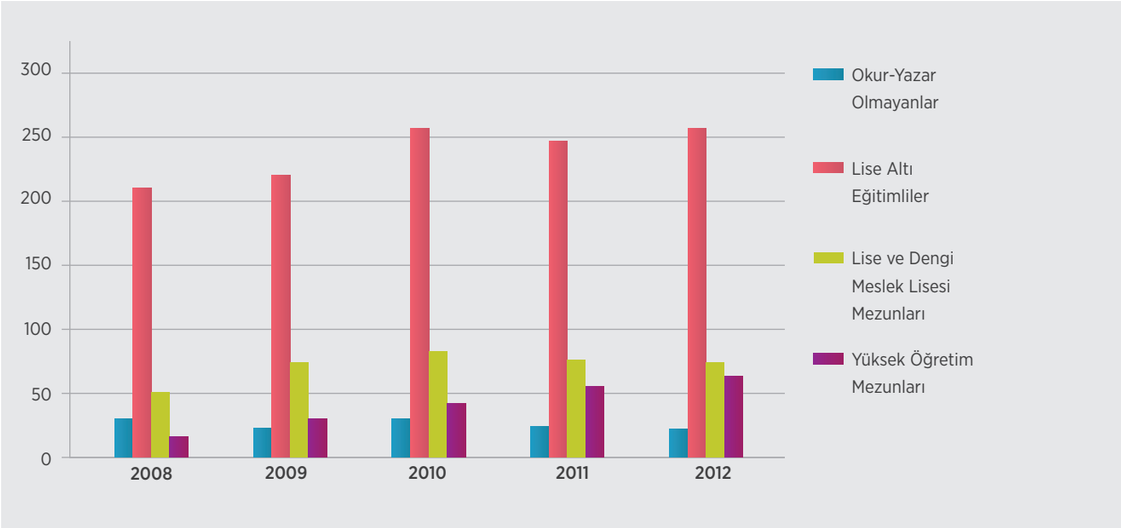

Kaynak: TÜİK verilerinden üretilmiştir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP'de "Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum" hedefinin alt başlığı olan "İstihdam ve çalışma hayatı" başlığı çerçevesinde ele alınan politikalar arasında "Bölgesel, yerel ve sektörel işgücü dinamiklerinin dikkate alınarak, başta kadın ve gençler olmak üzere tüm kesimler için nitelikli istihdam imkânlarının geliştirilmesi" ve "İşgücünün eğitim düzeyinin yükseltilerek istihdam edilebilirliğinin artırılması ve işgücü piyasasının talep ettiği becerilerin kazandırılması için yaşam boyu eğitim faaliyetlerine önem verilmesi" yer almaktadır.

"Eğitim-istihdam ilişkisinin güçlendirilmesi", Ulusal İstihdam Stratejisi (2012-2023) taslağında belirlenen temel politika eksenlerinden biridir. "Eğitim sistemi ve aktif işgücü piyasası politikaları ile proje merkezli inovasyon ve girişimciliğin özendirilmesi ve desteklenmesi", "Genel ve mesleki eğitimin kalitesi ve etkinliğinin artırılması", "Hayat boyu öğrenme (HBÖ) perspektifinde açık öğrenme ortamlarının oluşturulması ve HBÖ'nün özendirilmesi", "Eğitim-işgücü piyasası arasında uyum sağlanması", "Aktif işgücü piyasası politikalarının yaygınlaştırılarak etkinliğinin artırılması" ve "Erişilebilir bir eğitim sistemi içerisinde herkese okul öncesinden başlayarak temel beceri ve yetkinliklerin kazandırılması" bu eksen kapsamında belirlenen politika ve tedbirlerdir.

OVP'de de İstihdamın Artırılması gelişme ekseni ve İşgücü Piyasasının Geliştirilmesi önceliği altında "Kayıt dışı istihdamı önlemeye ve ilave istihdamı teşvik etmeye yönelik tedbirler alınacaktır" denilmektedir.

Stratejik Önem

İşgücünün eğitim ve istihdam edilebilirlik düzeylerinin ve nitelikli işgücünün yetersiz olması, kayıt dışı istihdam oranının yüksek olmasının önemli nedenleri arasındadır. Ele alınan tedbir bu yönüyle kayıt dışı istihdam oranının azaltılması için stratejik öneme sahiptir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Tedbir, ilgili tüm kurum ve kuruluşlarla koordinasyon ve işbirliklerinin sağlanması ve Ajans faaliyetleriyle desteklenmesi ile gerçekleştirilecektir.

Öncelik 1.5. Dezavantajlı Grupların Toplumsal ve Ekonomik Yaşama Katılımının Artırılması

Tedbir 1.5.1. Kırsal ve kentsel yoksullukla etkin mücadelenin sağlanması

Mevcut Durum

TRC3 Bölgesi'nin 2003-2011 yılları arası harcama türlerine göre hane halkı tüketim harcamalarının dağılımı incelendiğinde, yoksulluğun belirleyici unsurlarından olan gıda ve alkolsüz içecekler harcamalarının toplam harcamalar içerisindeki payının %48,8'den %33,6 seviyesine gerilediği görülmektedir. Bu gerileme, TRC3 Bölgesi'nde gelir seviyesinin yıllar içerisinde iyileştiğini göstermektedir. TRC3 Bölgesi tipolojik dağılımına göre, Bölge'de yoğunluklu olarak kırsal alanlar bulunmaktadır. Kırsal alanlar içerisinde, kırsal uzak alanlar erişilebilirlik konusunda en dezavantajlı konumdadır. 2012 yılında dağıtılan Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi (KASDEP) desteklerinden dezavantajlı ilçelerin büyük bir kısmı yararlanamamıştır.

Bölge'de yoksulluk kültürünün yerleşmesinin engellenebilmesi için Bölge'nin üretkenlik kapasitesinin artırılması gerekmektedir. Sosyal güvenlik kapsamındaki aktif çalışan ve yeşil kartlı sayısı birlikte değerlendirildiğinde, Bölge'nin üretkenlik kapasitesinin oldukça düşük olduğu ortaya çıkmaktadır. TRC3 Bölgesi, aktif çalışan oranının en düşük ve yeşil kartlı oranının en yüksek olduğu bölgelerden biridir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP'de "Yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altında bulunan kesimlerin fırsatlara erişimlerinin kolaylaştırılması yoluyla ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılması ve yaşam kalitelerinin yükseltilmesi, gelir dağılımının iyileştirilmesi ve yoksulluğun azaltılması" temel amaç olarak belirlenmiştir. Yine OKP'de "Plan döneminde ülkemizde mutlak yoksulluğun ihmal edilebilir seviyelere indirilmesi ve gelişmiş ülkelerde olduğu gibi göreli yoksulluğa odaklanılması amaçlanmıştır" denilmektedir. Bu kapsamda yoksullukla ilgili olarak "Vergi ve sosyal transferlerin gelir dağılımı eşitsizliğini ve yoksulluğu azaltıcı etkisinin artırılması"; "Yoksulluğun nesiller arası aktarımının önlenmesi amacıyla başta eğitim olmak üzere temel kamu hizmetlerine erişimde fırsat eşitliğinin daha da güçlendirilmesi, yoksullukla mücadelede sivil toplumun katılımının artırılması ve yerel yönetimlerin rolünün güçlendirilmesi"; "Sosyal hizmet ve yardımlar alanında bütüncül hizmet sunulmasını sağlamaya yönelik Aile Sosyal Destek Programı (ASDEP) modelinin uygulanması" ve "Sosyal yardım-istihdam bağlantısının güçlendirilerek yoksul kesimin istihdam edilebilirliğinin artırılması ve üretken duruma geçirilmesine yönelik programlara devam edilmesi" politikaları belirlenmiştir.

Stratejik Önem

Bölge'deki yoksulluğun diğer bölgelere kıyasla yüksek durumda olması, Bölge'nin sosyal yapısı, güvenlik sorunları ve katma değer üretebilme kapasitesi ile yakından ilgilidir. Bölge'de devam eden yoksulluk hem gelecek nesillerin bundan muzdarip olmasına hem de "beklenilen" sosyal sorunlara sebebiyet vermektedir. Yoksulluk, Bölge içerisinde kırsal ve kentsel alanlar arasında paralellik gösterse de kırsal alandaki yoksulluk baskısı, nüfus artışı ve ekonomik sıradanlıktan dolayı daha fazladır. Kırsal alandaki yoksulluk aynı zamanda kentsel alandaki yoksulluğu beslemektedir. Yoksulluğun azaltılmasına yönelik yeşilkart, şartlı nakit transferleri ve KASDEB gibi mekanizmalar geliştirilmesine rağmen, Bölge'de henüz istenilen düzeye geriletilememiştir. Bu nedenle mekân odaklı yeni program ve eylemelerin geliştirilmesi gerekmektedir. Yoksulluk; kadın, genç, çocuk, yaşlı ve engelli gibi dezavantajlı grupları daha fazla etkilemektedir. Bu nedenle, yoksullukla etkin mücadele dezavantajlı kesime hem doğrudan hem de dolaylı katkılar sağlayacaktır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Yoksulluk kültürünün yerleşmesinin engellenmesi amacıyla yoksullara yönelik gelir getirici ve sürdürülebilir eylemleri içeren programların uygulanması gerekmektedir. Bu kapsamda mevcut durumda uygulanan KASDEB ve proje destekleri yeterli seviyenin altındadır. Kırsal ve kentsel yoksulluk ayrı olarak ele alınmalı, kırsal yaşam kalitesi ve ekonomik çeşitliliğin sağlanması ile kentsel yoksulluğun artmasına yönelik baskılar azaltılmalıdır. Kentte ve kırda çalışacak durumda olmayanlara yönelik mutlak yoksulluk seviyesinin üstünde yardım verilerek, bu yoksulluk türünün en aza indirgenmesi gerekmektedir. Ayrıca sosyal yardımların daha etkili ve sonuç odaklı dağıtılmasına yönelik tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Alt Tedbirler

- Yoksulluk kültürünün yerleşmesini önlemek için bireylerin üretken duruma geçip sürdürülebilir gelir elde etmelerinin sağlanması,
- Sosyal yardımların etkin kullanımının sağlanması,
- Kırsal yoksulluğun azaltılmasına yönelik kırsal alanda ekonomik faaliyet çeşitlendirmesinin sağlanması,
- Bölge içerisinde kentte ve kırsal alanda mutlak yoksulluğun en aza indirgenmesinin sağlanması.

Tedbir 1.5.2. Çocuklara ve gençlere sunulan imkânların artırılması

Mevcut Durum

Ülke geneline kıyasla TRC3 Bölgesi'nde çocuk ve genç nüfusu oldukça yüksektir. 0-14 yaş arası nüfus oranı Ülke ortalaması %24,9 iken TRC3 Bölgesi %38,8 ile Türkiye'deki en yüksek orana sahiptir. Bölge'de, çocukların okul dışında fiziksel ve zihinsel gelişmelerini sağlayacak olanaklar oldukça kısıtlıdır. 2012 yılı TÜİK verilerine göre, 15-29 yaş grubu nüfus oranı Türkiye ortalaması %25'tir. TRC3 Bölgesi'nde ise bu oran %30'dur. Bölge'deki genç nüfus bu denli yüksek olmasına rağmen, gençlere sunulan sosyal ve kültürel faaliyetler ile iş olanakları oldukça yetersizdir. Bu nedenle Bölge'deki gençlerin çoğunluğu göç etme eğilimindedir. Bölge'deki gençlerin bireysel beceri ve kapasitelerinin geliştirilmesi, istihdam edilebilirliklerinin artırılmasını ve girişimcilik kültürünün oluşmasını sağlayacaktır. Bu yönde programların uygulanması ve Bölge'de genç girişimcilere yönelik uygulama ve danışmanlık desteği sunan merkezlerin oluşturulması gerekmektedir.

Bölge'de, gençlerin spor yapabilecekleri merkezlerin de yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu kapsamda kamu, özel sektör ve spor kulüplerinin koordinasyonunda, Bölge içerisinde kırsalın da erişebileceği spor olanakları artırılmalıdır. Bununla birlikte, milli sporcuların yetişebilmesi için sporcu yetiştirme merkezlerinin kurulması ve gerekli tüm altyapının sağlanması gerekmektedir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP'de "Çocukların üstün yararı gözetilerek iyi olma hallerinin desteklenmesi, potansiyellerini geliştirmeye ve gerçekleştirmeye yönelik fırsat ve imkânların artırılması, başta eğitim, sağlık, adalet ve sosyal hizmetler olmak üzere temel kamu hizmetlerine erişimlerinin artırılması; gençlerin ise bilgi toplumunun gerekleriyle donanmış, ülke kalkınmasında aktif, yaşam becerileri güçlü, özgüven sahibi, insani ve milli değerleri haiz, girişimci ve katılımcı olmalarının sağlanması ve gençlere sunulan hizmetlerin kalitesinin yükseltilmesi" temel amaç olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda "Çocukların yoksulluktan kaynaklanan yoksunluklarının giderilmesi, erken çocukluk gelişiminin desteklenmesi, kız çocuklarının okullaşma ve okula devam oranlarının yükseltilmesi; eğitimde ve istihdamda olmayan gençlerin ekonomik ve toplumsal hayata katılımlarının artırılması" hedeflenmiştir. Buna yönelik oluşturulan politikalar "Çocukların iyi olma hallerini ve refahlarını destekleyici bütüncül modeller geliştirilerek daha iyi eğitim ve sağlık hizmeti almaları sağlanacak, temel becerileri geliştirilecek, özellikle zor şartlar altındaki ve risk grubundaki çocukların yaşam kalitesi yükseltilecek, toplumla bütünleşmeleri sağlanacaktır"; "Çocuk koruma ve adalet sistemleri koordineli olarak, önleyici mekanizma ve uygulamalara sahip, risk takibi ve erken uyarı sistemini içeren bir yapıya kavuşturulacak, altyapı ve personel ihtiyaçları giderilecek, bu alandaki hizmetlerin kalitesi artırılacak, korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetler çocukların

sosyal ve kişisel gelişimlerini destekleyecek bir yapıda sunulacaktır"; "Sokakta, ağır ve tehlikeli işlerde, aile işleri dışında ücret karşılığı gezici ve geçici tarım işlerinde çalışma gibi çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri önlenecektir"; "Gençlerin sosyal hayatta ve karar alma mekanizmalarında daha aktif rol almaları sağlanacak, hareketlilik programları özellikle dezavantajlı gençlerin katılımını artıracak biçimde genişletilip çeşitlendirilecektir" ve "Gençlerin şiddete ve zararlı alışkanlıklara yönelmelerini önlemek üzere spor, kültür, sanat gibi alanlarda gelişimlerini destekleyici programların uygulanmasına devam edilecektir" şeklindedir. Bölge Planı kapsamında çocuklar ve gençlere yönelik hazırlanan tedbirler OKP'de belirlenen temel amaç, hedef ve politikalarla uyumlu olarak hazırlanmıştır.

Stratejik Önem

Çocukların hem zihinsel hem fiziksel gelişimleri için okul dışı sosyal olanakların sunulması büyük önem taşımaktadır. Hanehalkı büyüklüğü yüksek olan Bölge'de çocuklara yönelik politikaların yanında, sağlıklı bireylerin yetiştirilebilmesi için ailelere yönelik politikaların da hazırlanması ve uygulanması gerekir. Gençlerin kötü alışkanlıklardan uzak, Bölge'nin gelişim ve kalkınmasına en yüksek düzeyde katkı sağlamaları; hem sosyal olanakların hem de istihdam ve girişimcilik olanaklarının sunulmasına bağlıdır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Bölge'de çocuklara yönelik bakım evleri, kreşler ve oyun alanlarının artırılması; gençlere ve çocuklara yönelik spor okullarının ve profesyonel hizmet sunan takım altyapılarının kurulması gerekmektedir. Bunun yanında dezavantajlı konumda olan kimsesiz çocuk ve gençlere yönelik sosyal altyapı imkânlarının geliştirilmesi ve kırılganlıklarının azaltılması; ayrıca gençlerin girişimcilik kapasitesinin artırılmasına yönelik "Genç Girişimci Destek Programları"nın uygulanması ve inkübatör merkezlerinin kurulması gerekmektedir. Girişimci destek merkezlerinin kurulması, genç girişimcilere yönelik danışmanlık ve teknik destek verme kapasitesinin artırılmasınısağlayacaktır.

Alt Tedbirler

- Çocuklara ve ailelere yönelik sosyal hizmet faaliyetlerinin iyileştirilmesi,
- Gençlere yönelik sosyal hizmet faaliyetlerinin iyileştirilmesi,
- Gençlere yönelik istihdam ve girişimcilik olanaklılarının artırılması.

Tedbir 1.5.3. Engellilerin toplumsal ve ekonomik hayata katılımlarının artırılması ve yaşlılara sunulan hizmetlerin iyileştirilmesi

Mevcut Durum

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğünün 2011 yılı verilerine göre, TRC3 Bölgesi'nde 32.681 engelli birey bulunmaktadır. Bu sayı Bölge nüfusunun %1.65'ini oluşturmaktadır. Kişi sayısı bakımından Bölge'de Mardin ili (12.197 kişi) ön plana çıkarken, engellilerin toplam nüfus içerisindeki oranı bakımından %2,09 oranı ile Batman ili birinci sıradadır. Bölge'deki bu rakamlara rağmen, Batman'da iki ve Şırnak'ta bir olmak üzere sadece üç adet özel bakım merkezi bulunmaktadır. Özel bakım merkezlerine ek olarak Siirt, Mardin (Midyat) ve Batman'da engelsiz yaşam merkezleri bulunmaktadır.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP'de engellileri kapsayacak şekilde "Yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altında bulunan kesimlerin fırsatlara erişimlerinin kolaylaştırılması yoluyla ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılması ve yaşam kalitelerinin yükseltilmesi, gelir dağılımının iyileştirilmesi ve yoksulluğun azaltılması" temel amaç olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda "Engellilere yönelik eğitim, istihdam ve bakım hizmetlerinin etkinliği ve denetiminin artırılması, bu kapsamda kaynakların daha verimli kullanılması ve fiziksel çevre şartlarının engellilere uygun hale getirilmesi" politikaları ortaya konmuştur. Aynı temel amaç içerisinde yaşlılara yönelik olarak "Yaşlıların kendi çevrelerinden uzaklaşmadan evlerinde bakımını sağlamaya yönelik hizmetlerin çeşitlendirilerek yaygınlaştırılması ve yaşlılara yönelik kurumsal bakım hizmetlerinin sayı ve niteliğinin artırılması" politikaları belirlenmiştir.

Stratejik Önem

Engellilerin toplumsal yaşama entegre olabilmeleri, bölgelerin kalkınmışlık göstergelerinden bir tanesidir. Bölge'de engellilere yönelik olanakların kısıtlı olması, onların ekonomik ve sosyal hayat dışında kalmalarına sebebiyet vermektedir. Buna yönelik olarak engellilerin sosyal imkânlarının, onlara sunulan hizmet standardının artırılması gerekmektedir. Bu konuda en fazla görev yerel yönetimlere düşmektedir. Engellilerin ekonomik hayata entegre olmasına yönelik destek programlarında bu sosyal sorumluluğun öne çıkarılması gerekmektedir. Yaşlıların ailelerinden koparılmadan aynı zamanda kendi yaş gurupları ile sosyalleşmelerini sağlayan imkân ve olanakların yaratılmasına yönelik stratejilerin geliştirilmesi, sağlıklı aile ve bireylere sahip olunması açısından önemlidir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Engellilere yönelik özel bakım hizmeti sunan merkezlerin artırılması gerekmektedir. Engellilerin üretime katkı sunabilecekleri merkezlerin kurulması, hazırladıkları ürünlerin markalaşması ve pazarlanmasına yönelik teknik ve mali destek imkânlarının artırılması sağlanabilir. Bölge'de ayrıca, yaşlılara yönelik evde bakım hizmetlerini geliştirilmesi ve sosyalleşebilecekleri ortamların oluşturulmasına yönelik tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Alt Tedbirler

- Engellilere yönelik sosyal hizmet faaliyetlerinin iyileştirilmesi,
- Engellilerin ekonomik hayata katılımının sağlanması,
- Yaşlılara sunulan hizmetlerin artırılması ve yaygınlaştırılması.

Tedbir 1.5.4. Bölge'de kadın statüsünün iyileştirilmesi ve fırsat eşitliğinin yaratılması

Mevcut Durum

TRC3 Bölgesi'nde kadınların sosyal, kültürel ve ekonomik hayata katılımını ifade eden gösterge değerleri, bu konuda Avrupa Birliği ortalamalarının çok gerisinde olan Türkiye ortalamasının da gerisindedir. Bölge'de kadın statüsünün geri planda kalmasına sebep olan en önemli etmenlerden biri ilk evlenme yaşının düşük olmasıdır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin kadın ilk evlenme yaşı 22'dir. TRC3 Bölgesi'ni de kapsayan Güneydoğu Anadolu Bölgesi (TRC) bu değer ile, Orta Anadolu Bölgesi'nden (TR7) sonra, en düşük kadın ilk evlenme yaşına sahiptir. Kadın Statüsü üzerinde belirleyici olan faktörlerden bir tanesi de eğitim durumudur. Kadınların okuma yazma ve okullaşma oranları incelendiğinde, Bölge illerinin Ülke genelinde son sıralarda yer aldığı görülmektedir. Bölge'de kırsal alanlara gidildikçe kadınların okuryazarlık oranı daha da düşmektedir. Kırsal alanda okuma yazma bilmeyen kadınların oranları, Bölge illerinde yaklaşık %25'tir. Kadın statüsünün iyileştirilmesi amacıyla kadın okuryazarlık oranının, özellikle kırsal alanda geliştirilmesi gerekmektedir.

TÜİK 2012 yılı verilerine göre TRC3 Bölgesi (%7,5), TRC2 Bölgesi'nden (%6,4) sonra Ülke genelindeki en düşük kadın işgücüne katılma oranına sahiptir.TRC3 Bölgesi'nde 2004 yılında %16,1 olan kadınların işgücüne katılma oranı, 2012 yılında %7,5'e gerilemiştir. Aynı yıllarda tarımda çalışan kişi sayısında da dramatik bir düşüş gözlenmektedir. Bu değerler, tarım sektöründen ayrılan nüfusun çoğunluğunu, ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınların oluştuğuna işaret etmektedir. TRC3 Bölgesi'nde, kadınların istihdam oranı ise %6,1'dir. Bu oran Ülke genelindeki en düşük değerdir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP'de "Toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında, kadınların sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamdaki rolünün güçlendirilmesi, aile kurumunun korunarak statüsünün geliştirilmesi ve toplumsal bütünleşmenin kuvvetlendirilmesi" temel amaç olarak belirlenmiştir. "Aile yardımlarının geliştirilmesi, aile danışmanlık ve eğitim hizmetlerinin kapsamlı, standart, etkin ve yaygın hale getirilmesi, evlilik öncesi eğitimin yaygınlaştırılması, sosyal yardım ve hizmetlerin aile temelli sunulmasının temin edilmesi"; "Kadınların karar alma mekanizmalarında daha fazla yer almaları, istihdamının artırılması, eğitim ve beceri düzeylerinin yükseltilmesinin sağlanması"; "Sosyal ve ekonomik politikaların, ailenin korunması ve güçlendirilmesine katkı yapacak şekilde birbirini tamamlayıcı ve destekleyici bir anlayışla tasarlanması"; "Görsel, işitsel ve sosyal medyanın ve internetin aile üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik tedbirlerin alınması, aile içi iletişim ve etkileşim konularında eğitim programlarının yaygınlaştırılması"; "Boşanmaların azaltılması amacıyla aile danışmanlığı ve uzlaştırma mekanizmalarının geliştirilmesi"; "Tek ebeveynli ailelerin karşılaştıkları sorunların çözümüne yönelik izleme ve rehberlik hizmetlerinin yaygınlaştırılması"; "Aile ve iş yaşamının uyumlaştırılmasına yönelik güvenceli esnek çalışma, kreş ve çocuk bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve erişilebilir kılınması ile ebeveyn izni gibi alternatif modellerin uygulanması"; "Kadına yönelik şiddetin ve ayrımcılığın ortadan kaldırılabilmesi amacıyla özellikle erken çocukluktan başlayarak örgün ve yaygın eğitim yoluyla toplumsal bilinç düzeyinin yükseltilmesi"; "Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme konusunda farkındalık oluşturulması ve örnek uygulamaların geliştirilmesi" bu temel amaç kapsamında belirlenen politikalardır

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Eylem Planı'nda (2012-2015) ülkemizde kadına yönelik her tür şiddetin ortadan kaldırılması için gerekli önlemlerin tüm tarafların işbirliği ile uygulamaya konulması amaçlanmıştır. Bu kapsamda "Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddetle mücadele konularında yasal düzenlemeler yapmak ve uygulamadaki aksaklıkları ortadan kaldırmak"; "Kadına yönelik şiddeti doğuran ve pekiştiren olumsuz tutum ve davranışların ortadan kaldırılması amacıyla, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik şiddet konularında toplumsal farkındalık yaratmak ve zihinsel dönüşüm sağlamak"; "Şiddete uğrayan kadına, varsa çocuk/çocuklarına ve şiddet uygulayan ve uygulama ihtimali bulunanlara yönelik sağlık hizmetlerinin düzenlenmesi ve uygulanması"; "Şiddete uğrayan kadına, varsa çocuk/çocuklarına yönelik hizmet sunumunu gerçekleştirmek üzere kurum/kuruluş ve ilgili sektörler arası işbirliği mekanizmasını güçlendirmek" hedefleri belirlenmiştir.

Stratejik Önem

Kadınların eğitim seviyelerinin artırılması kadınların hem sosyal hem de ekonomik hayata erişimlerinin arttırılmasına sağlayacaktır. Kadınların mezuniyet durumuna göre iş gücüne katılım oranları %2,1'den %73,2 seviyesine çıkmaktadır. Bu nedenle kadınların işgücüne katılımlarının artırılması gerekmektedir. Kadınların toplumsal yaşama daha aktif katılabilmesi için sunulan sosyal hizmetlerin geliştirilmesi gerekmektedir. Bölgemizde Anne ve Çocuk ölüm oranlarının azaltılması, kadınların iş gücüne katılabilmesi için gündüz bakım hizmetlerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle kadınlara yönelik sosyal hizmet faaliyetlerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Kadınların işgücünde ve istihdamda yer alamaması hem Bölge'nin katma değer üretmesini engellemekte hem de kadın statüsünün değişmemesine sebebiyet vermektedir. Bu nedenle kadınların işgücüne katılımları bölge açısından diğer yerlere kıyasla daha stratejik bir konumdadır. Kadın girişimciliğinin arttırılması amacıyla mali destek ve eğitim programlarının gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Son yıllarda artan girişimcilik desteklerinin ve eğitimlerinden kadınların istenilen seviyede katılamadığı görülmüştür. Bölge'de ayrıca kadınlara yönelik şiddetin azaltılması ve bu konu ile ilgili olarak yasal ve eğitim düzenlemelerinin yapılması ve kadınlara korunma imkânlarının geliştirilmesi gerekmektedir.

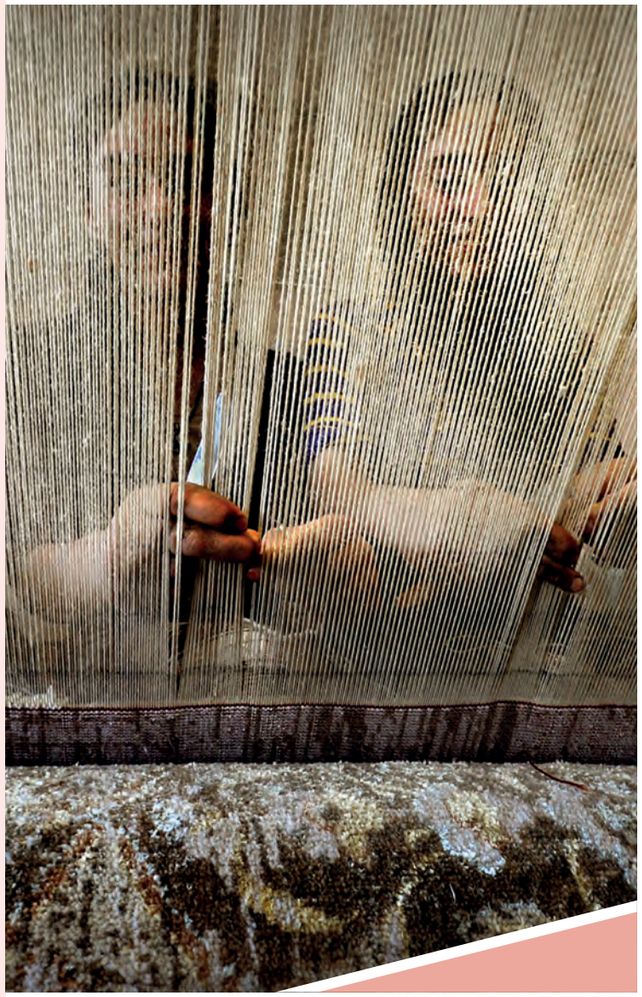

Alt Ölçek Gelişmeleri

Kadın okuryazarlığının kırsal kesimde yaygın eğitim yoluyla artırılması için eğitim programlarının düzenlenmesi gerekmektedir. Kız çocuklarının okullaşma oranının özellikle ilköğretimden sonra artırılması için kırsal alanlarda kız meslek liselerinin kurulması iyi bir örnek olarak teşkil edilebilir. Kadınların hem aile yaşantısına hem de sosyal statüsüne katkı sunulması amacıyla sosyal hizmet olanaklarının artırılması, Bölge özelinde kadın ve bebek ölüm oranlarının azaltılmasına yönelik gebe konukevlerinin inşa edilmesi gerekmektedir. Kadınların işgücüne katılımına yönelik olarak hem girişimcilik programları hem de kadın istihdamını artırıcı teşvik politikalarının yürütülmesi gerekmektedir. Kadına yönelik şiddetin azaltılması için erkeklerin bilinçlendirilmesi ve örgün eğitimde bu konunun ele alınması gerekmektedir.

Alt Tedbirler

- Kadın okuryazarlığının özellikle kırsal kesimde yaygın eğitim ve bilinçlendirme yoluyla artırılması,
- Kız çocuklarının okullaşma oranının artırılması, ilköğretimden sonra eğitime devamlılığının sağlanması,
- Kadınlara yönelik sosyal hizmet faaliyetlerinin iyileştirilmesi,
- Kadınların işgücüne katılımının yaygın eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları yoluyla artırılması,
- Kadın girişimciliğinin artırılmasına yönelik destek çalışmalarının yaygınlaştırılması ve sürekliliğinin sağlanması,
- Kadına yönelik şiddetin azaltılmasına yönelik faaliyetlerin gerçekleştirmesi.

Öncelik 1.6. Kırsal Alan Yaşam Kalitesinin Artırılması

Tedbir 1.6.1. Bölge'nin yerel kaynaklarıyla imal edilebilecek alternatif ve düşük maliyetli yol yapım tekniklerinin fizibilite çalışmalarının yapılması

Mevcut Durum

Saha çalışmalarında edinilen bilgiler TRC3 Bölgesi içerisinde kış aylarında kar yağışı alan kırsal alandaki yerleşim birimlerinde sathi kaplama olarak uygulanan asfaltlamanın 1-2 yıl içerisinde bozularak kullanılamaz hale geldiğini göstermiştir. İl Özel İdareleri'nde köy yolları sektöründe yatırım programlarının hazırlık süreçlerinde laboratuar ve nitelikli personel eksiklikleri nedenleriyle en uygun ve ekonomik yol yapım tekniklerinin belirlenmesi ve projelendirilmesi konusunda gerekli çalışmaların yapılamadığı değerlendirilmiştir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 596'da "Kamu yatırım projelerinin planlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi süreci güçlendirilecek, bu kapsamda kamu kurum ve kuruluşlarının kapasiteleri geliştirilecektir" denilmektedir. OVP (2013–2015) Madde III.B.2.b.İ'de "Kamu yatırımlarının etkili, verimli ve zamanında gerçekleştirilmesi, mevcut sermaye stokunun daha etkin kullanılması hedeflenecektir" ifadelerine yer verilmiştir.

Stratejik Önem

Çoğunlukla dağlık ve engebeli arazi yapısına sahip, TRC3 Bölgesi'nde kırsal altyapı programları içerisinde en büyük bütçe payına sahip olan köy yolları sektöründe, yol yapımlarında ekonomiklik ve teknik açılardan en uygun metotların ve malzemenin belirlenmesi ve Bölge kaynaklarının öncelikli olarak değerlendirilmesi, sektörde büyük miktarlarda ayrılan bütçelerin etkin ve verimli kullanılmasını sağlayacaktır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Bölge'de İl Özel İdareleri'nin bünyesinde gerekli malzeme ve etüt çalışmalarının gerçekleştirilebileceği laboratuar ve AR-GE Birimleri bulunmamaktadır. Bölge'nin engebeli alanlarındaki yol yapım uygulamalarında, yüksek maliyetli ve ithal bir kaynak olan asfaltın yanı sıra Bölge'nin yerel kaynaklarının kullanılmasıyla imal edilebilecek ve daha uzun süre hizmet verebilecek beton yol vb. alternatif ve düşük maliyetli yapım tekniklerinin ekonomiklik ve uygunluk araştırmalarının gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Tedbir 1.6.2. Köy yollarının standart ve imalatlarını mekânsal düzeyde ve alan özelliklerine göre belirleyen master plan ve programların uygulanması

Mevcut Durum

İl Özel İdareleri'nin altyapı yatırım programları kurum tarafından oluşturulmakta, bununla birlikte yatırım programı İl Genel Meclisleri tarafından onaylanmaktadır. KÖYDES programlarının altyapı teklifleri de ilçe kaymakamlıkları bünyesinde bulunan idari ve teknik açıdan zayıf durumdaki KHGB birimlerince yapılmaktadır. Yerelde olmakla birlikte yatırım programlarının hazırlanması öncesinde yeterli teknik analiz ve önceliklendirmenin yapılmadığı, saha çalışmalarında ilgili kurum yetkilileriyle yapılan görüşmelerde Mülga Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünce il bazlı hazırlanan Köy Yolları Mastır Planlarının yatırım programları hazırlık ve uygulama süreçlerinde yeterli düzeyde dikkate alınmadığı ve geliştirilmediği görülmüştür.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 596'da "Kamu yatırım projelerinin planlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi süreci güçlendirilecek, bu kapsamda kamu kurum ve kuruluşlarının kapasiteleri geliştirilecektir" denilmektedir.

Stratejik Önem

Köy yolları, KÖYDES yatırım programları ve İl Özel İdareleri yatırım programlarında en yüksek oranda yatırım maliyetleri olan altyapı sektörüdür. Kamu kaynağının köy yolları sektöründe etkin ve verimli kullanılması gerekmektedir. İl sınırları içerisinde bulunan tüm köy yolları ağının nitelik ve nicelik açısından yol standardı bilgilerini içine alan ve planlama dâhilinde çalışmaların yürütülmesini sağlayan master planlar, yıllık yatırım programlarının objektif ve uygun maliyetli hazırlanmasını sağlayacaktır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Köy yolları sektöründe tüm Bölge'yi kapsayacak yol standart ve imalatlarını mekânsal düzeyde ve alan özelliklerine göre net olarak belirleyen master plan ve programların uygulanması gerekmektedir.

Tedbir 1.6.3. Köy ve mezralarda köy içi abonelik ve sayaç uygulamasına geçilmesinin sağlanması

Mevcut Durum

Bölge'deki köy ve mezralarda konutlar tarafından tüketilen suyun miktarının belirlenmesi ve faturalandırılmasına yönelik sayaç uygulaması bulunmamaktadır.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 596'da "Kamu yatırım projelerinin planlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi süreci güçlendirilecek, bu kapsamda kamu kurum ve kuruluşlarının kapasiteleri geliştirilecektir" denilmektedir. OVP Madde III.B.2. b.İ'de "Kamu yatırımlarının etkili, verimli ve zamanında gerçekleştirilmesi, mevcut sermaye stokunun daha etkin kullanılması hedeflenecektir" ifadelerine yer verilmiştir.

Stratejik Önem

İçme suyu şebekeleri tamamlanan köy ve mezralarda şebekeden yararlanan konutlarda sayaç bulunmaması, kullanılabilir içme suyu kaynaklarının tasarruflu kullanılmaması ve sulama amaçlı kullanılması; tesisin işletmesinde sürekli olarak sorunlar yaşanmasına ve içme suyu kaynaklarının kısa sürede yetersiz duruma düşmesi nedeniyle ilave yatırımlara sebebiyet vermektedir. Bölge'deki dağınık yerleşim deseni ve yerleşim birimi sayısının çokluğu dikkate alındığında kamu kaynakları açısından bu durum, büyük mali külfetlere neden olmaktadır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

KÖYDES genelgeleriyle köy ve mezralarda sayaç kullanımına geçilmesi il özel idareleri ve ilçe KHGB'lerine bildirilmekle birlikte bu alanda henüz uygulamanın köy muhtarlıklarınca başlatılmadığı görülmektedir.

Tedbir 1.6.4. Kırsal alanlarda yetersiz olan atıksu ve kanalizasyon tesislerinin yaygınlaştırma çalışmalarının yürütülmesi

Mevcut Durum

Atıksu ve kanalizasyon sektöründe, TRC3 Bölgesi'nde Mardin ve Siirt illeri Ülke ortalaması olan %21'e yakın değerlere sahipken Batman %15 ve Şırnak %8 ile oldukça düşük tesisleşme oranlarına sahiptirler. 2005 yılından itibaren uygulanan KÖYDES Programına atıksu ve kanalizasyon sektörü 2011 yılında dâhil edilmiştir. Bu nedenle, bu sektör Programda en düşük oranda yatırım gerçekleştirilen sektör olmuştur.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 1017'de "Kırsal kalkınma politikasının temel hedefi, kırsal toplumun iş ve yaşam koşullarının bulunduğu yörede iyileştirilmesidir. Kırsal politikanın genel çerçevesini ise; kırsal ekonominin ve istihdamın güçlendirilmesi, insan kaynaklarının geliştirilmesi ve yoksulluğun azaltılması, sosyal ve fiziki altyapının iyileştirilmesi ile çevre ve doğal kaynakların korunması oluşturacaktır" denilmektedir.

Stratejik Önem

Bölge genelinde özellikle düzlüklerde yer alan Kızıltepe, Nusaybin, Cizre, Silopi, Kurtalan, Beşiri gibi ilçe sınırları içinde bulunan köy ve mezralarda su tüketimi ile paralel olarak atık suların tahliye edileceği atıksu ve kanalizasyon tesislerinin bulunmayışı, önemli sağlık sorunlarını ve risklerini de beraberinde getirmektedir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

2011 Yılında KÖYDES Programına dâhil edilen atıksu ve kanalizasyon sektöründe yatırımlar, İl Özel İdareleri tarafından gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte en düşük oranda yatırım gerçekleşen sektöre ilişkin İl Özel İdaresi yetkilileri bütçe kısıtını gerekçe göstermektedirler.

Tedbir 1.6.5. İçme suyu ve kanalizasyon altyapısı tamamlanan yerleşim birimlerinde köy içi yol ve peyzaj çalışmalarının yapılması

Mevcut Durum

Köy içi yol yapım oranları sırasıyla Mardin'de %10, Batman'da %2, Siirt'te %6 ve Şırnak'ta %5'tir. KÖYDES kararlarında, köy yolları sektöründe 2012 yılına kadar uygulamada birinci sınıf köy yolları yapımına öncelik verilmiştir. Atıksu ve kanalizasyon sektöründeki tesisleşme oranının Bölge genelinde %15 olması, altyapısı tamamlanmayan yerleşim birimlerinde İl Özel İdareleri yatırım olanaklarıyla köy içi yollarının da yapımını engellemektedir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 1017'de "Kırsal kalkınma politikasının temel hedefi, kırsal toplumun iş ve yaşam koşullarının bulunduğu yörede iyileştirilmesidir. Kırsal politikanın genel çerçevesini ise; kırsal ekonominin ve istihdamın güçlendirilmesi, insan kaynaklarının geliştirilmesi ve yoksulluğun azaltılması, sosyal ve fiziki altyapının iyileştirilmesi ile çevre ve doğal kaynakların korunması oluşturacaktır" denilmektedir.

Stratejik Önem

Kırsal altyapı yatırımlarının birbirini izleyen ve entegre yapıda olduğu değerlendirildiğinde; köy içi yol ve peyzaj çalışmalarının, yapımı gerçekleşen diğer altyapı çalışmalarını tamamlayıcı nitelikte olduğu söylenebilir. Yerleşim birimleri içerisinde diğer yatırımların inşaatları sürecinde meydana gelen tahribat ve çevresel zararların ortadan kaldırılmasının sağlanması ve yerleşim birimi içinde ulaşımın kolaylaştırması, yaşam kalitesini de doğrudan etkileyecektir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

KÖYDES yatırım programları çerçevesinde, köy içi ulaşım ve çevre düzenlemelerini içeren projeler İlçe KHGB'leri tarafından tüm altyapısı tamamlanan az sayıda köy ve mezralarda dahi bütçe kısıtları nedenleriyle kısmen uygulanabilmektedir. TRC3 Bölgesi genelinde köy ve mezra içi yaşam alanlarında plansız imar yapısı, köy içi ulaşımının ve yol geometrilerinin düzensizliği, çevre ve görüntü kirliliği ile sağlık sorunlarını artırmakta ve yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Tedbir 1.6.6. Bölge'deki mevcut açık sistem küçük ölçekli sulama tesislerinin kapalı sistem basınçlı sulama sistemlerine dönüştürülmesi

Mevcut Durum

TRC3 Bölgesi genelinde yer üstü açık sistemlerle tarımsal sulama yapılmaktadır. Son yıllarda Siirt ve Şırnak illerinde kapalı sistem sulama tesisleri projelendirilerek yapımına başlanmıştır. Bölge'deki yer altı basınçlı sulama sistemlerinin oranı %4'tür.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak 9. Ulusal Kalkınma Planı Madde 676'da "Sulama altyapısının işletme ve yönetiminin katılımcı mekanizmalarla gerçekleştirilmesi sağlanacak, toprak ve su kaynaklarının etkin ve sürdürülebilir kullanımı için üreticilere yönelik programlar uygulamaya konulacaktır" denilmektedir.

Stratejik Önem

TRC3 Bölgesi bütününde ve illerin kendi sınırları içerisinde farklı coğrafya, topoğrafya ve iklimsel özelliklere sahiptir. Bölge'de GAP Eylem Planı çerçevesinde yapımları süren büyük ölçekli sulama kanalları, düzlüklerde kalan tarım arazilerini sulama amaçlı projelendirilmiştir. Bununla birlikte Bölge'nin dağlık ve engebeli alanlarında yaygın ve genişleyen bir tarım sektörü haline gelen meyve ve sebze bahçeciliğinin küçük ölçekli sulama sistemleriyle desteklenmesi TRC3 Bölgesi içinde sosyal ve ekonomik açıdan daha az gelişmiş olan kırsal alanların diğer bölgelerle birlikte entegre olması ve kalkınması açısından büyük önem taşımaktadır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

DİKA, 2013 yılı proje teklif çağrısı kapsamında Siirt ve Şırnak illerinde uygulanmak üzere toplu basınçlı su sistemlerinin projelendirilmesini teşvik eden 3 milyon liralık Mali Destek Programı hazırlamıştır.

Tedbir 1.6.7. Merkezi kırsal yerleşim modellerinin geliştirilmesi ve tesciline yönelik uygulanabilir kriterler oluşturulması

Mevcut Durum

TRC3 Bölgesi'nde kırsal yerleşimlerin rasyonel olarak planlandığı bir çalışma söz konusu değildir. Bölge illerindeki mezra sayısının çokluğu bu durumun en önemli göstergesi olarak değerlendirilebilir. TRC3 Bölgesi'nde nüfusu 500'den küçük olan köy sayısının toplam köy sayısına oranı Mardin ve Siirt illerinde %42, Batman'da %40 ve Şırnak'ta %35'tir. Mezralardaki nüfusların daha da düşük olduğu dikkate alındığında, Bölge genelinde küçük nüfuslu ve çok sayıda yerleşim biriminden meydana gelen bir dağılım olduğu anlaşılmaktadır. TRC3 Bölgesi'nde çoğunlukla il ve ilçe merkezlerine yakın olan yerleşim birimlerinin nüfuslarını koruyabildiği görülmektedir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak 9. Ulusal Kalkınma Planı Madde 680'de "Kırsal kesimde merkezi yerleşim birimleri öncelikli olmak üzere, temel altyapı ihtiyaçları karşılanacaktır. Ekonomik ve sosyal gelişmeye yönelik proje ve destekler ile eğitim ve sağlık hizmetlerinin sunumunda bu merkezi birimlere öncelik verilecektir" ve Madde 292'de "2005 ve 2006 yıllarında köy altyapılarının iyileştirilmesi amacıyla il özel idareleri ile mahalli idare birliklerine doğrudan kaynak tahsis edilmiş ve Köylerin Altyapısını Destekleme Projesi (KÖYDES) uygulamaya konulmuştur. Ancak, kırsal yerleşim birimlerinin parçalı ve dağınık bir yapıya sahip olmaları, fiziki ve sosyal alt yapı hizmetlerinin etkin ve yaygın bir şekilde sağlanmasını sınırlandırmaktadır" denilmektedir. OVP Madde IV.D.4.V'te "Köy Kanunu yenilenecek ve kırsal alanda yerleşme ve yapılaşmaya ilişkin diğer mevzuat çalışmaları da tamamlanarak uygulama projeleri hayata geçirilecektir" ifadelerine yer verilmiştir.

Stratejik Önem

TRC3 Bölgesi'nde kırsal yerleşimlerin küçük nüfuslu ve düzensiz olarak oluşumu fiziki, sosyal ve ekonomik açıdan gelişmelerini olumsuz etkilemektedir. Mevcut kırsal yerleşme deseni, nüfus büyüklükleri ve göç eğilimleri dikkate alınarak son dönem mevzuat hükümleri ışığında kırsal merkezi yerleşim yerlerinin önceliklendirilmesi ve ekonomik ve sosyal açıdan nüfusunu koruyabilen yerleşim birimlerinin güçlendirilmesi TRC3 Bölgesi açısından önem arz etmektedir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

TRC3 Bölgesi'nde köy yolları ile atıksu ve kanalizasyon sektörlerinde altyapı hizmetinin sunulmasında, büyük nüfuslu yerleşim birimlerine öncelik verilmektedir. Bununla birlikte bu çalışmaların il ve ilçe düzeyinde ve sistemli olarak gerçekleştirilmesinin, daha başarılı sonuçlar ortaya koyacağı değerlendirilmektedir. Kırsal alanda temel altyapı hizmetlerinin Bölge ve il sınırları içerisinde organize ve sistemli olarak gerçekleştirilmesini engelleyen dağınık, düzensiz ve küçük yerleşimlerden oluşan mekânsal yapının; merkezi kırsal yerleşim modelleri ile Bölge'de köy ve mezraların yerleşim birimi olarak tanımlanması ve tesciline yönelik uygulanabilir kriterler oluşturulması gerekmektedir.

Öncelik 1.7. Girişimcilik Kültürünün Geliştirilerek İstihdamın Artırılması

Tedbir 1.7.1. Ortaöğretim seviyesinden itibaren müfredata girişimcilik derslerinin eklenmesinin sağlanması

Mevcut Durum

TRC3 Bölgesi'nde girişimcilik kültürünün yeteri kadar gelişmemiş olduğu söylenebilir. Bölge'nin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesinin düşük olması ve Bölge'de özellikle gençlerin göç etme eğiliminde olması bu durum üzerinde etkilidir. Bunun yanı sıra girişimcilik denince hibe desteklerinin neredeyse tek alternatif olarak görülmesi bu konuda mesafe alınmasını zorlaştırmaktadır. Bölge'de eksiklik olarak görülebilecek diğer bir engel de ortaklık anlayışının benimsenmemiş olmasıdır. TRC3 Bölgesi Sanayi Envanteri Çalışması sonuçlarında da ortaklık durumu incelendiğinde bu durum net olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle bir girişimin gerçekleştirilebilmesi için bireysel ekonomik yeterliliğin olmadığı durumlarda ortaklığın bir sinerji aracı olarak değerlendirilebilmesi gerekmektedir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 690'da "Girişimcilik kültürü; eğitimin her kademesinde girişimciliğe yönelik örgün ve yaygın eğitim programları, girişimcilik eğitimlerinin niteliğinin artırılması, girişimci rol modellerinin tanıtılması ve ödüllendirilmesine yönelik uygulamalar yoluyla geliştirilecektir" denilmektedir.

Stratejik Önem

Girişimcilik kavramının toplum tarafından daha iyi anlaşılabilmesi ve bilinirliğinin yaygınlaştırılması için, girişimciliğin örgün eğitimdeki yerini alması gerekmektedir. Bu sayede küçük yaşlardan itibaren girişimcilik kültürünün benimsenmesi sağlanabilir. Girişimciliği bilinçli olarak öğrenmiş ve bu kavramı hayatının bir parçası haline getirmiş eğitimli bir toplumda, girişimci bireylerin başarıya ulaşması daha hızlı ve daha köklü olacaktır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Tedbirin hayata geçmesi için Bölge'deki eğitim kurumlarının kurumsal kapasitelerini geliştirerek gerekli altyapı çalışmalarını tamamlaması ve deneyimli eğitmenler eşliğinde hizmet vermeye hazır olacak şekilde yapılanması gerekmektedir. Ayrıca derslerin sadece teoride kalmaması için üniversite-sanayi işbirliği çerçevesinde uygulamalı staj olanaklarının da geliştirilmesi gerekmektedir.

Tedbir 1.7.2. Bölge için Girişimcilik Koordinasyon Kurulu ve bu kurula bağlı inkübatör merkezlerinin kurulması

Mevcut Durum

TRC3 Bölgesi'nde KOSGEB tarafından verilen uygulamalı girişimcilik eğitimlerinde alınan girişimcilik belgeleri ile bazı girişimler yapılmaktadır. Eğitime katılanların sadece küçük bir kısmı girişimini hayata geçirme ve başarılı olabilme şansı bulabilmektedir. Ayrıca verilen eğitimlerde uygulama zamanlarının yetersiz olması, alınan belgelerin teorik bilgiden ibaret kalmasına neden olmaktadır. Bölge'de girişimcilerin koordinasyonundan sorumlu olan ve bu girişimcilere uygulamalı eğitim verebilecek profesyonel inkübator merkezleri bulunmamaktadır.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 691'de "Girişimcilik ekosisteminde hizmet ve destek sağlayan tüm kurum ve kuruluşların kurumsal kapasiteleri ve işbirliği düzeyleri artırılacaktır. Kamu tüzel kişiliğine sahip meslek kuruluşları, ekonomiye katkılarını artırmak ve girişimciliği desteklemek üzere yeniden yapılandırılacaktır" ve Madde 692'de "Kuluçka, iş geliştirme merkezleri ve hızlandırıcıların nicelik ve nitelikleri artırılarak etkin bir şekilde hizmet vermeleri sağlanacaktır. Bu kapsamda kamu, STK'lar ve özel sektör işbirliğiyle destek modelleri geliştirilecektir" denilmektedir.

BGUS Madde 368'de "AR-GE ve yenilikçilik temelinde İŞGEM, iş kuluçka merkezleri ve iş melekleri benzeri yapılanmaların yaygınlaştırılması sağlanacak, üniversite ve sanayi (OSB, KSS) işbirliği ile yenilikçi sektörel uzmanlaşma esasına dayalı araştırma ve yenilikçilik merkezleri oluşturulacaktır" ve Madde 512'de "Bölgesel potansiyeli ve yerel işgücü piyasası özelliklerini dikkate alan ve yerel düzeyde ekonomik dönüşümü destekleyen girişimcilik modelleri oluşturulacaktır" ifadelerine yer verilmiştir.

Stratejik Önem

TRC3 Bölgesi'nde yapılan girişimcilik faaliyetlerinin denetimi ve sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için Girişimcilik Koordinasyon Kurulunun ve bu kurula bağlı inkübator merkezlerinin kurulması, girişimciliğin profesyonel olarak yürütülmesi adına stratejik öneme sahiptir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Tedbirin hayata geçmesi için gerekli mevzuatsal işlemlerin yapılmasının yanında, oluşacak kurulun belirlenmesi ve bu kurula bağlı inkübator merkezinin organizasyon yapısının belirlenmesi, inkübator merkezinin yeri ve işlevlerinin detaylandırılması gerekmektedir.

Tedbir 1.7.3. Mesleki eğitim kurumlarında uygulamalı girişimcilik derslerinin verilmesi

Mevcut Durum

Türkiye geneli yeni girişimci desteğinden yararlanan işletme sayısının uygulamalı girişimcilik eğitimleri sonucunda katılım belgesi alan girişimci sayısına oranı incelendiğinde, Manisa'nın %21, Ordu'nun %19 ve Balıkesir'in %17 ile girişimcilikte ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir. TRC3 Bölgesi illerinden Siirt %12 başarı oranı ile 13'üncü, Batman %4,4 ile 65'inci, Şırnak %3,4 ile 74'üncü ve Mardin %2,8 ile 76'ıncı sırada bulunmaktadır. Girişim başına düşen tutar incelendiğinde Bitlis 24.062 " tutar ile ilk sırada, Giresun 19.091 " ile ikinci sırada, Zonguldak 14.708 " ile üçüncü sırada bulunmaktadır. Bölge illerinden Mardin 12.351 " ile 13'üncü, Batman 11.279 " ile 25'inci, Siirt 9.653 " ile 52'inci ve Şırnak 7.343 " ile 77'inci sırada bulunmaktadır.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 690'da "Girişimcilik kültürü; eğitimin her kademesinde girişimciliğe yönelik örgün ve yaygın eğitim programları, girişimcilik eğitimlerinin niteliğinin artırılması, girişimci rol modellerinin tanıtılması ve ödüllendirilmesine yönelik uygulamalar yoluyla geliştirilecektir" ve Madde 691'de "Girişimcilik ekosisteminde hizmet ve destek sağlayan tüm kurum ve kuruluşların kurumsal kapasiteleri ve işbirliği düzeyleri artırılacaktır. Kamu tüzel kişiliğine sahip meslek kuruluşları, ekonomiye katkılarını artırmak ve girişimciliği desteklemek üzere yeniden yapılandırılacaktır" denilmektedir.

BGUS Madde 369'da "Girişimcilerin birbirleri arasında ortaklık kurmaları desteklenecek, beraber iş yapma ve faaliyet yürütmeleri teşvik edilecektir" ve Madde 512'de "Bölgesel potansiyeli ve yerel işgücü piyasası özelliklerini dikkate alan ve yerel düzeyde ekonomik dönüşümü destekleyen girişimcilik modelleri oluşturulacaktır" ifadelerine yer verilmiştir.

Stratejik Önem

Girişimcilik eğitimlerinin yatırıma dönüşmesi ve bu yatırımdan beklenen verimin alınabilmesi için, eğitimlerin mesleki eğitim kurumlarında uygulamalı olarak alınması gerekmektedir. Eğitimlerde teorik bilgi kadar uygulamalara da yer verilmesi, teoride öğrenilen girişimcilik kavramının pratikte yer edinebilmesini daha olanaklı kılacaktır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Tedbirin hayata geçmesi için mesleki eğitim kurumlarında hem kurumsal kapasitenin geliştirmesi hem de girişimcilik konusunda deneyimli eğitmenler bakımından insan kaynağının güçlendirilmesi gerekmektedir. Verilen girişimcilik eğitimlerinde uygulamaya ağırlık verilerek, girişimcilerin iş hayatlarında karşılaşabileceği olası zorlukların ve kazançların daha net anlaşılması sağlanmalıdır.

Tedbir 1.7.4. Genç girişimcilerin desteklenmesi ve olası yerel baskıların engellenmesi için tedbirlerin alınması

Mevcut Durum

TRC3 Bölgesi'nde özellikle üretime yönelik girişimler belirli aileler tarafından yapılmaktadır. Belli bir bilinirlik ve tanınırlığa sahip olan toplumun bu kesimleri Bölge'de yapılan girişimciliğin tekelleşmesine sebep olmaktadır. Özellikle genç girişimciler üzerinde bir baskı oluşturan bu durum, yeni iş fikirlerinin hayata geçmesinin önündeki engeller arasında yer almaktadır.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 691'de "Girişimcilik ekosisteminde hizmet ve destek sağlayan tüm kurum ve kuruluşların kurumsal kapasiteleri ve işbirliği düzeyleri artırılacaktır. Kamu tüzel kişiliğine sahip meslek kuruluşları, ekonomiye katkılarını artırmak ve girişimciliği desteklemek üzere yeniden yapılandırılacaktır"; Madde 693'te "Girişimcilik ve KOBİ desteklerinin sağlanmasında yenilik, verimlilik ve istihdam artışı, büyüme, ortak iş yapma gibi ölçütlerin yanı sıra kadın, genç girişimcilik ve sosyal girişimciliğe de öncelik verilecektir. Uygulamada izleme ve değerlendirme süreçleri iyileştirilecek, etki analizlerinden yararlanılarak desteklerin ekonomiye katkısı ölçülecektir" ve Madde 694'te "Girişim sermayesi, bireysel katılım sermayesi, kredi garanti fonu, mikro kredi uygulamaları ve sermaye piyasası imkânları geliştirilerek, yeni girişim ve KOBİ'lerin finansmana erişimi kolaylaştırılacaktır" denilmektedir.

BGUS Madde 367'de "Girişimcilerin; banka kredilerine erişiminin kolaylaştırılmasında önemli bir araç olan kredi garanti fonlarının kullanılması yaygınlaştırılacak. Özelikle başlangıç ve büyüme aşamasında ve yüksek katma değer üreten sektörlerde faaliyet gösteren girişimlerin desteklenmesi amacıyla 'Bölgesel Girişim Sermayesi' uygulaması başlatılacaktır" ifadelerine yer verilmiştir.

Stratejik Önem

TRC3 Bölgesi'nin girişimcilik faaliyetlerinin çeşitlenmesi ve bütün tabana yayılması bakımından yeni genç girişimcilerin desteklenmesi stratejik öneme sahiptir. Bölge yatırımcı profilinin dinamik, teknolojik gelişmelere duyarlı ve inovatif düşüncelere sahip bir yapıya dönüşmesi, Bölge'nin hem vizyonunun hem de ekonomik yapısının gelişmesine katkı sunacaktır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Tedbirin hayata geçmesi için girişimcilik faaliyetleri destek mekanizmalarının gözden geçirilmesi ve mümkün olduğunca bürokratik işlemlerden arındırılması gerekmektedir. Girişimcilerin finansal olarak daha kolay erişimde bulunabildiği, bilgi ve birikimlerden istifade edebileceği kişilere ulaşabileceği bir ortam oluşturulmalıdır. Bölgesel baskıların önüne geçmek için genç girişimcilerin faaliyetlerinin inkübator merkezleri gibi araçlarla profesyonel olarak desteklenmesi ve izlenmesi gerekmektedir.

Öncelik 1.8. Bölge'deki Kültürel Yaşamın Geliştirilmesi ve Sporun Yaygınlaştırılması

Tedbir 1.8.1. Bölge'deki sosyo-kültürel altyapının iyileştirilmesi ve faaliyetlerin artırılması

Mevcut Durum

TRC3 Bölgesi kentlerinde yaşanan göç ve rant baskısı ile kültürel ve sosyal altyapıdan yoksun yüksek yoğunluklu kentsel alanlar oluşmuştur. Yaşanan hızlı kentleşme neticesinde Bölge kentlerinde, sosyal ve kültürel donatılar bakımında İmar Kanununda belirtilen dengeli bir gelişme imkânı olmamıştır ve kentsel yaşam kalitesi olumsuz etkilenmiştir. TRC3 Bölgesi'nde yaşayan halkın ve gelen ziyaretçilerin serbest zamanlarını sosyal, kültürel ve sanatsal faaliyetlerle değerlendirmelerini sağlayacak sinema, tiyatro gibi mekânların sayısı oldukça yetersiz ve GAP Bölgesi ile Türkiye geneli ortalamalarının altındadır. Mardin'de 8, Batman'da 6, Siirt'te 5 ve Şırnak'ta 4 olmak üzere Bölge'de toplam 23 adet kütüphane bulunmaktadır. Mardin, Batman ve Siirt'te ikişer adet olmak üzere Bölge'deki toplam tiyatro salonu sayısı 6'dır. Bölge'deki toplam sinema salonu sayısı ise 4'ü Mardin'de, 6'sı Batman'da ve 1'i Siirt'te olmak üzere 11'dir.

Üst Ölçekli Planlar

Kültürel ve sosyal altyapının geliştirilmesi, ulusal ölçekteki plan ve programlarda da önemsenmektedir. Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 294'te "Kültürel zenginlik ve çeşitliliğin korunup geliştirilerek gelecek nesillere aktarılması, kültür ve sanat faaliyetlerinin yaygınlaştırılması ile milli kültür ve ortak değerler etrafında toplumsal bütünlüğün ve dayanışmanın güçlendirilmesi temel amaçtır"; Madde 295'te "Kültürümüzün özgün yapısını ve zenginliğini kaybetmeden gelişime açık olması ve evrensel kültür birikimine katkıda bulunması, kültürel ve sanatsal faaliyetlere katılımın bir yaşam alışkanlığı olarak gelişmesi sağlanacaktır"; Madde 299'da "Görsel, işitsel ve sahne sanatları başta olmak üzere kültürel ve sanatsal faaliyetlerin gelişiminde ve sunumunda mahalli idarelerin, özel ve sivil girişimlerin rolü artırılacaktır" ve Madde 305'te "Tarihi kent bölgelerinin bir bütün olarak korunması, kültür ve sanat hayatının merkezi haline gelmesi sağlanacaktır" denilmektedir.

Stratejik Önem

Bölge kentlerinin eğitimli işgücü ve girişimciler tarafından tercih edilmesi için, kentlerde yetersiz olan kentsel sosyo-kültürel altyapının geliştirilmesi gerekmektedir. Kentsel mekân ve sosyal yaşamın birbirini şekillendirdiği gerçeği göz önüne alındığında, kentsel yaşam kalitesi bakımından sosyo-kültürel altyapının güçlendirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Kentlerdeki kültürel etkinlikler, müzik, resim, tiyatro, dans, sinema, folklor gibi kentsel yaşamı canlı ve ilginç hale getiren aktiviteler ve bunların sergilenmesi; kentsel yaşam kalitesi bakımından önemli göstergelerdir. Özellikle gençlerin ve üniversite öğrencilerinin kentsel yaşamın gelişmesine yaptığı katkılarla ilgili örnekler (Eskişehir, Denizli, Konya, Malatya vb.) dikkate alınarak, Bölge kentlerinde yeni kurulmuş olan üniversitelerin de bu etkiyi yaratabileceği göz önüne alınarak bu alanların da gelişimine katkı sunulmalıdır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Sosyo-kültürel altyapının yetersiz olduğu belirlenen kent alanlarında dönüşüm projeleri ve çevre düzenlemesi ile çeşitli sosyal ve kültürel faaliyetlerin yapılabileceği fiziksel mekânların oluşturulması yoluyla bu tedbir gerçekleştirilebilir. Bölge'deki kentlerde sinema, tiyatro, kütüphane, müze, spor tesisi, kongre alanı gibi fiziki yapıların artırılması ve mevcut olanların iyileştirilmesi ile sosyo-kültürel altyapının geliştirilmesi sağlanabilir.

Alt Tedbirler

- Mardin Büyükşehir Belediyesi işbirliğiyle, Bölge'nin ve kentin dış dünya ile bütünleşmesi için, uluslararası toplantı ve kongrelerin düzenlenmesine elverişli bir kompleks geliştirilmesi,
- Bölge'deki kentlerde konut alanları yakınında ve kırsal alanlarda ise yerleşim yerlerinin yoğunlaştığı merkezlerde ortak kullanıma yönelik her yaşa ve çeşitli dallara uygun spor alanlarının yapılması; sporun gündelik yaşam faaliyetleri arasında yer almasının sağlanması,
- Kentsel ölçekte ulaşım, çevresel koruma ve kültür programlarını dikkate alarak gezi, dinlenme ve doğayla ilişkilenme sağlayacak rekreasyon, hizmet ve toplumsal kaynaşma alanlarının geliştirilmesi,
- Bölge'deki illerde kurulan üniversitelerin de önderliğini yaptığı, her düzeyde araştırma çalışmalarını destekleyecek kütüphanecilik ve elektronik kütüphane hizmetlerinin yaygınlaştırılması; her kentte bulunan üniversitelerin içerisinde yer alan en az bir tane araştırma kütüphanesinin kurulması,
- Bölge'deki illerin tarihsel ve kültürel zenginliği dikkate alınarak öncelikle bu tarih ve kültürün yoğunlaştığı merkezlerde müzecilik anlayışının kent kimliğini ve kentsel kültürünü tanıtacak, araştırmacı dostu olacak şekilde geliştirilmesi için üniversitelerin de destekleri ile eğitim programı ve materyali gibi kültür turizminin gelişmesine katkı sağlayacak araçların geliştirilmesi.

Tedbir 1.8.2. Bölge'deki spor altyapısının iyileştirilmesi ve faaliyetlerin artırılması

Mevcut Durum

TRC3 Bölgesi'nin spor altyapısı genel olarak değerlendirildiğinde, spor kulübü ve spor tesisi sayısı açısından oldukça yetersiz olduğu ve GAP Bölgesi ile Türkiye ortalamasının altında kaldığı görülmektedir. Bölge illerinde spor altyapısının yeterli düzeye ulaşması için altyapıyı oluşturan fiziki mekânlar, spor kulüp sayıları ve beşeri altyapıyı oluşturan personel sayısında artış sağlanmalıdır. Türkiye'de yüz bin kişi başına düşen spor kulübü sayısı yaklaşık 15,5 iken, yüz bin kişi başına düşen spor tesisi sayısı 3,5'tir. TRC3 Bölgesi bu göstergeler bakımından da Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır. Bölge'de özellikle oran olarak yüksek olan genç nüfusun zamanını verimli olarak değerlendirebileceği tesislerin sayısı ve fiziki yapıları oldukça yetersizdir. Mevcut tesislerin altyapıları ve fiziki koşulları iyileştirilmeli, yeni yapılacak tesislerin dünya ve Ülke standartlarını yakalaması sağlanmalıdır.

Üst Ölçekli Planlar

Spor altyapısının geliştirilmesi konusu, ulusal ölçekteki plan ve programlarda da önemsenmektedir. Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 337'de "Sağlıklı ve hareketli bir yaşamın gereği olarak toplumda spor yapma kültürünün yerleştirilmesi, spor hizmetlerinin kalitesi ve çeşitliliği artırılarak sporun geniş kitlelere yaygınlaştırılması ve başarılı sporcular yetiştirilmesi temel amaçtır"; Madde 338'de "Vatandaşların fiziksel hareketliliğini teşvik edecek programlar geliştirilecek, uygun rekreasyon alanları oluşturulacaktır"; Madde 339'da "Erken çocukluk eğitiminden başlamak üzere tüm eğitim kademelerinde spor eğitimi içerik ve uygulama olarak iyileştirilecektir"; Madde 340'ta "Spor tesislerinin yapımı ve işletiminde başta kamu-özel işbirliği modeli olmak üzere alternatif finansman ve işletme modelleri hayata geçirilecektir"; Madde 341'de "Kamuya ait tüm spor tesislerinin bütün vatandaşların kullanımına açık olması sağlanacaktır"; Madde 342'de "Başarılı sporcu yetiştirmek amacıyla elit sporcu seçme, yönlendirme ve normlandırma sistemleri geliştirilecek, gerekli fiziki ve beşeri altyapı imkânları oluşturulacak, Olimpik Sporcu Kamp Eğitim Merkezleri kurulacaktır" ve Madde 343'te "Sporcu sağlığı merkezleri, hizmet kalitesi ve çeşitliliği artırılarak yaygınlaştırılacak, spor hekimi ihtiyacının giderilmesine yönelik tedbirler alınacaktır" denilmektedir.

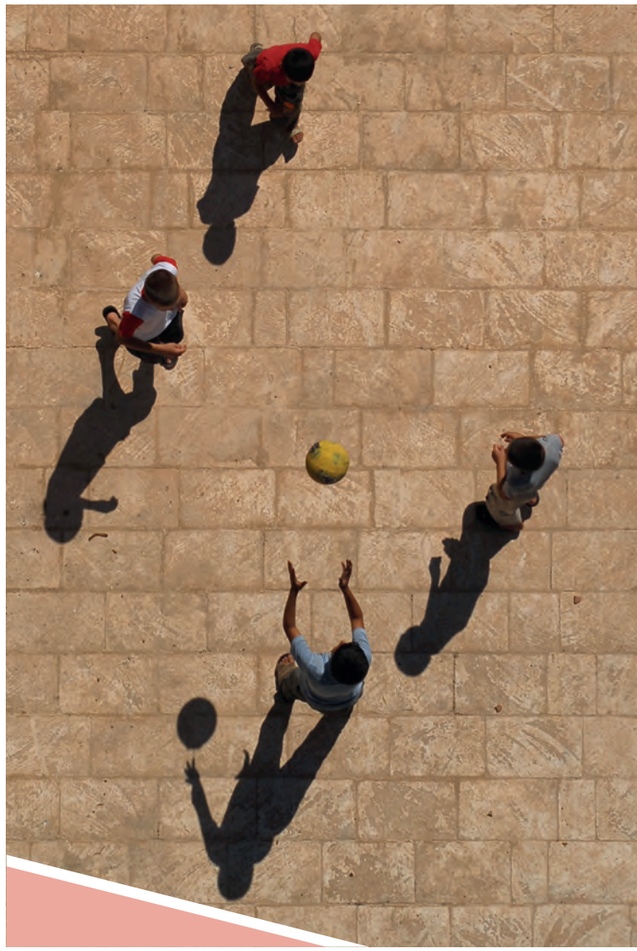

Stratejik belge niteliğinde olan Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi'nde, spor politikalarının temel amaçları olarak sıralanan maddelerin bazıları şu şekildedir: "Sporun tüm toplum kesimlerinde gelişip yaygınlaşmasını sağlamak; Her yaştan bireyin istediği amatör spor branşında spor tesislerinin uygun olduğu zamanlarda spor yapmasına imkân sağlamak; Amatör spor dallarına destek vermek; Çocuk ve gençleri spor alanında eğitecek uzman ve nitelikli teknik elemanların yetiştirilmesini sağlamak; Engelli vatandaşlarımızın spora katılımına yönelik projeler geliştirmek, spor tesislerini engellilerin kullanımına uygun hale getirmek, engelli sporculara ve ailelerine destek olmak; Spor alanında hizmet ve faaliyette bulunan kurum ve kuruluşların işbirliği ve koordinasyon halinde çalışmasını sağlamak; Olimpiyat oyunları ve benzeri uluslararası sportif organizasyonlarda Ülkemizi temsil edecek sporcu yetiştirmek üzere spor merkezleri kurmak; Türkiye'de olimpiyat oyunları, paralimpik oyunları ve diğer prestijli uluslararası sportif organizasyonların düzenlenmesini sağlamak". Belge'deki temel amaçlar ve politikalar göz önüne alınarak Bölge'nin mevcut spor tesisleri envanterinin çıkarılması, nüfus projeksiyonlarına bağlı olarak gelecekteki spor altyapısı ihtiyacının belirlenmesi ve planlı bir şekilde tesisleşmenin sağlanması gerekmektedir.

Stratejik Önem

Bölge'nin spor altyapısının geliştirilmesi ve buna paralel olarak spor faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi, Ülke ortalamasının çok üzerinde olan Bölge'deki genç nüfusun kültürel ve sportif beceri ve yeteneklerinin ortaya çıkarılması ve sağlıklı ve etkin bireyler olarak topluma katılımlarının sağlanması açısından stratejik öneme sahiptir. Bu tedbir ile gençlerin daha etkin ve verimli bir şekilde kendilerini gerçekleştirebilmeleri için gerekli olan spor altyapısının oluşturulması amaçlanmaktadır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Bölge kentlerinde spor altyapısının yetersiz olduğu alanlar ve ihtiyaçlar belirlenerek, kentlerde her yaştan ve her gruptan bireyin rahatlıkla spor yapabileceği mekânlara ulaşabilmesi sağlanmalıdır. Bunun için ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyon ve işbirliğinin geliştirilmesi sağlanmalıdır.

Alt Tedbirler

- Spor ile ilgili tüm kamu/özel kurum ve kuruluşlar arasında işbirliğinin geliştirilmesi,
- Yerel demokrasi ve yerelliğin temel taşı olan yerel yönetimler tarafından Bölge'deki spor altyapısının desteklenmesi,
- Yapılması planlanan spor tesislerinin Dünya ve Türkiye'deki standartlara uygun olarak yapılması ve verimli olarak kullanılması,
- Bölge'de sporun geliştirilmesi için gerekli uzman ve nitelikli personelin yetiştirilmesi amacıyla üniversitelerde Beden Eğitimi ve Spor bölümlerinin açılması,
- Mevcut ve yeni yapılacak spor tesislerinde, engellilerin de spor faaliyetlerine aktif katılımını sağlayacak düzenlemelerin yapılması,
- Bölge'deki mevcut ancak etkin olmayan spor kulüplerinin yeniden yapılanması,
- Bölge'deki eğitim ve öğretim kurumlarında sporun ders dışında da geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması,
- Sporun bir yaşam biçimi haline getirilmesi.

6.2.

Katma Değerli Üretim ve Hizmet

6.2. Katma Değerli Üretim ve Hizmet

Öncelik 2.1. Katma Değerli Tarımsal Üretimin Artırılarak Markalaştırılması ve Hayvancılık Sektöründe Rekabetçiliğin Geliştirilmesi

Tedbir 2.1.1. Bitkisel üretimin geliştirilmesi ve katma değeri yüksek ürünlerin üretimine destek verilmesi

Mevcut Durum

TRC3 Bölgesi 633.484 hektar tarım arazisi ile Türkiye toplam tarım arazisinin %2,7'sini oluşturmasına rağmen, Türkiye toplam bitkisel üretim değerine katkısı yaklaşık %2,3'tür. 2007-2011 yılları arası kişi başı bitkisel üretim değerlerine bakıldığında TRC3 Bölgesi'nin, Türkiye ortalamasının altında kaldığı görülmektedir. Bölge'de 2007-2008 yılları dışında yıllar içinde üretim değerinde artış olmuştur. Buna rağmen 2011 yılı için Türkiye'de kişi başına düşen bitkisel üretim değeri 1.191 TL iken Bölge'de bu rakam 1.010 TL civarında kalmıştır. Kişi başına düşen tarım alanları bakımından 81 il arasından Mardin 35'inci, Batman 50'inci, Siirt 52'inci ve Şırnak 55'inci sırada iken; kişi başı bitkisel üretim değerlerine göre Mardin 32'inci, Siirt 54'üncü, Batman 67'inci ve Şırnak ise 73'üncü sırada bulunmaktadır. Bölge'deki bitkisel üretim faaliyetlerinin sulama altyapısı eksiklikleri nedeniyle katma değeri daha düşük tahıl üretimi ağırlıklı olması, katma değerli meyvecilik ve sebzecilik faaliyetlerinin yeterince gelişmemiş olması, üretimde birim alandan alınan verimin daha düşük olması ve geleneksel üretim yöntemlerinin yaygın olması gibi bir çok sebebin etkisiyle Bölge potansiyelinin tam olarak kullanılamadığı görülmektedir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 761'de "Tarımsal destekler, tarım havzaları ve parselleri bazında, sosyal amaçlı ve üretim odaklı olarak düzenlenecek, desteklerde çevre ile bitki, hayvan ve insan sağlığı dikkate alınacak, tarımsal desteklerin etkinliği izlenerek değerlendirilecektir. Tarımsal desteklemelerde ürün deseni ve su potansiyeli uyumu gözetilecek, sertifikalı üretim yöntemlerine önem verilecektir. Ayrıca, tarım sigortalarının kapsamı genişletilerek yaygınlaştırılacaktır"; Madde 763'te "Gıda güvenliğini teminen ürün piyasalarında ve çiftçi gelirlerinde istikrar gözetilerek etkin stok yönetimi, üretim, pazarlama ve tüketim zincirinde kayıpların azaltılması, piyasaların düzenlenmesine ilişkin idari ve teknik kapasitenin güçlendirilmesi ve dış ticaret araçlarının etkin kullanılması sağlanacaktır. Üretici örgütlerinin pazara erişimi kolaylaştırılacaktır"; Madde 764'te "Tarım ve sanayi işletmelerinin işbirliği ve entegrasyonu sağlanacak, yerel ve geleneksel ürünlerin katma değeri ve ihracata katkısı artırılacaktır"; Madde 765'te "Tarımsal bilgi sistemlerinin, ortak kullanıma izin verecek şekilde entegrasyonu sağlanacaktır" ve Madde 766'da "Tarım sektörüne yönelik mesleki ve teknik eğitim ile yayım konularında bilgi ve iletişim teknolojilerinden etkin bir şekilde faydalanılacaktır" denilmektedir.

BGUS Madde 392'de "Sulu tarıma dayalı alanlarda meyve-sebze ve katma değeri yüksek sinai bitkilerin yetiştirilmesi sağlanacak ve bunları işleyecek kırsal sanayilerin kurulması desteklenecektir" ve Madde 389'da "Kırsal nüfus başına düşen tarımsal üretim değerinin Ülke ortalamasının altında olduğu ve tarımsal verimliliğin düşük olduğu bölgelerde tarımsal yapı modernize edilecek, kırsal kesimde alternatif istihdam olanakları geliştirilecektir" ifadelerine yer verilmiştir.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı 2013-2017 Stratejik Planı'nda tarımsal üretim ve arz güvenliği stratejik alanı içinde "üretimde verim ve kaliteyi artırmak için yöntem ve teknolojiler geliştirmek ve yaygınlaştırmak" hedef olarak olarak belirtilmiştir. Ayrıca "sözleşmeli üretimin yaygınlaştırılması, tarımsal ürün piyasalarında düzenleme yapılması, sertifikalı girdi kullanımına yönelik sistemlerin etkin hale getirilmesi, katma değeri yüksek ve sanayi ihtiyacı olan ürünlerin geliştirilmesi, çeşitlendirilmesi ve üretiminin teşvik edilmesi, geleneksel ürünlerin katma değeri yüksek ürünler haline getirilmesinin teşvik edilmesi, stratejik ürün üretim planlamaların yapılması, tarım sigortaları sisteminin kapsamının genişletilmesi, yereldeki üretici örgütlerin arasındaki işbirliklerinin artırılması, desteklemelerin yereldeki üretici örgütler kanalı ile verilmesi, tarımsal pazarlamada üretici örgütlerinin rollerinin güçlendirilmesi, tarımsal risk yönetiminin etkinleştirilmesi" belirlenen stratejiler arasındadır.

Stratejik Önem

Türkiye ortalaması %22,7 olan kırsal nüfusun toplam nüfus içindeki oranı, Bölge'de %35,3'tür. Kırsal kesimde yaşayan nüfusun büyük bir kısmı geçimini tarım ve hayvancılıktan sağlamaktadır. Bölge'deki tarımsal faaliyetlerden bitkisel üretimin Türkiye ekonomisine katkısı sınırlı kalmaktadır. Sulama altyapısındaki sorunların giderilmesiyle katma değeri yüksek ürünlerin üretilmesine olanak sağlanacak ve kırsal kesimin geliri artacaktır. Dış ve yerli talebi olan ürünlerin üretilmesi ile Bölge'de gıda sanayinin gelişmesine de katkı sağlanacaktır. Dolayısıyla mikro düzeyde çiftçiye ve makro düzeyde Bölge ve Türkiye ekonomisine katkı artacaktır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Bölge'de tahıl ve baklagil ağırlıklı bir bitkisel üretim yapısı bulunmaktadır. Bölge'deki bitkisel üretimin yapısı incelendiğinde; toplam ekili tarım alanlarının %82,15'inin "tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin ekili olduğu alanlar"dan oluştuğu görülmektedir. Ülke genelinde ise bu oran yaklaşık %65'tir. Meyveler, içeçekler ve baharat bitkileri toplam ekili alanların %12,58'ini, sebze alanları ise %2,30'unu oluşturmaktadır. Bölge'de meyvecilik son yıllarda gelişme göstermektedir. Meyve ağaçları sayısı bakımından fıstık, zeytin, üzüm, nar ve incir sayıca öne çıkmaktadır. Özellikle Siirt ilinde fıstık ve nar, Mardin ilinde ise üzüm üretimi potansiyeli bulunmaktadır. Bu ürünlerin kırsal alana katma değeri, tahıl üretimine göre daha fazla olduğundan ekim alanları genişlemektedir.

Alt Tedbirler

- İyi tarım ve organik tarım uygulamalarının desteklenmesi,
- Katma değeri yüksek meyvecilik (fıstık, üzüm, nar, zeytin, vb.) ve sebzecilik faaliyetlerinin desteklenmesi,
- Sertifikalı girdi kullanımının desteklenmesi,
- Tarım sigortaları uygulamalarının yaygınlaştırılması ile üretimde sürdürülebilirliğin artırılması,
- Örtüaltı üretimin desteklenmesi, balternatif enerji kaynağı kullanan seralar verilen desteklerin artırılması,
- Başta meyve ve sebze birlikleri olmak üzere üretici örgütlenmelerin etkinliğinin artırılması, örgütlerin pazarlama ve finans kaynakları bulma alanlarında destek olunması,
- Verim bazlı destekleme sistemlerinin geliştirilmesi,
- Ünivesiteler, sivil toplum kuruluşları, odalar ve üretici birliklerler arasında işbirliğinin artırılması ve tarımsal verimlilik, katma değeri artırma konularında araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin desteklenmesi, uzaktan algılama teknolojilerinin desteklenmesi, butik üretim çalışmalarının yapılması,
- Tarımsal üretimde mekanizasyon seviyesinin yükseltilmesi, tarımda yenilikçi üretim anlayışının desteklenmesi,
- Gelir getirici alternatif üretim olanaklarının araştırılması,
- Tarımsal veri tabanlarının toprak yapısı, ürün deseni, işletme yapılarına da içerecek şekilde geliştirilmesi, güncellenmesi ve politika üretme aracı olarak kullanıma açılması,
- Ürün tarımının geliştirilmesi,sözleşmeli üretim faaliyetlerinin desteklenmesi,
- Tarımsal ürün piyasalarının geliştirilmesi,tarım borsalarının altyapısının güçlendirilmesi, pazar bilgi sistemlerinin kurulması, e-ticaret uygulamalarının desteklenmesi,
- Tarımsal danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması, il müdürlüklerindeki ziraat mühendislerinin destekleme dönemi yüklerinin azaltılması, buna yönelik istihdam politikalarının değiştirilmesi, başta ilçe tarım müdürlükleri olmak üzere altyapılarının geliştirilmesi, TARGEL personellerinin görev yerlerine çalışmalarını sağlayacak araç, barınma ihtiyaçlarının giderilmesi,
- Havza bazlı desteklemelerde meyvecilik ve sebzecilik faaliyetlerinin de desteklenmesi için çalışmaların yapılması,
- Kadastro işlemlerinin tamamlanması ile parsel bazlı verim hesaplama uygulamalarının ulusal ölçekte kriterlerinin belirlenmesi için destek verilmesi, çiftçilerin verim hesaplamaları yüzünden yaşadıkları sıkıntıların çözümü için ortak çalışma alanlarının belirlenmesi,
- Bitki sağlığı konularında eğitim ve yayım çalışmalarının artırılması,
- Üretimden tüketime kadar standartlara uygun gıda arz ve güvenliğinin saptanması.

Tedbir 2.1.2. Hayvansal üretimin geliştirilmesi ve üretimde verimliliğin artırılması

Mevcut Durum

Hayvancılık faaliyetleri, Bölge'de özellikle çayır ve mera alanlarının yoğun olduğu, toprak ve yeryüzü şekillerinin tarıma elverişsiz olduğu alanlarda yaygın olarak görülmekte ve genellikle aile işletmeciliği şeklinde yürütülmektedir. Türkiye'deki toplam büyükbaş ve küçükbaş hayvan varlığının %5,96'sı TRC3 Bölgesi'ne aittir. Bölge, Türkiye'deki toplam büyükbaş hayvan varlığının %1,49'una, küçükbaş hayvan varlığının ise %7,72'sine sahiptir. Rakamlardan da anlaşılacağı üzere Bölge'de hayvancılık faaliyetlerinde küçükbaş hayvancılık ön plana çıkmaktadır. Bölge'nin Türkiye toplam hayvansal üretim değerine katkısı %2,02 civarındadır. Hayvansal üretim değerinin alt bileşenleri olan canlı hayvanlar ve hayvansal ürün değerlerinde ise durum farklıdır. Bölge'nin Türkiye toplam canlı hayvanlar değerine katkısı %2,78 iken, hayvansal ürünler değerine katkısı %1'in altındadır. Bölge'nin hayvansal ürünler değerine katkısının az olmasının bir çok nedeni vardır. Bölge'deki büyükbaş ve küçükbaş hayvanların çoğu yerli ırklardan oluşmakta, bu ırkların da et ve süt verimleri kültür ve melez ırklara göre daha az olmaktadır. Bölge'deki büyükbaş hayvanların içinde yerli sığırların oranı %53 civarındadır. Türkiye'de ise bu oran yaklaşık %18'dir. Bölge'de son yıllarda yerli ırkların oranı azalma gösterse de henüz istenen seviyede değildir. İller bazında büyükbaş hayvan varlığı ve yerli sığır cinslerinin toplam büyükbaş hayvan sayısı içindeki yeri bakımından Konya, Erzurum ve Balıkesir ilk sıralarda iken, Mardin 57'inci, Batman 72'inci, Siirt ve Şırnak illeri ise sırasıyla 76'ıncı ve 77'inci sırada yer almaktadır.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 771'de "Hayvancılıkta etçi tip sığır ve koyun yetiştiriciliğinin geliştirilmesine ağırlık verilecek, bölgesel programların uygulanmasına devam edilecektir"; Madde 772'de "İşletme Odaklı Koruyucu Veteriner Hekimlik Sistemi ile hayvan refahını içerecek şekilde tek sağlık politikası hayata geçirilecektir"; Madde 773'te "Çayır ve mera alanlarının tespit, tahdit, tasnif ve ıslah çalışmaları hızlandırılarak daha etkin ve verimli kullanımı sağlanacak, yem bitkisi ihtiyacı üretim ve ürün çeşitliliğindeki artışla karşılanacaktır" ve Madde 774'te "Balıkçılıkta kaynak yönetimi bilimsel verilere dayalı ve etkin bir biçimde gerçekleştirilecek, idari kapasite güçlendirilecektir. Su ürünleri yetiştiriciliğinde, çevresel sürdürülebilirlik gözetilecek, ürün çeşitliliği ve markalaşma ile uluslararası pazarlarda rekabet edebilirliğin artırılması sağlanacaktır" denilmektedir. Güvenli gıda arzı konularına ise Madde 763 ve 769'da değinilmiştir.

BGUS Madde 392'de "Hayvancılığın öncelik faaliyet dalı olduğu illerde, mera ıslahı ve mera yönetimine önem verilecek, meralarda kapasitelerin üzerinde hayvan otlatılmayacaktır" Ve Madde 397'de "Sözleşmeli çiftçilik ve hayvancılık özendirilecek, yem bitkilerinin ekimi arttırılacaktır." ifadelerine yer verilmiştir.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı 2013-2017 Stratejik Planı'nda tarımsal üretim kaynaklarını koruyarak kaliteli tarım ürünlerine erişmek ve gıda güveliğini sağlamak stratejik amacı çerçevesinde "hayvancılık işletmelerinin kapasitesinin artırılmasının teşvik edilmesi ve küçükbaş hayvancılığın yaygınlaştırılması" stratejileri belirlenmiştir. Ayrıca hayvan sağlığı ve refahı konusunda "hayvan hastalıkları ve zararlılarını kontrol ve eradike etmek ve hayvan refahını sağlamak" stratejik amaçları belirtilmiştir. Planda gıda güvenliği konusunda ise "toplumsal bilinç artırma çalışmalarının yapılması, uluslarası standartlara uygun mevzuatların güncellenmesi, hijyen klavuzlarının yayınlanması, gıda işyerlerinin kayıt altına alınması, AB'ye uyum yönündeki çalışmaların sürüdürülmesi, gıda güveniliğini sağlamada işletme düzeyinde araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin yürütülmesi ve iyi hijyen klavuzlarının güncellenmesi" stratejileri ortaya konmuştur.

Stratejik Önem

Bölge'de hayvancılık faaliyetleri, özellikle arazi yapısı bakımından tarıma elverişsiz ve kırsal alanlar için önemli bir gelir kaynağıdır.Bu nedenle Bölge'de başta küçükbaş hayvancılık olmak üzere, büyükbaş hayvancılık, kümes hayvancılığı ve arıcılığın geliştirilmesi stratejik önem taşımaktadır. Ayrıca Bölge'de son yıllarda markalaşma çalışmaları yürütülen Pervari Balı gibi katma değerli ürünlerin üretiminin geliştirilmesi, verim sorunlarının giderilmesi, varlıkların ve üretimin kayıt altına alınıp izlenmesi ve ürünlerin pazarlara ulaşmasını sağlayıcı mekanizmaların oluşturulması önemlidir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Bölge'de kırsal kesimde hayvan sağlığı konularında eğitimlerin yaygınlaştırılması, özellike hayvancılığın yoğun olarak yapıldığı Siirt ve Şırnak illerinde yerli ırkların suni tohumlama ile verimli ırklara dönüştürülmesi, başta Şırnak ili olmak üzere insan sağlığını da etkileyen hayvan barınaklarının planlamalarının yapılması ve kapalı meraların açıldıktan sonra tespit ve ıslah çalışmalarına ağırlık verilmesi önemlidir. Bölge'deki işletmelerin hayvan varlığının az olması gelir getirisinin de az olmasına sebep olmaktadır. Bu kapsamda kooperatiflere verilen krediler ile Bölge'de entegre hayvancılık teşvik edilmeye çalışılmış ancak verilen kredilerin denetlenmesi iyi yapılamadığından ve işletme döneminde teknik destek verilmediğinden; desteklenen işletmelerin atıl durumda kaldıkları görülmüştür. Yetiştirici birliklerin kapasiteleri artırılarak, asli görevleri olan yetiştiricilere destek olmak görevlerini yerine getirmeleri sağlanmalıdır. Yem bitkisi üretimi teşvik edilmeli ve son yıllarda artan yem fiyatları nedeniyle olumsuz yönde etkilenen hayvancılık sektörünün desteklenmesine devam edilmelidir. Organik arıcılığın geliştirilmesi için bal ormancılığına önem verilmelidir. Ayrıca üreticilerin sertifikasyon sürecinde katlanmak zorunda oldukları ekstra masrafların karşılanması için mekanizmaların geliştirilmesi ve organik bal üretiminin teşvik edilmesi önemlidir.

Alt Tedbirler

- Küçükbaş hayvancılığın yaygınlaştırılması ve teşvik edilmesi, yöreye uygun ırkların yetiştiriciliğinin desteklenmesi,
- Büyükbaş hayvancılıkta kültür ve melez ırklarının yaygınlaştırılması ve suni tohumlama uygulamalarının artırılması,
- Üretici ve yetiştirici birliklerin kapasitelerinin artırılması ve görev tanımlarının gözden geçirilmesi,
- Arıcılık ve organik bal üretimi faaliyetlerinin desteklenmesi, uygun floraların tespiti çalışmalarının yapılması, verimlilik temelli çalışmaların yaygınlaştırılması ve markalaşmanın desteklenmesi,
- Çayır ve mera alanlarının ıslah ve amenajmanı çalışmalarının tamamlanması, fazla otlama engelleyici tedbirlerin alınması, birim alanda ot veriminin artırılmasına yönelik çalışmaların yapılması,
- Hayvancılık veri tabanlarının, hayvansal üretimi de kapsayacak şekilde geliştirilmesi ve entegre olması,
- Yem bitkisi üretiminin yaygınlaştırılması,
- Süt toplama ve soğutma tesislerinin üretimin yoğunlaştığı alanlarda kurulum planlamasının yapılması,
- Su ürünleri üretiminin desteklenmesi,
- Kırmızı et üretiminin kayıt altına alınması ve kaçak kesimlerin önüne geçilmesi,
- Entegre hayvancılık tesisleri ve damızlık üretim tesislerinin desteklenmesi,
- Sözleşmeli besiciliğin desteklenmesi,
- Hayvan su ihtiyaçlarına yönelik havuz ve gölet çalışmalarının desteklenmesi,
- Göçebe hayvancılık yapanlara yönelik olarak hayvan hareketlerini ve yaşam kalitelerini artıcı ve kolaylaştırıcı projelerin desteklenmesi,
- Hayvan sağlığı uygulamalarının desteklenmesi, çevreye duyarlı üretim faaliyetleri konusunda eğitim ve bilinçlendirme faaliyetlerinin artırılması üretimden tüketime kadar standartlara uygun gıda güvenirliğinin sağlanması,
- Hayvan sağlığını geliştirici eğitim ve yayım faaliyetlerinin artırılması,
- Çevreye duyarlı üretim tekniklerinin yaygınlaştırılması,
- Hayvan barınaklarının iyileştirilmesi,
- Mezbahane ve kombinaların altyapısının iyileştirilmesi,
- Üretimden tüketime kadar standartlara uygun gıda arz ve güvenliğinin sağlanması.

Tedbir 2.1.3. Bölge'ye özgü, katma değeri yüksek ve gelişme potansiyeli olan ürünlerin markalaşma, tanıtım ve pazarlama çalışmalarının desteklenmesi

Mevcut Durum

Bölge'de üretim miktarı göreceli olarak yüksek olan ürünlerden tahıllar kategorisinde buğday ve mısır; baklagillerden kırmızı mercimek; meyveler içinde sert kabuklulu meyvelerden fıstık, kurutmalık ve sofralık çekirdekli ve şaraplık üzüm, nar, kiraz ve zeytin; sebzelerden ise acur, kavun ve karpuz öne çıkmaktadır. Hayvancılık faaliyetleri bakımından ise bal üretiminin yanında peynir üretimi öne çıkmaktadır. Özellikle Mardin ili baklagillerden protein oranı yüksek kırmızı mercimek üretimi bakımından önemli bir yere sahiptir. Şırnak ilinde bal, Siirt ilinde bal, fıstık ve nar, Mardin ilinde ise şaraplık üzüm üretimi markalaşma potansiyeli yüksek ürünlerdir.

Bölge'de bitkisel ve hayvansal üretimin tarımsal katma değere katkısı düşük olduğu için markalaşma potansiyeli olan ve üretimi yıllar içinde gelişen ürünlerin desteklenmesinin yanı sıra tanıtım ve pazarlama çalışmalarının koordineli olarak yürütülmesi de önemlidir. Siirt fıstığı, zivzik narı, Pervari balı, Mardin kırmızı mercimeği, üzümü ve zeytini, Beytüşşebap ve Sason balları bu açıdan değerlendirilmelidir. Bu kapsamda Siirt fıstığı ve Pervari balı markalaşma ve tanıtım faaliyetleri bakımından önemli bir yol almıştır. Benzer çalışmaların katma değeri yüksek diğer ürünlerde de devam ettirilerek artırılması gerekmektedir. Markalaşmış ürünler Bölge'de gıda sanayi için önemli potansiyeller içerecektir. Yapılacak AR-GE çalışmaları ile ürün çeşitlendirme, pazarlama ve tanıtım gibi faaliyetler ile de ekonomik anlamda katma değeri yüksek üretim zinciri oluşturulması sağlanabilir.

Üst Ölçekli Planlar

BGUS Madde 393'de "Bölgelerde üretilen ancak bölge dışına gönderilen tarımsal ürünleri bölgede işleyerek katma değer yaratacak tesislerin bölgede kurulmasına önem verilecektir" denilmektedir.

Gıda,Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı 2013-2017 Stratejik Planı'nda "katma değeri yüksek ve sanayi ihtiyacı olan ürünlerin geliştirilmesi, çeşitlendirilmesi ve üretiminin teşvik edilmesi, ürünlerin rekabet gücünü artırmak üzere, pazar araştırmaları yapılması, markalaşma ve üretim periyodunu genişletici tedbirler alınması, reklam ve tanıtım amaçlı faaliyetlerin desteklenmesi, markalaşma ve çografi işaret çalışmalarına önem verilmesi" stratejileri belirlenmiştir.

Stratejik Önem

Bölge'ye özgü, katma değeri yüksek, gelişme potansiyeli olan ürünlerin markalaşma ve tanıtım çalışmalarına destek verilerek ürünlere olan taleplerin artırılması ve ürünlerin işlenmesine yönelik gıda imalat sanayi gelişimi için yeni potansiyel alanların ortaya çıkarılması Bölge için stratejik öneme sahiptir. Talep kaynaklı üretim artışı, kaliteli ürün ihtiyacı ile beraber üretimde rekabetçiliği artıracak, tarımsal üretim değerinin artması ile Bölge'de özellikle kırsal alanda gelir getirici faaliyetler desteklenmiş olacaktır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Yöresel ürünlerin katma değerli hale dönüştürülerek, tanıtım ve markalaşma çalışmalarının koordineli ve tüm paydaşları kapsayıcı şekilde yürütülmesi önemlidir. Dış pazarın ihtiyaçlarına göre üretim planlamaları yapılması, yerel pazarların ihtiyaçlarının analiz edilmesi, üretilen ürünlerin karakterizasyon çalışmaları ve üretim yöntemi üzerine araştırmalar yapılması gerekmektedir. Bununla birlikte, gıda sanayi ile köprü görevi görecek örgütlenmeler oluşturulmalıdır.

Bölge'deki tarımsal ürünlerin potansiyelini ortaya çıkarcak çalışmalar, Ajans tarafından da desteklenmiştir. TÜBİTAK işbirliği ile 'Yöresel Ürünlerin Değerlendirilmesi ve Katma Değerli Ürünlere Dönüştürülmesi' çalışması yürütülmüştür. Mardin ve Batman illerinde yetişen farklı üzüm türleri (ATF, Mazruna, Siyah Kerküşi, Zeyti, Verdani, Karfoki, Kerküş); Mardin, Şırnak, Batman ve Siirt illerine ait meşe palamudu ve bıttım ile Siirt fıstığı ve Antep fıstığı; proje ürünleri olarak belirlenmiştir. Bunun dışında 'Siirt Zivzik ve Görümlü Narlarının Özellikleri ve Katma Değerli Ürünlere İşlenebilirliği' çalışmaları yürütülmüştür. Siirt ili, 17 milyon genç fidan ve 7 milyona yakın verim veren fidan ile Siirt fıstığı markası bakımından büyük potansiyel içermektedir. 9,5 milyon avroluk fıstık işleme tesisinin kurulması için sunulan AB projesi onaylanmıştır. 2–3 yıl içerisinde Organize Sanayi Bölgesi'nde kurulacak tesis ile Bölge ürettiği fıstığı modern şartlarda işleme olanağına kavuşacaktır.

Alt Tedbirler

- Fıstık, bal, nar ve üzüm gibi Bölge'ye özgü ürünlerin tanıtım, pazarlama ve markalaşma çalışmalarının desteklenmesi,
- Marka potansiyeli olan ürünlerin karakterizasyonun ve yeni kullanım sahalarının araştırılması,
- Üniversite, ziraat odaları, üretici ve yetiştirici birlikleri, üreticiler, kamu kurum ve kuruluşları ve gıda sanayi gibi tüm paydaşların işbirliğinin sağlanarak yöresel ürünlerin markalaşma faaliyetlerinin koordinasyonun artırılması,
- Yerel ve uluslarası fuar ve tanıtımlara Bölge üreticileri ile katılım sağlanması ve işbirliklerinin artırılması,
- Sertifikasyon, belgelendirme ve markalaşma faaliyetleri kapsamında üreticilere teknik destek sağlanması.

Öncelik 2.2. Mevcut Sanayi Alanlarının Geliştirilmesi ve Markalaştırılması

Tedbir 2.2.1. Yeni sanayi alanlarının, bilimsel verilere dayalı analizler sonucunda belirlenmesinin sağlanması

Mevcut Durum

TRC3 Bölgesi'ndeki sanayi yerleşimlerine bakıldığında firmaların genellikle Organize Sanayi Bölgelerinden bağımsız, özel mülkiyetlerde toplandığı göze çarpmaktadır. Diğer illerle kıyaslandığında, Mardin OSB'nin daha yoğun olarak kullanıldığı söylenebilir. TRC3 Bölgesi Sanayi Envanteri Çalışması kapsamında yapılan anketlerde, sanayi alanlarının uygun yerlerde yapılmamasının sanayiciler için büyük sıkıntı oluşturduğu ortaya çıkmıştır. Şırnak ilinde en çok üretim yapan firma Silopi ilçesinde bulunmaktadır. Hem bu özelliği hem de ilçenin dış ticaret için büyük avantaj teşkil eden Habur Sınır kapısına yakın olma özelliği göz ardı edilerek, Organize Sanayi Bölgesi Şırnak'ta yapılmıştır. Yapılan bu OSB, yatırımcılar tarafından tercih edilmeyince ikinci OSB Cizre ilçesinin yine Habur Sınır Kapısı'nın tersi istikametinde olan bir alana yapılmıştır. Oysa üretim kapasitesi ve ulaşım ağı birlikte değerlendirildiğinde Şırnak ili için kurulacak OSB'nin, Cizre ve Silopi ilçeleri arasında bir bölgede olması gerekmektedir. Benzer bir durum Siirt ilinde de görülmektedir. İldeki OSB, yatırımcı için cazip olmayan ve ulaşımı zor olan bir alana yapılmıştır. Siirt ili için yapılacak OSB'nin, Siirt ve Kurtalan ilçesi arasında uygun bir bölgede kurulması daha doğru ve isabetli bir seçim olacaktır. Batman'da yapılan ve yatırımcıya çok cazip gelen Tekstil Kent uygulamasının, diğer illerde de yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bölge'de atıl durumda bulunan kamuya ait alanların Tekstil Kent uygulaması için kullanılması, hem Bölge hem de yatırımcı için daha faydalı olacaktır.

Tablo 84: TRC3 Bölgesi'nde Faaliyet Gösteren Firmaların İllerdeki Konumları

İldeki Konumu	Mardin	Batman	Siirt	Şırnak	Toplam
Özel Mülkiyet	60	128	24	30	242
Mardin OSB	64	-	-	-	63
Midyat KSS	2	-	-	-	2
Nusaybin KSS	3	-	-	-	3
Batman OSB	-	38	-	-	38
Marangozlar Sitesi	-	8	-	-	8
Tekstil Kent	-	8	-	-	8
Briketçiler Sitesi	-	1	-	-	1
Serbest Bölge	-	4	-	-	4
Batman KSS	-	1	-	-	1
Mardin KSS	1	-	-	-	1
Kızıltepe KSS	1	-	-	-	1
Siirt OSB	-	-	1	-	1
Toplam	131	188	25	30	374

Kaynak: *TRC3 Bölgesi Sanayi Envanteri Çalışması, 2013.*

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 929'da "Organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri başta olmak üzere üretimin mekânsal organizasyonu üretim ve ihracat kapasitesinin artırılmasına dönük olarak etkinleştirilecektir" ve BGUS Madde 346'da "Sanayi arsası talebi de göz önünde bulundurularak OSB ve KSS yatırımlarında bölgesel büyüme odaklarına, yeni sanayi odaklarıyla birlikte öncelik verilecektir" denilmektedir.

Stratejik Önem

Sanayinin uygun görülen alanlarda yapılanmasını sağlamak, çarpık sanayileşme ve çevre sorunlarını önlemek, kentleşmeyi yönlendirmek, kaynakları rasyonel kullanmak, bilgi ve bilişim teknolojilerinden yararlanmak, sanayi türlerinin belirli bir plan dâhilinde yerleştirilmesi ve geliştirilmesini sağlamak; yeni sanayi alanlarının oluşturulması noktasında stratejik öneme sahiptir. Sınırları tasdik edilmiş arazi parçalarının imar planlarındaki oranlar dâhilinde gerekli idari, sosyal ve teknik altyapı alanları ile küçük imalat ve tamirat, ticaret, eğitim ve sağlık alanları, teknoloji geliştirme bölgeleri ile donatılıp planlı bir şekilde ve belirli sistemler dâhilinde sanayi için tahsis edilmesiyle oluşturulan Organize Sanayi Bölgeleri; hem yatırımcıya en iyi hizmeti sunacak hem de Bölge'ye katma değer yaratacaktır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Bölge'de yapılmasına karar verilen Organize Sanayi Bölgeleri için, tarafsız ve bağımsız kurum ve kuruluşlarca hiçbir etki altında kalmadan tamamen bilimsel verilere dayalı, Bölge'nin gelecek projeksiyonuna göre şehir yerleşmesini, ulaşım ağını ve dış pazara erişim kolaylığını göz önünde bulunduran uygun alanların seçilmesi gerekmektedir.

Öncelik 2.3. Katma Değeri Yüksek Alanların Bölge'ye Çekilmesi

Tedbir 2.3.1. Geleneksel yöntemlerle üretilen ürünlerin yenilikçi yöntemler ile geliştirilmesi ve Bölge'de üretilmeyen katma değerli ürünlerin üretilmesinin sağlanması

Mevcut Durum

Bölge'nin üretim yapısına bakıldığında geleneksel üretimin halen baskın olduğu ve tarımdan sanayiye geçişin henüz tamamlanmadığı görülmektedir. Bölge'de en fazla üretim gıda sektöründe yapılmaktadır. Mardin'de un ve bulgur, Batman'da hazır yemek sektörü, Siirt'te süt ve süt ürünleri, Şırnak'ta ise hazır beton ve kömür ön plana çıkmaktadır. İkinci gelişen sektör ise çimento, hazır beton, Bims ve briket üretimidir. Bu sektör ise sanayileşmeden ziyade Bölge'de bulunan hammaddenin zenginliğinden kaynaklanmaktadır. Bölge'de üretilen ürünler düşük teknolojili ve katma değeri çok az olan ürünlerdir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 628'de "Uluslararası düzeyde rekabetçi ve yüksek katma değerli yeni sektörler, ürün ve markalar ortaya çıkaracak Ar-Ge ve yenilik programları hayata geçirilecektir" ve Madde 652'de "Ülkemizin uzun dönemde Avrasya›nın üretim merkezi olması hedefi doğrultusunda Plan döneminde imalat sanayinin; daha yüksek katma değer yaratan, teknoloji üreten ve kullanabilen, çevre dostu teknolojileri kullanan ve üretebilen, becerilerini sürekli geliştirebilen, geleceğin ticaret dünyasının taleplerine cevap verebilen, sürdürülebilir küresel rekabet gücü kazanmış, bölgesel potansiyellerin ekonomiye katkısının artırıldığı, girdi tedarikinde etkinliğin sağlandığı, yatırım ve ara mallarında ithalat bağımlılığının azaltıldığı bir yapıya doğru dönüşmesi öngörülmektedir" denilmektedir.

BGUS Madde 333'te "Ekonomik kalkınma, üretim yapısının güçlenmesi, sanayi ve hizmetler sektörlerinde iş imkânlarının artırılarak kentsel işgücü tabanının geliştirilmesi, değer zincirlerine eklemlenme ve ihracat kapasitesinin artırılması boyutlarıyla ele alınacaktır. Bu yönde, (i) Gelecekte yenilikçi, rekabet edilebilir, dinamik ve yüksek katma değer yaratma potansiyeli bulunan öncü sektörler ile (ii) Kentsel işgücü piyasasının gelişmesine hızlı katkı sağlayabilecek alanlara veya üretim aşamalarına (yardım merkezleri-call center, lojistik, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi), (iii) İhracat kapasitesinin geliştirilmesine odaklanılacaktır" ifadelerine yer verilmiştir.

Stratejik Önem

Küreselleşen dünyada üretim sistemlerinin sürdürülebilir inovasyon fikirleri ile desteklendiği, katma değeri yüksek olan ürün çeşitliliğinin ön planda tutulduğu ve yüksek teknolojinin kullanıldığı bir üretim anlayışı hâkimdir. Türkiye'de ise batı illerinin sadece birkaçında orta-yüksek teknolojili, geri kalan illerin bir kısmında orta ve orta-düşük teknolojili, TRC3 Bölgesi'nin de bulunduğu diğer illerde ise düşük teknolojili üretim hâkimdir. Geleneksel yöntemler ile üretilen ürünler, tarıma dayalı ve katma değeri az olan veya doğal kaynakların varlığına bağlı olarak üretilen ürünler, TRC3 Bölgesi'nin üretim yapısının büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Bölge, Ar-Ge ve inovasyona dayalı ve üniversite-sanayi işbirliğini esas alan katma değerli üretime odaklanmalıdır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Tedbirin hayata geçmesi için Bölge'de faaliyet gösteren yatırımcıların yenilikçi, rekabet edilebilir, dinamik ve yüksek katma değer yaratma potansiyeli bulunan öncü sektörlere yönelmeleri gerekmektedir. Ayrıca Bölge'de yatırımcıya hibe ve teşvik veren kamu kurum ve kuruluşlarının katma değerli ürünlere yönelik programlar geliştirerek, yatırımcıları bu programlara yönlendirmesi faydalı olacaktır.

Öncelik 2.4. Maden Potansiyelinin Etkin ve Verimli Kullanılması

Tedbir 2.4.1. Maden ve endüstriyel hammaddelere yönelik arama, etüt ve proje çalışmalarının yürütülmesi ve rezerv envanter bilgilerinin güncellenmesi

Mevcut Durum

Son yirmi yılda Bölge'de yaşanan güvenlik sorunları nedeniyle MTA'nın faaliyetleri önemli ölçüde sınırlandırmıştır. Bölge'nin jeolojik yapısının detay çalışmalarla ortaya çıkarılması, maden ve endüstriyel hammaddelerin oluşumları ve yapısal özelliklerinin belirlenmesi, detay maden araştırma ve sondajlarının gerçekleştirilmesi, Bölge'de bilinen maden ve endüstriyel maddelerin fiziksel, kimyasal ve jeokimyasal özelliklerinin belirlenmesi ve piyasa koşullarında farklı amaçlarla değerlendirilebilme kıstaslarının tespit edilmesi; Bölge'de ekonomik madencilik faaliyetlerinin artması açısından gerekli görülmektedir. MTA Diyarbakır Bölge Müdürlüğü'nün 2012–2014 proje önerileri; Bölge'de Güneydoğu Anadolu Bindirme Kuşağı üzerinde yer alan TRC3 Bölgesi illerinden Batman, Siirt ve Şırnak'ta polimetal maden, Mazıdağı fosfat ve Şırnak asfaltitlerinde nükleer enerji hammaddeleri aranması ve seramik killerin potansiyelinin belirlenmesi faaliyetlerini içermektedir. Bölge'de genel anlamda yer altı ve yer üstü zenginliklerini işleyen ve değerlendiren işletmelerin sayısı son yıllarda artmakta olup, bu alandaki girişimcilerin desteklenmesinin ve uygun bilgilendirme, araştırma ve fizibilite çalışmalarıyla yönlendirilmesinin Bölge ekonomisine ve istihdamına katkıları olacaktır.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak 9. Ulusal Kalkınma Planı Madde 544'te "Madencilik sektöründe çevre mevzuatına uyum geliştirilecek, bürokratik yapı etkin hale getirilecek, jeotermal ve petrol konusunda yasal düzenleme çalışmaları tamamlanacak, firma ve işletme ölçeklerinin büyütülmesi özendirilecek, madencilik ürünleri yurtiçinde işlenerek katma değer artırılacak, arama çalışmalarına ve bor ürünleri üretiminin geliştirilmesine özel önem verilecektir" ve OKP Madde 804'te "Ülkemiz maden potansiyelinin sağlıklı tespit edilmesi, üretim için gerekli hammadde arz güvenliğinin sağlanması ve madenlerin yurtiçinde işlenip katma değerinin yükseltilerek ülke ekonomisine katkısının artırılması temel amaçtır" denilmektedir.

Stratejik Önem

Madencilik sektörünün, faaliyetin gerçekleştirildiği bölgede meydana getirdiği katma değer ile bölge insanının refah düzeyini doğrudan etkilediği ve enerji, sanayi ve hizmet sektörlerinin gelişmesini de sağladığı değerlendirilmektedir. TRC3 Bölgesi'nde Ülke'nin en büyük rezervlerinin yer aldığı fosfat yataklarının işlenmesiyle birlikte 2016 yılı içerisinde Ülke'nin genelinin dışa bağımlı olduğu gübre üretimine başlanması beklenmektedir. Bu durum öncelikle GAP Sulama Projeleri kapsamında sulu tarıma geçilecek tarım arazilerinde olmak üzere Bölge'de gübre ihtiyacının yerli kaynaklardan karşılanması bakımından stratejik öneme sahiptir. Benzer şekilde yerli asfaltit yataklarının termik enerji üretiminde Bölge'de enerji arzının sağlanması, enerji arz güvenliği açısından önem arz etmektedir. Yüksek istihdam kapasitesi bulunan sektörün Bölge'de önemli bir sorun olan iç göçün engellenmesine katkısı, sektör faaliyetlerinin Bölge'de artması ve çeşitlilik kazanmasının önemini gösteren diğer bir etkendir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Atıl durumda bulunan Mazıdağı Fosfat Tesisleri'nin 2011 yılında özelleştirme işlemlerinin tamamlanarak 2012 yılı içerisinde faaliyete geçmesi, Bölge alt ölçeğinde yaşanan en önemli gelişmedir. Endüstriyel hammaddelerin Bölge'de yaygın olarak kullanıldığı çimento, hazır beton, taş ve kum ocakları ile kaplama amaçlı yapı malzemesi üretimi sektörleri Bölge genelinde gelişen sektörlerdir. MTA yetkililerinden edinilen bilgiler, güvenlik sorunlarının çözümüne yönelik son aylarda yaşanan olumlu gelişmelerle birlikte kurumun Bölge'deki faaliyetleri önündeki en büyük engelin ortadan kalkacağını ve Bölge'de MTA'nın çalışmalarının artacağını göstermiştir.

Tedbir 2.4.2. Bölge genelinde petrol, doğal gaz ve asfaltit arama faaliyetlerinin artırılması

Mevcut Durum

Türkiye'deki petrol kuyularının büyük bir bölümü Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndedir. Batman ili ulusal düzeyde ve TRC3 Bölgesi'nde en önemli üretim merkezi olmakla birlikte Şırnak, Mardin ve Siirt'te de üretim yapılmaktadır. TPAO Batman Bölge Müdürlüğü'nden alınan verilere göre TRC3 Bölgesi'nde üretilen petrol miktarı 2012 yılında toplam 6,1 milyon varil olarak gerçekleşmiştir. Bu miktar Ülke genelinde yapılan üretimin %38'idir. Bugün bilinen rezervler ve üretim miktarıyla birlikte TRC3 Bölgesi'nde yaklaşık 25 yıllık petrol rezervi olduğu öngörülmektedir.

TRC3 Bölgesi'nde, doğalgaz açısından tek değerlendirilebilen alan Mardin'e bağlı Nusaybin ilçesindeki Çamurlu Sahası olup, günlük üretim hacmi 11.000 m^3'tür. Kazılan kuyulardan istenilen verim alınamadığı için üretim kapasite artışı gerçekleşememiştir. TPAO'nun doğalgaz temin amaçlı açtığı fakat henüz tamamlaması ve testi yapılmayan 1 adet kuyusu bulunmaktadır. Ayrıca açmayı planladığı ancak mayınlı bölgede olması sebebiyle çalışmalara başlanamayan üretim kuyuları vardır. Bunun dışında TIWAY firmasının 1 adet üretim kuyusundan üretilen günlük 40.000 m^3 civarındaki gazı TPAO satın almakta ve Bölge'deki müşterilerine satmaktadır.

Türkiye asfaltit rezervlerinin önemli bölümü TKİ uhdesindedir. 2002 yılından itibaren asfaltit üretimi Şırnak Valiliği ve özel sektör tarafından rödövans karşılığı yapılmaya başlanmıştır. Şırnak Valiliği Bölge'nin teshin ve sanayi ihtiyaçları için üretim yapmaktadır. ETKB tarafından hazırlanan Genel Enerji Denge Tabloları incelendiğinde; Bölge'de asfaltit yakıtlı ilk termik santral olan Silopi Elektrik Üretim A.Ş.'nin 135 MW gücündeki ilk ünitesinin devreye alındığı, 2011 yılında 2009 yılına oranla tüketim alanlarına göre asfaltitin termik santralde tüketim oranının %110 arttığı, sanayi alanındaki tüketimin %226 ve konutlardaki tüketimin %35 azaldığı görülmektedir. TKİ 2011 yılı verileri Şırnak ilinde, tahmini (görünür + muhtemel + mümkün) 72,9 milyon ton asfaltit madeni rezervi bulunduğunu gösterirken 2012 yılsonu verileri yeni keşfedilen alanlarla rezervin 104,6 milyon tona yükseldiğini ortaya koymuştur[27].

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 805'te "Enerji üretiminde dışa bağımlılığın azaltılması hedefiyle uyumlu olarak; yurtiçi ve yurtdışında petrol ve doğal gaz arama faaliyetleri hızlandırılacak, linyit kömürü ve jeotermal gibi yerli kaynakların potansiyelinin tespitine yönelik arama faaliyetleri azami düzeye çıkarılacaktır. Kaya gazı konusunda ise kapsamlı araştırma faaliyetlerinin yürütülmesi sağlanacaktır" denilmektedir.

Elektrik Enerjisi Piyasası ve Arz Güvenliği Strateji Belgesi Madde 8.2'de "Bilinen linyit ve taşkömürü yatakları 2023 yılına kadar elektrik enerjisi üretimi amacıyla değerlendirilmiş olacaktır" ve OVP Madde IV.A.9.IX'da "Madencilik sektöründe; maden ve jeotermal kaynak arama faaliyetleri ile yurtiçinde ve yurtdışında petrol ve doğal gaz arama-üretim çalışmaları hızlandırılacak, madenlerin katma değeri yüksek ürünlere dönüştürülmesine önem verilecektir" ifadelerine yer verilmiştir.

Stratejik Önem

Bölge'de petrol ve doğalgazın yanı sıra potansiyeli bulunduğu değerlendirilen kaya gazı arama ve petrol-doğalgaz arama ve üretim amaçlı kuyu yatırımlarının Bölge'de yeni rezerv alanlarının tespit edilmesini sağlayacağı ve ulusal düzeyde enerji arzına ve Bölge ekonomisine katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Batman TPAO'nun son on yıl içindeki yatırımlarında, genel trendin artış yönünde olduğu ve özellikle 2009 yılından itibaren ise yatırım miktarlarında önemli artışlar gerçekleştiği görülmektedir. TPAO verileri, 2003 ve 2012 yılları arasında toplam 341 adet kuyu açıldığını son dört yıl içinde açılan kuyu adedinin toplam kuyu adedinin %55'ini oluşturduğunu göstermektedir.

27 2012 Yılı TKİ Faaliyet Raporu.

Tedbir 2.4.3. Yerel ve ulusal düzeyde, Irak-Türkiye doğalgaz boru hattı projesinin gerçekleştirilmesine yönelik çalışmaların sürdürülmesi

Mevcut Durum

Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattı olarak bilinen 986 km ve 890 km uzunluğa sahip paralel iki hattın, yıllık taşıma kapasitesi 70,9 milyon tona ulaşmaktadır. Irak-Türkiye Ham Petrol Boru Hattı, Irak petrolünün dünya pazarlarına ulaşmasında önemli bir yere sahiptir. 15 Ekim 2009 tarihinde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (Türkiye) ile Irak Petrol Bakanlığı (Irak) arasında, Irak doğalgazının Türkiye'ye ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya transit taşınması ile iki ülke arasında bir doğalgaz koridoru geliştirilmesini amaçlayan mutabakat zaptı imzalanmıştır. Gerek Türkiye gerekse TRC3 Bölgesi için büyük önem taşıyan Irak-Türkiye Doğal Gaz Boru Hattı Projesi'ne ilişkin olarak, 2012 yılında herhangi bir gelişme kaydedilmemiştir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 796'da "Türkiye'nin mevcut jeostratejik konumunun etkin bir biçimde kullanılmasıyla enerji üreticisi ve tüketicisi ülkeler arasında transit ve terminal ülke olunması sağlanacaktır. Ceyhan'ın uluslararası petrol piyasasında ana dağıtım noktalarından ve petrol fiyatlarının teşekkülünde önemli merkezlerden biri olması yolundaki çalışmalar sürdürülecektir" ve OVP Madde IV.A.4.VIII'de "Bölgemizde bulunan enerji (petrol, doğalgaz ve elektrik) kaynaklarının uluslararası pazarlara ulaştırılmasında Türkiye'nin transit güzergâhı ve terminal ülke olması için gerekli çalışmalar sürdürülecektir" denilmektedir.

Stratejik Önem

Uluslararası enerji haritasında transit ülke konumuyla jeopolitik önem taşıyan Ülkemizin, dünyanın en büyük üçüncü petrol ve onuncu büyük doğalgaz rezervlerine sahip ülkesi Irak ve bölgesel olarak çok önemli rezervlere sahip Kuzey Irak Bölgesel Yönetimi ile sınır olmasının TRC3 Bölgesi'ne kazandırdığı ticaret ve taahhüt alanındaki büyük avantajın, enerji sektöründe sağlanacak gelişmelerle daha da önem kazanacağı ön görülmektedir

Alt Ölçek Gelişmeleri

Türk Özel Şirketleri her geçen gün Kuzey Irak'ta petrol arama ve işletmeye yönelik faaliyetlerini artırmaktadırlar. Güncel olarak Kuzey Irak'ta, 7 adet sahada üretim lisansı alan ve ürettiği petrolü Irak–Türkiye petrol hattına bağlayarak Akdeniz üzerinden batı pazarına sunmayı amaçlayan Genel Enerji, Erbil ve Şırnak ili Silopi ilçesine 30 km mesafede bulunan Fişabur arasında 250 km uzunluğunda bir petrol boru hattı yapımını planlamaktadır.

Tedbir 2.4.4. Yapımı planlanan termik santrallerde Temiz Kömür Teknolojilerinin uygulanması ve kontrol/denetim çalışmalarının etkin şekilde yapılmasının sağlanması

Mevcut Durum

Bölge'nin asfaltit yakıtlı ilk termik santrali olan Silopi Elektrik Üretim A.Ş.'nin 135 MW gücündeki ilk ünitesi 2009 yılında devreye alınmıştır. Kurum yetkililerinden alınan bilgiye göre Santralde, sektörde yaygın olarak kullanılan ve temiz kömür teknolojileri sınıfına giren dolaşımlı akışkan yataklı kazan teknolojisi kullanılmaktadır.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 793'te "Yerli kömür kaynakları özel sektör eliyle yüksek verimli ve çevre dostu teknolojiler kullanılarak elektrik enerjisine dönüştürülecektir. Küçük rezervli kömür yataklarının bölgesel enerji üretim tesislerinde değerlendirilmesi sağlanacaktır" denilmektedir. BTYK 26 Karar 201'de "Yerli termik santral tasarım ve imalat kabiliyetinin geliştirilmesi ve kamu-özel sektör işbirliği ile 5 yıl içinde akışkan yatak kazanı teknolojisinde %80 yerlilik oranı hedefine ulaşılması" belirtilmiştir.

Stratejik Önem

Bölge'de yapımı planlanan termik santrallerde asfaltitin zenginleştirilmesi hem kullanımında verimliliğin artırılması hem de çevresel zararların azaltılması ve önlenmesi bakımından stratejik öneme sahiptir. Asfaltit kullanımının çevresel etkilerini azaltmaya yönelik teknolojiler olarak tanımlanan Temiz Kömür Teknolojilerinin uygulanması ve kontrol ve denetim çalışmalarının etkin biçimde sürdürülmesi gerekmektedir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Bölge'de önceki yıllarda ısıtma amaçlı ve sanayi sektöründe kullanılan asfaltit, 2009 yılında Şırnak ilinde 135 MW kurulu güce sahip ilk ünitesi devreye alınan akışkan yataklı kazan teknolojili termik santralde de kullanılmaya başlanmıştır. Santralin 270 MW kurulu güce sahip iki adet ünitesinin inşaatı sürmektedir. Santral tamamlandığında toplamda 1.500 kişiye istihdam alanı oluşturacaktır. Şırnak il merkezi ve Silopi ilçesinde 270 MW ve 135 MW kurulu güce sahip iki termik santral için 2 adet üretim lisansı alınmış durumdadır. Akışkan yataklı kazan teknolojisi, yerli linyit ve asfaltit gibi düşük kalorili yakıtların Avrupa Birliği kazan emisyonları standartlarına uygun olarak ve yanma verimi %90–99,8 olacak şekilde yakılabilmesine olanak sağlamaktadır. Yapımı planlanan termik santrallere, çevreye zarar vereceği gerekçesiyle oluşturulan Şırnak Çevre Platformu karşı çıkmaktadır. Santrallerde modern ve çevreci teknolojinin kullanılması önem arz etmektedir.

Tedbir 2.4.5. Mazıdağı Fosfat Tesislerinde; sülfürik asit, fosforik asit ve diamonyum fosfat fabrikalarının kurulması ve gübre üretimine başlanması

Mevcut Durum

Bölge'de 1994 yılından beri atıl durumda bulunan Mazıdağı Fosfat Tesisleri'nin özelleştirilme işlemleri tamamlanarak, 28.07.2011 tarihinde tesis alıcı şirkete devir ve teslim edilmiştir. İlgili kurumlarla yapılan görüşmelerde, 2012 yılı Temmuz ayı itibariyle üretime başlandığı ve 227 kişiye istihdam sağlandığı öğrenilmiştir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP 804'te "Ülkemiz maden potansiyelinin sağlıklı tespit edilmesi, üretim için gerekli hammadde arz güvenliğinin sağlanması ve madenlerin yurtiçinde işlenip katma değerinin yükseltilerek ülke ekonomisine katkısının artırılması temel amaçtır" denilmektedir.

Stratejik Önem

Tesiste sülfürik asit, fosforik asit ve diamonyum fosfat fabrikalarının kurulması, Ülkemizin dışa bağımlı olduğu gübre ihtiyacının bir kısmının karşılaması bakımından stratejik öneme sahiptir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Saha çalışmasından edinilen bilgilere göre 19.050.000 dolar harcanarak tesisin bakım ve onarım işlemleri gerçekleştirilmiştir. 2012 yılı Temmuz ayında üretime başlanan tesiste yılsonu itibariyle 417.584 ton fosfat kayası işlenmiştir. 2016 yılı sonuna kadar sülfürik asit, fosforik asit ve diamonyum fosfat fabrikalarının kurulması beklenen tesiste, toplamda 1.050 kişinin istihdam edilmesi çerçevesinde çalışmalar sürdürülmektedir.

Tedbir 2.4.6. Endüstriyel hammadde (kireçtaşı, mermer, bazalt vb.) üretiminin artırılması ve kaynakların değerlendirilmesine yönelik sektörel çeşitliliğin sağlanması

Mevcut Durum

TRC3 Bölgesi sınırlı maden kaynaklarının yanında, zengin ve yaygın endüstriyel hammaddelere (kil, kireçtaşı, kalker, marn, jips, mermer, pomza, barit, alçıtaşı, silisyum-kuvars kumu, bazalt gibi) sahiptir. Bölge'de yaygın olan endüstriyel hammaddelerin envanterinin çıkartılıp endüstriyel değerlendirme alanlarının belirlenmesi, üretim oranlarının artırılması ve kaynakların değerlendirilmesine yönelik sektörel çeşitlilik sağlanması gerekmektedir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 804'te "Ülkemiz maden potansiyelinin sağlıklı tespit edilmesi, üretim için gerekli hammadde arz güvenliğinin sağlanması ve madenlerin yurtiçinde işlenip katma değerinin yükseltilerek ülke ekonomisine katkısının artırılması temel amaçtır" ve OVP Madde IV.A.9.IX'da"Madencilik sektöründe; maden ve jeotermal kaynak arama faaliyetleri ile yurtiçinde ve yurtdışında petrol ve doğalgaz arama-üretim çalışmaları hızlandırılacak, madenlerin katma değeri yüksek ürünlere dönüştürülmesine önem verilecektir" denilmektedir.

Stratejik Önem

Bölge'de çimento, tuğla-kiremit, inşaat (dış cephe ve zemin kaplama), yalıtım ve izolasyon amaçlı malzeme üretimi sektörlerinde kullanılan endüstriyel hammaddeler için, Bölge ekonomisine katma değer sağlayacak sektörel çeşitlilik oluşturulmasına yönelik araştırma ve fizibilite çalışmalarının yapılması önem arz etmektedir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

TRC3 Bölgesi'nin Irak'a olan yakınlığı, lojistik açıdan Bölge illerine önemli avantaj sağlamaktadır. Çimento ve tuğla gibi ürünlerin ihracatının gerçekleştiği sektörde; hafif yapı malzemeleri, yapı kimyasalları, seramik ve fayans gibi ürünlerin Bölge'de imalatının önemli ihraç potansiyeli taşıdığı değerlendirilmektedir.

Tedbir 2.4.7. Bölge'nin madencilik potansiyelinin tanıtılması ve madencilik sektörünün Bölge'ye sağladığı katma değerin artırılması

Mevcut Durum

Bölge'de henüz işletmeye alınmayan Siirt kromlarının zenginleştirilmesi ve değerlendirilmesine yönelik araştırmalar ile Siirt bakırları içindeki piritlerin yan ürün olarak değerlendirilmesine yönelik araştırmalar, Bölge'de madencilik sektörünün yarattığı katma değeri artıracaktır. Bölge'de üretilen ve 104,4 milyon ton rezervi bulunan diğer önemli bir enerji hammaddesi olan Şırnak asfaltitlerinin, ısıtma ve sanayi sektörlerinde kullanımının azalarak rezervin büyük oranda ilde kurulu ve kurulması planlanan termik santrallerde elektrik enerjisi üretimi amacıyla kullanılacağı öngörülmektedir (TKİ 2012 Yılı Faaliyet Raporu, 2013).

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 810'da "Krom ve mermer gibi madencilik ürünlerinin yurtiçinde işlenmesi ve oluşan katma değerin artırılması sağlanacaktır" ve OVP Madde IV-A-9-a-IX'da "Madencilik sektöründe; maden ve jeotermal kaynak arama faaliyetleri ile yurtiçinde ve yurtdışında petrol ve doğalgaz arama-üretim çalışmaları hızlandırılacak, madenlerin katma değeri yüksek ürünlere dönüştürülmesine önem verilecektir" denilmektedir.

Stratejik Önem

Madencilik sektörünün, faaliyetin gerçekleştirildiği bölgede meydana getirdiği katma değer ile bölge insanının refah düzeyini doğrudan etkilediği ve enerji, sanayi ve hizmet sektörlerinin gelişmesini sağladığı değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, Bölge'de işletmeye alınmayan madenlerin ekonomiye kazandırılmasına yönelik Bölge'nin madencilik potansiyelinin ve sektörde yatırım olanaklarının araştırılması ve tanıtılması ile madencilik sektörünün Bölge'ye sağladığı katma değerin artırılması stratejik önem taşımaktadır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

MTA Diyarbakır Bölge Müdürlüğü'nün 2012–2014 proje önerileri arasında Bölge'de Mazıdağı fosfat ve Şırnak asfaltitlerinde nükleer enerji hammaddeleri aranması projeleri de yer almaktadır. Enerji arz güvenliği açısından kurulması planlanan Nükleer santraller için yerli nükleer hammadde temini büyük önem taşımaktadır.

Öncelik 2.5. Bölge'nin Yenilenebilir Enerji Potansiyelinin Ortaya Çıkarılması ve Değerlendirilmesi

Tedbir 2.5.1. Bölge'deki hidroelektrik potansiyelinin çevresel ve ekolojik şartlar göz önüne alınarak değerlendirilmesi

Mevcut Durum

DSİ verilerine göre, Bölge'de 2011 ve 2013 yıllarında tamamlanarak üretim faaliyetlerine başlayan Alkumru ve Garzan Barajlarıyla birlikte mevcut 5 adet hidrolektrik santralin yanı sıra, yapımı devam eden toplam 13 adet ve yapımı planlanmış, etüt ve projelendirme aşamalarında bulunan toplam 38 adet HES projesi bulunmaktadır. Önümüzdeki dönemlerde Bölge'de güvenlik sorunlarının ortadan kalkması ve 6446 sayılı yeni Elektrik Piyasası Kanunu ile lisanslama mekanizması ve lisan sürelerine ilişkin sağlanan değişiklikler ve sınırlamalar ile Bölge'de etüt ve proje aşamasında bulunan HES'lerin yapımlarına başlanacağı öngörülmektedir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 787'de "Birincil enerji kaynakları bazında dengeli bir kaynak çeşitlendirmesine ve orijin ülke farklılaştırmasına gidilecek, üretim sistemi içinde yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarının payı azami ölçüde yükseltilecektir" ve OVP Madde IV.A.4.V'te "Enerji üretiminde yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarının payının artırılması için gerekli tedbirler alınacak ve elektrik üretiminde doğalgazın ve ithal kömürün payı azaltılacaktır" denilmektedir.

Stratejik Önem

Yapımı daha kısa süren ve enterkonnekte sisteme bağlanma zorunluluğu olmayan küçük HES'ler, bulundukları yöreye enterkonnekte şebekenin ulaşma zorunluluğunu ortadan kaldıracağından, avantajlı olarak değerlendirilmektedir. Aynı zamanda, hidrolik potansiyeli zengin olan Bölge'de, enerji arzı güvenliği ve yenilenebilir enerji kaynaklarının toplam enerji arzı içindeki payının artırılması açısından bu potansiyel önemli görülmektedir. Ancak Bölge'deki hidroelektrik potansiyelinin çevresel ve ekolojik şartlar göz önüne alınarak değerlendirilmesi, Bölge'nin doğal kaynakları açısından stratejik önem taşımaktadır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

TRC3 Bölgesi'nde, 2011 yılında işletmeye alınan 261 MW kurulu güce sahip Alkumru Barajı ve 2013 yılında işletmeye alınan 42 MW kurulu güce sahip Garzan Barajı ile birlikte işletmeye alınan toplam 5 adet HES bulunmaktadır. Bölge'de 1.200 MW kurulu güce sahip Ilısu Barajı ve toplamda 517 MW kurulu güce sahip Çetin Baraj ve Hidroelektrik Santralleri gibi büyük ölçekli hidroelektrik santrallerinin yanı sıra özellikle Siirt ve Şırnak illerinde küçük HES projeleri de planlanmıştır. İnşaatı süren 13 adet ve etüt-projelendirme ve planlama aşamasında bulunan 38 adet HES projesi bulunmaktadır. Bölge'deki tüm HES projeleri tamamlandığında toplam kurulu güç 4.311 MW olacaktır.

Tedbir 2.5.2. Bölge'nin biyogaz potansiyelinin araştırılması ve enerji üretimine yönelik fizibilite çalışmalarının desteklenmesi

Mevcut Durum

Bölge'de atıkların değerlendirilmesiyle biyogaz üretimi yapan bir tesis bulunmamaktadır. Bölge illerinden Mardin'de katı atık depolama ve bertaraf tesisi kurularak 2012 yılı Haziran ayında işletmeye alınmıştır. Ancak mevcut durumda sadece iki belediye atıklarını transfer edebilmektedir. Siirt ilinde 2012 yılında yapımı tamamlanmış katı atık düzenli depolama tesisi bulunmaktadır ancak belediyeler birliği kurulamadığından henüz faaliyete geçmemiştir. Şırnak ilinde 2009 yılında yapımına başlanmış ancak kaynak yetersizliğinden dolayı tamamlanamayan bir katı atık düzenli depolama tesisi mevcuttur. Batman'da ise proje başvurusu yapılmış ve onay beklenen bir Katı Atık Yönetimi (KAY) Projesi bulunmaktadır. Batman ilindeki bu KAY projesi ile katı atık düzenli depolama tesisinin yanı sıra, bir maddesel geri kazanım tesisi (ayırma tesisi), pilot bir kompost tesisi, atık kumbara istasyonları, geri dönüşüm merkezleri (toplama merkezleri) ve transfer istasyonları yapılması planlanmıştır.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 787'de "Birincil enerji kaynakları bazında dengeli bir kaynak çeşitlendirmesine ve orijin ülke farklılaştırmasına gidilecek, üretim sistemi içinde yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarının payı azami ölçüde yükseltilecektir" ve OVP Madde IV.A.4.V'te "Enerji üretiminde yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarının payının artırılması için gerekli tedbirler alınacak ve elektrik üretiminde doğal gazın ve ithal kömürün payı azaltılacaktır" denilmektedir.

Stratejik Önem

Bölge'de katı atık düzenli depolama alanlarında biyogaz üretimi yapacak tesislerin kurulması; atıkların değerlendirilmesi ile enerji eldesi sağlanması, kötü kokunun elimine edilmesi, yeraltı sularının korunması, görüntü kirliliğinin engellenmesi, sera gazı emisyonunun azaltılması gibi yerel ve çevresel faydalar sağlaması bakımından stratejik önem taşımaktadır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Bölge'de biyogaz üretimi yapan herhangi bir tesis bulunmamaktadır. Katı atık yönetimi konusunda yeterince etkin olmayan Bölge'de, atıkların toplanması ve düzenli depolama alanlarına transferine yönelik yatırımların önceliklendirilmesi teşvik edilmelidir. Ayrıca, Bölge için biyogaz/çöp gaz potansiyellerin araştırılması, enerji üretimine yönelik fizibilite ve araştırmaların yapılması gerekmektedir.

Tedbir 2.5.3. Yenilenebilir enerji kaynağı potansiyelinin noktasal düzeyde belirlenmesine yönelik araştırma ve fizibilite çalışmalarının desteklenmesi

Mevcut Durum

Bölge illerinin sahip olduğu aylık güneşlenme süreleri ve radyasyon değerleri, Bölge'de güneş enerjisinden enerji üretimi için uygun alanlar olduğunu göstermektedir. Bölge'de alternatif enerji kaynakları ve verimlilik üzerine araştırma yapan kurum ve kuruluşlar oldukça azdır. Bölge'ye yakın Şanlıurfa'da Harran Üniversitesi bünyesinde bir AR-GE Merkezi olan "Yenilenebilir Enerji ve Enerji Verimliliği Merkezi" (GAP-YENEV) bu kapsamda bulunan en önemli kuruluştur.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 787'de "Birincil enerji kaynakları bazında dengeli bir kaynak çeşitlendirmesine ve orijin ülke farklılaştırmasına gidilecek, üretim sistemi içinde yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarının payı azami ölçüde yükseltilecektir" ve OVP Madde IV.A.4.V'te "Enerji üretiminde yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarının payının artırılması için gerekli tedbirler alınacak ve elektrik üretiminde doğal gazın ve ithal kömürün payı azaltılacaktır" denilmektedir.

Stratejik Önem

TRC3 Bölgesi'nde güneş enerjisi potansiyelinden mekânsal olarak en üst düzeyde yararlanılabilecek alanların tespit edilmesi ve farklı sektörlerde kullanım alanlarının geliştirilmesine yönelik araştırma ve fizibilite çalışmalarının yapılması, bu konuda büyük bir gelişme potansiyeli barındıran Bölge için stratejik öneme sahiptir. Bilinç düzeyinin ve bu konudaki farkındalığın sürekli olarak geliştiği Bölge'de; büyük ölçekli güneş santralleri yatırımlarında (GES) ve lisanssız düzeyde tarımsal sulama, seracılık ve toplu konut inşaatlarındaki güneş enerjisi uygulamalarında kısa bir süre içinde önemli artışlar meydana geleceği ön görülmektedir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Dicle Kalkınma Ajansı tarafından Doğrudan Faaliyet Desteği programları kapsamında Şırnak Üniversitesi ve Batman Yenilenebilir Enerji Derneği tarafından hazırlanan projeler desteklenmiştir. GAP Bölgesi'nde bulunan tüm üniversite, sanayi, kamu ve özel kuruluşlar ile potansiyel girişimcilerin yararlanabileceği yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği çalışmalarının yürütüldüğü laboratuar ve araştırma hizmetleri vermek amacıyla Şanlıurfa'da kurulan GAP YENEV Merkezi bir AR-GE Merkezi olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

Tedbir 2.5.4. Özellikle kentsel dönüşüm ve toplu konut projelerinde yenilenebilir enerji kaynakları ile enerji üretiminin teşvik edilmesi

Mevcut Durum

TRC3 Bölgesi'nde güneş enerjisinden yaralanarak enerji üretilen kentsel dönüşüm ve toplu konut projesi bulunmamaktadır. Bununla birlikte, diğer yenilenebilir enerji alternatiflerinin değerlendirilmesine yönelik hayat geçirilmiş projeler de henüz mevcut değildir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 787'de "Birincil enerji kaynakları bazında dengeli bir kaynak çeşitlendirmesine ve orijin ülke farklılaştırmasına gidilecek, üretim sistemi içinde yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarının payı azami ölçüde yükseltilecektir" ve OVP Madde IV.A.4.V'te "Enerji üretiminde yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarının payının artırılması için gerekli tedbirler alınacak ve elektrik üretiminde doğal gazın ve ithal kömürün payı azaltılacaktır" denilmektedir.

Stratejik Önem

İnşaat sektörünün gelişmekte olduğu TRC3 Bölgesi'nde toplu konut ve kentsel dönüşüm projeleri, kent ve ilçe merkezlerinde yaygın olarak uygulanmaya başlamıştır. Plan döneminde konu ile ilgili yapılan saha çalışmaları, lisansız üretimin sektörel olarak gerçekleştirilebileceği en uygun alanlardan bir tanesinin Bölge'deki toplu konut ve kentsel dönüşüm projeleri olabileceğini göstermiştir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Dicle Kalkınma Ajansı (DİKA) tarafından yaptırılan ve Bölge'nin ilk çevre dostu binası olma özelliği taşıyan Ajans Ana Hizmet Binası, ABD Çevre Dostu Binalar Konseyi (USGBC) tarafından geliştirilmiş olan Enerji ve Çevre Dostu Tasarımda Liderlik (LEED) sertifikası kriterlerini karşılamayı hedeflemektedir. Bu sistemde binaların 5 farklı çevresel etki kategorisinde performansı değerlendirilmektedir. LEED kriterleri inşaatların tasarım, yapım, işletim ve bakımında kullanılan teknoloji ve uygulamalarla binaların enerji verimliliği ile çevreci özelliklerini ölçen bir sistemdir. DİKA, hizmet binası yapımında Bölge koşulları da göz önünde bulundurularak LEED Altın sertifikasını hedeflemiştir.

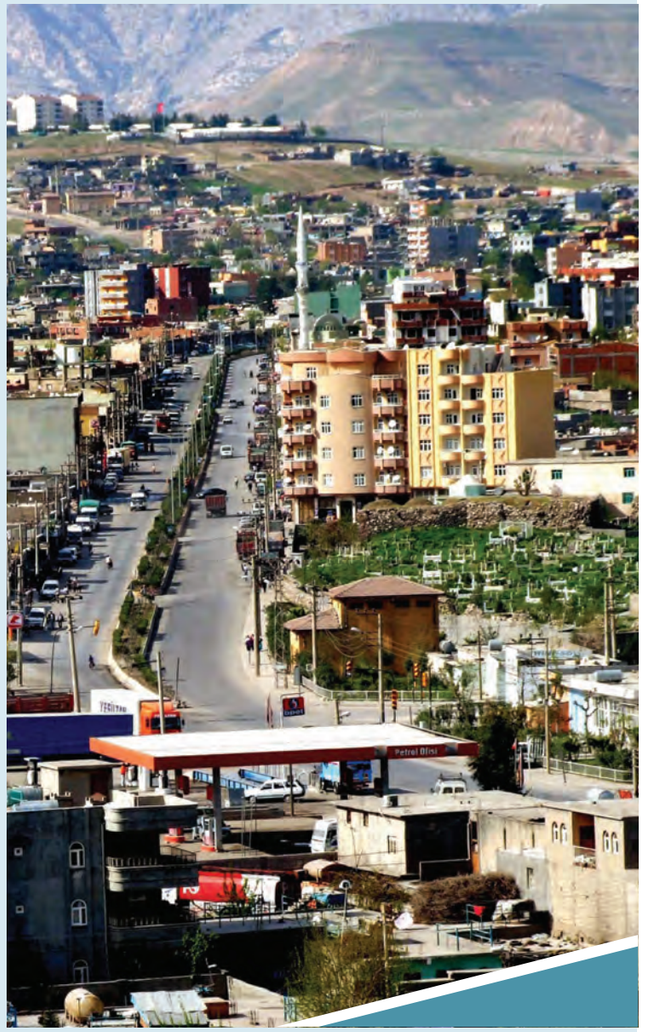

Öncelik 2.6. Bölge Turizminin Rekabetçiliğinin Artırılması

Tedbir 2.6.1. Turizm potansiyelinin geliştirilmesi ve kullanım kapasitesinin artırılması

Mevcut Durum

Mevcut durumda TRC3 Bölgesi'nde Ülke ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne kıyasla çok daha az acente bulunmaktadır. Acentelerin olmaması, Bölge'ye ziyaretçi getirilmesinde Bölge dışı acentelere bağımlı bir durum oluşturmaktadır. Mevcut durumda Adıyaman, Adana, Hatay veya Gaziantep'ten başlatılan GAP Rotaları ile acenteler Bölge'ye ziyaretçi getirmektedir. Bölge'deki acentelerin kapasitesinin ve sayısının artırılmasıyla, Bölge içinde ve diğer bölgelerle beraber farklı turist profillerine uygun inanç, kültür ve gurme rotaları oluşturulması gerekmektedir. Bölge aynı zamanda, çok düşük düzeyde tesis ve yatak kapasitesine sahiptir. Bölge turizminin gelişmesi ve rekabetçiliğinin artırılması için, hem yeni tesislerin açılmasının desteklenmesi hem de mevcutlarının kapasitesinin artırılması gerekmektedir. Bölge'nin tarihi doku ve kültürünün bilinirliğinin artırılarak cazip hale getirilmesi, kültür turizmi potansiyelinin kullanılabilmesine olanak sağlayacaktır. Bölge'deki anıtsal yapı ve alanların büyük bir kısmının tescili yapılmış ancak kaynak yetersizliğinden dolayı restorasyonları yapılamamıştır. Kamu ve özel sektör ortaklığı ile restorasyon gerektiren alanların turizme kazandırılması gerekmektedir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP'de turizm türleri bütüncül bir şekilde ele alınarak "Varış Noktası Yönetimi" kapsamında yeni projelerin hayata geçirilmesi temel politikalardan biri olarak belirlenmiştir.

BGUS'ta "Kamu tarafından sağlanan desteklerin ulusal kalkınma yanında bölgesel gelişme hedefine de hizmet etmesi" yatay amacı kapsamında "Turizm konusunda geri kalmış yörelere özel teşvik uygulamalarının yapılması ve kamu özel sektör işbirliği modelleri geliştirilmesi; başta termal turizm olmak üzere turizmi çeşitlendirici yatırımlara özel teşvik tedbirlerinin uygulanması" hedefleri belirlenmiştir. Turizm konusunda BGUS'ta belirlenen diğer bir yatay amaç "Turizm potansiyelinin Yerel/Bölgesel kalkınma için etkin kullanımı" şeklindedir. "Turizm alanında yönetişimin geliştirilmesi amacıyla merkezi kuruluşlar, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve ilgili paydaşlarla oluşturulacak ortak mekanizmaların geliştirilmesi; Altyapı eksikliklerinin giderilmesi amacıyla havacılık sektörünün turizm sektörü ile eşgüdüm içinde çalışması, belediye hizmetlerinde asgari standardın yakalanması (kanalizasyon, ulaşım, altyapı vb.), turizm sektöründe hizmet verecek beşeri sermaye kapasitesinin geliştirilmesi; Turizm sektöründe sunulan hizmetlerde nitelik bakımından standartlaşmanın sağlanması, sektörde marka bilincinin geliştirilmesi, bölgelerin turistik potansiyelinin ve varlıklarının (tarihi kişilikler, kültürel mekânlar) koordineli bir biçimde tanıtılması ve pazarlanmasının (bölgeye özel bir web sitesi, sosyal medya araçlarının kullanımı) sağlanması; Destinasyonlar/Turizm türleri arasında linklerin oluşturulmasına yönelik çalışmaların yapılması" bu yatay amaç kapsamında belirlenen hedefler arasındadır.

2023 Türkiye Turizm Stratejisi'nde "sürdürülebilir turizm yaklaşımı benimsenerek istihdamın artırılmasında ve bölgesel gelişmede turizmin öncü bir sektör konumuna ulaştırılması ve Türkiye'nin 2023 yılına kadar, uluslararası pazarda turist sayısı ve turizm geliri bakımından ilk beş ülke arasında önemli bir varış noktası ve uluslararası bir marka haline getirilmesinin sağlanması" vizyon olarak belirlenmiştir. Bu vizyon kapsamında TRC3 Bölgesi ile ilgili stratejiler ve hedefler Ek 3'te tablo şeklinde özetlenmiştir.

Stratejik Önem

Bölge'deki acente sayısının ve mevcut olanların kapasitelerinin artırılması, Bölge'ye daha çok turist getirilebilmesi ve daha fazla tanıtımının yapılabilmesi bakımından stratejiktir. Bölge'deki eğlence mekânlarının artırılması, hem turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilmesini hem de kalış süresinin artırılmasını sağlayacaktır. Bölge turizminin geliştirilmesi ve diğer bölgelere kıyasla daha rekabetçi olabilmesi için talep orantılı olarak konaklama tesisleri sayısının, kapasitelerinin ve hizmet kalitesinin artırılması gerekmektedir. Gelen turistlerin memnuniyeti, turizm altyapısı eksikliklerinin tamamlanması kadar hizmet kalitesine de bağlıdır. Bu bakımdan Bölge için turizm sektöründe nitelikli işgücü temini stratejik öneme sahiptir. Kırsal, termal ve sağlık turizmi Bölge'nin yeterince kullanılamayan potansiyelleridir.

Bölge turizminin çeşitlendirilmesi ve potansiyelinin kullanılabilmesi bakımından, bu turizm çeşitleri için gerekli ve yenilikçi yatırımların yapılması Bölge'nin turizm rekabetçiliğine katkı sunacaktır. Kırsal turizm ve ev pansiyonculuğunun geliştirilmesi, kırsal alandaki yoksulluğun azaltılmasını sağlayabilmesi bakımından stratejik olarak değerlendirilebilir.

Bölge'de turizme olan katkılarının artırılması amacıyla; arkeolojik alanların kazı çalışmalarının tamamlanması ve tarihi sit alanların koruma amaçlı imar planlarında turizmin kullanımına uygun olarak tasarlanması gerekmektedir. Bölge'deki tarihi ve kültürel alanların daha fazla ziyaretçi çekebilmesi, noktasal planlamanın yanında rotasal planlamayı gerekli kılmaktadır. Bu bakımdan Bölge'yi de içine alan yeni rotaların oluşturulması için ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde gerekli çalışmalar yürütülmelidir. Bölge'nin turizm potansiyelinin geliştirilmesi ve kullanım kapasitesinin artırılması için tanıtım ve markalaşma (marka kentler yaratma) faaliyetlerine önem verilmesi gerekmektedir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Bölge içerisinde turizm potansiyeli yüksek olan Mardin (merkez), Midyat, Hasankeyf, Aydınlar, Baykan ve Cizre gibi ilçelerde; turizmin geliştirilmesi için özellikle çaba sarf edilmektedir. Bu bölgelerde turizm sektörünün rekabetçiliğinin artırılması amacıyla aşağıdaki büyük ölçekli projeler yürütülmektedir:

- IPA destekli Mardin Turizm Merkezi Projesi
- IPA destekli Siirt-Tillo Turizm Geliştirme Projesi
- TOKİ destekli Veysel Karani Türbesi Çevre Düzeni Projesi
- DSİ ve Kültür ve Turizm Bakanlığı destekli Hasankeyf Kurtarma Kazı Çalışmaları Projesi
- Kalkınma Bakanlığı destekli Cizre Turizm Cazibe Merkezi Projesi

Bu projeler dışında GAP İdaresi Başkanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından birçok proje gerçekleştirilmiştir.

Alt Tedbirler

- Yerel acentelerin sayısının artırılması ve mevcutların kapasitelerinin geliştirilmesi,
- Turizm sektöründe kalifiye işgücü ihtiyacının karşılanması ve işverenlerin bu konu hakkında bilinçlendirilmeleri,
- Eğlence mekânları, kültür merkezleri, alışveriş merkezleri gibi tesislerin sayıları ve niteliklerinin artırılması,
- Konaklama tesislerinin hizmet kalitesinin, sayılarının ve kapasitesinin artırılması,
- Bölge'nin zengin mutfak kültürünün ve el sanatlarının geliştirilmesi ve markalaştırılması,
- Ev pansiyonculuğu ve kırsal turizm faaliyetlerinin yaygınlaştırılması,
- Arkeolojik kazı çalışmalarıyla tespit ve tescil edil(-me)miş kültür varlıklarının ortaya çıkarılması,
- Tarihi ve kültürel değer taşıyan alanların turistlerin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde dizayn edilmesi ve ihtiyaç görülen alanlarda günübirlik tesislerin kurulması,
- Sağlık turizmi açısından önemli olan termal kaynaklar için gerekli altyapı iyileştirmelerinin yapılması, termal konaklama tesislerinin hizmet kalitesi ve kapasitesinin iyileştirilmesi,
- Anıtsal yapı ve alanların koruma-kullanım dengesi gözetilerek restorasyon ve renovasyonunun gerçekleştirilmesi,
- Bölge'nin ulusal ve uluslararası tanıtımının yapılması ve bilinirliğinin artırılması,
- Geniş alan kapsayan tarihi mekânların koruma amaçlı imar planlarının yapılması ve alan kullanım planlarının oluşturulması,
- Bölge içi ve bölge dışı kullanışlı turizm rotalarının oluşturulması ve bu rotaların tanıtılması.

Öncelik 2.7. Bölge'nin Dış İlişkilerinin Geliştirilmesi

Tedbir 2.7.1. Bölge'nin dış ticaret yapma kapasitesinin artırılması ve firmaların pazar çeşitliliğinin sağlanması

Mevcut Durum

Bölge'de 2012 yılında gerçekleştirilen 2,06 milyar dolar ihracatın %96'lık kısmı Irak'a %4'lük kısmı diğer ülkelere gerçekleştirilmiştir. Diğer illere kıyasla Bölge illerinin Irak'a bağımlılık oranları çok daha yüksek düzeydedir. Bu durum aslında Bölge'nin coğrafi özelliğinden kaynaklı olmasına rağmen tek pazara bağlılık büyük bir risk yaratmaktadır. Mevcut durumda Bölge'de gerçekleştirilen ihracatın sadece %25'i Bölge'de üretilmektedir. İllerin büyük bir kısmında ihracatçılar, ihracatçı ve komisyoncu olarak çalışmaktadır. Mevcut durumun iyileştirilmesi için taşımacılık ve komisyonculuk işi ile ilgilenen firmaların, Bölge'de taşıdıkları ürünlerin bir kısmını üretmeleri için mali destek programlarının yürütülmesi ve diğer teşvik seçenekleri ile desteklenmesi gerekmektedir. Bölge içerisinde ilçeler arasından ihracat yapabilme kapasitesi sınır kapılarına yakınlık ve üretim kapasitesi ile doğrudan ilişkilidir. Mevcut durumda ilçelerin %60'ı ihracat yapamamaktadır. Ulaşım akslarının iyileştirilmesi ve Bölge rekabetçiliğinin artırılması ile bu durumun önüne geçilebilecektir. Ticarette Mersin-Habur aksında sınır etkisinde olan Kızıltepe, Nusaybin, Cizre ve Silopi ilçeleri birincil olarak etkilenmektedir. Mardin, Midyat, Yeşilli ve İdil ise bu etkiden ikincil olarak etkilenmektedir. Üretim kapasitesinden dolayı ihracat kapasitesi bulunan ilçeler Batman merkez ilçe ve Kurtalan'dır. Bölge içerisindeki diğer ilçelerde ya hiç ihracat yapılmamakta ya da çok düşük miktarda ihracat yapılmaktadır. Bölge ilçelerinin üretim kapasitesinin artırılarak ihracat yapmaları sağlanmalıdır.

2012 yılı ithalat verileri incelendiğinde, Bölge'nin 240,9 milyon dolar ithalat gerçekleştirdiği görülmektedir. İthalatın Ülke dağılımına bakıldığında %22 Çin, %17 Rusya Federasyonu ve %10 Kazakistan ağırlığı gözlemlenmektedir. Çin'den nihai tüketim malzemeleri, Rusya Federasyonu'ndan kömür, Kazakistan'dan ise hububat ağırlığı bulunmaktadır. İthalat, ihracata kıyasla oldukça kısıtlı olmasına rağmen ülke çeşitlendirmesine sahiptir. Bölge sanayici ve iş adamları ile görüşüldüğünde daha çok Suriye ve Irak konusunda bilgi sahibi oldukları görülmüştür. Özellikle ihracatın tek bir pazara olan bağlılığının azaltılması amacıyla Bölge sanayici ve iş adamlarının alternatif pazarlar ve dış ticaret olanakları hakkında bilgi ve farkındalık düzeylerinin artırılması gerekmektedir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP'de "Komşu ülkelerle ve bölge ülkeleriyle karşılıklı ekonomik faaliyetlerin artırılması ve çeşitlendirilmesi; Tercihli ticaret anlaşması yapılan ülkelerle hedef ve öncelikli pazarlar için özel kredi programları hazırlanması; Komşu ülkelerle çok yönlü ilişkilerin geliştirilmesi ve sinerjiyi artırmak amacıyla, şehirler ve bölgeler arası işbirliği programları uygulamasının güçlendirilmesi ve Dönüşüm sürecindeki bölge ülkeleri başta olmak üzere yakın işbirliği içinde olunan ülkelerin kalkınma çabalarına destek verilmesi" hedeflenmiştir. Bölge Planı kapsamında oluşturulan öncelik, tedbir ve alt tedbirler OKP hedeflerine paralel olarak hazırlanmıştır.

BGUS'ta "Altyapı ve hizmet sunumu imkânlarının geliştirilmesi ve beşeri, ticari, kültürel, altyapı alanlarda somut işbirliklerinin oluşturulması" yatay amacı altında "Mevcut sınır kapılarının fiziksel ve teknolojik altyapılarının iyileştirilmesi, ihtiyaç olan alanlarda yeni sınır kapılarının açılarak, bu suretle sınır kapılarında bekleme sürelerinin en aza indirilmesi, kaçakçılık ve yasadışı faaliyetlerin önlenmesi" hedeflenmiştir. Ayrıca "Türkiye'nin dış sınırı boyunca yer alan bölgeler ile özellikle komşu ülkeler arasındaki işbirliğinin güçlendirilerek ülkemizin sınır bölgelerinde kalkınma için yeni bir açılım sağlanması hedefi ile doğrudan ilgili olup ihracat yapmayan ve sınır etkisinden yararlanamayan ilçelerin durumunun düzeltilmesinin sağlanması" diğer bir yatay amaç olarak belirlenmiştir.

2023 Türkiye İhracat Stratejisi ve Eylem Planı vizyonu, 2023 yılında 500 milyar dolar ihracata ulaşarak ülkemizin Dünya Ticaretinde Lider Ülkeler arasında yer almasıdır. Bölge Planı kapsamında hazırlanan ticaret ile ilgili öncelik, tedbir ve alt tedbirler 2023 Türkiye İhracat Stratejisi ve Eylem Planı hedeflerinden: "Mevcut pazar paylarının artırılması, Yüksek büyüme potansiyeli olan hedef pazarlarda pazar payının artırılması, İhracatçı sayısının ve ihracatçı kapasitesinin artırılması, Türk markalarının bilinirliğinin artırılması, İhracatçıların küresel alanda rekabetçiliklerinin artırılması,

Uluslararası rekabetçiliğin artırılmasına yönelik lojistik altyapının güçlendirilmesi, Dış ticarette konu olan alanlarda yabancı yatırımcının Ülkemize çekilmesi, Doğru bilgi ve pazar istihbaratına hızlı erişimin temin edilmesi, İkili ve çoklu uluslararası ticaret işbirliklerinin güçlendirilmesi" ile doğrudan ilgilidir.

Stratejik Önem

2023 Türkiye İhracat Stratejisi ve Eylem Planı'nda, 2023 yılında ihracatın 500 milyar dolar olması hedeflenmiştir. Bu hedefe ulaşmak için Bölge'nin azami düzeyde katkı sunabilmesi, tek pazar bağımlılığından çıkarak alternatif pazarlara yönelmesi ile mümkündür. Bölge'de mevcut durumda insan kaynakları faktöründen dolayı tekstil sektörü ve tarımsal üretim faktöründen dolayı gıda ürünleri imalatı rekabetçi bir düzeydedir. Bölge rekabetçiliğinin geliştirilmesi için özellikle markalaşma potansiyeli olan ürünlerin alternatif pazarlara yönlendirilmesi ve üretim ve ihracat kapasitesinin artırılması gerekmektedir. Bölge, özellikle Irak ve Suriye'ye yönelik pazar büyümesini ve ihracat stratejisini geliştiren firmalar için navlun fiyatlarından kaynaklı olarak stratejik bir üretim noktası haline gelebilir. Firmaların Bölge'ye gelebilmesi ise mevcut sanayi altyapısının iyileştirilmesi, sınır kapılarındaki eksikliklerin giderilmesi ve teşvik sistemi ile doğrudan alakalıdır.

Habur Sınır Kapısı'nın Ülke'nin en büyük ikinci ve en hızlı gelişen ihraç pazarı Irak'a açılan tek kapı olmasından dolayı, hem ihracatın geliştirilmesi hem de ticari ilişkilerin artırılması amacıyla altyapı sorunlarının çözülmesi gerekmektedir. Geçişlerde yaşanan sıkıntılar, Bölge'nin Irak pazarına yakınlık cazibesini azaltmakta ve Bölge'ye yatırım yapmak isteyen iş adamlarının Bölge yerine Kuzey Irak'ı tercih etmesine sebebiyet vermektedir İhracat yap(a)mayan ilçelerin sınır etkisinden yaralanmasının sağlanması, hem ilçelerin gelişmişliğinin artırılması hem de Bölge'nin rekabetçiliğinin artırılmasını sağlayacaktır. Bölge ihracatının %96'lık kısmına sahip Irak ve Suriye'deki gelişmelerin yakından takip edilmesi Bölge'deki diğer yatırımların yönlendirilmesi açısından stratejik öneme sahiptir. Mevcut durumda takip edilen bilgiler Bölge ihtiyacını karşılayacak bilgileri içermemektedir. Bu haseple Irak ve Suriye'deki ekonomik ve sosyal değişimlerin yıllık olarak çalışma ziyaretleri ile takip edilmesi ve yaşanan değişim ve gelişmelerin, Bölge'yi etkileyebilecek yansımalarından korunmak veya bunları fırsat olarak kullanmak maksadıyla yıllık ülke raporlarının oluşturulması gerekmektedir. Bunlara ek olarak yerel düzeyde özellikle Bölge'yi ilgilendiren eyalet ve/ya bölgelerle işbirliğinin geliştirilerek bilgi akışının sağlanması gerekmektedir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Plan döneminde (2014-2023) Bölge'yi ilgilendiren en önemli gelişmeler "Şanlıurfa-Habur Otoyol Projesinin hayata geçirilmesi; Nusaybin-Habur Demiryolu Projesinin hayata geçirilmesi; Mardin ve Habur'da Lojistik Merkezlerin kurulmasına yönelik projelerin hayata geçirilmesi; Ovaköy'de yeni Sınır Kapısının kurulmasına yönelik girişimlerde bulunulması; Şırnak Havaalanın faaliyete geçmesi" olarak sıralanabilir.

Alt Tedbirler

- Bölge sanayici ve işadamlarının Suriye ve Irak pazarları dışında dış ticaret imkânları ve alternatif pazarlar hakkında bilgi düzeyinin artırılması,
- Markalaşma potansiyeli olan ürünlerin tanıtımının yapılması ve alternatif pazarlara yönelik stratejilerinin oluşturulması,
- Irak ve Suriye'ye yönelik dış ticari potansiyeli yüksek sektörlerde yatırımcıların Bölge'ye çekilmesinin sağlanması,
- Habur Sınır Kapısı'nın etkinliğinin artırılması ve Irak pazarına yönelik yeni sınır kapılarının açılması,
- Bölge ilçelerinin sınır etkisinin artırılması ve dış ticaret yapmasının sağlanması,
- Bölge'nin Sınır Ülkeleri ile kültürel, sanayi ve ticari işbirliklerinin geliştirilmesi,
- Sınır Komşuları hakkında düzenli bilgi akışı sağlanması,
- Firmaların komisyonculuk ve taşımacılıktan, ihracata yönelik üretime geçmelerinin sağlanması.

Öncelik 2.8. Yatırımcı ve Girişimcilere Yönelik Finansman, Kurumsal ve Teknik Destek Hizmetlerinin Geliştirmesi ve Yaygınlaştırılması

Tedbir 2.8.1. Yatırımcılara ve girişimcilere yönelik faiz desteği verilmesinin sağlanması

Mevcut Durum

TRC3 Bölgesi Sanayi Envanteri Çalışması sonuçlarına göre Bölge'nin sermaye durumuna bakıldığında, firmaların çoğunda (%57) sermaye problemi olmasına rağmen banka kredisi kullanmadığı görülmektedir. Bu durumun nedenleri; firmaların kazançlarını banka faizleri ile kaybetmek istememeleri, bazı firmaların faiz sistemine karşı olmaları ve bazı firmaların ise bankalara kredi talebi karşılığında düşük teminat göstermeleri olarak sıralanabilir. Bu nedenlerden dolayı Bölge yatırımcısı faizsiz kredi desteği istemektedir. Bölge'de sermaye problemi yaşayıp ortaklık teklifleri alan firmalar bile, yeterli bilgi birikimine sahip olmadığından ortaklık fikrini benimsemeyip kendi sermayesinin yeterli olduğu kapasitede üretime devam etmektedir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak BGUS Madde 400'de "Bölgesel düzeyde yaygınlaştırılmış kredi garanti faaliyetleri ile KOBİ'lere uygun kredi sağlamaya yönelik faaliyetler uygulanacaktır" ve Madde 407'de "Bölgelerde kalkınmayı tetikleyecek nitelikte yeni iş alanı yaratıcı yatırımlarının kamu-özel işbirliği metodunun uygulanarak devlet desteği ile gerçekleştirilmesi sağlanacaktır" denilmektedir.)

Stratejik Önem

TRC3 Bölgesi'nin yatırım ortamının iyileştirilmesinin en önemli adımlardan biri finansmana hızlı erişimidir. İş kurma fikri olup yeterli sermayesi bulunmayan ve faiz sisteminin içine girmek istemeyen yatırımcıya, devletin doğrudan hibe destekleri vermek yerine faiz desteği sunması daha fazla kabul gören bir yöntem olacaktır. Hem gerçek yatırımcının ortaya çıkması hem de yatırım riskinin bilincinde olan yatırımcıların ön plana çıkması için faiz desteğinin sağlanması, TRC3 Bölgesi için stratejik öneme sahiptir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Tedbirin hayata geçmesi için Bölge'de faaliyet gösteren kalkınma ajansı, kamu kurumları ve bankaların yatırımcıya daha iyi hizmet vermek amacıyla işbirliği içerisinde bulunarak genel desteklerin yanında faiz desteği verecek şekilde yeni programlar ve yöntemler belirlemesi gerekmektedir. Sunulacak yöntemlerde hem bankaların sıcak bakacağı hem de yatırımcının mağdur edilmediği ve devlet kurumlarının garantör olduğu bir sistem bulunmalıdır.

Tedbir 2.8.2. Bölge yatırımcısına yönelik profesyonel işletme yönetimi eğitimlerinin verilmesi

Mevcut Durum

Bölge'de yatırım yapan sanayici ve çalışan işgücünün eğitim seviyesi genel olarak ilköğretim ve lise düzeyindedir. Bölge'de çoğunlukla hem yatırımcı hem de çalışanlarda henüz profesyonel iş kültürü oluşmamıştır. TRC3 Bölgesi Sanayi Envanteri Çalışması'nda akrabalık bağına göre kurulan şirketlerin (%48) büyük bir kısmının ya aynı ailenin fertleri ya da akraba oldukları tespit edilmiştir. Tarımdan sanayiye geçiş döneminin yaşandığı Bölge'de üretim faaliyetleri, sanayiciler için ekonomik kazanç sağlamanın yanında güç simgesi olarak da görülmektedir. Bölge sanayicileri tarafından yapılan üretim ve pazarlama, tarımdan gelen alışkanlıklar ile yürütülmektedir. Profesyonel anlamda pazar araştırması veya maliyet muhasebesi yapmak yerine, tahmini veriler ile hem ihracat hem de üretim yapılmaktadır. İhracatın yaklaşık %97'sinin Irak'a yapıldığı Bölge'de, Irak ile yaşanabilecek olumsuz bir durumda çoğu firma kapanma tehlikesi ile karşı karşıya kalacaktır. Yeni pazarların bulunması, Bölge'de sürdürülebilir ekonominin oluşturulabilmesi için bir zorunluluktur.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 650'de "İmalat sanayinde dönüşümün ana odakları; yenilikçilik ve firma becerileri, bölgelerin üretime etkili katılımı, sektörler arası entegrasyon, yeşil teknoloji ve üretim ile dış pazar çeşitliliğidir. Yeşil üretim kapasitesi, yenilik, firma becerileri ve sektörler arası entegrasyonun geliştirilmesiyle verimlilik ve yurtiçi katma değerin artırılması; dış pazar çeşitliliği ve bölgesel üretim kapasitelerinin geliştirilmesiyle de istikrarlı yüksek büyümenin sağlanması hedeflenmektedir"; Madde 652'de "Ülkemizin uzun dönemde Avrasya›nın üretim merkezi olması hedefi doğrultusunda Plan döneminde imalat sanayinin; daha yüksek katma değer yaratan, teknoloji üreten ve kullanabilen, çevre dostu teknolojileri kullanan ve üretebilen, becerilerini sürekli geliştirebilen, geleceğin ticaret dünyasının taleplerine cevap verebilen, sürdürülebilir küresel rekabet gücü kazanmış, bölgesel potansiyellerin ekonomiye katkısının artırıldığı, girdi tedarikinde etkinliğin sağlandığı, yatırım ve ara mallarında ithalat bağımlılığının azaltıldığı bir yapıya doğru dönüşmesi öngörülmektedir" ve Madde 917'de "Düşük gelirli bölgelerde ekonomik faaliyet kolları çeşitlendirilecek, KOBİ ve mikro işletmeler geliştirilecek, tarımsal verimlilik artırılacak, kentsel ve kırsal alanda yaşam kalitesi iyileştirilecek, beşeri ve sosyal sermaye güçlendirilecektir. Bu bölgelerin ulusal pazarla ve diğer bölgelerle bütünleşme düzeyi yükseltilecek; eğitim, sağlık, iletişim ve yerel yönetim hizmetlerinin sunum kalitesi ve erişilebilirliği artırılacaktır" denilmektedir.

Stratejik Önem

TRC3 Bölgesi'nde üretim yapan işletme yöneticilerinin yaptıkları faaliyetleri daha bilinçli ve profesyonel bir şekilde yapmaları; Ülke ekonomisine katkıda bulunacağı gibi Bölge'nin ekonomisine verimlilik ve kaliteli hizmet olarak girdi sağlayacaktır. Kurumsal kapasitesini en verimli şekilde kullanan ve yatırımının avantaj ve dezavantajlarını bilimsel verilere dayanarak yapan yatırımcıların yaygınlaştırılması Bölge'nin üretim kapasitesi açısından stratejik önem taşımaktadır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Tedbirin yerine getirilmesi için Bölge'de bulunan mevcut yatırımcılara belirli aralıklarla uygulamalı profesyonel işletme yönetimi eğitimleri verilmesi gerekmektedir. Potansiyel yatırımcıları da içermesi açısından bu eğitimler için Bölge'de geçici veya kalıcı bir şekilde eğitim kurumlarının yerinde hizmet vermesi, bu hizmetlerin Bölge'de faaliyet gösteren kalkınma ajansı koordinasyonunda veya koordinasyon görevini yapabilecek herhangi bir kamu kurumu desteği ile gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Tedbir 2.8.3. Bölge'de ortak iş yapma ve ortaklık kültürünün geliştirilmesi

Mevcut Durum

TRC3 Bölgesi Sanayi Envanteri Çalışması'nda Bölge'de kurulan firmaların ortaklık durumları ve var olan ortaklıkların akraba ilişkilerine dayanıp dayanmadığına bakıldığında, Bölge için önem teşkil eden ortak iş yapma ve ortaklık kültürü sorunu ortaya çıkmaktadır. Envanter çalışması anket sonuçlarına göre Bölge'de ortaklık ilişkisi olan şirketlerin oranı %88, hiç ortaklık ilişkisi olmayan şirketlerin oranı ise %12'dir. Ortaklık ilişkisi olan şirketlerin akrabalık bağına göre kurulma durumları incelendiğinde; %48'inin akraba ilişkisi olan kişiler ile, %40'ının ise akrabalık bağı olmayan kişiler ile ortaklık kurduğu görülmektedir. Akrabalık bağına göre kurulan şirketlerin büyük bir kısmının aynı ailenin fertleri veya amca çocukları olduğu tespit edilmiştir. Bölge'de sermaye problemi yaşayıp ortaklık teklifleri alan firmalar bile, ortak iş yapma kültürü hakkında farkındalık sahibi olmadığından ortaklık fikrini benimsemeyip kendi sermayesinin yeterli olduğu kapasitede üretime devam etmektedir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak BGUS Madde 369'da "Girişimcilerin birbirleri arasında ortaklık kurmaları desteklenecek, beraber iş yapma ve faaliyet yürütmeleri teşvik edilecektir"; Madde 402'de "KOBİ'lerin işbirliği ve ortaklık potansiyellerini yükseltecek ve böylece kolektif rekabet düzeylerini artıracak politikalara ve tedbirlere öncelik verilecektir" ve Madde 559'da "Ortak girişimcilik, ortak çalışma kültürü ve işletme işbirliklerinin geliştirilmesi amacıyla idari ve hukuki altyapı oluşturulacak, kalkınma ajansları marifetiyle eğitim faaliyetleri yürütülecektir" denilmektedir.

Stratejik Önem

Dünya ekonomisi ve iş çevrelerindeki talep ve kuralların, faktörlerin, karşılıklı bağımlılık ilişkilerinin ve rekabet şartlarının köklü biçimde değiştiği açık bir şekilde görülmektedir. Kültürel yapımızda bulunan 'küçük olsun benim olsun', 'bizde ortaklık olmaz', 'ortak atın beli eğri olur' gibi önyargıların ortadan kaldırılarak 'büyüme hep birlikte mümkün' gibi söylemlerin hayata geçtiği kültürel değişimlerin gerçekleşmesi gerekmektedir. Dünyanın gelişen ekonomileri ölçek ekonomisinin erişebilirliği ile küçük ve orta ölçekli yapının esneklik ve hızına dayanarak büyümektedir. Bu nedenle birleşme, dayanışma ve ortak iş yapma gibi özelliklerin Bölge'deki iş kültürüne yansıması önemlidir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Tedbirin hayata geçmesi için Bölge'deki yatırımcıları bir araya getirecek ve köklü fikir alışverişlerini mümkün kılacak ortak platformlar kurulmalıdır. Yatırımcıların bir araya gelmelerini sağlayacak organizasyonlar gerçekleştirerek, birbirlerini daha iyi tanımalarını ve birlikte iş yapmalarını özendirmek gerekmektedir.

Öncelik 2.9. İşletmelerin Tanıtım, Markalaşma ve Pazarlama Kapasitelerinin Geliştirilmesi

Tedbir 2.9.1. İşletmelerin bilgi teknoloji altyapılarının iyileştirilmesi ve yurtdışı pazar ağlarının genişletilmesinin sağlanması

Mevcut Durum

TRC3 Bölgesi Sanayi Envanteri Çalışması sonuçlarına göre Bölge'de faaliyet gösteren firmaların büyük çoğunluğunun kurumsal bir internet sayfası veya e-mail adresi bulunmamaktadır. Bu sebeple, e-ticaret yok denecek kadar azdır. Bölge'de imalat yapan firmaların ulusal veya uluslararası fuarlara katılma durumları incelendiğinde, firmaların %65'inin fuarlara katılmadığı görülmektedir. Bu durumun temel nedenlerinden biri, Bölge'de faaliyet gösteren firmaların büyük çoğunluğunun sadece Irak'a ihracat yapması sebebi ile başka pazarlara girme ihtiyacı duymamasıdır. Diğer bir neden ise Bölge üretimcisinin, sanayi fuarlarının avantajlarını tam olarak bilmemesi veya kendi üretim kapasitesini yeterli görmemesidir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 628'de "Uluslararası düzeyde rekabetçi ve yüksek katma değerli yeni sektörler, ürün ve markalar ortaya çıkaracak Ar-Ge ve yenilik programları hayata geçirilecektir" ve Madde 652'de "Ülkemizin uzun dönemde Avrasya›nın üretim merkezi olması hedefi doğrultusunda Plan döneminde imalat sanayinin; daha yüksek katma değer yaratan, teknoloji üreten ve kullanabilen, çevre dostu teknolojileri kullanan ve üretebilen, becerilerini sürekli geliştirebilen, geleceğin ticaret dünyasının taleplerine cevap verebilen, sürdürülebilir küresel rekabet gücü kazanmış, bölgesel potansiyellerin ekonomiye katkısının artırıldığı, girdi tedarikinde etkinliğin sağlandığı, yatırım ve ara mallarında ithalat bağımlılığının azaltıldığı bir yapıya doğru dönüşmesi öngörülmektedir" denilmektedir.

Stratejik Önem

Teknolojinin büyük bir hızla geliştiği ve kullanıldığı bir dönemde TRC3 Bölgesi'ndeki üretici ve yatırımcıların bu gelişmelerden geri kalması ve bunun gerekliliğine kayıtsız kalması, Bölge üretim ve pazarlama potansiyelinin geliştirilememesine sebebiyet vermektedir. Dünya ve Ülkemiz genelinde firmaların çoğu e-ticaret uygulaması ile ürünlerini pazarlarken, ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtım yapma imkânı da bulmaktadır. TRC3 Bölgesi'ndeki işletmelerin teknolojik altyapılarını tamamlaması, ulusal ve uluslararası düzeyde rekabetçilik düzeylerinin geliştirilmesi açısından son derece önemlidir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Tedbirin hayata geçmesi için Bölge yatırımcısının teknolojik gelişmeleri takip etmesi ve bu gelişmelerden faydalanmasının büyük fırsatlar yaratacağına inanması gerekmektedir. Ayrıca Bölge'de faaliyet gösteren ve yatırımcıya destek veren kamu kurum ve kuruluşlarının teknolojik gelişmelere destek vermesi yolu ile yatırımcıyı teknolojiyi kullanmaya özendirmesi bu konuda yol alınmasını sağlayacaktır.

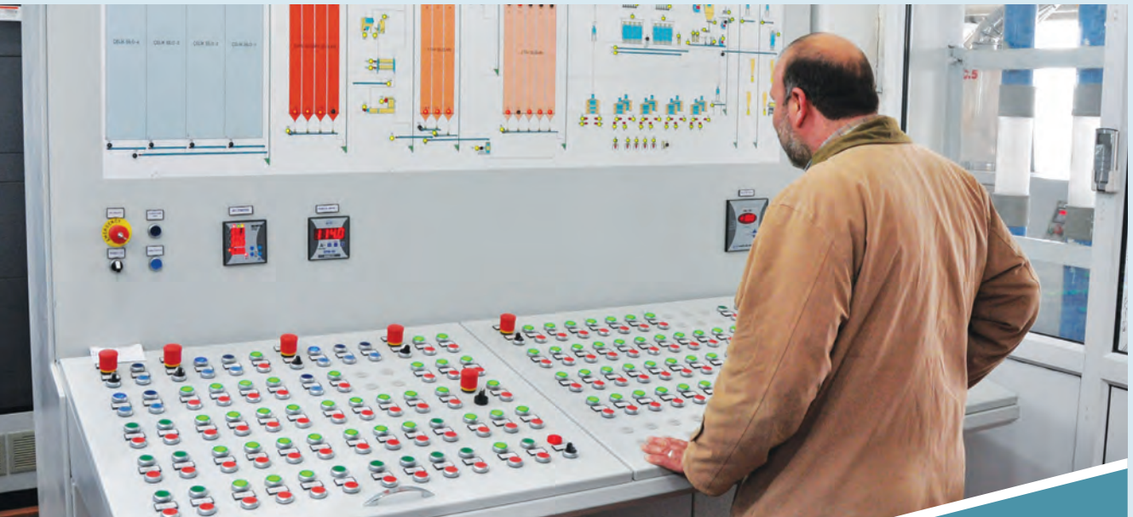

Tedbir 2.9.2. Bölge'ye özgü ürünlerin markalaştırılması, pazar ve ürün çeşitliliğinin sağlanması

Mevcut Durum

TRC3 Bölgesi Sanayi Envanteri Çalışması sonuçlarına göre Bölge'de faaliyet gösteren alanlar içerisinde, Bölge'nin tarımsal potansiyeline bağlı olarak 'gıda sektörü' başı çekmektedir. Bu sektör içinde en fazla öğütülmüş tahıl ürünleri, nişasta ve nişastalı ürünlerin imalatı yapılmaktadır. Bu sektörü, yine Bölge'nin doğal kaynaklarına bağlı olarak 'metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı' sektörü izlemektedir. Bölge'de bu alanda 89 firma faaliyet göstermektedir. Bu alanda en çok üretim yapılan alt sektör ise beton, çimento ve alçıdan yapılmış eşyaların imalatıdır. Bölge'de yeni gelişen 'giyim eşyalarının imalatı' sektörü, ile üçüncü sırada yer almaktadır. Bölge'de bu sektörde 55 firma faaliyet göstermektedir. Bölge'de üretilen tahıl ürünleri ve inşaat malzemeleri, marklaşma için çok uygun ürün potansiyellerine sahiptir. Ancak markalaşmanın gücü ve önemi bakımından Bölge'de henüz yaygın bir farkındalık oluşmadığından, bu alanda bir gelişme sağlanamamıştır.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 628'de "Uluslararası düzeyde rekabetçi ve yüksek katma değerli yeni sektörler, ürün ve markalar ortaya çıkaracak Ar-Ge ve yenilik programları hayata geçirilecektir"; Madde 649'da "Türkiye'nin uluslararası rekabet gücünü ve dünya ihracatından aldığı payı artırmak için imalat sanayinde dönüşümü gerçekleştirerek yüksek katma değerli yapıya geçmek ve yüksek teknoloji sektörlerinin payını artırmak temel amaçtır" ve Madde 650'de "İmalat sanayinde dönüşümün ana odakları; yenilikçilik ve firma becerileri, bölgelerin üretime etkili katılımı, sektörler arası entegrasyon, yeşil teknoloji ve üretim ile dış pazar çeşitliliğidir. Yeşil üretim kapasitesi, yenilik, firma becerileri ve sektörler arası entegrasyonun geliştirilmesiyle verimlilik ve yurtiçi katma değerin artırılması; dış pazar çeşitliliği ve bölgesel üretim kapasitelerinin geliştirilmesiyle de istikrarlı yüksek büyümenin sağlanması hedeflenmektedir" denilmektedir.

Stratejik Önem

Küreselleşen dünyada, pazarda yer edinebilmek ve varlığını devam ettirmek için firmaların farklılaşıp kendine avantaj elde edebilmesinde, markalaşma kaçınılmaz bir hal almıştır. Bu nedenle tek bir dış pazara bağımlı olan ve ürün çeşitlendirmesi sınırlı olan Bölge'de, marka ürünler oluşturmak artık bir zorunluluk olmuştur. Markalaşmanın yanı sıra, dış pazar çeşitliliği ve ürün çeşitliliğinin artırılması da Bölge ürünleri için stratejik değerdedir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Tedbirin hayata geçmesi için TRC3 Bölgesi'ne özgü ürünlerin (Pervari Balı, Siirt Fıstığı gibi) markalaşıp pazarlardaki yerini alması gerekmektedir. Ayrıca markalaşan bu ürünlerin belirlenen kalite ve standartların altında satışlarının yapılmaması için gerekli tedbirlerin alınması son derece önemlidir. Markalaşmaya bağlı olarak inovatif yöntemler ve yenilikçi düşünce ile ürün çeşitliliğini artırmak (baharatlı bulgur vb. ürünlerin üretilmesi) ve farklı dış pazarlara açılmak, Bölge'ye büyük bir dinamizm getirecektir.

6.3.

Sürdürülebilir Çevre ve Mekânsal Yerleşim

6.3. Sürdürülebilir Çevre ve Mekânsal Yerleşim

Öncelik 3.1. Doğal Alanların ve Ekolojik Kaynakların Korunması ve Geliştirilmesi

Tedbir 3.1.1. Biyolojik Çeşitlilik Araştırma Sahalarının kurulması ile Bölge'nin biyoçeşitlilik envanter bilgilerinin güncellenmesi

Mevcut Durum

TRC3 Bölgesi toplam bitki ve endemik bitki takson sayıları verilerine göre, Mardin ili hem toplam bitki takson sayısı (725 tür) hem de endemik bitki takson sayısı (50 tür) açısından Bölge'deki en zengin ildir. Mardin, tüm Bölge içerisindeki toplam bitki takson sayısının %61'ini, endemik bitki takson sayısının ise %41'ini barındırmaktadır. Siirt ili toplam bitki takson sayısı bakımından 293 tür ile ikinci sırayı almaktadır. Şırnak ilinin sahip olduğu zengin bitki örtüsüne rağmen, toplam (80 tür) ve endemik bitki takson (17 tür) sayılarında Bölge içerisinde son sıralarda yer aldığı görülmektedir. Bölge'deki güvenlik sorunları nedeniyle araştırma alanlarının dar olmasının buna sebep olduğu düşünülmektedir.

Bölge'nin her 4 ilinde de 5 büyük fauna sınıfı tespit edilmiştir. Bunlar Pisces (Balıklar), Amphibia (İki Yaşamlılar), Reptilia (Sürüngenler), Aves (Kuşlar) ve Mammalia (Memeliler)'dır. Bu büyük hayvan grupları Mardin'de 135, Batman'da 96, Şırnak'ta 122 ve Siirt'te 106 takson ile temsil edilmektedir. Bütün bu fauna bilgileri göstermektedir ki, TRC3 Bölgesi birçok hayvan türünün doğal yayılış alanıdır ve onlar için önemli bir barınaktır. Ancak iklim koşullarının çok kurak olması ve bitki örtüsünün her geçen gün zayıflaması, buraları yaşama alanı olarak seçen hayvan türleri için de tehlike arz etmektedir. Özellikle tehlike altında olduğu belirtilen türlerin yayılış gösterdiği bölgelerde yapılacak olan bütün çalışmalarda gerekli hassasiyetin gösterilmesi son derece önemlidir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP'de "Tarım, ormancılık, gıda ve ilaç sanayii açısından önem taşıyan biyolojik çeşitliliğin tespiti, korunması, sürdürülebilir kullanımı, geliştirilmesi ve izlenmesi sağlanacaktır." denilmektedir.

OVP'de Rekabet Gücünün Artırılması gelişme ekseni ve Çevrenin Korunması ve Kentsel Altyapının Geliştirilmesi önceliği altında "Başta biyolojik çeşitlilik olmak üzere doğal kaynakların korunması, geliştirilmesi ve ekonomik anlamda değer kazanmasına yönelik çalışmaların yapılarak sürdürülebilir kullanımının sağlanacağı" öngörülmektedir.

Stratejik Önem

Envanter bilgilerinin güncellenmesiyle türlerin gün ışığına çıkarılması, Bölge'nin flora ve fauna zenginliği açısından gereken değere ve bilinirliğe kavuşması açısından stratejik öneme sahiptir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Güvenlik sorununun çözülmesiyle birlikte Bölge'nin tüm illeri için stratejik noktalarda kurulacak Biyolojik Çeşitlilik Araştırma Sahaları, araştırmaların daha derinlemesine yapılabilmesini ve daha güncel bir envanterin oluşturulmasını sağlayacaktır.

Tedbir 3.1.2. Bölge sınırları içerisinde kalan hassas ekosistemlerin koruma bölgesini de içerecek şekilde sınırlarının belirlenmesi

Mevcut Durum

TRC3 Bölgesi coğrafi konumu dolayısıyla sahip olduğu biyolojik çeşitlilik ve endemik türler bakımından önemli bir yere sahiptir. Araştırma sahalarının dar olması sebebiyle halen gün ışığına çıkarılmayı bekleyen türlerin var olduğu da tahmin edilmektedir. Mevcut zengin biyolojik çeşitliliğin ve genetik kaynakların korunması ve iyileştirilmesi gerekmektedir. Ancak türlerin doğal yaşam alanlarının kirlilik tehdidi ile karşı karşıya olması, tarım ve sanayi gibi ekonomik faaliyetlerin baskısı, kentleşme oranının yükselmesi ile yaşam çevrelerinin daralması, çevre yönetimindeki koordinasyon yetersizliği ve mevzuatın uygulanmasındaki aksaklıklar biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilir bir şekilde korunmasını güçleştirmektedir.

TRC3 Bölgesi illerinde yayılış gösteren hayvan türlerinden öncelikli olarak tehdit altında olanlar ve tehlike kategorileri MBSŞH ÇDP'de belirlenmiştir. Bu türlerin yaşam alanları son derece hassas olup, yapılacak olan çalışmalarda konuyla ilgili gerekli hassasiyetin gösterilmesi gerekmektedir. Mardin il sınırları içerisinde yayılış gösteren 50 endemik bitki taksonun tehlike kategorilerine göre özellikle Mardin çevrelerinde VU ve EN, Kızıltepe çevrelerinde EN, Mazıdağı'nın kuzeydoğusunda VU ve EN, Midyat çevrelerinde CR ve EN kategorilerinde yer alan taksonların yoğun olarak yayılış gösterdiği tespit edilmiştir. Batman il sınırları içersinde bulunan yaklaşık 16 endemik bitki takson tehlike kategorilerine göre değerlendirildiğinde; Astragalus mukusiensis, Centaurea sclerolepis, Cicer echinospermum, Scutellaria orientalis subsp. porphyrostegia ve Sideritis vulcanica VU kategorisindedir. Bu taksonlar Gercüş'ün kuzeyi, Sason'un kuzeydoğusu ve Tuzla gölünün güneydoğusu ile doğusunda yayılış göstermektedir. Şırnak ilindeki 17 endemik bitki taksonun tehlike kategorilerine göre özellikle EN kategorisinde yer alan Bunium microcarpum subsp. longiradiatum, Centaurea davisii, Onosma davisii ve Isatis mardinensis ile DD kategorisnde yer alan Centaurea chaldaeorum ve Echinops phaeocephalus taksonlarının yayılış alanları dikkate alındığında Şırnak-Uludere ile Cizre'nin çevresindeki step alanların son derece hassas bölgeler olduğu tespit edilmiştir. Siirt ilindeki 40 endemik bitki takson içerisinde; CR kategorisindeki Thlaspi bornmuelleri ve Astragalus basianicus var. glabrescens, DD kategorisindeki Echinops phaeocephalus, Astragalus delanensis ve Verbascum globiferum, EN kategorisindeki Heliotropium ferrugineogriseum, Trifolium batmanicum ve Crocus karduchorum taksonlarının yayılış alanları incelendiğinde genelde Siirt merkezi çevrelerinde yoğunlaştığı, bunun yanında Şirvan'ın kuzeyi ile Kurtalan'ın batısında da yer yer bulunduğu tespit edilmiştir. Bu alanlarda doğal habitatların korunması, taksonların geleceği açısından çok önemlidir. Bu nedenle belirtilen alanlarda yapılacak arazi planlamalarında taksonların doğal yayılış alanlarına zarar verilmemesi ve planlamanın bu çerçevede yapılması büyük önem arz etmektedir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP'de "Tarım, ormancılık, gıda ve ilaç sanayii açısından önem taşıyan biyolojik çeşitliliğin tespiti, korunması, sürdürülebilir kullanımı, geliştirilmesi ve izlenmesi sağlanacaktır." denilmektedir.

OVP'de Rekabet Gücünün Artırılması gelişme ekseni ve Çevrenin Korunması ve Kentsel Altyapının Geliştirilmesi önceliği altında "Başta biyolojik çeşitlilik olmak üzere doğal kaynakların korunması, geliştirilmesi ve ekonomik anlamda değer kazanmasına yönelik çalışmalar yapılarak sürdürülebilir kullanımı sağlanacaktır" denilmektedir. Bölge'de kentleşme oranının yükselmesi ile doğal yaşam çevrelerinin daralması riski söz konusudur. Ulusal İklim Değişikliği Stratejisi kapsamında "Kırsal ve doğal alanlar üzerindeki kentleşme baskısının azaltılmasına yönelik önlemler" alınması öngörülmektedir.

Stratejik Önem

Biyoçeşitlilik envanter bilgilerinin güncellenmesi ve biyolojik çeşitliliğin artırılması ile ulusal ve uluslararası mevzuat doğrultusunda bilimsel doğa koruma ilkeleri çerçevesinde korunması, Bölge'nin doğal yaşam alanlarının sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından stratejik öneme sahiptir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Yasa ve yönetmeliklerde (Millî Parklar Kanunu, Millî Parklar Yönetmeliği, Yaban Hayatı Koruma ve Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları ile İlgili Yönetmelik, vb.) koruma alanlarının ve biyolojik çeşitliliğin korunmasıyla ilgili olarak yapılması gereken temel çalışmalar ve planlamalar yer almaktadır. Öncelikli olarak tehlike kategorilerinde yer alan ve kritik düzeyde tehlikeye maruz kalan endemik ve endemik olamayan türler için koruma faaliyetlerinin planlanarak uygulanması gerekmektedir. Bununla birlikte ulusal ve uluslararası mevzuat doğrultusunda bilimsel doğa koruma ilkeleri çerçevesinde biyolojik çeşitliliğin korunması için kurumlar arası koordinasyonun sağlanması gerekmektedir.

Tedbir 3.1.3. Erozyona uğrayan alanlar ile ağaçlandırılacak alanların tespit edilmesi ve erozyon önlemeye yönelik teknik-eğitsel çalışmaların yapılması

Mevcut Durum

TRC3 Bölgesi'nde çok şiddetli erozyon alanları ve şiddetli erozyon alanları hâkim durumdadır. Çok şiddetli erozyon alanları Bölge'nin doğu kısmında yoğunlaşmış olup 972.955 ha, şiddetli erozyon alanları ise Bölge'nin batı kesiminde yer alıp 751.159 ha alanı kaplamaktadır. Bölge'deki toplam alanın %37'si çok şiddetli erozyon, %28'i ise şiddetli erozyon etkisi altındadır. Orta şiddetli ve çok az şiddetli erozyon alanları ise Bölge'nin batı kesiminin güneyinde sınır boyunca yoğunlaşmış olup toplam alanın %27'sini oluşturmaktadır. Geriye kalan %9'luk alanın ise erozyon durumu bilinmemektedir. Siirt ve Şırnak illerinde çok şiddetli erozyon alanlarının baskısı görülmektedir. Siirt'te toplam alanın %51,7'si, Şırnak'ta ise toplam alanın %44,2'si çok şiddetli erozyon alanı olarak tanımlanmaktadır. Batman'da ise bu oran Bölge ortalamasına yakındır (%37,6). Mardin'de toplam alanın %33'ü şiddetli erozyonun etkisi altındadır. Mardin ilinde diğer illere göre, çok şiddetli erozyon alanlarının ilin toplam alanı içindeki oranı daha düşüktür (%19,6).

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP'de "Özel öneme sahip doğal korunan alanlar başta olmak üzere, nitelikli tarım arazileri ve orman varlığını koruyacak tedbirler alınacaktır. Bu kapsamda özellikle çölleşme ve erozyona karşı mücadele etkinleştirilecek, tarımsal faaliyetlerin toprak kaynakları üzerindeki çevresel ve sosyal etkileri izlenerek önleyici tedbirler yoğunlaştırılacaktır." denilmektedir.

OVP'de Rekabet Gücünün Artırılması gelişme ekseni ve Çevrenin Korunması ve Kentsel Altyapının Geliştirilmesi önceliği altında "Başta biyolojik çeşitlilik olmak üzere doğal kaynakların korunması, geliştirilmesi ve ekonomik anlamda değer kazanmasına yönelik çalışmaların yapılarak sürdürülebilir kullanımının sağlanacağı" belirtilmiştir. Ulusal İklim Değişikliği Stratejisi kapsamında ise "Çölleşme ve erozyonla mücadele çalışmaları geliştirilecek ve yaygınlaştırılacaktır" ifadelerine yer verilmiştir.

Stratejik Önem

Bölge'de çok şiddetli erozyon alanları ile şiddetli erozyon alanları hâkim durumdadır. Bu anlamda, toprak kaynaklarının korunması için erozyona uğrayan alanların ağaçlandırılması ve erozyonu önlemeye yönelik diğer teknik ve eğitsel çalışmaların yapılması gerekmektedir. Bölge'nin bu yönüyle mevcut durumu dikkate alındığında, erozyon için gerekli tedbirlerin alınması stratejik öneme sahiptir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Üst ölçekli ulusal strateji ve planlarda da dayanağı bulunan erozyona uğrayan alanların iyileştirilmesi ve erozyonun önlenmesi amacıyla yapılacak çalışmalar, ilgili kanun ve yönetmelikler dikkate alınarak gerçekleştirilecektir.

Öncelik 3.2. İçme ve Kullanma Suyu Yönetiminin Etkin Bir Şekilde Yapılmasının Sağlanması

Tedbir 3.2.1. Su kaynaklarının etkin ve verimli kullanımı için toplumsal bilinci oluşturmaya yönelik eğitsel çalışmaların yapılması

Mevcut Durum

TRC3 Bölgesi'nde günlük kişi başı çekilen su miktarı 217 litre olan Türkiye ortalamasının üstünde bir değere sahiptir (221 litre). Saha çalışması sırasında belediyeler ile yapılan görüşmelerde, çekilen su miktarının aslında yetecek durumda iken, kontrolsüz ve bilinçsiz su tüketimi sebebiyle su sıkıntılarının yaşandığı belirtilmiştir. Özellikle yaz aylarına doğru içme ve kullanma suyunun sulama amaçlı kullanılması ile su kesintilerinin yapılmasının zorunlu olduğu ve mahallere suların kademeli olarak verildiği belirtilmiştir. Bazı belediyelerde ortaya çıkan bu durumda sular gün aşırı verilirken, bazılarında her mahalleye günde birkaç saat su verilmesiyle çözüm üretilmeye çalışılmaktadır. Bazı belediyelerde ise ilave kaynakların devreye alınmasıyla yaz aylarında ortaya çıkan su problemine çözüm üretilmektedir. Ayrıca Bölge'nin topografik yapısı sebebiyle kot farkının olduğu yerleşimlerde su kullanımında artış olduğu dönemlerde, yüksek kotlardaki yerleşimlere su iletimi yapılamamaktadır.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP'de "Yerleşim yerlerinin içme ve kullanma suyu ihtiyaçlarının tamamının karşılanacağı, su kayıp-kaçaklarının önleneceği, mevcut şebekelerin iyileştirilerek sağlıklı ve çevre dostu malzeme kullanımının yaygınlaştırılacağı" belirtilmektedir.

OVP'de Rekabet Gücünün Artırılması gelişme ekseni ve Çevrenin Korunması ve Kentsel Altyapının Geliştirilmesi önceliği altında "Su kaynaklarının etkin bir şekilde yönetimi amacıyla idari, yasal ve finansal düzenlemeler gerçekleştirilecektir" ve "Kentlerin sağlıklı ve yeterli içme suyuna kavuşturulmasına, atık suların arıtılmasına ve yağmur sularının toplanmasına yönelik çalışmalar hızlandırılacaktır" denilmektedir. Ulusal İklim Değişikliği Stratejisi kapsamında orta vadede "Ülkemizin yeraltı ve yerüstü tüm su kaynaklarının geliştirilmesi, çok amaçlı kullanılması ve korunması kapsamında 25 havzanın havza ana planı ve nehir havzası yönetim planı hazırlanmasına başlanacağı" öngörülmektedir.

Stratejik Önem

Bölge'de su tüketimiyle ilgili alınacak tedbirler ve bu yönde yapılacak bilinçlendirme faaliyetleri, su kaynaklarının etkin ve verimli kullanımı açısından stratejik öneme sahiptir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Su kaynaklarının etkin ve verimli kullanımı için toplumsal bilinç oluşturmaya yönelik olan bu tedbir, farkındalık oluşturacak faaliyet ve eğitsel çalışmaların yaygın olarak yapılması ile gerçekleştirilecektir.

Tedbir 3.2.2. İçme ve kullanma suyu altyapısının iyileştirilmesi

Mevcut Durum

2010 TÜİK verilerine göre Bölge'deki toplam 76 ilçe ve belde belediyesinden 74'üne içme ve kullanma suyu şebekesi ile hizmet verilmektedir. Mardin ve Şırnak'ta tüm belediyelerde şebeke sistemi bulunurken, Batman ve Siirt'te birer belediyede içme ve kullanma suyu şebekesi bulunmamaktadır. Ülke genelinde içme ve kullanma suyu şebekesi ile hizmet verilen nüfusun belediye nüfusu içindeki oranı %99'dur. Bölge genelinde bu oran %95 iken, Bölge içerisinde Batman en yüksek (%97) ve Şırnak en düşük (%93) orana sahiptir. Bu değerler ile Bölge illeri, ülke geneli sıralamasında gerilerde yer almaktadır.

Son yıllarda yoğun ve sürekli göç alan Bölge kentlerinde nüfus artışına paralel olarak büyüyen sorunların başında içme suyuna erişim yetersizliği gelmektedir. Saha çalışması sırasında ilçe belediyeleri ile yapılan anketlerde beyan edilen verilere göre, Bölge'de içme ve kullanma suyu şebekesi ile hizmet verilen nüfusun belediye nüfusu içindeki oranının en düşük olduğu ilçe merkezleri Uludere, Sason, Cizre ve Batman Merkez'dir. Diğer ilçe merkezlerinde su şebekesi varlığı %90'ın üzerinde olmasına karşın, Bölge ilçelerinde çoğunlukla şebeke hatlarının eski veya hasarlı olması sebebiyle hem kayıplar fazla olmakta hem de sağlıklı ve yeterli içme suyuna erişim konusunda sıkıntılar yaşanmaktadır.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP'de "Yerleşim yerlerinin içme ve kullanma suyu ihtiyaçlarının tamamının karşılanacağı, su kayıp-kaçaklarının önleneceği, mevcut şebekelerin iyileştirilerek sağlıklı ve çevre dostu malzeme kullanımının yaygınlaştırılacağı" ve "İçme suyu ve kanalizasyon yatırım ve hizmetlerinin sağlanmasında mali sürdürülebilirliğin gözetileceği" belirtilmektedir.

OVP'de Rekabet Gücünün Artırılması gelişme ekseni ve Çevrenin Korunması ve Kentsel Altyapının Geliştirilmesi önceliği altında "Su kaynaklarının etkin bir şekilde yönetimi amacıyla idari, yasal ve finansal düzenlemeler gerçekleştirilecektir" ve "Kentlerin sağlıklı ve yeterli içme suyuna kavuşturulmasına, atık suların arıtılmasına ve yağmur sularının toplanmasına yönelik çalışmalar hızlandırılacaktır" denilmektedir.

Stratejik Önem

Bölge kentlerinin, sağlıklı ve yeterli içme suyuna kavuşturulması için gerekli tedbirlerin bir an önce alınması ve yatırımların buna göre planlanması gerekmektedir. Bu açıdan içme ve kullanma suyu altyapısının iyileştirilmesi ile ilgili olan bu tedbir, Bölge için stratejik öneme sahiptir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

İçme ve kullanma suyu altyapısının iyileştirilmesi; isale ve kent içi içme suyu şebekelerindeki eski ve hasarlı hatların değiştirilmesi, şebeke bulunmayan kısımlara kadar hatların uzatılması ve diğer eksikliklerin tamamlanması ile sağlanacaktır.

Tedbir 3.2.3. İçme suyu isale ve şebeke hattındaki kayıp ve kaçak oranını azaltıcı çalışmalar yapılması

Mevcut Durum

Bilinçsiz su tüketimi probleminin yanı sıra, içme ve kullanma suyu şebekesindeki kayıp-kaçaklar da Bölge'de büyük sorun olmaya devam etmektedir. İçme suyu isale ve şebeke yapılarının eski olması dolayısıyla hatlarda kayıplar oluşmaktadır. Bölge'nin tüm ilçe belediyelerinde yapılan görüşmelerde, nüfusun ve yerleşmelerin artmasına bağlı olarak şebeke sistemlerine ilaveler yapıldığı belirtilmiştir. Ancak çok eski olan hatlarda toplu bir yenileme, kaynak yetersizliği sebebiyle çoğu belediye için mümkün olmamaktadır. Yenileme çalışmaları yapılsa dahi halen asbest boru, betonarme veya PVC boru kullanılmaktadır. Bu tür sağlıksız, dayanıksız ve çok uzun ömürlü olmayan malzemeler yerine polietilen boruların kullanılması hatlardaki kayıpların büyük oranda azaltılmasını sağlayacaktır. Bunun yanında hatların döşenmesi esnasında gerekli standartlara uyulması, kısa ve uzun vadede borularda oluşacak hasarları minimum seviyeye indirecektir. Bölge'de şebekelerdeki kaçak oranları, kayıp oranlarından çok daha yüksek seviyelerdedir. İlçe merkezlerinde yapılan görüşmelerde beyan edilen kayıp-kaçak oranları ortalama %50 seviyesindedir. Bölge'de su abonelik oranı oldukça düşüktür. Su faturası tahsilât oranının da düşük olması (Bölge ortalaması yaklaşık %49'dur) kaliteli su hizmetlerinin sunulamamasının arkasında yatan önemli faktörlerden biridir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP'de "Yerleşim yerlerinin içme ve kullanma suyu ihtiyaçlarının tamamının karşılanacağı, su kayıp-kaçaklarının önleneceği, mevcut şebekelerin iyileştirilerek sağlıklı ve çevre dostu malzeme kullanımının yaygınlaştırılacağı" ve "İçme suyu ve kanalizasyon yatırım ve hizmetlerinin sağlanmasında mali sürdürülebilirliğin gözetileceği" belirtilmektedir.

OVP'de Rekabet Gücünün Artırılması gelişme ekseni ve Çevrenin Korunması ve Kentsel Altyapının Geliştirilmesi önceliği altında "Su kaynaklarının etkin bir şekilde yönetimi amacıyla idari, yasal ve finansal düzenlemeler gerçekleştirilecektir" ve "Kentlerin sağlıklı ve yeterli içme suyuna kavuşturulmasına, atık suların arıtılmasına ve yağmur sularının toplanmasına yönelik çalışmalar hızlandırılacaktır" denilmektedir.

Stratejik Önem

Bölge'de şebeke hatlarında sağlıksız, dayanıksız ve çok uzun ömürlü olmayan malzemelerin kullanılması, hatların eski veya hasarlı olması şebekedeki kayıpların artmasına sebep olmaktadır. Ayrıca abonelik sisteminin yaygın olmaması, su faturalarının tahsil edilememesi ve bir izleme/kontrol sisteminin olmayışı da kaçak kullanımın yüksek olmasının sebepleri arasındadır. Bu yönüyle, Bölge için içme suyu isale ve şebeke hattındaki kayıp ve kaçak oranını azaltıcı çalışmalar yapılması tedbiri stratejik öneme sahiptir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Kaçak kullanımı azaltmak ve/veya önleyebilmek için, Bölge'de çok düşük olan abonelik sisteminin yaygınlaştırılması gerekmektedir. İsale ve şebeke hatları için izleme ve kontrol sistemlerinin (SCADA gibi) kurulması, kayıp-kaçak oranını azaltmada en etkili yöntem olacaktır.

Tedbir 3.2.4. Su kirliliğinin önlenmesi ve kontrolü amacı ile gerekli teknik, eğitsel ve yönetsel çalışmaların yapılması

Mevcut Durum

2010 TÜİK verilerine göre, Ülke genelinde atıksuların %96,1'i su kaynaklarına (%41,8'i denizlere, %48,6'sı akarsulara, %3,6'sı barajlara, %2,1'i göl ve göletlere) deşarj edilmektedir. TRC3 Bölgesi'nde de benzer bir durum söz konusudur. Bölge'nin alıcı ortamlarına göre kanalizasyon şebekesinden deşarj edilen atıksu miktarları kıyaslandığında, atıksuların en fazla akarsulara (%95,2) deşarj edildiği görülmektedir. Buna karşın, Bölgemizde sadece Siirt Merkez'de bulunan evsel atıksu arıtma tesisi ile atıksular arıtılarak Botan çayına verilmekte, bunun dışında atıksuların tamamı arıtılmadan alıcı ortamlara verilmektedir.

Atıksular dışında katı atıkların da su kaynaklarına boşaltılması sonucu, Bölge'deki su kirliliği daha ciddi boyutlara taşınmaktadır. 2010 TÜİK verilerine göre, TRC3 Bölgesi'nde toplam 76 belediyeden 10'u topladığı evsel atıkları dereye veya göle dökmektedir. Bölge'deki atık miktarlarına göre bertaraf yöntemleri değerlendirildiğinde; atıkların %5,4'ünün dereye veya göle döküldüğü görülmektedir. Bölge'de evsel atıklarını doğrudan derelere boşaltan belediyeler bulunduğu gibi, kuru dere yataklarını çöp sahası olarak kullanan belediyeler de bulunmaktadır. Yapılan saha çalışmalarında, ilçe merkezlerinde toplanan evsel atıkların vahşi depolama yöntemiyle bertarafı için seçilen arazilerin birçoğunun eğimli arazi olduğu, bazılarının sonunda ise kuru dere yataklarının bulunduğu görülmüştür. Eğim dolayısıyla kuru dere yataklarına ulaşan atıklar, yağışların gelmesiyle birlikte dolan derelerden akıntıyla taşınmakta ve kontrolsüz bir şekilde çevreye saçılmaktadır. Bununla birlikte akarsu kollarının ana su kaynağına ulaşması sonucu, büyük su kaynakları da evsel atıklar dolayısıyla kirlenmektedir. Yer altı suları kirliliğine sebebiyet veren arazi ortamına deşarjlar, Bölge'de %4,6 seviyesindedir. Bölge'deki atık suların foseptik, zerzemin (%0,2) gibi ortamlara deşarjları da yer altı su kaynaklarını kirletmektedir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP'de "Yeraltı ve yerüstü su kalitesinin ve miktarının belirlenmesi, izlenmesi, bilgi sistemlerinin oluşturulması; su kaynaklarının korunması, iyileştirilmesi ile kirliliğinin önlenmesi ve kontrolü sağlanacaktır" denilmektedir.

OVP'de Rekabet Gücünün Artırılması gelişme ekseni ve Çevrenin Korunması ve Kentsel Altyapının Geliştirilmesi önceliği altında "Su kaynaklarının etkin bir şekilde yönetimi amacıyla idari, yasal ve finansal düzenlemeler gerçekleştirilecektir" ve "Kentlerin sağlıklı ve yeterli içme suyuna kavuşturulmasına, atık suların arıtılmasına ve yağmur sularının toplanmasına yönelik çalışmalar hızlandırılacaktır" ifadelerine yer verilmiştir.

Stratejik Önem

Bölge'deki atıksuların çok büyük bir kısmının (%95,2) arıtılmadan akarsulara deşarj edildiği, atıkların %5,4'ünün dereye veya göle döküldüğü göz önüne alındığında, su kaynaklarında kirliliğin önlenmesi ve kontrolü amacı ile gerekli teknik, eğitsel ve yönetsel çalışmaların yapılmasına yönelik olan bu tedbirin stratejik önemi ortaya çıkmaktadır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Su kaynaklarında kirliliğin önlenmesi ve kontrolüne yönelik yapılacak teknik, eğitsel ve yönetsel çalışmalar, ilgili tüm kurum ve kuruluşlarla koordinasyon sağlanarak gerçekleştirilecektir.

Tedbir 3.2.5. İçme suyu arıtma tesislerinin sağlanması ve yaygınlaştırılması

Mevcut Durum

Ülke genelinde az olan içme suyu arıtma tesisi sayısı (206 adet), Bölge genelinde yok denecek düzeydedir. Bölge'nin ilçe merkezlerinde yapılan saha ve anket çalışmasına göre Bölge'de sadece Siirt Merkez ilçede faal olan bir içme suyu arıtma tesisi bulunmaktadır. Kaynağı Kezer çayı olan Konvansiyonel İçme Suyu Arıtma Tesisi halen tam kapasite çalışamamakta, 2013 yılı başından bu yana yaklaşık 1.000-1.300 m^3/sa'lik debi ile çalışmaktadır (tesisin tam kapasitesi 50.000 m^3/gün'dür). Tesis; Siirt, Kurtalan ve Aydınlar ilçe belediyeleri ile Atabağı, Kayabağlar ve Gökçebağ belde belediyelerinin 2040 yılına kadar ihtiyacını karşılayacak şekilde tasarlanmıştır.

Üst Ölçekli Planlar

OKP'de Yaşanabilir Mekânlar - Sürdürülebilir Çevre ekseni ve Kentsel Altyapı başlığı altında belirtilen temel amaçlardan biri de "nüfusun sağlıklı ve güvenilir içme ve kullanma suyuna erişiminin sağlanması" olarak belirlenmiştir. "İçme ve kullanma suyunun tüm yerleşimlerde gerekli kalite ve standartlara uygun şekilde şebekeye verilmesinin sağlanması" da bu başlık altında verilen temel politikalar arasında yer almıştır. OKP'de aynı zamanda "Yerleşim yerlerinin içme ve kullanma suyu ihtiyaçlarının tamamının karşılanacağı, su kayıp-kaçaklarının önleneceği, mevcut şebekelerin iyileştirilerek sağlıklı ve çevre dostu malzeme kullanımının yaygınlaştırılacağı" ve "İçme suyu ve kanalizasyon yatırım ve hizmetlerinin sağlanmasında mali sürdürülebilirliğin gözetileceği" belirtilmektedir.

OVP'de Rekabet Gücünün Artırılması gelişme ekseni ve Çevrenin Korunması ve Kentsel Altyapının Geliştirilmesi önceliği altında "Su kaynaklarının etkin bir şekilde yönetimi amacıyla idari, yasal ve finansal düzenlemeler gerçekleştirilecektir" ve "Kentlerin sağlıklı ve yeterli içme suyuna kavuşturulmasına, atık suların arıtılmasına ve yağmur sularının toplanmasına yönelik çalışmalar hızlandırılacaktır" denilmektedir.

Stratejik Önem

Sağlıklı içme suyuna erişim konusunda alınabilecek en önemli tedbirlerden biri, içme ve kullanma suyu için arıtma sistemlerinin kullanılmasıdır. Ancak, Bölge'de sadece bir adet içme suyu arıtma tesisi bulunmaktadır. İçme suyu kaynaklarının kirlilik seviyesinin arttığı göz önüne alındığında, Bölge için içme suyu arıtma tesisleri yapımının stratejik öneme sahip olduğu ortaya çıkmaktadır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Bölge'de faal olan tek içme suyu arıtma tesisinin daha yüksek kapasitede çalışması (tam kapasitesi 50.000 m^3/gün olan tesis, şebeke çalışmalarından dolayı 1.000-1.300 m^3/sa'lik debi ile çalışmaktadır) ve planlamada var olan Kurtalan ve Aydınlar ilçe belediyeleri ile Atabağı, Kayabağlar ve Gökçebağ belde belediyelerine de içme suyu teminini sağlaması gerekmektedir. Yeni arıtma tesislerinin kurulması için gerekli kaynakların sağlanabilmesi ve Belediyelerin kurumsal kapasitelerinin artırılması ile bu tedbir gerçekleşebilecektir.

Öncelik 3.3. Atıksu Yönetiminin Etkin Bir Şekilde Yapılmasının Sağlanması

Tedbir 3.3.1. Kanalizasyon altyapısının iyileştirilmesi

Mevcut Durum

2010 TÜİK verilerine göre Bölge'deki toplam 76 ilçe ve belde belediyesinden 67'sine kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilmektedir. Siirt'te tüm belediyelerde şebeke sistemi bulunurken, Mardin'de 3, Batman'da 1 ve Şırnak'ta 5 belediyede kanalizasyon şebekesi bulunmamaktadır. Ülke genelinde ve TRC3 Bölge'sinde kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen nüfusun belediye nüfusu içindeki oranı %88'dir. Batman (%95) ve Siirt (%93) illerinde kanalizasyon varlığı Ülke ortalamasının üzerinde iken, Mardin (%83) ve Şırnak (%85) illerinde kanalizasyon altyapısı yetersiz ve Ülke ortalamasının altındadır.

Artan nüfusla birlikte gelişen ilçe merkezlerinde kanalizasyon altyapısı da yetersiz konuma düşmüş, yeni yerleşim alanları için şebeke sistemine ilaveler zorunlu hale gelmiştir. Saha çalışması sırasında ilçe belediyeleri ile yapılan anketlerde beyan edilen verilere göre; Uludere, Sason, Midyat, Yeşilli, Ömerli, Savur, Batman Merkez ve Cizre'de kanalizasyon altyapısı yetersiz durumdadır. Kanalizasyon şebeke hatlarının eski olduğu yerlerde, çatlaklara bağlı sızıntılar oluşmakta ve içme sularına karışma riski ortaya çıkmaktadır. Yapılan saha ziyaretlerinde, zaman zaman kanalizasyon suyunun içme sularına karışması sebebi ile salgın hastalıkların baş gösterdiğini belirten bazı ilçe merkezleri olmuştur.

Bölge'de genel olarak birleşik kanalizasyon sistemi kullanılmaktadır. Birleşik sistemlerde tek bir borunun döşenmesi yeterli olduğundan, inşa tesis maliyeti oldukça düşüktür. Ancak bu tür sistemlerde yağmur suyu ile atıksuların birlikte toplanıp taşınması sebebiyle debi düzensizdir. Ayrıca debinin yüksek olması atıksu arıtma tesislerinin boyutunun ve işletme maliyetinin daha yüksek olmasına sebep olmaktadır. İleriki dönemlerde TRC3 Bölgesi için de arıtma tesislerinin kaçınılmaz bir zorunluluk olacağı bilinerek, birçok yönden daha avantajlı olan ve özellikle gelişmiş yerleşim yerlerinde tercih edilen ayrık kanalizasyon sistemlerine geçilmesi için gerekli yatırımların yapılması gerekmektedir. Kanalizasyon şebekelerinin yetersiz ve/veya eski olması, kanalizasyon altyapısı olarak ayrık sistemlerin kullanılmıyor olması, yağmur suyu kanalları ve deşarj projelerinin yetersiz olması, atıksu arıtma tesislerinin yaygınlaşamamış olması, Bölge'nin kanalizasyon altyapısı ile ilgili öne çıkan sorunlardır.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP'de "İçme suyu ve kanalizasyon yatırım ve hizmetlerinin sağlanmasında mali sürdürülebilirliğin gözetileceği" ve "Şehirlerde kanalizasyon ve atıksu arıtma altyapısının geliştirileceği, bu altyapıların havzalara göre belirlenen deşarj standartlarını karşılayacak şekilde çalıştırılmalarının sağlanacağı, arıtılan atıksuların yeniden kullanımının özendirileceği" belirtilmektedir.

OVP'de Rekabet Gücünün Artırılması gelişme ekseni ve Çevrenin Korunması ve Kentsel Altyapının Geliştirilmesi önceliği altında "Kentlerin sağlıklı ve yeterli içme suyuna kavuşturulmasına, atık suların arıtılmasına ve yağmur sularının toplanmasına yönelik çalışmalar hızlandırılacaktır" ve "Çevre korumaya yönelik kentsel altyapı hizmetlerinin planlanması, projelendirilmesi, gerçekleştirilmesi ve işletilmesi alanlarında belediyelerin kapasiteleri geliştirilecektir" denilmektedir. Ulusal İklim Değişikliği Stratejisi kapsamında "Kentsel atıksu ve yağmur suyu depolama alanlarının yapımı zorunluluk haline getirilecek ve yer seçimi kriterleri yenilenecektir" ifadelerine yer verilmiştir.

Stratejik Önem

Bölge kentlerinde, içme sularına zaman zaman kanalizasyon suyunun karışması sebebiyle salgın hastalıklar baş göstermektedir. Bu riskin ortadan kaldırılması amacıyla, kanalizasyon varlığının yeterli olmadığının bilincine varılması ve özellikle eski ve hasarlı kanalizasyon altyapısının iyileştirilmesi çalışmalarına ağırlık verilmesi gerekmektedir. Bu yönüyle, kanalizasyon altyapısının iyileştirilmesi, Bölge için stratejik öneme sahiptir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Kanalizasyon altyapısının iyileştirilmesi, kent içi kanalizasyon şebekelerindeki eski ve hasarlı hatların değiştirilmesi, şebeke bulunmayan kısımlara kadar hatların uzatılması ve diğer eksikliklerin tamamlanması ile sağlanacaktır.

Tedbir 3.3.2. Atıksuların arıtılmadan deşarj edilmesinin engellenmesi

Mevcut Durum

Bölge'de, alıcı ortamlarına göre kanalizasyon şebekesinden deşarj edilen atıksu miktarları kıyaslandığında, atıksuların en fazla akarsulara (%95,2) deşarj edildiği görülmektedir. Toprak ve yer altı suları kirliliğine de sebebiyet veren arazi ortamına deşarjlar, Bölge'de %4,6 seviyesindedir. Atıksuların %0,2'si ise foseptik, zerzemin gibi ortamlara deşarj edilmektedir. Ülke genelinde ise atıksuların %41,8'i denizlere, %48,6'sı akarsulara, %3,6'sı barajlara, %2,1'i göl ve göletlere, %1'i arazilere ve %2,9'u diğer ortamlara (foseptik, vb) deşarj edilmektedir. Bölgemizde sadece Siirt Merkez'de bulunan evsel atıksu arıtma tesisi ile atıksular arıtılarak Botan çayına verilmekte, bunun dışında atıksuların tamamı arıtılmadan alıcı ortamlara verilmektedir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP'de "Şehirlerde kanalizasyon ve atıksu arıtma altyapısının geliştirileceği, bu altyapıların havzalara göre belirlenen deşarj standartlarını karşılayacak şekilde çalıştırılmalarının sağlanacağı, arıtılan atıksuların yeniden kullanımının özendirileceği" belirtilmektedir.

OVP'de Rekabet Gücünün Artırılması gelişme ekseni ve Çevrenin Korunması ve Kentsel Altyapının Geliştirilmesi önceliği altında "Kentlerin sağlıklı ve yeterli içme suyuna kavuşturulmasına, atık suların arıtılmasına ve yağmur sularının toplanmasına yönelik çalışmalar hızlandırılacaktır" ve "Çevre korumaya yönelik kentsel altyapı hizmetlerinin planlanması, projelendirilmesi, gerçekleştirilmesi ve işletilmesi alanlarında belediyelerin kapasiteleri geliştirilecektir" denilmektedir.

Stratejik Önem

Bölge'de, deşarj edilen atıksuların alıcı ortamlarının çeşitliliği (akarsu, arazi, vb.) ve Siirt Merkez'de bulunan evsel atıksu arıtma tesisi dışında atıksuların tamamının arıtılmadan alıcı ortamlara verildiği göz önüne alındığında, atıksular sebebiyle Bölge'de ortaya çıkabilecek çevre kirliliğinin (yüzey suları, yer altı suları, toprak, vb.) boyutu ortaya çıkmaktadır. Çevre kirliliğinin kritik seviyelere ulaşmaması için gerekli olan bu tedbir, Bölge'nin doğal kaynakları açısından stratejik öneme sahiptir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Bu tedbirin gerçekleştirilmesi, Bölge'de atıksu arıtma tesislerinin yaygınlaştırılması ile mümkün olabilecektir.

Tedbir 3.3.3. Atıksu arıtma tesislerinin sağlanması ve yaygınlaştırılması

Mevcut Durum

Bölgemiz, atıksu arıtma tesisi (AAT) fakiri olan bölgeler arasında yer almaktadır. Bölge illeri içerisinde sadece Siirt Merkez'de faal olan bir evsel AAT bulunmaktadır. 20.000 m^3/sa kapasiteli tesis, mevcut durumda ortalama 800-900 m^3/sa (max. 1.400 m^3/sa) kapasite ile çalışmaktadır. Yaklaşık 5 senedir işletilen tesisin, işletmeye alındığı ilk yıllarda %70-80 kapasite ile çalıştığı, saha çalışması yapılan dönemde ise ilçede yapılan kanalizasyon şebekesi yenileme çalışmaları dolayısıyla daha düşük kapasite ile çalıştığı beyan edilmiştir. Dargeçit ilçesinde de yapımı tamamlanmış ve mevcut durumda deneme çalışmaları devam eden, 20.000 kişi eşdeğer nüfusa hizmet edebilecek bir biyolojik evsel AAT bulunmaktadır. Savur ilçesinde, 7.500 kişi eşdeğer nüfusa hizmet verecek olan AAT inşasına 2011 yılında başlanmış ve halen devam etmektedir. 4.700 m^2lik alana yapılan AAT'nin yaklaşık %40'ı tamamlanmıştır.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP'de "Şehirlerde kanalizasyon ve atıksu arıtma altyapısının geliştirileceği, bu altyapıların havzalara göre belirlenen deşarj standartlarını karşılayacak şekilde çalıştırılmalarının sağlanacağı, arıtılan atıksuların yeniden kullanımının özendirileceği" belirtilmektedir.

OVP'de Rekabet Gücünün Artırılması gelişme ekseni ve Çevrenin Korunması ve Kentsel Altyapının Geliştirilmesi önceliği altında "Kentlerin sağlıklı ve yeterli içme suyuna kavuşturulmasına, atıksuların arıtılmasına ve yağmur sularının toplanmasına yönelik çalışmalar hızlandırılacaktır" ve "Çevre korumaya yönelik kentsel altyapı hizmetlerinin planlanması, projelendirilmesi, gerçekleştirilmesi ve işletilmesi alanlarında belediyelerin kapasiteleri geliştirilecektir" denilmektedir.

Stratejik Önem

Siirt Merkez'de bulunan evsel atıksu arıtma tesisi dışında atıksuların tamamı arıtılmadan alıcı ortamlara deşarj edilmektedir. Akarsu, arazi gibi ortamlara arıtılmadan deşarj edilen atıksular; yüzey suları, yer altı suları ve toprak gibi doğal kaynakların kirlenmesine sebep olmaktadır. Çevre kirliliğinin kritik seviyelere ulaşmaması için gerekli olan bu tedbir, Bölge'nin doğal kaynakları açısından stratejik öneme sahiptir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Kentsel altyapının iyileştirilmesi yönünde gerekli temel faaliyetlerden biri olan bu tedbirin gerçekleşmesi için, Dargeçit ilçesinde yapımı tamamlanmış ve deneme çalışmaları devam eden arıtma tesisinin faaliyete alınması, Savur ve Ömerli ilçelerindeki tesislerinin yapımının tamamlanması ve diğer ilçeler için de planlama aşamasında olan tesislerin yapımına bir an önce başlanması gerekmektedir.

Öncelik 3.4. Çevre Kirliliğinin Önlenmesi

Tedbir 3.4.1. Katı atıkların kaynağında ayrıştırılmasının sağlanması için gerekli araştırma ve eğitim faaliyetlerinin yapılması

Mevcut Durum

Ülke genelinde ortalama kişi başı toplanan atık miktarı 1,14 kg/gün'dür. Bu değer kış mevsimi için 1,10 kg/gün, yaz mevsimi için 1,15 kg/gün'dür. TRC3 Bölgesi'nde kişi başı toplanan atık miktarı Ülke ortalamasının altında (0,90 kg/gün) olmakla birlikte mevsimsel olarak toplanan atık miktarı, Ülke genelinin tam tersi bir durum sergilemektedir (kış mevsimi: 0,92 kg/gün, yaz mevsimi: 0,88 kg/gün). Bölge içerisinde ortalama kişi başı toplanan atık miktarı en fazla olan il Şırnak (1,05 kg/gün), en az olan il ise Mardin'dir (0,79 kg/gün).

Saha çalışması sırasında belediye yetkilileri ile yapılan görüşmelerde, atık miktarı ve kompozisyonu dolayısıyla, atıkların toplanması ve taşınması işlemlerinin büyük sorun teşkil ettiği belirtilmiştir. Evsel atıklarla birlikte hayvan atığı, moloz ve özellikle kışın atık miktarının olağan dışı artmasına sebep olan yakıt külleri atılmaktadır. MBSŞH ÇDP'de yapılan çalışmaya göre Şırnak ilinde atıkların %60'ını hayvan atıkları oluştururken %40'ını evsel atıklar oluşturmaktadır. Batman ilinde hayvan atığı, moloz ve kül atık kompozisyonunun %47'sine, yiyecek atıkları %20'sine ve bahçe artıkları %11'ine tekabül etmektedir. Kalan %22'lik kısmı ise kâğıt, plastik naylon, lastik, teneke, cam, deri ve tekstil atıkları oluşturmaktadır. Mardin ilinde organik maddeler atık kompozisyonu içerisinde en yüksek orana sahipken, cam, tekstil, metal ve plastik türündeki atıklar organik atıklara göre daha az miktarda bulunmaktadır. Siirt ilinde katı atıkların büyük bir kısmını evsel atıklar oluşturmaktadır (MBSŞH ÇDP, 2011). Bununla birlikte özelikle il merkezi başta olmak üzere kent merkezlerinde, temel ekonomik faaliyetlerden biri olan hayvancılık halen devam ettiğinden büyük miktarlarda hayvan atığı oluşmakta ve gelişi güzel atılmaktadır. Dolayısıyla bu atıklar da toplanmakta ve evsel atıklarla birlikte bertaraf edilmeye çalışılmaktadır.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP'de "Katı atık yönetimi etkinleştirilerek atık azaltma, kaynakta ayrıştırma, toplama, taşıma, geri kazanım ve bertaraf safhaları teknik ve mali yönden bir bütün olarak geliştirilecek; bilinçlendirmenin ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesine öncelik verilecektir. Geri dönüştürülen malzemelerin üretimde kullanılması özendirilecektir." denilmektedir.

OVP'de Rekabet Gücünün Artırılması gelişme ekseni ve Çevrenin Korunması ve Kentsel Altyapının Geliştirilmesi önceliği altında "Çevre korumaya yönelik kentsel altyapı hizmetlerinin planlanması, projelendirilmesi, gerçekleştirilmesi ve işletilmesi alanlarında belediyelerin kapasiteleri geliştirilecektir" ve "Katı atık yönetiminde kaynakta ayrıştırma, toplama, taşıma, geri kazanım ve bertaraf safhaları teknik ve mali yönden bir bütün olarak değerlendirilecektir" ifadelerine yer verilmiştir. Ulusal ölçekte bu tedbiri destekleyen bir diğer üst ölçek plan olan Ulusal İklim Değişikliği Stratejisi kapsamında uzun vadede "Atık yönetiminde kaynağında azaltma, yeniden kullanım, geri dönüşüm ve kazanımı sıralamasının daha etkin uygulanacağı" ve "Düzenli depolama tesislerine giden organik madde miktarının azaltılacağı, biyobozunur atıkların enerji veya kompost üretimine yönlendirileceği" belirtilmektedir.

Stratejik Önem

Bölge'deki atık miktarı ve kompozisyonu dolayısıyla, atıkların toplanması ve taşınması işlemleri büyük sorun teşkil etmektedir. Atıkların ayrıştırılmadan bertaraf edilmesi, ekonomik olarak değerlendirilebilirliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Bölge'de atık kompozisyonunda önemli bir yer tutan ve büyük bir miktarı kullanılmayan hayvan atıklarının kompost ve/veya biyogaz tesislerinde kullanılarak kazanca dönüştürülmesi ve böylece bir çevre sorunu (koku, görüntü, vb.) olmaktan çıkarılması, Bölge'nin katı atık yönetimi açısından stratejik öneme sahiptir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Özellikle kül, inşaat ve hayvan atıklarının ayrı toplanması ve bertaraf edilmesi için Bölge halkının ve belediye çalışanlarının bilinçlendirilmesi, katı atık yönetiminde atılacak öncelikli adımların başında gelmektedir. Dargeçit Belediyesi'nde inşaat atıkları için ayrı bir saha tahsis edilmiş ve atıkların buraya aktarımı zorunlu hale getirilmiştir. Bu zorunluluğa uymayanlar için de cezai işlemler uygulama yoluna gidilmiştir. Çalışmanın üzerinde titizlikle durulmasıyla büyük oranda başarıya ulaşılmış ve inşaat atıklarının ayrı toplanması sağlanmıştır. Bu yönüyle ele alındığında, bilinçlendirme faaliyetlerinin yanında uygulanacak yasal zorunlulukların da sonuca ulaşmak için oldukça etkili olduğu görülmektedir. Bu tedbir ile ilgili çalışmalar, ilgili tüm kurum ve kuruluşlarla koordinasyon sağlanarak gerçekleştirilecektir.

Tedbir 3.4.2. Mevcut ve yeni kurulacak düzenli depolama tesislerine atık ayrıştırma/geri kazanım gibi yan tesislerin kurulması

Mevcut Durum

Mardin ilinde yapımı tamamlanmış Katı Atık Depolama ve Bertarafı Tesisi'ne hâlihazırda sadece Mardin ve Kızıltepe Belediyeleri çöplerini götürmektedir. Siirt'te ise Belediyeler Birliği kurulmadığı için 2012 yılı ortalarında tamamlanmış Katı Atık Düzenli Depolama Tesisi'ne henüz atıklar götürülmemektedir. Şırnak ilinde de mali sorunlar sebebiyle yapımına 2009 yılında başlanan Katı Atık Düzenli Depolama Tesisi tamamlanamamıştır. Bölge'deki bu tesislere işlerlik kazandırılması için gerekli tedbirlerin bir an önce alınması gerekmektedir. Mardin ve Siirt'te yapımı tamamlanmış ve Şırnak'ta yapımı devam eden tesislerde atıkların ayrıştırılması ve geri dönüşümü için herhangi bir ünitenin yapılmamış olması büyük bir dezavantaj teşkil etmektedir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP'de "Katı atık yönetimi etkinleştirilerek atık azaltma, kaynakta ayrıştırma, toplama, taşıma, geri kazanım ve bertaraf safhaları teknik ve mali yönden bir bütün olarak geliştirilecek; bilinçlendirmenin ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesine öncelik verilecektir. Geri dönüştürülen malzemelerin üretimde kullanılması özendirilecektir." denilmektedir.

OVP'de Rekabet Gücünün Artırılması gelişme ekseni ve Çevrenin Korunması ve Kentsel Altyapının Geliştirilmesi önceliği altında "Çevre korumaya yönelik kentsel altyapı hizmetlerinin planlanması, projelendirilmesi, gerçekleştirilmesi ve işletilmesi alanlarında belediyelerin kapasiteleri geliştirilecektir" ve "Katı atık yönetiminde kaynakta ayrıştırma, toplama, taşıma, geri kazanım ve bertaraf safhaları teknik ve mali yönden bir bütün olarak değerlendirilecektir" ifadelerine yer verilmiştir. Ulusal ölçekte bu tedbiri destekleyen bir diğer üst ölçek plan olan Ulusal İklim Değişikliği Stratejisi kapsamında uzun vadede "Atık yönetiminde kaynağında azaltma, yeniden kullanım, geri dönüşüm ve kazanımı sıralamasının daha etkin uygulanacağı" ve "Düzenli depolama tesislerine giden organik madde miktarının azaltılacağı, biyobozunur atıkların enerji veya kompost üretimine yönlendirileceği" belirtilmektedir.

Stratejik Önem

Düzenli depolama tesislerinde atık ayrıştırma ve geri kazanım gibi yan tesislerin kurulması, tesisin daha uzun ömürlü olması ve atıkların değerlendirilebilmesi açısından stratejiktir. Bölge'nin atık kompozisyonu ve miktarının detaylı bir şekilde çalışılması ve kompost ve/veya biyogaz tesisleri için Bölge'nin atık karakteri ve miktarının uygun olup olmadığına yönelik bir envanterin oluşturulması da atıkların bir çevre sorunu olmaktan çıkarılıp kazanca dönüştürülebilmesi açısından stratejik öneme sahiptir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Mevcut ve yeni kurulacak düzenli depolama tesislerinde, atık ayrıştırma ve geri dönüşüm sayesinde tesislerin daha uzun ömürlü olması ve daha çevreci bir katı atık yönetiminin yapılması sağlanacaktır. Bölge'nin sosyoekonomik yapısı itibarıyla, atıkların kaynağında ayrıştırılması kültürünün toplum tarafından benimsenmesi ve yer edinmesinin uzun zaman alacağı öngörülerek, tesislerde en kısa sürede bu ünitelerin kurulması sağlanmalıdır.

Tedbir 3.4.3. Mevcut ve yeni kurulacak düzenli depolama tesisleri için aktarma istasyonlarının kurulması

Mevcut Durum

Mardin ve Siirt'te yapımı tamamlanmış tesisler için aktarma istasyonlarının yapılmamış olması, tesislerin işlevsiz kalmasına yol açmıştır. Aktarma istasyonun olmaması dışında, araç tahsisinin yapılmamış olması, taşıma maliyetinin yüksek olması ve Siirt'te henüz Belediyeler Birliği'nin kurulmamış olması; Bölge'de evsel atıkların tesislere getirilmemesine yol açan faktörler arasında sıralanabilir. Şırnak'ta yapımı devam eden ve Batman'da henüz değerlendirme aşamasında olan tesislerin yapımında, bu unsurların değerlendirilmesi ve gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP'de "Katı atık yönetimi etkinleştirilerek atık azaltma, kaynakta ayrıştırma, toplama, taşıma, geri kazanım ve bertaraf safhaları teknik ve mali yönden bir bütün olarak geliştirilecek; bilinçlendirmenin ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesine öncelik verilecektir. Geri dönüştürülen malzemelerin üretimde kullanılması özendirilecektir." denilmektedir.

OVP'de Rekabet Gücünün Artırılması gelişme ekseni ve Çevrenin Korunması ve Kentsel Altyapının Geliştirilmesi önceliği altında "Çevre korumaya yönelik kentsel altyapı hizmetlerinin planlanması, projelendirilmesi, gerçekleştirilmesi ve işletilmesi alanlarında belediyelerin kapasiteleri geliştirilecektir" ve "Katı atık yönetiminde kaynakta ayrıştırma, toplama, taşıma, geri kazanım ve bertaraf safhaları teknik ve mali yönden bir bütün olarak değerlendirilecektir" ifadelerine yer verilmiştir.

Stratejik Önem

Aktarma istasyonlarının yapılmamış olması, Bölge'de yapımı tamamlanmış katı atık düzenli depolama tesislerinin kısmen atıl durumda kalmasına sebep olmuştur. Şırnak için yapımı devam eden ve Batman için yapımı planlanan tesisler için de aktarma istasyonlarının yapılmaması halinde, benzer bir durumla karşı karşıya kalınması kaçınılmazdır. Bölge'deki katı atık tesisleri için aktarma istasyonlarının yapılması, tesislerin işlerlik kazanabilmesi için stratejik öneme sahiptir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Bölge'deki mevcut ve yeni kurulacak düzenli depolama tesisleri için aktarma istasyonlarının yapılması, gerekli projelendirme ve fizibilite çalışmalarının yapılmasının ardından gerekli mali kaynakların temin edilmesiyle gerçekleşebilecektir.

Tedbir 3.4.4. Hava kalitesinin iyileştirilmesi amacıyla kalitesiz kömür kullanımının engellenmesi ve doğalgaz kullanımının teşvik edilmesi

Mevcut Durum

2011-2012 kış sezonu hava kalitesi izleme istasyonlarından alınan günlük (24 saatlik) ölçüm verileri uyarı eşikleri aşımı açısından incelendiğinde, PM10 ortalamalarında ilk seviye uyarı eşiğinin Mardin'de 2, Batman'da 7, Şırnak'ta 2 ve Siirt'te 6 kez aşıldığı görülmektedir. Mardin ve Batman'da ikinci, üçüncü ve dördüncü seviyeler aşılmazken; Şırnak'ta ikinci seviye 1 kez, Siirt'te ikinci seviye 2, üçüncü seviye 1 ve dördüncü seviye 1 kez aşılmıştır. SO2 ortalamalarında Mardin, Batman ve Siirt'te uyarı eşikleri aşılmamışken, Şırnak'ta ilk seviye uyarı eşiği 23 kez aşılmıştır. Bölge'de SO2 bazında hava kalitesi açısından en kötü olan il Şırnak'tır. Şırnak'ta çıkarılan ve ilin temel istihdam ve geçim kaynağı olan, yüksek kükürt içeriğine sahip asfaltit kömürünün, ısınma amaçlı yakıt olarak kullanılması, bu durumun temel kaynağı olarak görülmektedir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP'de "Sürdürülebilir şehirler yaklaşımına uygun olarak şehirlerde atık ve emisyon azaltma, enerji, su ve kaynak verimliliği, geri kazanım, gürültü ve görüntü kirliliğinin önlenmesi, çevre dostu malzeme kullanımı gibi uygulamalarla çevre duyarlılığı ve yaşam kalitesi artırılacaktır" denilmektedir.

Stratejik Önem

Kalitesiz kömür kullanımının engellenmesi, doğalgaz arzı sağlanan Batman ve Siirt illerinde doğalgaz kullanımının teşvik edilmesi ve Mardin ve Şırnak illerine doğalgaz iletiminin ivedilikle sağlanması, Bölge'deki hava kalitesinin iyileştirilmesi açısından stratejik öneme sahiptir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Sınır değerlerin üzerinde konsantrasyona sahip olan kirleticilerin, insanlar (üst solunum yolları vb.) ve çevre üzerinde olumsuz etkileri vardır. Bu kirleticilerden, insanların olumsuz yönde etkilenmemesi için en kısa sürede kirlilik seviyesinin bilinerek eyleme geçilmesi gereklidir. Şırnak ili için istihdam açısından ve ekonomik yönden önemli bir yeri olan, ancak yakıt olarak kullanıldığından hava kalitesini olumsuz yönde etkileyen asfaltit kömürünün, yüksek kükürt oranlarının düşürülmesi yönünde fizibilite çalışmalarının yapılması büyük önem taşımaktadır. Bu yönde yapılacak fizibilite çalışmaları Ajans destek programları ile teşvik edilecektir.

Tedbir 3.4.5. İl ve ilçe bazında hava kalitesi izleme ağının kurulup sürdürülebilirliğinin sağlanması

Mevcut Durum

TRC3 Bölgesi illeri istasyonları 2011-2012 kış dönemi PM10 ve SO2 veri alım oranları incelendiğinde; her iki parametre açısından da veri alım oranı en yüksek olan ilin Mardin olduğu tespit edilmektedir. Siirt'te de PM10 ve SO2 veri alım oranları %90'ın üzerindedir. Batman ve Şırnak'ta bulunan hava kalitesi izleme istasyonları, veri sağlama konusunda daha düşük seviyededir. Batman ve Şırnak başta olmak üzere Bölge'deki istasyonların iyileştirilmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak Ulusal İklim Değişikliği Stratejisi kapsamında "Emisyon envanterinin daha sağlıklı olarak hazırlanması için gerekli altyapıyı kurmak" temel stratejilerden biri olarak belirlenmiştir.

Stratejik Önem

Hava kalitesi izleme istasyonlarında iyileştirme yapılması, il ve gerekli durumlarda ilçe bazında hava kalitesi izleme ağlarının kurulup sürdürülebilirliğinin sağlanması; Bölge'deki hava kalitesinin doğru bir şekilde tespit edilip gerekli önlemlerin alınması için stratejik öneme sahiptir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

İl ve gerekli durumlarda ilçe bazında hava kalitesi izleme ağlarının kurulup sürdürülebilirliğinin sağlanması için yapılacak çalışmalar, ilgili tüm kurum ve kuruluşlarla koordinasyon sağlanarak gerçekleştirilecektir.

Öncelik 3.5. Temiz ve Sürekli Enerji Arzının Sağlanması

Tedbir 3.5.1. Bölge'de enerji arzı ve stabilitesi açısından istikrar oluşturulmasının sağlanması

Mevcut Durum

Mevcut durumda TRC3 Bölgesi'nde toplam kurulu gücün %57'sini termik santraller (TES) ve %43'ünü hidroelektrik santraller (HES) oluşturmaktadır. Bölge'nin mevcut kurulu gücü de dâhil edilerek inşa halinde ve planlı tüm kurulu gücün tamamlanması durumunda, termik santrallerin toplam kurulu gücün %29'unu, HES'lerin ise %71'inioluşturacak biçimde değişeceği görülmektedir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OVP Madde IV.A.4.I'de "Elektrik enerjisi arz güvenliğinin sağlanması ve elektrik üretim, iletim ve dağıtım yatırımlarının arz-talep projeksiyonları çerçevesinde gerçekleştirilmesi için gerekli tedbirler alınacaktır" denilmektedir. Elektrik Enerjisi Piyasası ve Arz Güvenliği Strateji Belgesi 8.2'de "Bilinen linyit ve taşkömürü yatakları 2023 yılına kadar elektrik enerjisi üretimi amacıyla değerlendirilmiş olacaktır" ve 8.4'te "Teknik ve ekonomik olarak değerlendirilebilecek tüm hidroelektrik potansiyeli 2023 yılına kadar elektrik enerjisi üretiminde kullanılacaktır" ifadelerine yer verilmiştir.

Stratejik Önem

Bölge'de enerji açısından mevcut potansiyellerin doğru değerlendirilmesi ve enerji arzı güvenliğinin yerli kaynaklarla sağlanması, artan elektrik talebinin karşılanması ve stabil bir enerji altyapısının kurulması açısından büyük önem taşımaktadır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Bölge'de işletmede bulunan santraller dâhil edilmek üzere, yapımı süren ve planlama aşamasındaki tüm HES ve TES projelerinin tamamlanmasıyla, Bölge'deki toplam kurulu güç değeri 6.103 MW'a ulaşacaktır.

Tedbir 3.5.2. EPDK tarafından belirlenen kayıp-kaçak hedeflerine ulaşılması amacıyla DEDAŞ tarafından gerekli tüm tedbirlerin alınması

Mevcut Durum

TRC3 Bölgesi illerinden Şırnak, Mardin ve Batman; Bölge'ye komşu olan Şanlıurfa, Diyarbakır ve Hakkâri illeriyle birlikte 2007 yılından itibaren Türkiye genelinde en yüksek kayıp ve kaçak oranlarına sahip olmuşlardır. 2011 yılı elektrik enerjisi kayıp-kaçak oranlarına göre hazırlanan iller sıralamasında ilk iki sırayı Bölge'den sırasıyla Şırnak ve Mardin illeri almıştır. Sıralamada Batman 5'inci Siirt ise 10'uncu sırada yer almıştır. Elektrik enerjisindeki kayıp ve kaçaklar, Bölge'deki enerji arzında önemli bir sorun olmanın yanında; enerji altyapısını oluşturan TEİAŞ iletim hatları, trafo merkezleri ve DEDAŞ dağıtım altyapısı açısından da en önemli sorun olmaya devam etmektedir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 794'te "Enerji Verimliliği Stratejisi etkin bir şekilde uygulanacak ve enerjinin tüm sektörlerde verimli bir şekilde kullanımı sağlanacaktır. Elektrikte kayıp-kaçak oranları en alt düzeye indirilecektir" denilmektedir. Elektrik Enerjisi Piyasası ve Arz Güvenliği Strateji Belgesi 9.3'te "Elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımında teknik kayıpların asgariye indirilmesi ve dağıtımda kaçak kullanımın engellenmesi" hedeflenmiştir.

Stratejik Önem

Sanayi sektöründe üretim prosesleri ile meskenlerde yaşam kalitesi üzerinde olumsuz etkileri bulunan ve Bölge'deki elektrik sorunlarının en önemli kaynağı olarak belirtilen kayıp-kaçak oranının düşürülmesi, Bölge'nin istikrarlı ve stabil bir enerji altyapısına sahip olması için büyük önem taşımaktadır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Özelleştirme Yüksek Kurulu 15.03.2013 tarihinde yapılan ihale sonucu, Dicle Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi'nin (DEDAŞ) İşkaya Doğu Ortak Girişim Grubu›na satılması kararını onaylamıştır. DEDAŞ'ın özelleştirilmesiyle birlikte, kaçak elektrikle mücadele konusunda etkin olacağı ve EPDK tarafından belirlenen kayıp-kaçak hedeflerine ulaşılacağı beklenmektedir. EPDK'nın 15.11.2012 tarih ve 4128 sayılı kararıyla DEDAŞ'ın dağıtım faaliyetleri kapsamında hedeflediği kayıp-kaçak oranları; 2013 yılı için %71, 2014 yılı için %59 ve 2015 yılı için %49'dur.

Tedbir 3.5.3. Mardin ve Şırnak illerine planlanan süreler içinde doğalgaz arzı ve dağıtım işlemlerinin gerçekleştirilmesi

Mevcut Durum

Mardin ve Şırnak illerinde halen ısıtmada enerji kaynağı olarak kömür kullanılmaktadır. Mardin iline doğalgaz arzı sağlayacak olan Mardin doğalgaz boru hattı (DGBH) projesinin yapım çalışmaları devam etmekte olup, 2015 yılı Nisan ayı itibarıyla tamamlanması planlanmaktadır. Söz konusu proje kapsamında Mardin il sınırları içerisinde yaklaşık 52,4 km uzunluğunda boru hattı yapımı gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Şırnak iline doğalgaz arzı sağlayacak olan Şırnak DGBH projesinin ise mühendislik işi sözleşmesi 16.01.2014 tarihinde imzalanarak 24.01.2014 tarihinde yer teslimi yapılmıştır. Söz konusu mühendislik çalışmalarının 2015 yılı Ocak ayı itibarıyla tamamlanması ve bunu müteakip yapım ihalesine çıkılması planlanmaktadır.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OVP Madde IV.A.4.VI'da "Doğal gazın elektrik üretimi haricinde kullanımı, rekabete dayalı olarak tüm illere yaygınlaştırılacak ve mevsimsel talep değişimleri de dikkate alınarak ulusal düzeyde doğal gaz arz güvenliği sağlanacaktır" denilmektedir.

Stratejik Önem

Temiz ve sürekli bir enerji kaynağı olan doğalgazın Mardin ve Şırnak illerine arzı, hem sanayide hem de meskenlerde ucuz enerji kaynağı olarak kullanımını sağlayacaktır. Bölgemizde önemli potansiyeli bulunan çimento, tuğla ve seramik imalatı sektörlerine ucuz enerji kaynağı olarak girdi sağlaması açısından, doğalgaz arzı önem kazanmaktadır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

TRC3 Bölgesi'nde Nusaybin'de günlük 40.000 m^3 üretimi gerçekleştirilen doğalgaz; Mardin'de kireç fabrikası, çimento fabrikası ve Organize Sanayi Bölgesi'ne verilmektedir.

Tedbir 3.5.4. Tarımsal sulamada enerji kullanımının azaltılmasını sağlayacak GAP sulama projelerinin tamamlanmasının sağlanması

Mevcut Durum

GAP Eylem Planı çerçevesinde yürütülen projelerden Aşağı Mardin Ana Kanalı 3 kısımdan oluşmaktadır. Kanalın 1 ve 2. kısımları tamamlanmış ve 3. kısım inşaatı devam etmektedir. Mardin Depolaması Pompaj Sulaması ve Mardin–Ceylanpınar Ovaları Cazibe Sulaması işleri ise projelendirme aşamasındadır. Batman sağ ve sol sahil sulama projeleri, fiziki gerçekleşme olarak tamamlanma aşamasındadır.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak GAP Eylem Planı AG 1.1'de "Batman sağ ve sol sahil sulamalarında ana kanal inşaatları (toplam 292 km) tamamlanacaktır"; AG 1.2'de "94.929 hektara hizmet edecek, 136 km uzunluğundaki Mardin-Ceylanpınar ana kanal inşaatı tamamlanacaktır" ve AG 1.3'te "Batman sağ sahil (18.193 hektar) ve sol sahil (17.903 hektar) sulamaları tamamlanacaktır. Mardin-Ceylanpınar (67.106 hektar) ve Mardin Depolaması cazibe (27.883 hektar) ve Mardin Ceylanpınar YAS (111.939 hektar) sulama şebekelerine başlanacak ve dönem sonuna kadar inşaatın büyük kısmı tamamlanacaktır" denilmektedir.

Stratejik Önem

GAP eylem planı çerçevesinde yürütülen Mardin ve Batman ana sulama projelerinin tamamlanması ve sulama suyunun tarım arazilerine ulaşmasını sağlayacak sulama tesislerinin eş zamanlı olarak projelendirilmesi ve yapım çalışmalarının başlatılması, Bölge'nin enerji tüketimi açısından stratejik öneme sahiptir. Sulama tesislerinin tamamlanması, tarımsal sulama amaçlı elektrik kullanımının terk edilmesini ve böylece kaçak elektrik kullanımının azalmasını sağlayacaktır. Bu durum, önemli miktarda enerji tasarrufu sağlanmasına ve bilinçsiz kullanılan yer altı su kaynaklarının korunmasına katkı sağlayacaktır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

TRC3 Bölgesi'nde kaçak elektrik kullanımının en yoğun olduğu alanlardan bir tanesi, sondaj kuyularından motopomplarla yapılan tarımsal sulamadır. Tarımsal sulama dönemlerinde Bölge'nin tamamını etkileyen gerilim dalgalanmaları, sanayi sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin büyük bölümüne arızalardan kaynaklı ciddi mali bedeller yüklemekte ve oluşan bu istikrarsız enerji altyapısı izlenimi yatırım ortamını olumsuz etkilemektedir. Özellikle Kızıltepe Ovası'na sulama suyu sağlayacak ana kanalların, Derik Depolama Alanı'nın ve sulama şebekelerinin tamamlanması ile sondaj kuyularından yapılan elektrikli motopomp sulamasının terk edileceği ön görülmektedir.

Tedbir 3.5.5. TEİAŞ iletim dağıtım hatları ve trafo merkezleri ile DEDAŞ dağıtım hatlarında modernizasyon çalışmalarının yapılması

Mevcut Durum

Bölge'de elektrik enerjisi altyapısını; TEİAŞ iletim hatları, trafo merkezleri ve DEDAŞ dağıtım hatları ve trafoları oluşturmaktadır. Saha çalışmalarında TEİAŞ Batman Grup Müdürlüğü ve DEDAŞ İl Müdürlükleri ile yapılan görüşmelerde; Bölge'deki kent merkezleri ve kırsal alanlarda elektrik enerjisi iletim ve dağıtım altyapısına ilişkin önemli bir altyapı eksikliği bulunmadığı, bununla birlikte özellikle yaz aylarında kaçak elektrik kullanımın yaygın olduğu tarımsal sulama döneminde iletim hatlarında gerilim dalgalanmalarından ve dağıtım şebekelerinde sistemin aşırı yüklenmesinden kaynaklı arızalar ve elektrik kesintileri meydana geldiği bilgileri edinilmiştir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 788'de "Kamu sahipliğinde kalacak elektrik iletiminde, yatırımlar elektrik sisteminin güvenliğini koruyacak şekilde sürdürülecektir. Yenilenebilir enerji kaynaklarından sağlanan elektrik üretiminin sistem güvenliğini riske atmadan şebekeye entegrasyonu amacıyla gerekli yatırımlar gerçekleştirilecektir" denilmektedir. Elektrik Enerjisi Piyasası ve Arz Güvenliği Strateji Belgesi 5.3.2'de "İletişim altyapısının yeterliliği, elektrik arz güvenliğinin sağlanması ve iyi işleyen bir elektrik piyasasının oluşması için en önemli faktörlerden bir tanesidir. Bu bağlamda yapılmakta ve yapılacak olan yeni üretim yatırımlarının şebekeye bağlanabilmesi için TEİAŞ tarafından yapılacak iletim planlaması doğrultusunda gerekli bütçe ödenekleri öncelikli olarak sağlanacaktır" ifadelerine yer verilmiştir.

Stratejik Önem

Bölge'de enerji arzına yönelik sürdürülen HES ve TES projelerinin iletim sistemine entegre edilmesi ve mevcut sistem içerisindeki iletim hatları ve trafo merkezlerinde sistemin stabil ve dengeli olarak işlemesini sağlayacak modernizasyon ve ilave yatırımların gerçekleştirilmesi; Bölge'deki elektrik sorunlarından son on yıl içerisinde en fazla etkilenen sanayi sektöründe üretim kapasitesinin sağlıklı büyümesi ve ve meskenlerde yaşam kalitesinin artırılabilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Yıllar bazında TEİAŞ yatırımları incelendiğinde, 2010 yılından itibaren TRC3 Bölgesi'nde yatırım bütçelerinin artığı izlenmektedir. Bununla birlikte projelerin yatırım süreçlerinin uzun olduğu dikkat çekmektedir.

Öncelik 3.6. Enerji Verimliliği Uygulamalarının Yaygınlaştırılması

Tedbir 3.6.1. Bölge'de kapsam dâhilindeki tüm yapılara Enerji Kimlik Belgesi verilmesine yönelik çalışmaların gerçekleştirilmesi

Mevcut Durum

İlgili belediyelerle yapılan görüşmelerde; 1 Ocak 2011 tarihi itibariyle yeni ruhsat alan yapılarda ve 02.05.2017 tarihine kadar mevcut ruhsatlı binalarda da düzenlenmesi gerekli olan Enerji Kimliği Belgesi (EKB) uygulamasının TRC3 Bölgesi'nde Siirt ve Batman illerinde iskâna yeni açılan yapılarda istenildiği, Mardin ve Şırnak illerinde ise henüz EKB düzenlenmesi uygulamasına geçilmediği belirtilmiştir. Buna göre, Bölge illerinin tümünde mevcut ruhsatlı binalarla ilgili henüz yapılan bir işlem bulunmamaktadır. Bölge'de konutlarda, kamu binalarında ve diğer binalarda enerjinin verimsiz kullanıldığı, Bölge'deki binalarının birçoğunun yalıtımsız olduğu ve ısıtma için ihtiyaç duyulan enerji kadar soğutma için harcanan enerjinin de çok büyük boyutlarda olduğu gözlenmektedir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 794'te "Enerji Verimliliği Stratejisi etkin bir şekilde uygulanacak ve enerjinin tüm sektörlerde verimli bir şekilde kullanımı sağlanacaktır" denilmektedir. Enerji Verimliliği Strateji Belgesi (2012-2023) SA-02'de "Binaların enerji taleplerini ve karbon emisyonlarını azaltmak; yenilenebilir enerji kaynakları kullanan sürdürülebilir çevre dostu binaları yaygınlaştırmak" hedeflenmiştir.

Stratejik Önem

Binalarda enerji verimliliğini iyileştirmek üzere çeşitli uygulamaların yapılması gerekli görülmektedir. 2012 yılı içerisinde TRC3 Bölgesi'nde elektrik enerjisinin %31'inin meskenlerde, %11'inin kamu kurumlarında ve %10'unun ticarethanelerde tüketildiği dikkate alındığında; toplamda en büyük tüketimin binalarda gerçekleştiği ortaya çıkmaktadır. Isıtma ve soğutmada kaçak elektrik kullanımının yaygın olduğu değerlendirildiğinde, en geniş tasarruf potansiyelinin ve enerji verimliliği uygulama alanının yapılarda gerçekleştirilebileceği ön görülmektedir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından yürütülen Yenilenebilir Enerji (YE) Kullanımı ve Enerji Verimliliği'nin (EV) Artırılması Projesi çerçevesi ikinci faz aşamasına geçilmiştir. Bu aşamada Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde sanayi sektörlerinde ve hizmet binalarında EV ve YE imkânlarının belirlenmesi faaliyeti çerçevesinde örnek uygulama projeleri geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bölge'de sanayi, hizmet, bina ve tarım sektörlerinde EV ve YE konularında teknik, kurumsal ve işgücü kapasitesinin geliştirilmesi faaliyeti çerçevesinde bilinçlendirme çalışmaları sürdürülmektedir.

Tedbir 3.6.2. Bölge'de enerji verimliliği danışmanlık şirketlerinin kurulmasının sağlanması ve enerji yöneticisi sayısının artırılması

Mevcut Durum

Bölge'de faaliyet gösteren Enerji Verimliliği Danışmanlığı (EVD) şirketi ve bina ve/veya sanayi sektöründe görev yapan enerji yöneticisi bulunmamaktadır.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 794'te "Enerji Verimliliği Stratejisi etkin bir şekilde uygulanacak ve enerjinin tüm sektörlerde verimli bir şekilde kullanımı sağlanacaktır" denilmektedir.

Stratejik Önem

Bölge'de EVD şirketlerinin kurulması, sanayi ve bina sektörlerinde gerçekleştirilmesi gerekli olan enerji verimliliği danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaşmasında önemli katkı sağlaması bakımından büyük önem taşımaktadır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

GAP İdaresi tarafından yürütülen Yenilenebilir Enerji (YE) Kullanımı ve Enerji Verimliliği'nin (EV) Artırılması Projesi'nin ikinci faz aşamasında, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunmayan EVD şirketlerinin kurulumunu kolaylaştırmak amacıyla Enerji Verimliliği Kuluçka Merkezi kurulması planlanmıştır. Söz konusu merkez, sanayi sektörünün güçlü olduğu Gaziantep ilinde kurulacaktır.

Tedbir 3.6.3. Enerji verimliliği konusunda Bölge'deki KOBİ'lerin bilgi ve bilinç düzeyini artıracak faaliyetlerin düzenlenmesi

Mevcut Durum

2010 yılında YEGM tarafından enerji verimliliği çalışmaları hakkında bilinçlenme düzeyinin belirlenmesi amacıyla yapılan araştırmalar, Ülke genelinde %82 olarak tespit edilen farkındalık oranının Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde %89 olduğunu göstermiştir. TRC3 Bölgesi'nin sanayi ve hizmet sektörlerinde önde gelen ili Mardin'de ise enerji verimliliği çalışmaları konusunda farkındalığın %87,5 olduğu belirlenmiştir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak Enerji Verimliliği Strateji Belgesi (2012-2023) SA-01'de "Sanayi ve hizmetler sektöründe enerji yoğunluğunu ve enerji kayıplarını azaltmak" SA-07'de "Kurumsal yapıları, kapasiteleri ve işbirliklerini güçlendirmek, ileri teknoloji kullanımını ve bilinçlendirme etkinliklerini artırmak, kamu dışında finansman ortamları oluşturmak" hedefleri belirlenmiştir.

Stratejik Önem

Bölge'de özellikle KOBİ'lerde enerji verimliliği konusunda bilgi ve farkındalık düzeyinin artırılması, işletmelerde enerji verimliliği uygulamalarının yaygınlaştırılabilmesi açısından stratejik önem taşımaktadır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından yürütülen Yenilenebilir Enerji (YE) Kullanımı ve Enerji Verimliliği'nin (EV) Artırılması Projesi çerçevesinde; Bölge'de sanayi, hizmet, bina ve tarım sektörlerinde EV ve YE konularında teknik, kurumsal ve işgücü kapasitesinin geliştirilmesi faaliyeti doğrultusunda bilinçlendirme çalışmaları sürdürülmektedir.

Tedbir 3.6.4. Sanayi işletmelerinde kojenerasyon/trijenerasyon sistemlerinin yaygınlaştırılması ve teşvik edilmesi

Mevcut Durum

Bölge'de Siirt ve Batman illerine 2011 yılı içerisinde doğalgaz arzı sağlanmış ve dağıtım çalışmalarına başlanmıştır. Mardin ve Şırnak illerine ise henüz doğalgaz arzı sağlanamamıştır. Kojenerasyon ve trijenerasyon sistemlerinde büyük oranda kullanılan yakıt türünün doğalgaz olması nedeniyle, TRC3 Bölgesi'nde henüz bu konuda faaliyete geçirilmiş bir tesis bulunmamaktadır. Yakıtı, elektrik ve ısıya dönüştürmenin en verimli yolu olan kojenerasyon sistemleri ile, ikili üretim yapılarak %80-90 gibi çok daha yüksek verim değerlerine ulaşılmaktadır. Bu sistemle enerji üretim maliyetleri %40 oranında düşürülebilmektedir.

Avrupa Birliği 11 Şubat 2004 tarihinde Kojenerasyon Yönergesi'ni yayınlayarak kojenerasyon sistemlerinin şebekeye bağlantı işlemlerini kolaylaştırmış ve finansal destekler de vererek kullanımlarını teşvik etmeye başlamıştır. Bu nedenle bileşik ısı-güç üretimi yani kojenerasyon uygulamaları Avrupa'da büyük bir hızla yaygınlaşmaya başlamış ve 2010 yılı itibariyle, toplam ısı ve elektrik üretiminin %18'ini sağlar seviyeye gelmiştir. Kojenerasyon ile enerji üretimi tüketildiği yerde gerçekleştirildiğinden, iletim ve dağıtım hatlarında oluşan kayıplar ortadan kalkar, verimlilik artar, şebekeden etkilenmeden, kesintisiz ve kaliteli elektrik arzı sağlanır. Ayrıca merkezi üretim, iletim ve dağıtım sistemlerinin yatırım ve bakım maliyetleri önemli ölçüde düşer. Kojenerasyon ünitelerine chiller eklenmesi ile soğutma ihtiyacı da karşılanabilmektedir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 794'te "Enerji Verimliliği Stratejisi etkin bir şekilde uygulanacak ve enerjinin tüm sektörlerde verimli bir şekilde kullanımı sağlanacaktır" denilmektedir.

Stratejik Önem

Turizmin gelişmekte olduğu Bölge'deki otellerde, alışveriş merkezlerinde, büyük ölçekli ticarethanelerde, hastanelerde ve merkezi sistemlerin kurulabileceği kamu binaları ve toplu konut projelerinde kojenerasyon/trijenerasyon sistemlerinin kurulmasının; Bölge'de enerji altyapısına ve enerji arzına katkı sağlayacağı ve sanayi, konut ve hizmet sektörlerinde tasarruf alanı oluşturacağı değerlendirilmektedir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Mardin ili Organize Sanayi Bölgesi'nde 2012 yılı içerisinde bir adet kojenerasyon santrali kurulumu için üretim lisansı alınmıştır.

Tedbir 3.6.5. Su ısıtma amaçlı güneş enerjisi sistemlerinin kırsal yerleşim birimleri ve kent merkezlerinde kullanımının yaygınlaştırılması

Mevcut Durum

TRC3 Bölgesi'nde sıcak su elde edilmesi amacıyla kullanılan güneş kolektörleri, elektrik enerjisi tüketiminde Bölge'deki en önemli tasarruf alanıdır. Saha çalışmalarında ilgili kurum yetkililerinden edinilen bilgilere göre; ORKÖY uygulamaları çerçevesinde güneş kollektörleri kullanılan kırsal alanlarda, su ısıtma sistemlerinin bulunmadığı kırsal yerleşim birimlerine kıyasla orman varlığı %75'lere varan oranlarda korunabilmektedir. Bu durum, uygulamanın yaygınlaştırılmasının önemini göstermektedir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 794'te "Enerji Verimliliği Stratejisi etkin bir şekilde uygulanacak ve enerjinin tüm sektörlerde verimli bir şekilde kullanımı sağlanacaktır" denilmektedir.

Stratejik Önem

Su ısıtma amaçlı kullanılan güneş enerjisi sistemlerinin, hem kent merkezlerinde hem de kırsal alanlarda yaygınlaştırılması, elektrik tüketiminde tasarruf sağlayacağı gibi dağıtım şebekesi üzerindeki aşırı yüklemelerin düşürülmesine de katkı sağlayacaktır

Alt Ölçek Gelişmeleri

Bölge'de kent merkezlerinde güneş enerjili su ısıtma sistemleri yaygın olarak kullanılmaktadır. Bölge kırsalında ise bu sistemler çok sınırlı oranda kullanılmaktadır. ORKÖY destekleri çerçevesinde üç yıl vadeli ve faizsiz geri ödemeli olarak gerçekleştirilen uygulama, Bölge'deki kırsal alanlarda yaygınlaşamamıştır.

Öncelik 3.7. Tarımsal Altyapının Güçlendirilmesi

Tedbir 3.7.1. Sulama altyapısının geliştirilmesi

Mevcut Durum

TRC3 Bölgesi'nde ağırlıklı olarak kuru tarım faaliyetleri yürütülmektedir. Bölge'de yağış rejiminin düzensiz olması, yağışların genelde vejetasyon dönemi dışında düşmesi, yazların kurak geçmesi ve buharlaşma etkileri nedeniyle sulu tarım faaliyetleri sınırlı kalmaktadır. Bu durum Bölge'deki üreticiyi su ihtiyacı göreceli az olan tahıl üretimine yönlendirmektedir. TRC3 Bölgesi'nde sulu tarım faaliyetlerinin toplam içindeki payı %19 civarındadır. Bu oran Siirt ve Şırnak illerinde %12-13 dolaylarındayken, Mardin ve Batman gibi tarıma elverişli ovaları bulunan Bölge illerinde ise %20 seviyelerindedir.

Türkiye'de ekonomik olarak sulanabilecek 8,5 milyon hektar tarım alanının %66'sı sulama şebekesine sahiptir. GAP Bölgesi'nde ise bu oran sadece %17 civarındadır. Bölge'de işletmedeki sulama tesisleri yeterli olmamakla beraber GAP kapsamında proje, inşaat ve planlama aşamasındaki sulama projeleri ile önümüzdeki dönemlerde sulu tarım faaliyetlerinin artması beklenmektedir. Bölge'deki büyük sulama projelerinin bitirilmesinin önemi kadar mevcut su kaynaklarının korunması da önemlidir. Halk sulaması genel olarak vahşi sulama şeklinde olmakta, su kaynakları etkin ve verimli şekilde kullanılamamaktadır. Suyun daha uzak arazilere iletimini sağlayacak kapalı basınçlı sistemlerin olmaması da Bölge'de mevcut su kaynaklarından yeterince yararlanılamamasına sebep olmaktadır.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 756'da "Toplumun yeterli ve dengeli beslenmesini esas alan, ileri teknolojiye dayalı, altyapı sorunlarını çözmüş, örgütlülüğü ve verimliliği yüksek, etkin ve talebe dayalı üretim yapısıyla uluslararası rekabet gücünü artırmış, doğal kaynakları sürdürülebilir kullanan bir tarım sektörünün oluşturulması amaçlanmaktadır" denilmektedir.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı 2013-2017 Stratejik Planı'nda tarımsal altyapı ve kırsal kalkınma alanlarında "tarımsal ve sosyal altyapı hizmetlerini geliştirmek, kırsal kalkınma ve refahı sağlayarak kırsal alanların cazibesini artırmak" stratejik amaç olarak belirtilmiştir. Bu stratejik amaç altında "tarımsal üretimde verimliliği artırmak için sulama altyapısının geliştirilmesi" stratejisi bulunmaktadır. GAP Eylem Planı'nda (2008-2012) 4 stratejik gelişme ekseninden biri "altyapının geliştirilmesi" olarak belirlenmiş ve sulama altyapısının geliştirilmesine yönelik eylemler de plan içerisinde yer bulmuştur. Revizyon süreci devam eden GAP EP 2013-2017 için de "sulama altyapısının geliştirilmesi" önemli bir öncelik olarak öne çıkacaktır.

Stratejik Önem

Bölge'de su kaynağının sınırlı olmasından dolayı tahıl üretim faaliyetlerinin katma değeri düşük ve verimliliği ortalamaların altında bir üretim yapılmaktadır. Bu durum yapılan tarımsal faaliyetlerin ekonomiye katkısının az olmasına sebep olmaktadır. Sulama altyapısının iyileştirilmesi ile birim alandan alınacak ürün artacak ve ürün çeşitlendirilmesine olanak sağlayacak bir tarımsal yapı oluşacaktır. Katma değerli üretim ile Bölge'deki tarımsal faaliyetlerin, Bölge ve Türkiye ekonomisine katkısı artacaktır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

İnşaatı devam eden ve plan ve proje aşamalarında olan yatırımların tamamlanabilmesi için; GAP Eylem Planı ve yıllık yatırım programlarında sulama altyapısının geliştirilmesine yönelik ayrılacak ödenekler artırılmalıdır. İnşaatı devam eden Batman Sol Sahil Sulaması, Batman Sağ Sahil Sulaması, Aşağı Mardin Ana Kanal inşaatları; proje yapımı aşamasında olan Mardin–Ceylanpınar Ovaları Cazibe Sulaması, Mardin Depolaması Pompaj Sulaması, Mardin Ceylanpınar YAS Sulaması; planlaması devam eden Garzan Barajı Projesi, Nusaybin-İdil-Cizre Projesi, Silopi Ovası Sulaması ve ön incelemesi devam eden gölet projelerinin bitirilmesi önemlidir. Özellikle Mardin ve Batman gibi tarıma elverişli ovaların sulanmasına yönelik yapılan projelerin en kısa sürede bitirilmesi gerekmektedir. GAP sulama ana kanal inşaatlarının bitirilmesinin ardından, tarla içine kadar suyun taşınması ile modern sulama altyapısının oluşturulması için üreticiler desteklenmelidir. Ayrıca toprak ve arazi sınıflandırmasına göre Bölge şartlarına uygun sulu tarım üretim planlaması yapılmalıdır.

Alt Tedbirler

- Ön inceleme sürecinde olan projeler için süreçlerin hızlandırılması,
- Planlama aşamasında olan ve inşaatı devam eden projelerin süreçlerinin tamamlanması,
- Başta Mardin ve Batman ovaları olmak üzere, sulama altyapısının iyileştirilmesi ile TRC3 Bölgesi'nde katma değeri yüksek meyvecilik ve sebzecilik faaliyetlerinin desteklenmesi ve arazi ve toprak sınıflandırmasına göre üretim planlamalarının yapılması,
- Sulama çalışmaları ile arazi topluştırma ve tarla içi geliştirime faaliyetlerinin birlikte ele alınması,
- Tarla içi modern sulama sistemleri ile mevcut su kaynaklarının etkin ve verimli kullanımının teşvik edilmesi,
- İlçe bazlı sulanabilecek araziler için ve gölet ve su biriktirme alanları projeleri için etüdlerin yapılması, su potansiyellerin tespitine yönelik üniversiteler ile işbirliği içinde çalışmalar yapılması.

Tedbir 3.7.2. Arazi toplulaştırma ve tarla içi geliştirme faaliyetlerinin artırılması

Mevcut Durum

Bölge'deki sulama yatırımları ile tarla içi geliştirme faaliyetleri ve arazi toplulaştırma çalışmaları beraber düşünülmelidir. Bölge'deki tarım işletmelerinin her geçen gün işletme büyüklüklerinde azalmalar olmakta, ortalama işletme büyüklükleri ekonomik işletme büyüklüğünün altına düşmektedir. Araziler miras, satış, kanal ve yol inşaatları ve çevresel etkilerden dolayı parçalanmaktadır. Bu durum, genel olarak tarımsal verimliliği düşürmekte, masrafları ve üretimi olumsuz etkilemektedir.

Türkiye'de ortalama 6 hektarı geçmeyen çiftçi başına düşen tarım alanı AB'de 20 hektara yakındır. 2001 yılı verilerine göre, tarımsal işletmelerin %78,9'u 100 dekardan küçük işletme büyüklüklüğüne sahip iken, bu işletmelerin tasarruflarında bulunan araziler toplam arazinin %34'ünü geçmemektedir. TRC3 Bölgesi'nde de Türkiye'ye paralel bir durum söz konusudur. En son yapılan tarım sayımına göre; Batman ilinde 50 dekardan az olan işletmelerin toplam işletmeler içindeki payı %50,3, Siirt ilinde %83,8, Şırnak'ta %41,8 ve Mardin'de %57,1 civarındadır. Özellikle Siirt ve Mardin illerinde 50 dekardan az arazisi olan işletme sayılarının fazlalığı dikkat çekmektedir. Tarım Reformu Genel Müdürlüğü (TRGM), GAP Bölgesi planlamasında özellikle Mardin ve Batman illerinde DSİ tarafından sulamaya açılacak alanların tümünde sulamadan önce arazi toplulaştırma çalışmalarının tamamlanmasını hedeflemektedir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 759'da "Çok sayıda ve dağınık yapıdaki parsellerden oluşan tarım işletmelerinde bütünlüğün sağlanması, arazi parçalanmasının önüne geçilmesi ve iyi işleyen bir tarım arazisi piyasasının tesis edilmesine yönelik hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır" ve Madde 760'da "Sulama ve ulaştırmaya ilişkin olanlar başta olmak üzere arazi toplulaştırma faaliyetlerinde ilgili kamu kurumları arasında koordinasyon sağlanacak, tarla içi geliştirme hizmetleri etkinleştirilerek sulama oranı artırılacaktır. Mevcut su iletim ve dağıtım tesislerinde toprak kanallar ile klasik sistemler yenilenerek kapalı sisteme geçiş hızlandırılacak ve tarla içi sulamalarda modern sulama yöntemleri yaygınlaştırılacaktır" denilmektedir.

BGUS Madde 394'te "Taşlı araziler taşlardan temizlenerek bu toprakların ekonomiye kazandırılması sağlanacaktır. Arazi toplulaştırmaları hızla tamamlanacaktır" ifadelerine yer verilmiştir. Gıda,Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı 2013-2017 Stratejik Planı'nda tarımsal altyapı ve kırsal kalkınma alanlarında "arazi toplulaştırma uygulamalarına hız verilmesi ve tarım arazilerin miras yoluyla bölünmesinin önlenmesi" stratejileri belirtilmiştir. GAP EP'de (2008-2012) stratejik gelişme eksenlerinden olan "altyapının geliştirilmesi" altında, sulama önceliğinde arazi toplulaştırma ve TİGH çalışmalarının tamamlanması eylemleri belirtilmiştir.

Stratejik Önem

Bölge'de çeşitli sebeplerle parçalı hale gelen araziler, ekonomik ölçek dışına çıkmaktadır. Parçalı işletme, teknoloji kullanımını güçleştirmekte, emek verimliliğini düşürmekte ve sulama yatırımlarının etkin ve verimli bir şekilde yerini bulmasını zorlaştırmaktadır. Bu yönüyle arazi toplulaştırma çalışmalarının yapılması, tarımsal üretim ve kırsal kalkınma açısından stratejik öneme sahiptir. Ayrıca arazi birleştirmelerinin yanı sıra, sulama ve drenaj sistemlerinin inşası önemlidir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Bölge illerindeki arazi toplulaştırma çalışmalarının yapılabilmesi için, özellikle Siirt ve Şırnak illerinde henüz tamamlanamayan kadastro ve sayısallaştırma işlemlerinin tamamlanması gerekmektedir. Ayrıca Bölge'de toprak ve sulama konusunda çiftçiler arasında sıkça ihtilaflar görülmektedir. Bu kapsamda proje alanları seçimi yapılıken; projelerin Bölge'de ilgili kişilere anlatılması için il müdürlükleri, birlikler, odalar, muhtarlıklar, çiftçiler ve ilgili tüm kurumların koordineli çalışması gerekmektedir. Bununla birlikte, sulama projeleri olan alanlarda birincil öncelik olarak çalışmaların hızlandırılması, sulama projesi olmayan alanlarda da mevcut sulama kaynaklarından yararlanmayı artıracak şekilde arazi toplulaştırma ve tarla içi geliştirme faaliyetlerinin planlamasının yapılması gerekmektedir.

Alt Tedbirler

- Mevcut arazi toplulaştırma projelerinin tamamlanması,
- Planlanan projelerin ihale sürecine başlanması,
- Batman, Mardin,Siirt ve Şırnak illerinde arazi toplulalaştırma çalışmalarının artırılması,
- Arazi kullanım planlamalarının yapılması,
- Detaylı toprak etüdlerinin tamamlanması ve tarla içi geliştirme hizmetleri kapsamında üretim planlamasına girdi oluşturması,
- Parsellerin sayısallaştırma işlemlerinin tamamlanması,
- Tarım arazilerinin bölünmesini önleyici tedbirlerin alınması, projelerde minimum arazi büyüklüğü vb. sınırlamaların getirilmesi ve desteklemelerde birleşmeleri teşvik edecek destekleme kalemlerine yer verilmesi,
- Büyük sulama projelerinin tamamlanması.

Tedbir 3.7.3. Tarımsal kaynakların korunması ve üretimde sürdürülebilirliğin sağlanması

Mevcut Durum

Tarımsal ve gelir getirici faaliyetlerde sürdürülebilirlik açısından; toprak kaynaklarının, yer altı ve yerüstü su kaynaklarının, bitki örtüsü ve orman kaynaklarının korunması önemlidir. Bölge'de aşırı otlatma, eğimli arazilerde tarımsal faaliyetlerin yanlış planlaması, yağışların belirli dönemlerde şiddetli yağış şeklinde olması ve fazla sulama gibi sebepler erozyonu tetiklemekte ve verimli toprak kayıplarına yol açmaktadır. Türkiye'de olduğu gibi Bölge'de de tarım arazilerinin tarım dışı kullanımları yıllar içinde artış göstermiştir. 2000-2012 yılları arasında toplam tarım arazilerinin durumuna bakıldığında; Türkiye'de 2000 yılına göre %9,8 oranında bir azalma varken Bölge'de %5,5 civarında bir azalma olmuştur. Bu da Bölge'de, 12 yıllık dönemde yıllık ortalama 3.000 hektara yakın alanın kaybı anlamına gelmektedir.

Bölge'de sulu tarım uygulamaları sınırlıdır ve bu durum mevcut su potansiyellerin doğru tespit edilmesi ve verimli kullanılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Az ve kısıtlı kaynaklarından daha fazla verim alınabilmesi için büyük sulama projelerin tamamlanması ve modern sulama altyapısının kullanılması önemlidir. Bölge'de genelde tarla sulamaları vahşi sulama denilen yöntemlerle yapılmaktadır. Bölge'de ayrıca zirai ilaçlamada yapılan yanlış uygulamalar ve çevreyi de olumsuz etkileyen anız yakımı gibi faaliyetler, tarımsal kaynaklara zarar vermektedir. İlaçlamaların etkisi ile yer altı ve yer üstü sularında nitrat kirlilikleri oluşmakta, yanlış ve fazla gübre kullanımı ile de toprak zarar görmektedir. Tarımsal kaynaklardan olan bitki örtüsü açısından Bölge değerlendirildiğinde; Türkiye geneli arazi dağılımına göre, Bölge'deki tarım dışı alanların yüksek, orman ile çayır ve mera alanlarının ise göreceli olarak daha az oranda olduğu söylenebilir. Bölge toplam alanının %29,65'i tarıma elverişsiz alan, %29,76'sı tarım alanı, %25,93'ü orman alanı ve geri kalan %14,67'si ise çayır ve mera alanıdır.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 773'te "Çayır ve mera alanlarının tespit, tahdit, tasnif ve ıslah çalışmaları hızlandırılarak daha etkin ve verimli kullanımı sağlanacak, yem bitkisi ihtiyacı üretim ve ürün çeşitliliğindeki artışla karşılanacaktır" ve Madde 775'te "Ormancılıkta yangınlar ile hastalık ve zararlılara karşı mücadele kapasitesi geliştirilecek, ağaçlandırma çalışmaları ve rehabilitasyon faaliyetleri hızlandırılacaktır" denilmektedir.

BGUS Madde 389'da "Tarımsal verimliliğin düşük olduğu bölgelerde tarımsal yapı modernize edilecektir"; Madde 395'te "Hayvancılığın öncelikli faaliyet dalı olduğu illerde, mera ıslahı ve mera yönetimine önem verilecek, meralarda kapasitelerinin üstünde hayvan otlatılmayacaktır" ve Madde 396'da "Erozyon kontrolü ve meyvecilik amaçlı ağaçlandırma projelerine destek verilecektir" denilmektedir. GTHB 2013-2017 Stratejik Planı'nda 'tarımsal üretim kaynaklarını koruyarak kaliteli tarım ürünlerine erişlebilirliği ve gıda güvenliğini sağlamak' stratejik amacı altında "genetik kaynakların ve biyolojik çeşitlililiğin kayıt altına alınması, toprak ve su kaynaklarının korunması ve rasyonel kullanımı için modern sulama sistemlerinin yaygınlaştırılması, çevre dostu üretim tekniklerinin kullanımının özendirilmesi ve yeraltı ve yer üstü su kaynaklarının tarımsal kaynaklı nitrat kirliliğine karşı korunması için tedbirlerin alınması" gerektiği belirtilmiştir.

Stratejik Önem

Yeterli, sağlıklı ve sürdürülebilir gıda arzını sağlayabilmek için tarımsal kaynakların korunması ve tarımsal üretimde sürdürülebilirliğin sağlanması önemlidir. Toprak kaynaklarının kabiliyetlerinin bilinerek ekimlerin yapılması, erozyonla mücadele edilmesi, tarım alanlarının, mera ve çayırların ve ormanların korunması, ağaçlandırma ve ıslah çalışmalarının yaygınlaştırılması, su kaynaklarının etkin ve verimli kullanılması, kaynakların yanlış tarımsal uygulamalar ile kirletilmesinin engellenmesi ve genetik kaynakların korunması; tarımsal sürdürülebilirlik açısından önemlidir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

İnsanlardan kaynaklanan tarımsal kaynakların kaybının önlenmesi için, bilinçlendirme ve farkındalık yaratma faaliyetlerinin yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bölge'de de yaygın olarak yapılan yanlış otlatmalar, fazla zirai ilaç kullanımı, yanlış sulama yöntemleri ve tarım arazilerinin tarım dışında kullanılmasını engelleyici çalışmalar yapılmalıdır. Bununla birlikte ağaçlandırma ve erozyonla mücadele konularında yapılan çalışmalar artırılmalıdır.

Alt Tedbirler

- Toprak kaynaklarının korunması için tarım topraklarının amaç dışı kullanımı konusunda standartların tam olarak uygulanması,
- Toprağın korunması, erozyonla mücadele ve ağaçlandırma çalışmalarının yaygınlaştırılması,
- Arazi yapısına uygun tarımsal üretim ve sulama faaliyetlerinin planlanması,
- Yer altı ve yerüstü su kaynaklarının korunması ve modern sulama sistemlerinin kullanımının yaygınlaştırılması,
- Tarla içi sulama sistemlerinin modernize edilmesinin teşvik edilmesi, yağmurlama ve damla sulama sistemlerinin yaygınlaştırılması, eski sulama kanallarının yenilenmesi,
- Bitki örtüsü ve orman kaynaklarının korunması,
- Mera ıslahı ve mera planlamaları yapılması ve meralarda fazla otlatılmaların engellenmesi.

Öncelik 3.8. İletişim, Ulaştırma ve Lojistik Altyapısının İyileştirilmesi

Tedbir 3.8.1. Ulaşım altyapısının geliştirilmesi

Mevcut Durum

Son yıllarda hızlı bir gelişme gösteren lojistik sektörü, hem kendi içinde taşıdığı büyüme potansiyeli hem de diğer sektörlere olan direkt ve dolaylı etkileri ile Türkiye'nin birçok ekonomik hedefe ulaşmasında oynayacağı rol itibarıyla büyük öneme sahiptir. Taşımacılık, depolama, paketleme, gümrükleme ve nihai tüketiciye erişim aşamalarını da kapsayan lojistik hizmetleri sektörünün, dünya genelindeki hacmi gün geçtikçe artmaktadır. Lojistik altyapısı gelişmiş ülkelerin ticaret faaliyetlerinin daha etkili ve verimli olduğu görülmektedir. Lojistik Performans Endeksine göre 155 ülke arasında 2007 yılında 34'üncü ve 2010 yılında 39'uncu sırada bulunan Türkiye, 2012 yılı itibarıyla 27'nci sıraya yükselmiştir. Diğer sektörlerde olduğu gibi; mevcut mevzuat ve buna bağlı kurumsal yapılanmalar doğrultusunda lojistik sektörü ile ilgili yetkiler de farklı kamu kurumları arasında dağıtılmış bulunduğundan bu alanda etkin bir koordinasyona ihtiyaç duyulmaktadır. Bu lojistik sektörü ile ilgili kurumlardan birisi olan TCDD tarafından yapımı devam eden 18 adet lojistik merkezden 3'ü işletmeye açılmış, 4'ünün ise birinci etap inşaat işleri tamamlanmıştır. Gümrük hizmetlerinin etkin sunulması, dış ticarette sürenin kısalmasını ve lojistik sürecinin daha etkin bir hale gelmesini sağlamaktadır. Dış ticaretin gelişmesine paralel olarak yeni gümrük kapılarının açılması, modernizasyonlara devam edilmesi ve tesislerin donanım ihtiyaçlarının giderilmesi önem arz etmektedir.

Dünyada ön plana çıkan güvenli, dakik, daha kısa sürede ve daha konforlu ulaşım talepleri son yıllarda ulaştırmanın gelişimini hızlandırmıştır. Ülkemizde şehirlerarası yolcu taşımalarının yaklaşık %90,5'i, yük taşımalarının ise yaklaşık %87,4'ü karayoluyla gerçekleşmektedir. Taşımaların ulaştırma türleri arasında dengeli bir şekilde paylaştırılması ihtiyacı devam etmektedir. Karayolu yolcu taşımacılığında, piyasanın kendi içerisinden ve diğer taşımacılık türlerinden gelen rekabet baskısı sonucu hizmet kalitesi yükselmiştir.

TRC3 Bölgesi'nde, denize kıyısı olmadığından dolayı denizyolu hariç diğer ulaşım türleri olan; karayolu, demiryolu ve havayolu altyapısı bulunmaktadır. Türkiye genelinde olduğu gibi, karayolu sistemi (devlet, il ve köy yolları) en gelişmiş ağ olup, en yaygın hizmeti vermektedir. Demiryolu ulaşımı ise Kurtalan-Batman-Diyarbakır ve Hudut (Nusaybin)=Mardin-Şenyurt-Karkamış hat kesimlerinde gerçekleştirilmektedir. Demiryolu ağı bu iki hattan oluşan Bölge'de, bu ulaşım türünün hem yolcu hem de yük taşımalarındaki payı son derece sınırlı kalmaktadır. İleriki yıllarda yapılması planlanan Kurtalan-Irak Projesi Türkiye ayağı, Mardin'in Nusaybin ilçesinde ve Siirt'in Kurtalan ilçesinde bulunan TRC3 Bölgesi demiryolu ağı son noktalarının Cizre'de birleştirildikten sonra Irak'a bağlanmasını kapsamaktadır.

Üst Ölçekli Planlar

TRC3 Bölgesi, Türkiye'nin taraf olduğu ve çevresinde oluşan ekonomik bölgeler ile bağlantıları sayesinde ekonomik yararlar sağlamayı umduğu çeşitli uluslararası örgütlenmeler çerçevesinde belirlenen ulaşım koridorları üzerinde yer aldığı için ulaşım altyapısının geliştirilmesi tedbiri ulusal ve uluslararası kararlar ile de örtüşmektedir.

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 829'da "Türkiye'nin lojistikte bölgesel bir üs olması sağlanarak; lojistik maliyetin düşürülmesi, ticaretin geliştirilmesi ve rekabet gücünün artırılması temel amaçtır. Lojistikte ulaştırma, depolama, envanter yönetimi ve gümrükleme alt maliyetleri göz önünde bulundurularak, transit taşıma süresinin kısaltılması, hasarsız teslim oranının yükseltilmesi, güvenilirlik ve hız unsurları öne çıkarılarak müşteri hizmet düzeyinin artırılması hedeflenmektedir"; Madde 830'da "Yük ve yolcu ulaştırma hizmetlerinin etkin, verimli, ekonomik, çevreye duyarlı, emniyetli bir şekilde sağlanması; yük taşımacılığında, kombine taşımacılık uygulamalarının geliştirilerek demiryolu ve denizyolunun paylarının artırılması, kalitenin ve güvenliğin yükseltilmesi ve ulaştırma planlamasında koridor yaklaşımına geçilmesi esastır"; Madde 831'de "Ulaştırma türleri ve koridorları, lojistik merkezler ve diğer lojistik faaliyetleriyle bütünleşik Lojistik Mastır Planı hazırlanarak hayata geçirilecektir. Bu çerçevede, lojistik merkezler için yer seçiminde rehber niteliği taşıyacak şekilde Ülkemizin ulaştırma alternatiflerini gösteren ulaştırma koridor haritalarının çıkarılması sağlanacaktır"; Madde 832'de "Lojistik merkezlerin Ülke genelinde planlanması ve yatırımlarında; bölgesel potansiyel ve ihtiyaçlar dikkate alınacak, kombine taşımacılık bağlantılarının yapılmasına özen gösterilecek, kullanıcıların gereksinimleri gözetilerek, tüm lojistik hizmet sağlayıcılarının eşit şartlarda yararlanacağı kamu-özel işletim modelinin etkin bir şekilde kullanılması sağlanacaktır"; Madde 833'te "Lojistik pazarında faaliyet gösteren firmaların yeterli ölçek büyüklüğüne ulaşması desteklenecektir"; Madde 836'da "Önemli ticaret merkezlerinden olmaya devam edecek AB›nin ulaştırma ağlarına (TEN-T) bağlantı sağlayacak projeler başta olmak üzere tüm komşu ülkelere ve yeni pazarlara erişimi kolaylaştıracak güzergâhlara önem verilecektir"; Madde 837'de "Karayollarında kuzey-güney hattında koridor yaklaşımı da dikkate alınarak Ovit ve Cankurtaran tünellerinin de üzerinde yer aldığı öncelikli güzergâhların ve komşu ülkelerle ticareti geliştirecek koridorların yapımına devam edilecektir"; Madde 844'te "Trafik yoğunluğuna bağlı olarak belirlenen öncelik sırasına göre mevcut tek hatlı demiryolları çift hatlı hale getirilecektir. Ayrıca şebekenin ihtiyaç duyduğu sinyalizasyon ve elektrifikasyon yatırımları hızlandırılacaktır" ve Madde 852'de "Dış ticaretteki gelişmelere paralel olarak gümrüklerin fiziki altyapısı iyileştirilecek, bilgi teknolojilerinin kullanımı ve tek pencere uygulaması yaygınlaştırılacak, gümrük işlemleri hızlandırılacak ve etkinleştirilecektir. İkili gümrük anlaşmaları ile gümrük işlemleri azaltılacak, tek durakta kontrol-ortak kapı kullanımı projeleri tamamlanacaktır" denilmektedir.

Stratejik Önem

Bölge'nin kalkınması için olmazsa olmazlardan olan ulaştırma ve lojistik sektörünün geliştirilmesi; ulaşım altyapı ve hizmetlerinin gelişmişliğine doğrudan bağlı olması ve bu alandaki gelişmelerin hızlandırılması ile ekonominin diğer alanlarına da direkt etkisi olması dolayısıyla büyük önem arz etmektedir. Dünyada ve Ülkemizde bölgelerin yığılma ve yoğunlaşma ekonomilerinden yararlandığı günümüzde, "globalleşme" diye de tabir edilen üretim-pazarlama sürecinde yerleşmelerin birbirlerini tamamlayan bir yapıya dönüşümünde ve bölgenin bölge dışı pazarlara erişiminin sağlanmasında, bölgesel ulaşım altyapısının bu ilişkileri kolaylaştırıcı/destekleyici bir role sahip olabilmesi için geliştirilmesi gerekmektedir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Ulaşım altyapısının geliştirilmesi, mevcut durumda nitelik bakımından iyileşmekte olan ancak yetersiz olan ulaşım altyapısının ulusal ulaşım koridorları ve uluslararası örgütlenmeler çerçevesinde belirlenen ulaşım koridorları dikkate alınarak iyileştirilmesi ile sağlanacaktır. Bölge'deki mevcut karayolu standartlarının otoyol ve bölünmüş yol standartlarına yükseltilerek mevcut karayolu altyapısının iyileştirilmesi, Bölge'nin diğer bölgelere ve sınır kapıları ile diğer ülkelere açılması ve rekabet gücünün artırılması amacıyla demiryollarının iyileştirilmesi ve havalimanı kapasitesinin artırılması ile ulaşım altyapısının geliştirilmesine katkı sunulabilecektir.

Alt Tedbirler

- Yapılması planlanan Kurtalan-Irak Projesi Türkiye ayağının çalışmalarına başlanması,
- Projelendirmesi tamamlanan Urfa-Habur Otoyolu'nun tamamlanması ile Bölge'nin ve Ülke'nin Irak'a olan ulaşım altyapısının güçlendirilmesi,
- Bölge ile Rize'yi ve dolayısı ile Karadeniz Bölgesi'ni ve Karadeniz Bölgesi üzerinden de Rusya ve diğer komşu ülkelere bağlantıyı tamamlayacak olan karayolu ulaşım altyapısının sağlanması.

Tedbir 3.8.2. İletişim altyapısının iyileştirilmesi

Mevcut Durum

TRC3 Bölgesi'nde, kırsal yerleşimlerin büyük bir çoğunluğu olmak üzere, tüm yerleşim birimlerine haberleşme altyapısı götürülmüş durumdadır. Mevcut telefon santrallerinin tamamına yakını dijital santrallerdir. Kırsal alanda bulunan santrallerden bir kısmı analog olarak gözükmektedir. İl merkezleri arası iletişim Fiber Optik (FO) ağlar üzerinden yapılmaktadır. Bu ağlar birbirlerine enterkonnekte biçimde bağlıdır. Santraller arası transmisyonlar, Bölge'nin durumuna göre FO kablo, Radyolink (R/L) istasyonlar ve uydu (IDR) üzerinden sağlanmaktadır. Kentsel ve kırsal alanda ağları oluşturan hatların yaklaşık yüzde 25'i yeraltında, yüzde 75'i ise yerüstündeki havai hatlardır. Bu oran Bölge içerisinde kentsel ve kırsal alanda değişiklikler göstermektedir. Kent içerisinde haberleşmede yaşanan büyük sıkıntıların çoğunluğu, lokal hatların havai hatlardan oluşması ve müdahaleye açık olmasından ve bina içi tesisatın standartlara uygun tesis edilmemesinden kaynaklanmaktadır.

TRC3 Bölgesi'nde Ülke geneli eğilimlere paralel olarak sabit telefona olan talebin artmadığı, mevcut altyapının da yeterli bir şekilde bu ihtiyacı karşıladığı görülmektedir. Sabit telefondaki bu durağanlığa karşı yine Ülke genelinde olduğu gibi mobil cep telefonu kullanımının arttığı ve ister sabit ister mobil internet üzerinden erişime olan talebin yükseldiği Bölge'de, altyapının da bu yönde iyileştirilmesi, geliştirilmesi ve güçlendirilmesi gerekmektedir.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 722'de "Ülkemizin bilgi toplumuna dönüşümünü hızlandırmak üzere bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygın ve etkin kullanılması, bilgi tabanlı ekonomiye dönüşüm ve nitelikli istihdamı geliştirilmek amacıyla bilgi ve iletişim teknolojilerinden etkili bir araç olarak faydalanılması ve bu teknolojilerin üretiminde yerli katma değerin artırılması temel amaçtır" ve Madde 723'te "Yayıncılık sektörünün, altyapı ve hizmetlerini çeşitlendirecek, sayısal dönüşümünü tamamlayacak şekilde geliştirilmesi ve kamu hizmeti yayınlarının toplumun farklı kesimlerinin beklentilerine uygun içeriklerle sunulması amaçlanmaktadır" denilmektedir.

Bilgi Teknolojileri Kurumu (BTK) 2013-2015 Stratejik Planı'nda "Etkin Rekabet Ortamının Sağlanması ve Geliştirilmesi: Elektronik haberleşme sektöründe etkin ve sürdürülebilir rekabet için gerekli koşulları sağlamak; rekabeti engelleyici, bozucu veya kısıtlayıcı uygulamaların önlenmesi için gerekli tedbirleri almak"; "Yenilikçilik ve Ar-Ge Faaliyetlerinin Desteklenmesi: Girişimcilerin ileriye dönük yatırım, şebeke kurulumu ve yeni teknolojilerin yaygınlaştırılması kararlarını almalarını sağlayan öngörülebilir ve destekleyici bir düzenleme yapısı kurarak, yakınsayan teknoloji ve platformlarda yenilikçiliği özendirmek" ve "Kurumsal Yapının Geliştirilmesi: Elektronik haberleşme sektöründe uzmanlık kaynağı olarak bilinen güvenilir, tarafsız, açık/şeffaf, yenilikçi ve dinamik bir kurumsal yapı oluşturmak" amaçları belirtilmiştir.

Stratejik Önem

Gerek Ülke bütünü gerekse TRC3 Bölgesi; değişen ve hızla gelişen küreselleşme sürecinde tüm dünya ile bölgesel, ulusal ve uluslararası çapta iletişim ağlarını genişletmek, güçlendirmek ve oluşturulan bu ağlarla bütünleşmek zorundadır. Mevcut haberleşme ve iletişim altyapısının son yıllarda yaşanan ve hızı sürekli artan ekonomik ve sosyal gelişmelere paralel olarak geliştirilmesi ve güçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu altyapının geliştirilmesi ve güçlendirilmesi için tüm telefon santrallerinin sayısal hale getirilmesi, santraller arası erişim alternatiflerinin artırılması, erişim kanalları/hatları üzerinden taşınacak ses/veri/görüntü kapasitelerinin ve hızlarının artırılması için gereken altyapının tesis edilmesi gerekmektedir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Bu tedbir, yerleşimler arasındaki iletişim altyapısının ses/veri/görüntü kapasitelerinin ve hızlarının artırılması için, Bölge'deki mevcut hatların fiber optik teknolojisini kullanan hatlarla yenilenmesi ve yeraltına alınması ile gerçekleşecektir.

Öncelik 3.9. Sanayi Bölgelerinin Altyapısının Geliştirilmesi

Tedbir 3.9.1. Sanayi bölgelerinde altyapı (iletişim, ulaşım ve enerji) eksiklerinin tamamlanması ve bu bölgelerin hizmet kalitesinin artırılması

Mevcut Durum

Bölge'nin altyapısı incelendiğinde; hem OSB'lerde hem de özel mülkiyet yerlerinde imalat yapan firmaların iletişim (telefon, internet, vb.), ulaşım (yollar, vb.) ve enerji (elektrik, vb.) problemleri ile karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Yapılan saha çalışmasında, Bölge'deki yatırımcıların %78'inin elektrik problemi yaşadığı öğrenilmiştir. Elektrik kesintileri ve enerjideki dalgalanmalar; kapasite kayıplarına, kalite problemlerine, makine/ekipmanların bozulmasına ve yatırımcıların motivasyonunun düşmesine neden olmaktadır. Örneğin Mardin'deki bir çimento fabrikası, yaşanan her bir elektrik kesintisinin 4.000-5.000 TL civarında bir zarara sebep olduğunu belirtmiştir. Sadece Siirt ilinde elektrik probleminin yaşanmadığı tespit edilmiştir. Ancak Siirt'te de çoğu firmada internet problemi bulunmaktadır. Habur Sınır Kapısı'nın yoğunluğundan dolayı ihracat yapan firmaların kapıda yaşadığı zaman kaybı ve kapının belirli dönemlerde kapanması da bir altyapı problemi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Üst Ölçekli Planlar

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 920'de "Sınırda yer alan bölgelerin sınır ötesiyle ekonomik ve sosyal ilişkileri geliştirilecektir. Sınır kapılarına ulaşan ulaştırma altyapıları iyileştirilecek, kapıların hizmet standartları ve kapasiteleri yükseltilecektir" denilmektedir. BGUS Madde 346'da "Sanayi arsası talebi de göz önünde bulundurularak OSB ve KSS yatırımlarında bölgesel büyüme odaklarına, yeni sanayi odaklarıyla birlikte öncelik verilecektir"; Madde 399'da "Özellikle bu bölgelerde KOBİ geliştirme stratejilerinden olan; OSB ve KSS gibi sanayi altyapı uygulamaları KOSGEB ile girişimci destekleme birimleri gibi sanayi destek birimlerinin geliştirilmesi ve uygulanmasına öncelik verilecektir" ve Madde 423'te "Bölgede yer alan OSB ve KSS'lerin altyapı ihtiyaçları giderilecek, elektrik, su ve arıtma tesisleri gibi altyapılar iyileştirilecektir" ifadelerine yer verilmiştir.

Stratejik Önem

Bölge'deki uygun yatırım ortamının önündeki en büyük engellerden biri, Organize Sanayi Bölgelerindeki altyapı problemleridir. Düşük üretim kapasitesi, kalite ve verimlilik problemleri ile yatırımda güven ortamının oluşamaması gibi sonuçlar doğuran altyapı sorunlarının giderilmesi Bölge için stratejik önem taşımaktadır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Tedbirin hayata geçmesi için öncelikle Bölge'deki Organize Sanayi Bölgelerinin altyapı problemlerini net bir şekilde ortaya koyan bir çalışmanın yapılması gerekmektedir. Bu doğrultuda ortaya çıkan ihtiyaca göre, gerekli olan yatırım bedellerinin Bölge'ye çekilebilmesi için ilgili kurum ve kuruluşlarla koordineli bir çalışma yürütülmelidir.

Öncelik 3.10. Kentlerin Güvenli ve Daha Yaşanılabilir Mekânlar Olarak Planlanması ve Geliştirilmesi

Tedbir 3.10.1. Kentsel gelişmenin doğru planlanması ve kentleşme süreçlerinin planlara uygun olarak gerçekleştirilmesi

Mevcut Durum

TRC3 Bölgesi ve illerinin kentleşme düzeyi Türkiye ortalamasının altındadır. Ancak tüm Türkiye'de olduğu gibi TRC3 Bölgesi'nde de kentleşme süreci hızla devam etmektedir. 2008 yılından 2012'ye gelindiğinde, Türkiye'deki kentleşme oranı %69,2'den %72,3'e yükselmişken, Bölge'deki oran %54,2'den %58,5'e çıkmıştır. Bölge'deki kentleşme oranı en yüksek olan il Batman'dır. Buna karşın Bölge'deki kentli nüfusun en fazla olduğu il Mardin'dir: 2012 yılı itibariyle Bölge'deki kentli nüfusun %33,2'si Mardin, %30,4'ü Batman, %22,9'u Şırnak ve %13,5'i Siirt kent merkezlerinde yaşamaktadır. 2008-2012 yılları arası değerlendirildiğinde kentleşme oranının en fazla arttığı il Mardin'dir. Mardin'deki kentleşme oranı 6,2 puanlık artışla %52,3'e yükselmiştir. Batman'da 3,7, Şırnak'ta 1,5 ve Siirt'te 3,1 puanlık artışlarla kentleşme oranları yükselmiştir. Mardin ilinin büyükşehir statüsü kazanmasıyla birlikte kentleşme hızının artarak devam edeceği düşünülmektedir.

Bölge'deki kentler, Türkiye ortalamalarına oranla daha yavaş bir kentleşme süreci yaşamış olmasına rağmen, plansız bir şekilde gelişme göstermişlerdir. Gerek imar planlarındaki yanlış plan kararları gerekse planların uygulanamaması/planlara uyulmaması, plansız gelişmeyi ortaya çıkaran en önemli sebepler arasındadır. Plansız kentsel gelişme ile ilgili sorunların çözümü ve Bölge'de sürdürülebilir bir kentsel gelişmenin sağlanabilmesi için, kentlerin ideal planlama anlayışı ile planlanması ve hazırlanan bu planlara uygun biçimde gelişmesi gerekmektedir.

Ulusal Ölçekteki Plan Kararları

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 943'de "Ülkemizin coğrafi koşullarına, kent-kır ayrımına, tarihi, kültürel ve çevresel değerlerine uygun; insan ve toplum ihtiyaçlarına cevap veren, daha geniş ortak kullanım alanlarına sahip, üst standartlarda yaşanabilir mekânlara kavuşturulması temel amaçtır"; Madde 944'de "Mekânsal planlama sistemi merkezin düzenleyici ve denetleyici rol üstleneceği, planlama ve uygulamanın ise yerinde gerçekleştirileceği, ortak karar alma süreçlerini güçlendiren bir yapıya dönüştürülecektir"; Madde 945'de "Yaşlılar, engelliler ve çocuklar öncelikli olmak üzere toplumun farklı kesimleri için yaşanabilirliği artırmayı hedefleyen; fırsat eşitliğini ve hakkaniyeti gözeten mekânsal planlama ve kentsel tasarım uygulamaları hayata geçirilecektir"; Madde 947'de "Detaylı arazi kullanımlarına, mülkiyet düzenlemesine ve uygulamaya ilişkin kararların alt ölçekli planlarla belirlenmesi, bunları yönlendiren üst ölçekli mekânsal planların ise stratejik nitelikte olması sağlanacak; planların amacı, niteliği, kapsamı ve arazi kullanım kararlarındaki belirleyicilik düzeyleri netleştirilecektir"; Madde 948'de "Ortak kullanım alanlarının genişletilmesi ve imar uygulamalarındaki finansal yüklerin azaltılması amacıyla, özellikle yapılaşmamış alanlarda imar haklarının transferi gibi yenilikçi araçların belediyeler tarafından kullanımı yaygınlaştırılacaktır" ve Madde 949'da "İmar planları ve revizyonlarıyla ortaya çıkan değer artışlarının nesnel değerleme esaslarına göre belirlenmesi ve kamunun bu artıştan öncelikle temel sosyal altyapı ve ortak kullanım alanları oluşturması amacıyla daha çok yararlanması sağlanacaktır" denilmektedir.

BGUS Madde 263'de "Orta Düzeyde Gelişmiş Kentler ve Dönüşüm Kentleri: Bu sınıflama altında yer alan sanayi nüvesi bulunan ve sanayi kenti olma yolunda ilerleyen kentler, büyük ölçekli kamu sanayi yatırımları bulunan ve henüz ekonomisini tek sektöre bağımlı yapıdan kurtarıp çeşitlendirememiş kentler ile tarım ve doğal kaynaklara dayalı ekonominin hâkim olduğu orta düzeydeki gelişmiş kentlerde yerel ekonomik büyüme ve kalkınma ortamının oluşturulması ve bulunduğu yöreye hizmet sunma kapasitelerinin artırılması, sosyal, teknik altyapı eksikliklerinin giderilmesi, kentsel yaşam standardının geliştirilmesi sağlanacaktır. Bu kentlerin endüstriyel büyüme odakları ve bölgesel büyüme odakları ile ilişkileri geliştirilecektir" ve Madde 264'de "Geleneksel Ekonomiye Dayalı Kentler: Bu kentlerin ülke ekonomik ve sosyal yapısına entegre edilmesine yönelik politikalar uygulanacaktır" ifadelerine yer verilmiştir.

Stratejik Önem

Bölge kentlerinde yaşanan hızlı ve sağlıksız kentleşmenin kontrol altına alınarak kentsel gelişmenin doğru planlanması; Bölge'de ekonomik, sosyal ve kültürel alanda dengeli ve planlı bir kalkınmanın sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır. Mevcut eğilimler ve gelişmeler doğrultusunda yaşanacak kentsel gelişmenin planlanması ve kentleşme süreçlerinin yapılan bu planlara uygun olarak gerçekleştirilmesi ise bu hususun temelini oluşturmaktadır. Sürecin planlı bir kentsel gelişmeye dönüşebilmesi için; öncelikli olan kentsel altyapı sorunlarının çözülmesi, sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda da kentsel alan ve donatı ihtiyaçlarının gelişmeye paralel olarak yaratılması ve kentsel gelişmenin taleplerini karşılayacak düzeyde gelişme göstermesi gerekmektedir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Bölge kentlerinde mevcut durumda birikmiş olan birçok altyapı eksikliği bulunmakta, kentleşme hızının yüksek olması sonucu oluşan yeni altyapı ihtiyaçları karşılanamamakta ve yapılan altyapı yatırımları yetersiz kalmaktadır. Mevcut kentleşme eğilimleri hesaplanarak yapılan planlamalar sonucu doğru ve sağlıklı bir kentsel gelişmenin sağlanabilmesi için gereken tedbirlerin şimdiden alınması gerekmektedir. Bölge'de kentsel gelişmenin planlanması ve kentleşme süreçlerinin planlara uygun olarak gerçekleştirilmesi için, belediyelerdeki teknik personel sayısının ve mesleki bilgi seviyesinin artırılması gerekmektedir. Teknik personele, planlama süreçleri ve hazırlanan planların uygulanması konusunda hem teknik eğitimin hem de işin etik boyutlarının da yer aldığı yeterli düzeyde eğitimlerin verilmesi gerekmektedir. Karar vericilerin yapılan doğru planlamaların uygulanması için tedbirler alması, Bölge'de sürdürülebilir bir kentsel gelişmenin sağlanabilmesini mümkün kılacaktır.

Tedbir 3.10.2. Bölge kentlerini daha yaşanılabilir kılacak sosyal donatıların yaygınlaştırılması

Mevcut Durum

Bölge kentlerinde kentsel donatı elemanları çoğunlukla yetersiz durumda olup özellikle dezavantajlı gruplar için toplumsal hayatlarını ve günlük faaliyetlerini kolaylaştıracak yardımcı donanımlar yok denecek kadar azdır. Bununla birlikte yeşil alanların ve halkın ortak kullanımına açık rekreasyon alanlarının yetersiz olması, kentsel yaşam kalitesini ve sosyal hayatı olumsuz yönde etkilemektedir. Bölge'deki kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engellilerin sosyal hayata katılımının sağlanması için, bu grupların ihtiyaçlarına cevap verecek yönde kentsel altyapının geliştirilmesi gerekmektedir.

Ulusal Ölçekteki Plan Kararları

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 945'de "Yaşlılar, engelliler ve çocuklar öncelikli olmak üzere toplumun farklı kesimleri için yaşanabilirliği artırmayı hedefleyen; fırsat eşitliğini ve hakkaniyeti gözeten mekânsal planlama ve kentsel tasarım uygulamaları hayata geçirilecektir" ve Madde 948'de "Ortak kullanım alanlarının genişletilmesi ve imar uygulamalarındaki finansal yüklerin azaltılması amacıyla, özellikle yapılaşmamış alanlarda imar haklarının transferi gibi yenilikçi araçların belediyeler tarafından kullanımı yaygınlaştırılacaktır" denilmektedir.

Stratejik Önem

Kentsel altyapının iyileştirilmesi, kentlerdeki yaşam kalitesinin artırılması açısından önceliklendirilmesi gereken bir politikadır. Bölge kentlerini daha yaşanılabilir kılacak sosyal donatıların yaygınlaştırılması, bu yönüyle stratejik önem taşımaktadır. Ortak kullanıma yönelik kentsel altyapı eksikliklerinin giderilmesi ve sosyal donatıların çoğaltılması, kentlerde fiziki koşulların iyileştirilmesinin yanında sosyal altyapının da geliştirilmesini sağlayacaktır.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Bölge'de gerek Dicle Kalkınma Ajansı gerekse SODES programları kapsamında ortak kullanıma yönelik kentsel ve sosyal alanların artırılması amacıyla destekler verilmiştir. Ajans, mali destek programları kapsamında, sosyal hayatı ve yaşam kalitesini geliştirmeye yönelik ortak kullanım alanlarının artırılmasını desteklemeye devam edecektir.

Tedbir 3.10.3. Afet risklerini giderme/azaltma amaçlı yaklaşımların benimsenmesinin sağlanması

Mevcut Durum

TRC3 Bölgesi illeri son yıllarda meteorolojik kökenli ani gelişen sel, taşkın, dolu, toprak kaymaları, çığ, kaya düşmesi ve yavaş gelişen kuraklık gibi doğal afetlerle karşı karşıya kalmaktadır. Türkiye deprem haritasına göre, Mardin ili 3. derecede depreme karşı hassas bölgeler kapsamında bulunmaktadır. Batman ilinin kuzey (Kozluk-Sason) bölgesi 1. derece deprem kuşağında, diğer kesimleri (Merkez, Beşiri, Hasankeyf) ise 2. derece deprem kuşağında yer almaktadır. Şırnak ili büyük oranda 2. derece deprem bölgesi içinde kalmakla birlikte il içerisindeki Beytüşşebap ve Uludere yerleşim alanları 1. derece deprem kuşağında bulunmaktadır. Siirt ili aktif fay hattına yakın olması nedeniyle 3. derece deprem bölgesinden 1. ve 2. derece deprem bölgesi içine alınmıştır. Bölge'de yamaç eğimlerinin yüksek olduğu alanlar, kaya düşmesi ve heyelan riski taşımaktadır. Ayrıca arazi yapısının çoğunlukla engebeli ve dağlık bir yapıda olması, genel olarak bitki örtüsünün zayıf olması, yarı kurak iklim ve sağanak yağışlarla birleşen çarpık kentleşme ve altyapı yetersizliği sel ve taşkınların da yaşanmasına sebep olabilmektedir.

Ulusal Ölçekteki Plan Kararları

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP'de Afet Yönetimi için "Makroekonomik, sektörel ve mekânsal planlama süreçlerinde afet risk ve zararlarının dikkate alınması; afetlere karşı toplumsal direncin ve bilinç düzeyinin artırılması; afetlere dayanıklı ve güvenli yerleşimler oluşturulması" temel amaç olarak ortaya konmuş ve Madde 1064 ile 1096 arasında sıralanan faaliyetler temel politika olarak belirlenmiştir.

Stratejik Önem

Can kayıplarının yanı sıra önemli ekonomik kayıpların da oluşmasına sebep olan afetler için risk azaltıcı veya giderici tedbirlerin alınması, Bölge için stratejik önem taşımaktadır. Bölge'de güvenli ve sürdürülebilir kentsel gelişmenin sağlanabilmesi için, afet sonrası uygulamalar yerine, afet tehlike ve risklerini giderme/azaltma amaçlı yaklaşımların planlamanın tüm aşamalarına dâhil edilerek mekânsal planlama sistemi ile bütünleşmesinin sağlanması gerekmektedir. Bununla birlikte, kentsel gelişme alanları planlanırken doğal afet risklerinin ve koruma/kullanma dengesinin gözetilmesi önemlidir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Bu tedbir ile ilgili çalışmalar, ilgili tüm kurum ve kuruluşlarla koordinasyon sağlanarak gerçekleştirilecektir. Tedbirin hayata geçirilebilmesi için yerel düzeyde afet yönetiminden sorumlu birimlerin kapasitelerinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Bilinçlendirme faaliyetlerinin yanı sıra, uygulanacak yasal zorunluluklar da afet risklerini giderme/azaltma amaçlı yaklaşımların benimsenmesini sağlayacaktır.

6.4.

Yatay Eksen: Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi

6.4. Yatay Eksen: Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi

Öncelik 4.1. STK'larda, Yerel Yönetimlerde ve Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi

Tedbir 4.1.1. Mesleki ve kişisel gelişim amaçlı hizmet içi eğitimler ile personelin eğitilmesi ve teknik altyapının modernleştirilmesi

Mevcut Durum

Bölge'de özellikle yerel yönetimlerde ve kamu kurum ve kuruluşlarında kurumsal kapasite yetersizliğinden dolayı sunulan hizmetlerde yeterli etkinlik sağlanamamaktadır. Yerel düzeydeki teknik ve beşeri kapasite eksikliği; yerel hizmetlerin kalite, etkinlik ve verimliliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle bu kısıtlardan kaynaklı kurumsal kapasite eksikliğinin giderilmesi amacıyla personelin eğitilmesi ve teknik altyapının modernleştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Yerel düzeyde kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi, mahalli hizmetlerin sunumunda daha etkili bir koordinasyon sağlanması ve ölçek ekonomisinden faydalanılması amacıyla nüfusu 750 binin üzerinde bulunan iller, il sınırları esas alınarak büyükşehir belediyesine dönüştürülmüştür. Bu kapsamda Bölge illerinden Mardin de büyükşehir belediyesine dönüştürülmüştür.

Dernekler Dairesi Başkanlığı verilerine göre Mardin ilinde 544, Batman'da 394, Şırnak'ta 229 ve Siirt'te 246 olmak üzere; Bölge'de farklı alanlarda (çevre, eğitim, spor, kültür, sanat, turizm, gıda, tarım ve hayvancılık, mesleki ve dayanışma, insani yardım, toplumsal değerleri yaşatma, vb.) faaliyet gösteren toplamda 1.413 adet dernek bulunmaktadır. Sayı olarak fazla olan bu STK'ların nitelikleri değerlendirildiğinde; Bölge'ye etki ve katkıları bakımından çoğunun oldukça zayıf kaldığı belirtilebilir. Bu açıdan Bölge'deki STK'ların da kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

Ulusal Ölçekteki Plan Kararları

Bu tedbir ile ilişkili olarak OKP Madde 240'ta "STK'ların kurumsal kapasitelerini güçlendirmek, sürdürülebilirliklerini ve hesap verebilirliklerini sağlamak amacıyla kapsayıcı yasal ve kurumsal düzenleme yapılacaktır"; Madde 608'de "Yatırım teşvik uygulamalarında düzenli izleme ve değerlendirme gerçekleştirilecek, teşviklerin makroekonomik, sektörel ve bölgesel etkileri ölçülecek ve bu alanlarda kurumsal kapasitelerin geliştirilmesine öncelik verilecektir"; Madde 691'de "Girişimcilik ekosisteminde hizmet ve destek sağlayan tüm kurum ve kuruluşların kurumsal kapasiteleri ve işbirliği düzeyleri artırılacaktır. Kamu tüzel kişiliğine sahip meslek kuruluşları, ekonomiye katkılarını artırmak ve girişimciliği desteklemek üzere yeniden yapılandırılacaktır" ve Madde 1093'te "AB'den Ülkemize sağlanan mali yardımların ulusal önceliklerimizi de dikkate alarak daha verimli ve etkili bir biçimde kullanılması sağlanacak, AB üyeliği sonrası Yapısal Fonlar ve Uyum Fonundan yararlanmaya yönelik hazırlık çalışmaları yürütülecek ve kurumsal kapasite geliştirilecektir." denilmektedir. Ayrıca Öncelikli Dönüşüm Programları kapsamında Yerelde Kurumsal Kapasitenin Güçlendirilmesi Programı tasarlanmıştır.

Stratejik Önem

Hizmet kalitesinin artırılması ve etkin bir şekilde yürütülebilmesi için Bölge'deki yerel yönetimlerde ve kamu kurum ve kuruluşlarında kurumsal kapasitenin artırılması stratejik bir öneme sahiptir. Ayrıca Bölge illerinde kurulu STK'ların, Bölge'de fark yaratacak etki ve katkılar sunabilmesi için kurumsal kapasitelerinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

Alt Ölçek Gelişmeleri

Bölge'de kurulan Kalkınma Ajansı, yatırımcılara danışmanlık ve destek hizmetleri sağlayarak yerel kurumsal kapasite oluşturulmasına katkı sunmaya başlamıştır. Bununla birlikte Ajans tarafından sağlanan mali ve teknik desteklerle, Bölge'deki kurum ve kuruluşların birçoğu kurumsal kapasitesini artırmaya yönelik bir fırsat elde etmiştir.

7 FİNANSMAN VE UYGULAMA

Bölge'de faaliyet gösteren Kalkınma Ajansı'nın her yıl sunduğu mali destekler, Avrupa Birliği Katılım Öncesi Mali Destek (IPA) programı kapsamında verilen hibeler, KOSGEB vasıtası ile KOBİ'lere ve genç girişimcilere verilen mali destekler, kırsal kalkınma mali destekleri, SODES programı destekleri, Hayat Boyu Öğrenme programı destekleri, GAP EP bütçesi, özel sektör yatırımları ile ilgili bakanlıkların Bölge'ye sunduğu teşvik ve mali destekler; TRC3 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı'nın finansman kaynaklarına olarak ön plana çıkmaktadır. Bölge Planı'nın finansman kaynakları aşağıdaki tabloda detaylı olarak belirtilmiştir.

Tablo 85: TRC3 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı Finansman Kaynakları

Stratejik Eksen	Öncelik	Finansman
Beşeri Gelişme ve Sosyal İçerme	Örgün Eğitime Erişimin Artırılması ve Eğitim Hizmetlerinin İyileştirilmesi	SODES, Kamu Eğitim Yatırımları, AB Fonları (IPA), Hayat Boyu Öğrenme
	Bölge'nin Üretim ve Hizmet İhtiyaçlarını Karşılayacak Şekilde Mesleki ve Teknik Eğitimin Yapılandırılması	SODES, Kamu Eğitim Yatırımları, AB Fonları (IPA), Hayat Boyu Öğrenme, Özel Sektör
	Sağlık Hizmetlerine Erişimin Artırılması ve Hizmet Kalitesinin İyileştirilmesi	SODES, Kamu Sağlık Yatırımları, Kalkınma Ajansı, AB Fonları, Özel Sektör
	Kayıt Dışı İstihdam Oranının Azaltılması	İŞKUR, SGK, Milli Eğitim Müdürlükleri, AB Fonları (IPA)
	Dezavantajlı Grupların Toplumsal ve Ekonomik Yaşama Katılımının Artırılması	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Kalkınma Ajansı, GAP İdaresi, AB Fonları (IPA), Özel Sektör (Sosyal Sorumluluk), STK'lar
	Kırsal Alan Yaşam Kalitesinin Artırılması	İl Özel İdareleri, KÖYDES Projesi (İçişleri Bakanlığı), GAP İdaresi, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
	Girişimcilik Kültürünün Geliştirilerek İstihdamın Artırılması	KOSGEB, AB Fonları (IPA), Kalkınma Bakanlığı, Kalkınma Ajansı
	Bölge'deki Kültürel Yaşamın Geliştirilmesi ve Sporun Yaygınlaştırılması	Kültür ve Turizm Bakanlığı, Bölge Belediyeleri, Üniversiteler, Gençlik ve Spor Bakanlığı

Stratejik Eksen	Öncelik	Finansman
Katma Değerli Üretim ve Hizmet	Katma Değerli Tarımsal Üretimin Artırılarak Markalaştırılması ve Hayvancılık Sektöründe Rekabetçiliğin Geliştirilmesi	Ekonomi Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, GAP İdaresi, Kamu Yatırımları, AB Fonları ve Dış Kaynaklı Diğer Fonlar, Kalkınma Ajansı, Özel Sektör
	Mevcut Sanayi Alanlarının Geliştirilmesi ve Markalaştırılması	Ekonomi Bakanlığı, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Kalkınma Ajansı, Özel Sektör
	Katma Değeri Yüksek Alanların Bölge'ye Çekilmesi	Ekonomi Bakanlığı, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Kalkınma Ajansı, Özel Sektör
	Maden Potansiyelinin Etkin ve Verimli Kullanılması	MTA, TKİ, Özel Sektör, Kalkınma Ajansı; İl Özel İdareleri
	Bölge'nin Yenilenebilir Enerji Potansiyelinin Ortaya Çıkarılması ve Değerlendirilmesi	Özel Sektör, DSİ, İl Özel İdareleri, İller Bankası, Belediyeler, Kalkınma Ajansı, GAP İdaresi, YEGM
	Bölge Turizminin Rekabetçiliğinin Artırılması	Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Kalkınma Ajansı, AB Fonları (IPA), Yerel Yönetimler, Yerel İdare Birimleri, GAP İdaresi, Özel Sektör
	Bölge'nin Dış İlişkilerinin Geliştirilmesi	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Kalkınma Ajansı, AB Fonları (IPA), Yerel Yönetimler, Dernekler, Meslek Odaları, GAP İdaresi, Özel Sektör
	Yatırımcı ve Girişimcilere Yönelik Finansman, Kurumsal ve Teknik Destek Hizmetlerinin Geliştirmesi ve Yaygınlaştırılması	Kalkınma Bakanlığı, Kalkınma Ajansı, Özel Sektör, KOSGEB, AB Fonları(IPA)
	İşletmelerin Tanıtım, Markalaşma ve Pazarlama Kapasitelerinin Geliştirilmesi	Kalkınma Bakanlığı, Kalkınma Ajansı, Özel Sektör, KOSGEB

Stratejik Eksen	Öncelik	Finansman
Sürdürülebilir Çevre ve Mekânsal Yerleşim	Doğal Alanların ve Ekolojik Kaynakların Korunması ve Geliştirilmesi	Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Kalkınma Ajansı, AB Fonları (IPA)
	İçme ve Kullanma Suyu Yönetiminin Etkin Bir Şekilde Yapılmasının Sağlanması	İller Bankası, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Belediyeler, Kalkınma Ajansı, AB Fonları (IPA)
	Atıksu Yönetiminin Etkin Bir Şekilde Yapılmasının Sağlanması	İller Bankası, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Belediyeler, Kalkınma Ajansı, AB Fonları (IPA)
	Çevre Kirliliğinin Önlenmesi	İller Bankası, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Belediyeler, Kalkınma Ajansı, AB Fonları (IPA)
	Temiz ve Sürekli Enerji Arzının Sağlanması	Özel Sektör, TEDAŞ, TEİAŞ, EÜAŞ, BOTAŞ, GAP İdaresi, Belediyeler, Kalkınma Ajansı, YEGM
	Enerji Verimliliği Uygulamalarının Yaygınlaştırılması	Özel Sektör, TEDAŞ, TEİAŞ, EÜAŞ, BOTAŞ, GAP BKİ, Belediyeler, Kalkınma Ajansı, YEGM
	Tarımsal Altyapının Güçlendirilmesi	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, GAP İdaresi, Kamu Yatırımları, Kalkınma Ajansı
	İletişim, Ulaştırma ve Lojistik Altyapısının İyileştirilmesi	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Belediyeler, İl Özel İdareleri, Köylere Hizmet Götürme Birlikleri, İlgili STK'lar
	Sanayi Bölgelerinin Altyapısının Geliştirilmesi	Ekonomi Bakanlığı, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Ajansı, OSB Müdürlükleri
	Kentlerin Güvenli ve Daha Yaşanılabilir Mekânlar Olarak Planlanması ve Geliştirilmesi	İller Bankası, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Belediyeler, Kalkınma Ajansı, AB Fonları (IPA)

8 DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

TRC3 Bölgesi (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) 2014-2023 Bölge Planı'nın amacı Bölge'de beşeri gelişme ve sosyal içermeyi sağlamak; Bölge'nin tarımsal ve doğal kaynakları ile turistik ve tarihsel kimliğini korumak; yaşanabilir ve sürdürülebilir bir çevre oluşturmak ve Türkiye'nin kalkınma politikası kapsamında sektörel gelişme hedeflerine uygun olarak belirlenen planlama ilkeleri doğrultusunda sağlıklı gelişmeyi ve büyümeyi sağlamaktır. Dolayısıyla, hazırlanan Bölge Planı; Ülke ve bölgesel kalkınma planlarından referans alan, gelişmenin yönünü tanımlayan ve Bölge için yol gösterici niteliğinde olan bir dokümandır. Mekânın bölge ölçeğinde bu şekilde tanımlanması, uygulamada etkinlik için gerekli olan esnekliği sağlamakta ve güncellik ihtiyacını karşılamaktadır[28].

Bölge içi gelişmişlik ve eğilim farklılıklarının bölgesel stratejiye aktarılması amacıyla tematik alanlar oluşturulmuştur. Bölge'de doğal yapı çözümlemelerine ilişkin analizlerin, gerek Bölge bütünü gerekse komşu bölge illeri bütününde ekonomik kalkınma eğilimleri, sosyal yapı, işlevsel ve yönetsel bağlantılar boyutları ile değerlendirilmesi sonucunda ise mekânda sürdürülebilir potansiyel gelişme alanları belirlenmiş; ilçe düzeyinde sektörel potansiyel alanlar önceliklendirilerek ilçelerin gelişme eksenleri, diğer ilçe ve kent merkezleriyle kurabilecekleri sosyal ve ekonomik ilişkileri tanımlanmıştır.

Plan doğrultusunda üretilen, Bölge'nin gelişmesinde izlenecek politika ve stratejik yaklaşım ilkeleriyle, yerel yönetimlerin kaynaklarını etkin ve sürdürülebilir kalkınma hedefine ulaşma doğrultusunda yönlendirmesi konusunda uygulama araçları ve karar destek mekanizmaları belirlenmiştir.

Mekânsal Yapı ve Gelişme Eksenleri

Bölge'nin mevcut durumu, sahip olduğu kaynaklar ve potansiyelleri göz önüne alınarak kent/kır tipolojileri ve sektörel (tarım, hayvancılık, sanayi, turizm, ticaret) merkezleri belirlenmiş ve bu doğrultuda mekânsal gelişme şeması hazırlanmıştır. Plan öngörülerinin yansıtıldığı Bölge'nin mekânsal gelişme şeması aşağıdaki haritada detaylandırılmıştır.

Şekil 194: TRC3 Bölgesi Mekânsal Gelişme Şeması

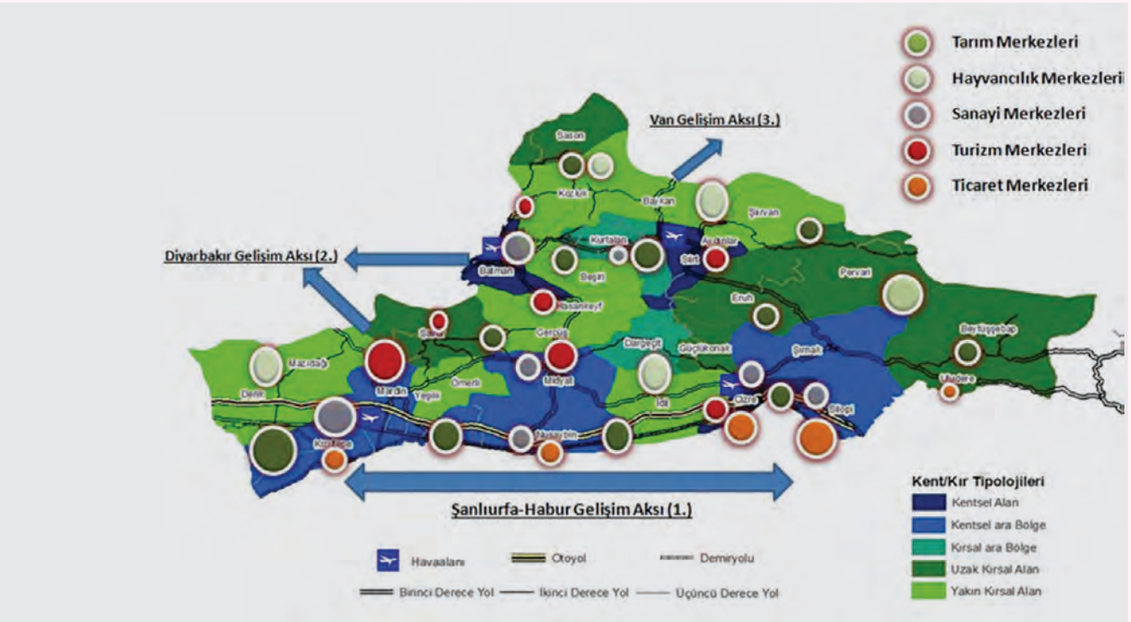

28 Mevcut Planları Değerlendirme Raporundan yararlanılmıştır (ODTÜ, 2011).

Bölge'de kırsal yerleşimler küçük nüfuslu, çok sayıda ve dağınık halde olup, il ve ilçe merkezlerine oranla çok daha geniş alanlar kaplamasına rağmen il ve ilçe merkezlerinin etkisindedirler. İl ve ilçe merkezlerinde gerçekleşen fiziki ve sosyoekonomik gelişim ve dönüşüm kırsal alanlara doğru genişlemektedir. Halen Bölge'nin kimliğini oluşturan tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin sürdürülmesi, Bölge'de kırsal nüfusun korunması ve iç göçün engellenmesi; gıda güvenliği ve kır-kent bütünlüğü içinde dengeli ve sürdürülebilir yerel kalkınma açısından önemlidir.

Bölge kentleri, alınan yoğun göç ve nüfus artışına karşın, kentsel olanaklar bakımından yetersiz ve hazırlıksız olması dolayısıyla çevresel sorunlar ile karşı karşıyadır. Bölge'de kentsel altyapı ihtiyaçlarında ortaya çıkan talep ile aynı düzeyde ve hızda bir arz sağlanamamakta ve sorunlar baş göstermektedir. Nüfus projeksiyonları, kentlerdeki yıllık ortalama nüfus artış hızları ve kentlerin ileriki dönemlerde göç almaya devam edeceği dikkate alınarak, doğru bir kentsel gelişmenin sağlanabilmesi için gereken tedbirlerin şimdiden ivedilikle alınması gerekmektedir. Bununla birlikte Bölge kentlerinde yaşanan hızlı kentleşmenin gerçek anlamda bir kentsel gelişmeye dönüşebilmesi için öncelikli olarak hâlihazırda birikmiş altyapı eksikliklerinin tamamlanarak kentsel altyapı sorunlarının çözülmesi ve yeni oluşan talepleri karşılayacak düzeyde gelişme göstermesi gerekmektedir.

Bölge'de içme ve kullanma suyu şebekesi ile hizmet verilen nüfusun belediye nüfusu içindeki oranının en düşük olduğu ilçe merkezleri Uludere, Sason, Cizre ve Batman Merkez'dir. Diğer ilçe merkezlerinde su şebekesi varlığı yaklaşık %90'ın üzerinde olmasına karşın, Bölge ilçelerinde çoğunlukla şebeke hatlarının eski veya hasarlı olması sebebiyle hem kayıplar fazla olmakta hem de sağlıklı ve yeterli içme suyuna erişim konusunda sıkıntılar yaşanmaktadır. Bölge'de sadece Siirt Merkez ilçede faal olan bir içme suyu arıtma tesisi bulunmaktadır. Bölge kentlerinin, sağlıklı ve yeterli içme suyuna kavuşturulması için gerekli tedbirlerin bir an önce alınması ve yatırımların buna göre planlanması gerekmektedir.

Uludere, Sason, Midyat, Yeşilli, Ömerli, Savur, Batman Merkez ve Cizre'de kanalizasyon altyapısı yetersiz durumdadır. Kanalizasyon şebeke hatlarının eski olduğu yerlerde, çatlaklara bağlı sızıntılar oluşmakta ve içme sularına karışma riski ortaya çıkmaktadır. Bu riskin ortadan kaldırılması amacıyla, kanalizasyon varlığının yeterli olmadığının bilincine varılması ve özellikle eski ve hasarlı kanalizasyon altyapısının iyileştirilmesi çalışmalarına ağırlık verilmelidir. Bölge illeri içerisinde sadece Siirt Merkez'de faal olan bir evsel atıksu arıtma tesisi (AAT) bulunmaktadır. Bununla birlikte Dargeçit ilçesinde tamamlanmış ve Savur ilçesinde yapımı devam eden birer AAT bulunmaktadır. Bölge'de atıksuların çok büyük bir kısmı arıtılmadan alıcı ortamlara verilmektedir. Deşarj edilen atıksuların alıcı ortamlarının çeşitliliği (akarsu, arazi, vb) de göz önüne alındığında, atıksular dolayısıyla Bölge'de ortaya çıkabilecek çevre kirliliğinin (yüzey suları, yer altı suları, toprak, vb) boyutu da tahmin edilebilmektedir. Bu çevre sorunlarının önüne geçilebilmesi için AAT yapımı, Belediye faaliyetlerinde öncelikler arasına alınmalıdır.

Son yıllarda Bölge illeri, verilen terminler ve getirilen zorunlulukların da etkisiyle katı atık yönetimi konusunda önemli adımlar atmıştır. Mardin ve Siirt illerinde katı atık depolama tesislerinin yapımı tamamlanmıştır. Şırnak ilinde 2009 yılında başlayan tesisin yapım işi halen devam etmektedir. Batman ilinde ise sunulmuş olan Katı Atık Yönetimi (KAY) projesinin sonucu beklenmektedir. Mardin ve Siirt'te yapımı tamamlanmış ve Şırnak'ta yapımı devam eden tesislerde atıkların ayrıştırılması ve geri dönüşümü için herhangi bir ünitenin yapılmamış olması büyük bir dezavantaj teşkil etmektedir. Bölge'nin sosyoekonomik yapısı itibarıyla, atıkların kaynağında ayrıştırılması kültürünün toplum tarafından benimsenmesi ve yer edinmesinin uzun zaman alacağı öngörülerek, tesislerde en kısa sürede bu ünitelerin kurulması sağlanmalıdır. Yapımı tamamlanmış ve devam eden tüm tesisler için aktarma istasyonları kurulması, atıkların tesislere taşınabilmesi için Belediyelere araç tahsisi yapılması ve taşıma maliyeti sorunları çözülmeden Bölge'deki tesislerin işlerlik kazanması pek mümkün görünmemektedir. Bölge'de yapımı tamamlanmış tesislerin işlerlik kazanması ve diğer illerde de tesislerin yapım işlerinin tamamlanması ve faaliyete geçmesi, evsel katı atık yönetimine büyük katkı sunacaktır. Bununla birlikte, tesislerde atık ayrıştırma ve geri dönüşüm yapılması halinde, atıklar dolayısıyla oluşabilecek çevre kirliliğinin de büyük oranda azalacağı öngörülmektedir.

Bölge'nin en önemli ulaşım altyapısını karayolu ağı oluşturmaktadır. Bölgesel ulaşımın yanı sıra ulusal ve uluslararası ulaşım projeleri için de oldukça önemli bir hat olan Ankara-Adana-Gaziantep-Habur otoyolunda bölünmüş yol çalışmaları tamamlanmıştır. Kızıltepe–Habur otoyolu ekseni üzerindeki Kızıltepe, Nusaybin, Cizre ve Silopi ilçelerinin Bölge'nin en önemli gelişme aksını oluşturacağı değerlendirilmektedir. Doğu-Batı ekseninde yer alan ilçelerin güneyinden Suriye sınırını izleyerek geçen E-24 karayolu, Bölge'nin ve Ülke'nin en önemli ihracat koridoru özelliğini kazanmış durumdadır. Bölge'deki Şırnak ve Mardin havaalanlarının geliştirilmesi ve kapasitelerinin artırılmasıyla Bölge'nin turizm ve ticaret sektörlerine katkı sağlanacağı beklenmektedir. Demiryolu altyapısının zayıf olduğu Bölge'de, Nusaybin'e kadar gelen demiryolu hattının Cizre ve Silopi ilçelerine uzatılması ve mevcut hattın rehabilitasyonu, ihracata alternatif bir ulaşım altyapısı oluşturulmasını sağlayacaktır.

Bölge'nin en geniş ve verimli tarım alanları Kızıltepe, Mardin, Nusaybin, Beşiri, Silopi, Cizre ve İdil ovalarıdır. GAP kapsamında inşaatına devam edilen Batman ve Mardin-Ceylanpınar Sulama Projeleri; planlama aşamasında olan Garzan Projesi, Nusaybin-İdil-Cizre Projesi veSilopi Ovası Sulaması ve ön inceleme aşamasında olan gölet projeleri ile özellikle Bölge'deki verimli ovaların sulanması hedeflenmektedir. Sulama projelerinin tamamlanması ile sulu tarıma geçilerek yöre il ve ilçelerinde tarıma dayalı sanayinin gelişimini sağlayacağı, katma değerli tarımsal ürün üretimini artıracağı ve hem bölgesel düzeyde hem de komşu ülkelerle yapılan ticaret hacmini artıracağı beklenmektedir. Sulama projelerinin yanında arazi toplulaştırma çalışmaları özellikle Mardin ve Batman illerinde devam etmektedir. Arazi toplulaştırma ve tarla içi geliştirme faaliyetleri hem ulusal kalkınma planlarında hem de ilgili bakanlıkların stratejik planlarında önemle vurgulanmıştır. Bölge'de bu kapsamda önümüzdeki dönemde devam eden projelerin bitirilmesi ve şimdiye kadar proje aşamasında çalışması olmayan Siirt ve Şırnak illerinde benzer çalışmaların yapılması öngörülmektedir.

Bölge'de tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin, özellikle kırsal kesimde yaşayan halkın önemli gelir kaynağı olmaya devam edeceği düşünülmektedir. Bitkisel üretim anlamında sulama altyapısının geliştirilmesi, arazi planlamalarının yapılması ve katma değerli üretime teşvik edilmesine devam edilmesi beklenmektedir. Özellikle Siirt ilinde fıstık üretimi artmakta, IPA projesi kapsamında ilde yapılacak Fıstık İşleme Tesisi sayesinde üretim faaliyetlerinin daha da artması beklenmektedir. Bunun yanında katma değeri göreceli yüksek olan üzüm, nar, kiraz, zeytin ve seralarda sebze üretiminin gelişmesi beklenmektedir. Tarımsal üretimde ve destekleme modellerinde verim temelli uygulamaların olması önemlidir. Bu kapsamda sulama altyapısındaki sıkıntıların yanında tüm illerde verimlilik bazlı çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Bölge'de hayvancılık faaliyetleri, katma değeri düşük üretimi ile sorunlu bir yapıdadır. Uzun yıllar kapalı olan meraların ıslahı, verimli hayvan ırklarına geçilmesi, yem bitkisi üretiminin teşviki, hayvan envanterlerinin sağlıklı tutulması ve hayvan sağlığı uygulamaların standartlarının geliştirilmesi önemlidir. Bölge'de özelikle Siirt ve Şırnak illerinde küçükbaş hayvancılığın geliştirilmesine yönelik çalışmaların artırılması gerekli ve önemlidir. Üretici örgütlerin ve birliklerin kapasitelerinin artırılması ile hayvansal ürünlerin pazarlanmasına yönelik destekleyici mekanizmaların oluşturulması öngörülmektedir. Özellikle Siirt, Şırnak ve Batman illerinde organik bal üretiminin yaygınlaştırılması için gerekli potansiyel mevcuttur.

Bölge'de tarımsal üretime bağlı olarak gıda sektörü ve Bölge'nin doğal kaynak potansiyelinden kaynaklı olarak inşaat sektörü gelişim içerisindedir. Bölge'de güven ortamı oluşturmaya başlayan Çözüm Süreci, yeni teşvik sistemi ve ucuz işgücünün etkileri ile hazır giyim sektörü büyük bir gelişim kaydetmektedir. Bölge'de sanayinin yoğun olduğu yerler Mardin-Kızıltepe ve Batman-Merkez'dir. Mardin ve Batman'da ikinci OSB'nin kurulması çalışmaları sürmektedir. Habur Sınır Kapısı'na bağlı olarak Cizre ve Silopi ilçelerinin, Nusaybin Sınır Kapısı'na bağlı olarak Nusaybin ilçesinin, tekstil sektörünün gelişmesine ve turizm potansiyeline bağlı olarak Midyat ilçesinin ve doğal kaynak potansiyeline paralel olarak Kurtalan ilçesinin gelecekte Bölge'deki sanayi merkezlerine dâhil olması öngörülmektedir. Siirt ve Şırnak illerinde yanlış sanayi alanı planlamasına bağlı olarak kurulan OSB'lere taşınma konusunda, yatırımcı ve üreticiler oldukça isteksizdir. Şırnak OSB'de sadece 1 firma ve Siirt OSB'de 3 adet firma faaliyet göstermektedir.

Temiz ve sürekli bir enerji kaynağı olan doğalgazın Siirt ve Şırnak illerine arzı sağlanmış durumdadır. Mardin iline doğalgaz arzı sağlayacak olan Mardin doğalgaz boru hattı (DGBH) projesinin yapım çalışmaları devam etmekte olup, 2015 yılı Nisan ayı itibarıyla tamamlanması planlanmaktadır. Şırnak ilinde ise mühendislik çalışmalarının 2015 yılı Ocak ayı itibarıyla tamamlanması ve bunu müteakip yapım ihalesine çıkılması planlanmaktadır. Doğalgaz arzının ısıtmada halen yaygın olan kömürden kaynaklı hava kirliliğini azaltılması ve sanayi sektöründe kullanımının yaygınlaşması beklenmektedir. Bölge'de Nusaybin ilçesinde doğalgaz üretimi yapılmaktadır. Ulusal düzeyde en zengin petrol yatakları Batman ilinde olmakla birlikte, Bölge'nin diğer illerinde de potansiyel rezerv alanları bulunduğu değerlendirilmektedir. Bölge'nin enerji hammaddesi olarak bir diğer önemli zenginliği, Şırnak ili ve Silopi ilçelerinde bulunan Ülke'nin en büyük asfaltit yataklarıdır.

Bölge'de son dönemde güvenlik sorunlarının azalması ve kalıcı hale gelmesiyle yer altı kaynakları potansiyelinin ortaya çıkarılmasına yönelik arama çalışmalarının ve sektörel yatırımların artacağı beklenmektedir. Bölge'de, Şırnak ili termik enerji bakımından, Siirt ili de hidroelektrik potansiyeli bakımından öne çıkmaktadır. İki ilin yakın gelecekte Bölge'nin en önemli enerji üretim merkezleri olacağı öngörülmektedir.

Bölge içerisinde Mardin, Midyat ve Hasankeyf aksında kültür turizmi son altı yılda iyi bir gelişme göstermiştir. Kültür turizminden kaynaklı olarak Mardin ve Midyat'ta konaklama kapasitesinde önemli düzeyde artış yaşanırken, Hasankeyf bu artıştan yeterince yararlanamamıştır. Bölge içerisinde Mardin, Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi'nde belirtildiği gibi bir turizm odağı haline dönüşmüştür. Bölge'deki kültür turizminde gelecek on yıl içerisinde Mardin, Midyat ve Hasankeyf'e ek olarak Savur, Nusaybin ve Cizre'nin ihtiva ettikleri özgün eserlerle atılım yapması beklenmektedir. Veysel Karani Hz. Türbesi'nden kaynaklı olarak inanç turizmi kapsamında en fazla ziyaret edilen Baykan ilçesi, Bölge'de inanç turizmi merkezi olarak öne çıkmaktadır. Ancak Baykan'daki inanç turizmi yoğunluğu, konaklama tesisi sayısının artmasına sirayet etmemiştir. Bölge'deki inanç turizm potansiyeli noktasal kararlardan dolayı yeterince kullanılamamıştır. Bu yönüyle, rotasal planlamaların yapılması ve aynı zamanda Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki diğer illerle beraber düşünülerek planlanma yapılması gerekmektedir. Bu yeni anlayışın benimsenmesiyle, Bölge'de Hasankeyf, Aydınlar, Mardin, Midyat, Nusaybin, İdil ve Cizre ilçelerinin de inanç turizminden yaralanması hedeflenmektedir. İş turizmi konusunda, Bölge'de il merkezleri ve büyük nüfusa sahip ilçeler öne çıkmaktadır. Gelecek on yıl içerisinde sırasıyla göç alması ve ekonomik faaliyetlerin artışından kaynaklı olarak Batman'da; Büyükşehir olmasına bağlı olarak göstereceği gelişmelerden dolayı Mardin'de; iş yapma hacminin gün geçtikçe artmasından kaynaklı olarak Kızıltepe ve Cizre'de; sınır etkisinden kaynaklı olarak Silopi ve Nusaybin'de; merkez ilçenin gelişmesi ve üniversitenin getireceği yeni hareketlilikten dolayı Şırnak'ta; il merkezinin gelişmesinden kaynaklı olarak Siirt'te ve son olarak da kültür ve inanç turizminden kaynaklı gelişim gösterecek olan Midyat'ta iş turizminin gelişmesi beklenmektedir. Bölge'nin termal turizm potansiyeli Kozluk, Güçlükonak, Eruh ve Beytüşşebap'ta yer almaktadır. Coğrafi koşullar dolayısıyla bu alanlarda termal turizmin gelişmesi kısıtlı olup, Bölge ve çevresindeki illere hitap eden konumdan ulusal ve uluslararası ziyaretçilere hitap eden konuma gelmesi tesislerin yenilenmesi ile doğrudan ilgilidir. Gelecek on yıl içerisinde Ilısu Barajı'nın tamamlanmasından kaynaklı olarak Güçlükonak'ın daha fazla öne çıkması beklenmektedir. Bölge'de doğa ve kırsal turizm potansiyeli daha çok rakımı yüksek ilçelerde bulunmaktadır. Hali hazırda bu potansiyel kullanılamamakta olup baraj inşaatlarının tamamlanmasıyla daha fazla ön plana çıkacağı düşünülmektedir. Gelecek on yıl içerisinde Savur, Midyat, Dargeçit, Güçlükonak, Beytüşşebap, Uludere, Pervari, Şirvan, Eruh, Hasankeyf ve Sason'da bu turizm çeşidinin gelişmesi beklenmektedir.

Bölge'nin dış ticaret kapasitesi Şanlıurfa-Habur karayolu aksı ve sanayi üretim merkezlerinde yoğunlaşmıştır. Aks kaynaklı dış ticaretin geliştiği yerler Mardin, Kızıltepe, Nusaybin, Midyat, Cizre ve Silopi'dir. Sanayi üretiminden kaynaklı gelişen yerler ise Batman, Mardin, Kızıltepe, Midyat, Nusaybin, Kurtalan ve Silopi'dir. Dış ticaretin daha çok artırılması için ulaştırma ve lojistik altyapısı ile sanayi altyapısının geliştirilmesi gerekmektedir. Gelecek on yıl içerisinde Batman-Midyat-Cizre bölünmüş yolun yapılaması ile Midyat ve Batman'ın dış ticaret kapasitesinin artacağı beklenmektedir. Şanlıurfa-Habur otoyolunun tamamlanması, Mardin ve Habur Lojistik Merkezlerinin yapılması ve demiryolunun Habur'a kadar uzatılması ile Mardin, Kızıltepe, Nusaybin, Cizre ve Silopi'nin ticaret kapasitesinin artacağı öngörülmektedir. Siirt-Eruh-Şırnak yolunun tamamlanması ile Eruh ve Siirt'in ticaret yapma kapasitesinin artırılması mümkün olacaktır. Bunlara ek olarak Habur Sınır Kapısı'nın kullanım kapasitesin artırılması, Nusaybin Sınır Kapısı'nın aktifleştirilmesi ve Irak'a yönelik yeni sınır kapılarının açılması ile Bölge genelinin dış ticaret yapma kapasitenin artacağı öngörülmektedir. Bölge'nin dış ticaret yapma kapasitesi ile ilgili altyapı ihtiyaçlarının tamamlanmasının yanı sıra, Suriye ve Irak'taki gelişmeler de belirleyici bir konumda yer almaktadır. İyi durum senaryosunda, Irak'ın ve Suriye'nin daha stabil bir hal alması ile Bölge'nin dış ticaret kapasitesi yüksek oranda artacaktır. Ancak kötü durum senaryosunda, Bölge'nin sadece dış ticaret yapma kapasitesi azalmayacak aynı zamanda tüm ekonomik faaliyetleri de sekteye uğrayacaktır.

Bölge, hem kırsal hem de kentsel yoksullukta diğer bölgelere nazaran daha kötü bir durumdadır. Gelecek on yılda bu durumun iyileştirilebilmesi için, kentsel yoksulluğu besleyen kırsal yoksulluğun ve kentleşmenin artması ile artış eğiliminde olan kentsel yoksulluğun azaltılmasına yönelik kapsamlı politikaların belirlenmesi gerekmektedir. Kırsal yaşam kalitesinin artırılması ve kırsal alanda ekonomik çeşitliliğin sağlanması, hem kırksal hem de kentsel alanda yoksullukla mücadele etmek için etkin bir yöntem olarak kullanılacaktır. Bölge içerisinde kırsal yoksulluktan en fazla uzak kırsal alan tipolojisinde yer alan ilçeler etkilenmekte olup, kırsal kalkınma politikalarında öncelik bu ilçelere verilecektir. Kentsel yoksulluk, daha çok göç alan büyük ilçelerde görülmektedir. Bu ilçelerde özellikle mutlak yoksulluğun giderilmesi gerekmektedir. Bölge genelinde çocuk, genç, kadın, yaşlı ve engellilere yönelik yeteri kadar ekonomik ve sosyal hizmetler bulunmamaktadır. Bölge'nin geneline yönelik sosyal hizmet imkânlarının geliştirilmesi gerekmektedir. Kadınların statüsünü belirleyen en önemli faktörlerden bir tanesi kadınların işgücüne katılımıdır. On yıl içerisinde jenerasyon değişimi ve ekonomik gelişime paralel olarak, Bölge'deki kadınların statüsünde gelişme yaşanması beklenmektedir.

Son yıllarda yapılan sağlık yatırımlarına rağmen Bölge, temel sağlık göstergelerinin büyük bir kısmında Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. Bu nedenle özelikle sağlık altyapısının geliştirilmesi çerçevesinde hastanelerin fiziki kapasitelerinin iyileştirilmesi, insan kaynakları dağılımının ve motivasyonun iyileştirilmesine yönelik olarak çalışmaların yapılması ve acil sağlık hizmetlerinin kapasitesinin artırılmasıyla kırsal alanda sağlık hizmetlerine erişimin artırılması gerekmektedir. Sağlık Bakanlığı'nın sağlıkta dönüşüm programı kapsamında sağlık hizmetlerine erişimin artırılması ve maliyet etkin, tanıya dayalı sağlık uygulamalarının yapılması, ulusal kalkınma planlarında ve ilgili bakanlıkların planlarında yer almıştır. Bölge'de birinci basamak sağlık hizmetlerine erişimin artırılması ve etkin bir sevk zinciri oluşturulmasına yönelik olarak çalışmaların yapılması büyük önem taşımaktadır. Birey ve toplum sağlığına yönelik olarak sağlık ile ilgili konularda farkındalık çalışmalarının artırılması öngörülmektedir.

Bölge illerinde yapılan kamu yatırımları büyük oranda GAP Eylem Planı çerçevesinde sürdürülmektedir. Enerji, sulama ve ulaşım yatırımları Bölge'de en büyük ölçekte gerçekleşen kamu yatırımlarıdır. Bölge'de il/ilçe merkezleri ve kırsal yerleşimlerde özellikle atıksu, kanalizasyon, katı atık, arıtma ve ulaşım alanlarında altyapı eksiklikleri bulunması; kamu yatırımlarının sürdürülmesinin gerekliliğini göstermektedir. Bölge'deki kamu yatırımlarının genel amaçları; Bölge ekonomisinin geliştirilmesi, Bölge'de yaşayan vatandaşların gelir düzeyinin artırılmasıyla diğer bölgelerle olan gelir farklılığının azaltılması, kırsal alanda istihdam olanaklarının geliştirilmesi, kaynakların etkin kullanımıyla öncelikle yerel potansiyelin değerlendirilmesi ve kendi başına ekonomik büyümenin sağlanması şeklinde gerçekleşmiştir. Entegre bir yaklaşımla ekonomik büyüme ile sosyal gelişmenin birlikte sağlanabileceği, gelir artışının sosyal ilişkilere ve yaşam biçimlerine yansıyacağı öngörülmüştür. Bununla birlikte ekonomik ve sosyal göstergeler ile saha çalışmalarından elde edilen veriler, özel sektör yatırımlarının Bölge genelinde ve özelde Siirt ve Şırnak illerinde beklenen düzeyde gerçekleşmediğini; sosyal gelişmenin ve kamu, özel sektör ve sivil toplumda kurumsal kapasitenin ekonomik büyümeye paralel gerçekleşmediğini; özellikle Bölge'nin doğusunda ve kırsal alanlarda eğitim, kadın, gençler ve ataerkil aile yapısı ile ilgili sorunlarda iyileşme olmadığını göstermiştir.

Gerek kırsal gerekse kent merkezlerinde gerçekleştirilen kamu ve özel sektör yatırımları, Bölge'de "yaşanabilir alanlar" algısını oluşturamamıştır. Bu nedenle Bölge'de hem kamuda hem de özel sektörde nitelikli insan kaynağının istihdam edilmesi, kalıcı olarak görev yapması ve Bölge'de yaşamını sürdürmesi düşük oranlarda gerçekleşmektedir. Kurumsal kapasite ve insan kaynağındaki yetersizlik, yerelde kamu hizmetlerinin her aşamasını olumsuz yönde etkilemekte ve sunulan hizmetler ihtiyaçları karşılayamamaktadır. Bu durum, özellikle kamu hizmetlerinin bir kısır döngü içerisinde sürmesine neden olmaktadır.

Uygulama, İzleme ve Değerlendirme

Bölge Planı'nın stratejik önceliklerinin bir kısmı ulusal, bir kısmı bölgesel bir kısmı da yerel düzeyi ilgilendirmektedir. Dolayısıyla, Plan'ın uygulama, izleme ve değerlendirilmesi ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde farklı yöntemlerle sağlanacaktır. Planlama, uygulama ve izleme faaliyetleri çerçevesinde ulusal, bölgesel ve yerel düzeyler arasında rol dağılımını gösteren örnek bir model aşağıdaki tabloda özetlenmiştir[29].

Tablo 86: Planlamada Rol Dağılımı

Düzey	Planlama	Uygulama	İzleme
Ulusal Düzey	Bölgesel ve üst ölçekli planların hazırlanmasında işbirliği	Yerel sorun, öncelik ve projelerin tanıtımı, işbirliği olanaklarının oluşturulması, kalkınma ve yatırım programlarında bölgesel stratejik önceliklere yer verilmesi hususunda işbirliği	Merkezi kamu kurumlarının bölgede bulunan bağlı ve ilgili kurumlarıyla koordinasyon içinde olması ve iyi yönetişim
Bölge Düzeyi	1-Bölge düzeyinde önceliklerin katılımcı yöntemlerle elde edilmesi, bölgesel planlarla (GAP) uyumlulaştırılması 2-Bölgesel önceliklerin bölgedeki aktörler tarafından öğrenilmesi, sahiplenilmesi ve iş planlarına girmesinin sağlanması	Stratejik amaçlar doğrultusunda, yerel aktörlerin bölge düzeyinde kendi aralarında ve diğer bölgelerle işbirlikleri, ortak proje ve eylemler (1-Kamu-Kamu 2-Kamu-Özel/STK ve 3-Özel/STK-Özel/STK)	1-Ajansın proje ve faaliyetlerinin Plan'a katkılarını izleyecek ve değerlendirecek şeffaf bir çerçeve oluşturulması 2-Kalkınma Kurulu'nun ve diğer bölgesel aktörlerin uygulamayla ilgili olarak bilgilenmeleri, geri bildirimlerinin alınması ve değerlendirilmesi
Yerel Düzey	1-Ulusal kalkınma ve strateji belgelerinde belirlenen öncelikler ile yerel kalkınma stratejilerinin uyumlulaştırılması 2-Yerel kamusal aktörlerin kendi planlama süreçlerinde katılım ve yönetişim ilkelerini uygulanmasının sağlanması	1-Yerel aktörlerin uygulama kapasitesinin artırılması 2-Ulusal aktörlere yerel malumat sağlanması, ulusal aktörlere yerel sekretarya oluşturulması, gerektiğinde yerel uygulama ayağı olunması	1-Yerel demokratik meclis, STK, basın ve vatandaşların özellikle kamu uygulamalarını izlemesini sağlayacak şeffaflık ve araçların gelişmesini teşvik edecek araçların geliştirilmesi 2- Plan'ın yerelde uygulamasına ilişkin geri bildirim mekanizmaları oluşturulması

29 Kalkınma Ajansları ve Yönetişim Çerçevesi, TEPAV politika notundan faydalanılmıştır.

Plan'ın uygulanması noktasında, Plan döneminde verilecek tüm destekler ve gerçekleştirilecek tüm faaliyetler Plan'a dayandırılacağı gibi, Ajans'ın görev ve yetki alanına girmeyen stratejilerin uygulanabilmesi için de Ajans koordinasyon ve kolaylaştırıcı işlevini yerine getirecektir. Katılımcı süreçler kapsamında, 02/07/2013 tarihinde gerçekleştirilen Kalkınma Kurulu toplantısında Plan'ın taslak stratejileri kurul üyeleriyle paylaşılmış ve görüş ve önerileri alınmıştır.

Plan'ın izleme ve değerlendirmesi, Bölge düzeyinde Ajans Yönetim Kurulu ve Kalkınma Kurulu tarafından altı aylık periyotlarda gelişme eksenleri doğrultusunda performans göstergelerinin izlenmesi ve sorunların değerlendirilmesi temelinde gerçekleştirilecektir. İzleme ve değerlendirme sürecinde, Ajans kontrolünde olan iki araçtan faydalanılacaktır. Bunlardan ilki, Plan izleme-değerlendirme sürecine girdi sağlayabilecek mali destek programları nihai raporlarıdır. Plan izleme ve değerlendirme sürecinde kullanılması düşünülen bir diğer araç ise, paydaş eleştiri ve önerilerinin alınabileceği Ajans internet sayfasıdır. Ajans web sitesinde; gelişme eksenleri doğrultusunda hazırlanan raporlar, analizler, fizibiliteler ve bilgi notları yayınlanacak ve paydaşlardan gelen haberlerin ve yorumların iletilebileceği ve yayınlanabileceği bir platform oluşturulacaktır[30].

30 TRC3 Bölgesi 2011-2013 Bölge Planı.

DİKA®
dicle kalkınma ajansı
tigris development agency

KAYNAKÇA

KAYNAKÇA

- Lojistik Sektör Analiz Raporu, 2011. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı (Şanlıurfa Sanayisinin Yeniden Yapılandırılması İçin Teknik Destek Projesi Kapsamında).
- Taşımacılık ve Lojistik Sektörü Raporu, 2010. T.C: Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı.
- Devlet ve İl Yolları Envanteri, 2013. Karayolları Genel Müdürlüğü.
- Karayolları Genel Müdürlüğü Stratejik Plan (2012-2016), 2011. Karayolları Genel Müdürlüğü.
- 2011 Türkiye Ulaştırma ve Lojistik Meclisi Sektörü Raporu, 2012. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği.
- Yol Ağı Bilgileri, 2013. Karayolları Genel Müdürlüğü.
- 2012 İl Yolları Trafik ve Ulaşım Bilgileri, 2013. Karayolları Genel Müdürlüğü.
- GAP Eylem Planı Karayolları Proje Listesi, 2008. T.C. Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı. http://www.gap.gov.tr/gap-eylem-plani/projeler/karayollari-proje-listesi Erişim: 2013.
- TRC3 Düzey 2 Bölgesi İlleri (Mardin, Batman, Siirt, Şırnak) İl Özel İdareleri, 2010. http://www.kalkinma.gov.tr/DocObjects/view/13668/TRC3_Bolge_Plani_2011-2013.pdf Erişim: 2013.
- Mardin İl Özel İdaresi. http://www.mardinilozelidare.gov.tr/ Erişim: 2013.
- Batman İl Özel İdaresi. http://www.batmanozelidare.gov.tr/ Erişim: 2013.
- Şırnak İl Özel İdaresi. http://www.sirnakozelidare.gov.tr/ Erişim: 2013.
- Siirt İl Özel İdaresi. http://siirtozelidaresi.gov.tr/ Erişim: 2013.
- 2011 Yılı Demiryolu Sektörü Raporu, 2012. Devlet Demiryolları.
- Devlet Demiryolları İstatistik Yıllığı 2008-2012, 2013. Devlet Demiryolları.
- Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü. http://www.dhmi.gov.tr/istatistik.aspx Erişim: 2013.
- Mardin Havaalanı Müdürlüğü, DHMİ. http://www.mardin.dhmi.gov.tr/havaalanlari/default.aspx?hv=30 Erişim: 2013.
- Bora Jet Havacılık Taşımacılık Uçak Bakım Onarım ve Ticaret Anonim Şirketi. http://website.informer.com/visit?domain=borajet.com.tr Erişim: 2013.
- İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Hava Meydanlarında İniş-Kalkış Yapan Uçak Sayısı İle İç Ve Dış Hatlarda Taşıma,1., 2., 3. Düzey, 2010. TÜİK.
- Türk Hava Yolları. http://www.turkishairlines.com/tr-tr/ Erişim: 2013.
- Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı. http://www.dlh.gov.tr/ Erişim: 2013.
- Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı. http://www.didgm.gov.tr/ Erişim: 2013.
- Mersin Uluslararası Limanı İşletmeciliği A.Ş. http://www.mersinport.com.tr/ Erişim: 2013.
- ITU Telecommunication Standardization Sector. http://www.itu.int/en/Pages/default.aspx Erişim: 2013.
- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu. http://www.tk.gov.tr/kutuphane_ve_veribankasi/istatistikler/ekbhchi.php Erişim: 2013.
- The Global Competitiveness Report 2012-2013, World Economic Forum. http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2012-13.pdf Erişim: 2013
- Demiryolu Sektör Raporu, 2011. T.C: Devlet Demiryolları İşletmesi Genel Müdürlüğü.
- Air Passenger Transport By Reporting Country, Eurostat. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Air_transport_statistics Erişim: 2013.
- Meydan Bilgileri, DHMİ. http://www.dhmi.gov.tr/havaalanlari.aspx Erişim: 2013.
- Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı. http://www.dlh.gov.tr/ Erişim: 2013.
- Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı. http://www.didgm.gov.tr/ Erişim: 2013.
- T.C. Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı. http://www.oib.gov.tr/ Erişim: 2013.
- Taşımacılık ve Lojistik, T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı. http://www.invest.gov.tr/tr-TR/sectors/Pages/TransportationAndLogistics.aspx Erişim: 2013.
- Türkiye Karayolları Haritası. http://www.kgm.gov.tr/SiteCollectionImages/KGMimages/Haritalar/Turkiye2012.jpg Erişim: 2013.
- TCDD Demiryolları Haritası. http://www.rayhaber.com/2012/tcdd-demiryollari-haritasi-2012-yuksek-cozunurluk/ Erişim: 2013.
- Blok Trenler ve Uygulama Sonuçları (Demiryolu Yük Taşımacılığı) İstatistikleri, TCDD Yük Dairesi Başkanlığı. bloktren.tcdd.gov.tr Erişim:2013.
- Avrupa Ulaşım İstatistikleri. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/ Erişim: 2013.
- Mardin Havalimanı Uçak Kalkış-İniş Saatleri. http://www.ucusbilgileri.net/mardin-havalimani-ucak-kalkis-inis-saatleri.php Erişim:2013.
- Enerji Raporu, 2012. Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi.
- Elektrik Üretim Sektör Raporu, 2011. Elektrik Üretim A.Ş. Genel Müdürlüğü.
- Türkiye Elektrik Enerjisi 10 Yıllık Üretim Kapasite Projeksiyonu (2012-2021), 2012. Türkiye Elektrik İletim A.Ş. Genel Müdürlüğü, APK Dairesi Başkanlığı.
- 2013 Yılı Bütçe Sunumu, 2013. Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığı.
- TRC3 Bölgesi Mevcut ve Planlanan Enerji İletim Hatları, Trafo Merkezleri ve Üretim Santralleri Şeması ve Tesis Bilgileri, 2012. TEİAŞ 16. İletim ve Tesis ve İşletme Grup Müdürlüğü.
- TRC3 Bölgesi Doğal Gaz Arzı, 2012. Boru Hatları ile Petrol Taşıma A.Ş.
- Mardin ve Batman OSB Aylık Elektrik Tüketim Değerleri, 2012. Mardin OSB ve Batman OSB Elektrik Enerjisi Altyapı Bilgileri, OSB Bilgi Sitesi.
- Mardin OSB ve Batman OSB Elektrik Enerjisi Altyapı Bilgileri, 2012. OSB Bilgi Sitesi.
- Avrupa Ülkelerinde Hidroelektrik Potansiyel ve Fiili Elektrik Üretimi, 2012. Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü.
- TRC3 Bölgesinde İşletmeye Alınmış, İnşaatı süren ve Etüt - Proje aşamalarında olan Hidroelektrik Santraller, 2012. Devlet Su İşleri 10. Bölge Müdürlüğü.
- Ilısu Barajı ve HES Projesi Kapsamında Etkilenen Yerleşim Birimleri, 2012. Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü.
- Ilısu Barajı ve Hidroelektrik Santrali, 2012. Devlet Su İşleri 15. Bölge Müdürlüğü.

- Ana Çetin ve Aşağı Çetin Baraj ve HES Projeleri, 2012. Statkraft Enerji A.Ş.
- TRC3 Bölgesi İşletmede, İnşaat Aşamasında ve Planlanan Termik Santralleri, 2012. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu.
- Kuraklıktan Etkilenen Bölgelerin NASA Uydu Görüntüleri, 2012. Kaliforniya Üniversitesi, NASA'nın Goddard Uzay Uçuşu Merkezi ve Ulusal Atmosferik Araştırmalar Merkezi.
- Türkay, M., Yılmaz, Ş., Akça, B., Aras, B., Denk, A., Klavuz, M., Kubilay, A., Ören, Y., Yardımcı, A., 2012. Araştırma Raporu, Türkiye'nin Enerji Verimliliği Haritası ve Hedefler, Koç Üniversitesi.
- Hane Halkına Yönelik Enerji Verimliliği Araştırma Raporu, 2011. Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü.
- 2003-2012 Yılları Arasında Toplam İthalat ve Dış Ticaret Açığı İçerisinde Enerjinin Payı, 2012. Enerji ve Tabi kaynaklar Bakanlığı.
- Elektrik Enerjisi Piyasası ve Arz Güvenliği Stratejisi Belgesi, 2009. Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığı.
- TRC3 Bölgesi Köy, Belde ve Mezra Sayıları, 2012. Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü.
- Yenilenebilir Enerji Kurulu Gücün Yıllara Göre Gelişimi, 2012. Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü.
- TRC3 Bölgesi Güneş Enerji Potansiyeli, 2012. Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü.
- TRC3 Bölgesi Güneşlenme Süreleri ve Global Radyasyon Değerleri, 2012. Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü.
- TRC3 Bölgesi 50 m'de Rüzgâr Kaynak Bilgileri, 2012. Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü.
- TR ve TRC3 Bölgesi Kullanım Yerlerine Göre Elektrik Tüketim Değerleri, 2012. Dicle Elektrik Dağıtım A.Ş.
- TR ve TRC3 Bölgesi ve İl Bazlı Kişi Başı Toplam Tüketim Değerleri, 2012. Dicle Elektrik Dağıtım A.Ş.
- TRC3 Bölgesi Kayıp–Kaçak Oranları, 2012. Dicle Elektrik Dağıtım A.Ş.
- TR ve TRC3 Bölgesi Kullanım Yerlerine Göre Elektrik Tüketim Değerleri, 2011. TÜİK.
- TR ve TRC3 Bölgesi ve İl Bazlı Kişi Başı Toplam Tüketim Değerleri, 2011. TÜİK.
- TRC3 Bölgesi Kayıp–Kaçak Oranları, 2011. TÜİK.
- Petrol ve Doğal Gaz Raporu, 2012. TPAO.
- Yılmaz, Ö., Kösem, L., 2011. Türkiye'de Yenilenebilir Enerji Kaynakları Potansiyeli, Kullanımı ve Dışa Bağımlılığı, Ege Üniversitesi.
- TRC3 Bölgesi Ham Petrol ve Doğal Gaz Üretimi, 2012. Batman TPAO Bölge Müdürlüğü.
- Türkiye Petrol ve Doğal Gaz Üretimi, 2012. Petrol İşleri Genel Müdürlüğü.
- Irak-Türkiye Doğal Gaz Boru Hattı, 2012. Boru Hatları İle Taşıma A.Ş.
- Dünya Enerji Görünümü, 2012. Uluslar arası Enerji Ajansı.
- Genel Enerji Denge Tabloları, 2009, 2010, 2011. Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığı.
- Türkiye Kömür İşletmeleri Faaliyet Raporu, 2012. Türkiye Kömür İşletmeleri.
- TRC3 Bölgesi Maden ve Endüstriyel Hammaddeler, Jeotermal Enerji, 2012. Diyarbakır MTA Bölge Müdürlüğü.
- Doğalgaz Dağıtım Verileri, 2012. SİBADAŞ Doğalgaz Dağıtım Şti.
- Türkiye Geneli ve TRC3 Bölgesi KÖYDES Proje Envanteri, 2012. Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü.
- TRC3 Bölgesi Kırsal Altyapı Envanter Bilgileri, 2012. Mardin, Batman, Siirt ve Şırnak İl Özel İdareleri.
- Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2007-2013), 2006. Devlet Planlama Teşkilatı.
- Milli Eğitim Bakanlığı Stratejik Plan (2010-2014), 2009. Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.
- Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim (2011-2012), 2012. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Batman Üniversitesi Stratejik Plan (2012-2016), 2011. Batman Üniversitesi.
- Mardin Artuklu Üniversitesi Stratejik Plan (2013-2017), 2012. Mardin Artuklu Üniversitesi.
- Siirt Üniversitesi Stratejik Plan (2013-2017), 2012. Siirt Üniversitesi.
- Şırnak Üniversitesi Stratejik Plan (2013-2017), 2012. Şırnak Üniversitesi.
- Batman İl Milli Eğitim Müdürlüğü Verileri, 2012. Batman İl Milli Eğitim Müdürlüğü.
- Mardin İl Milli Eğitim Müdürlüğü Verileri, 2012. Mardin İl Milli Eğitim Müdürlüğü.
- Siirt İl Milli Eğitim Müdürlüğü Verileri, 2012. Siirt İl Milli Eğitim Müdürlüğü.
- Şırnak İl Milli Eğitim Müdürlüğü Verileri, 2012. Şırnak İl Milli Eğitim Müdürlüğü.
- KOSGEB Müdürlüğü Verileri, 2011, 2012. KOSGEB Genel Müdürlüğü.
- TOBB Veri Tabanı, 2013. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği.
- Türkiye Girişimcilik Stratejisi ve Eylem Planı TASLAK (2014-2016), 2013. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB).
- Güner, H., 2010. İstihdamın Artırılmasında Girişimciliğin Önemi; Girişimciliği Destekleme Modeli Olarak İŞ-GEM'ler. Süleyman Demirel Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Stimson,R., Stough, R., Salazar, M., 2009. Leadership and Institutions in Regional Endogenous Development.
- Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Stratejik Planı (2013-2017), 2012. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı.
- Türkiye Sanayi Strateji Belgesi (AB Üyeliğine Doğru) (2011-2014), 2010. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı.
- Sektörel Değerlendirmeler,2011. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Sanayi Genel Müdürlüğü
- 81 İl Durum Raporu, 2012. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Sanayi Genel Müdürlüğü.
- Yıllık Ekonomik Rapor,2012. Maliye Bakanlığı.
- Yeldan,E., Taşçı, K., Voyvoda, E., Özsan, M.E., 2012. Orta Gelir Tuzağı'ndan Çıkış: Hangi Türkiye?, Cilt 1: Makro/Bölgesel/Sektörel Analiz, TÜRKONFED.
- TRC3 Bölgesi Sanayi Envanteri Çalışması, 2013. Dicle Kalkınma Ajansı.
- Mardin Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü Verileri, 2013. Mardin Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü.
- Şırnak Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü Verileri, 2013. Şırnak Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü.
- Siirt Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü Verileri, 2013. Siirt Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü.
- Batman Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü Verileri, 2013. Batman Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü.
- Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Stratejik Planı (2013-2017), 2012. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı.
- Mardin, Batman, Siirt, Şırnak Valilikleri İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlükleri Kurum Brifingleri, 2012.
- Mardin Tarım Master Planı, 2005. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Mardin İl Tarım Müdürlüğü.
- Batman Tarım Master Planı, 2004.Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Batman İl Tarım Müdürlüğü.
- Siirt Tarım Master Planı, 2005. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı İl Tarım Müdürlüğü.

- Şırnak Tarım Master Planı, 2005. Tarım ve Köy İşleri Şırnak İl Tarım Müdürlüğü.
- GTHB Strateji Geliştirme Başkanlığı İl Yatırım Rehberleri, 2013. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı.
- Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Web Sitesi. http://www.tarim.gov.tr/Sayfalar/Anasayfa.aspx Erişim: 2013.
- 2011-2012 Tarım Yılı Yağışının Normalleri ile Karşılaştırılması, 2012. Meteoroloji Genel Müdürlüğü.
- İllere Göre Orman Varlıkları. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü. http://www.ogm.gov.tr/Sayfalar/Ormanlarimiz/Illere-Gore-Orman-Varligi.aspx Erişim: 2012.
- Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Web Sitesi http://www.dsi.gov.tr/bolgelerimiz Erişim: 2013.
- Ülkemizin En Büyük Projesi olan GAP'ın Dünü, Bugünü ve Yarını, 2012. Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü.
- Parlak, Z., 2010. Yaşanabilir Bir Kırsal Oluşturmak "Arazi Toplulaştırması".
- Devlet Su İşleri Şube Müdürlükleri İl Brifingleri, 2012.
- Saçlı, Y., 2009. Türkiye'de Tarım İstatistikleri Gelişimi, Sorunlar ve Çözüm Önerileri.
- 9. Kalkınma Planı Hayvancılık Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2007. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı.
- DİE Tarım Sayımı, 2001. Devlet İstatistik Enstitüsü
- GAP Ekosisteme Uygun Tarımsal Ürünler, 2003. GAP BKİ ve Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Ortak Çalışması.
- Dünya Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) Web Sitesi Veri Tabanları. http://www.fao.org/statistics/en/ Erişim: 2013.
- Sağlık Bakanlığı Stratejik Planı (2013-2017), 2012. Sağlık Bakanlığı.
- Sağlık Bakanlığı 2012 Faaliyet Raporu, 2012. Sağlık Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.
- Sağlık İstatistikleri Yıllığı, 2011. Sağlık Bakanlığı Sağlık Araştırmaları Genel Müdürlüğü.
- İl Sağlık Müdürlükleri Kurum Brifingleri, 2012. Sağlık İl Müdürlükleri.
- Halk Sağlığı Müdürlükleri Kurum Brifingleri, 2012. İl Halk Sağlığı Müdürlükleri.
- Dünya Bankası Web Sitesi Veri Tabanları. http://data.worldbank.org/?display=graph Erişim: 2013.
- Dünya Sağlık Örgütü Web Sitesi Veri Tabanları. http://www.who.int/research/en/ Erişim: 2013.
- Çevre Düzeni Planlarıyla İlgili Ülkemizdeki Yasal Çerçeve. http://www.cedgm.gov.tr/CED/AnaSayfa/CevreDuzeniPlaniWEB/CevreDuzeniPlanlariylaIlgiliUlkemizdekiYasalCercev.aspx?sflang=tr Erişim: 2013.
- Tehlikeli Atık Bülteni, 2010. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.
- Mardin İli Çevre Durum Raporu, 2011. Mardin Valiliği, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü.
- Batman İli Çevre Durum Raporu, 2011. Mardin Valiliği, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü.
- Şırnak İli Çevre Durum Raporu, 2011. Mardin Valiliği, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü.
- Siirt İli Çevre Durum Raporu, 2011. Mardin Valiliği, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü.
- World Population Prospects: The 2010 Revision and World Urbanization Prospects: The 2011 Revision. http://esa.un.org/unup/ Erişim: Haziran 2013.
- Özer, A., 1997. GAP ve Kentleşme. Diyarbakır'ın Kentsel Sorunları Sempozyumu, Dicle Üniversitesi, Diyarbakır, 5 – 6 Mayıs 1997.
- Duru, B., 2005. Avrupa Birliği Kentsel Politikası ve Türkiye Kentleri Üzerine. 246 (29) 59-76.
- Ulusal İstihdam Stratejisi Taslağı (2013-2023), 2012. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.
- Global Employment Trends 2013: Recovering From A Second Jobs Dip, 2013. International Labour Office, Geneva.
- TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) Ön Bölgesel Gelişme Planı, 2010. Dicle Kalkınma Ajansı.
- TRC3 Düzey 2 Bölgesi Mevcut Durum Analizi, 2011. Dicle Kalkınma Ajansı.
- TRC3 Düzey 2 Bölgesi Bölge Planı (2011-2013), 2011. Dicle Kalkınma Ajansı.
- İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS), 2002. 28/8/2002 Tarihli ve 2002/4720 Sayılı Kararnamenin Eki, Resmi Gazete - 22 Eylül 2002 - Sayı 24884.
- Mardin-Batman-Siirt-Şırnak-Hakkari Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Araştırma Raporu, 2011. PLANEVİ Şehircilik Planlama Organizasyon Taahhüt Ticaret İthalat ve İhracat Ltd. Şti.
- Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (2013-2023) 1. Taslak, 2012. Kalkınma Bakanlığı
- Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), 2013. Kalkınma Bakanlığı.
- Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), 2006. Devlet Planlama Teşkilatı.
- Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005), 2000. Devlet Planlama Teşkilatı.
- Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) İl Gelişme Stratejileri ve Politikaları Alt Komisyonu Raporu, 2006. Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu, Devlet Planlama Teşkilatı.
- TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri, 2012. Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK Hayvansal Üretim İstatistikleri, 2012. Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK Bölgesel İstatistikler, 2012. Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK Nüfus ve Demografi İstatistikleri, 2012. Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK İstihdam, İşsizlik ve Ücret, 2012. Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK Tarımsal Alet ve Makineler, 2012. Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK Ulusal Hesaplar, 2012.Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK Sağlık İstatistikleri, 2011. Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK Hayati İstatistikleri, 2012. Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK Nüfus ve Demografi İstatistikleri, 2012. Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK Bölgesel Göstergeler, 2012. Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK HİA verileri, 2012. Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK Çevre İstatistikleri, 2010. Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK İşgücü İstatistikleri, 2010. Türkiye İstatistik Kurumu.
- İl Çevre Durum Raporu Hazırlama Rehberi, 2013. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.
- 3194 Sayılı İmar Kanunu, 1985.
- 3194 Sayılı İmar Kanunu ve Yönetmeliklerinin Yeni Bir Yapı Kontrol Sistemi ve Afetlere Karşı Dayanıklılığı Sağlayacak Önlemleri İçermek Üzere Revizyonu Araştırması Müşavirlik Hizmetleri Ön Raporu, 1998. ODTÜ Deprem Mühendisliği Araştırma Merkezi.

EKLER

EKLER

Ek 1. Ekolojik Özelliklerine Göre İlçelerde Ekimi Önerilen Ürünler

EKOLOJİK ÖZELLERİNE GÖRE BADEM EKİMİ ÖNERİLEN İLÇELER

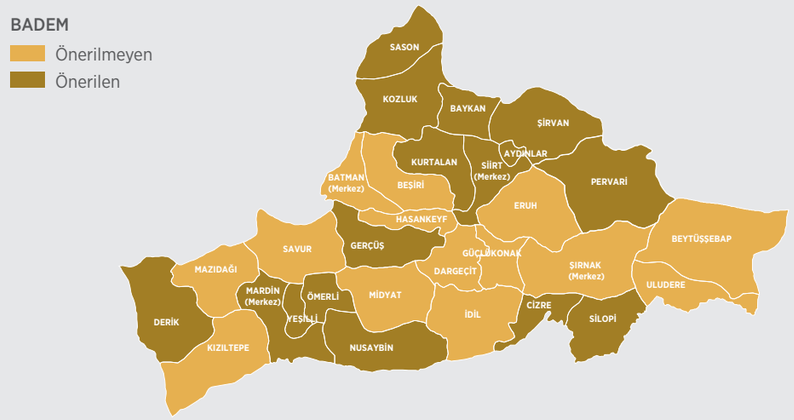

EKOLOJİK ÖZELLERİNE GÖRE BAĞ EKİMİ ÖNERİLEN İLÇELER

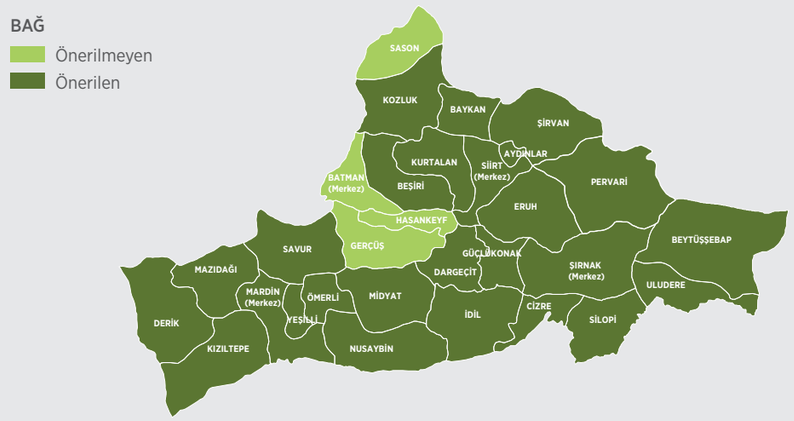

EKOLOJİK ÖZELLERİNE GÖRE CEVİZ EKİMİ ÖNERİLEN İLÇELER

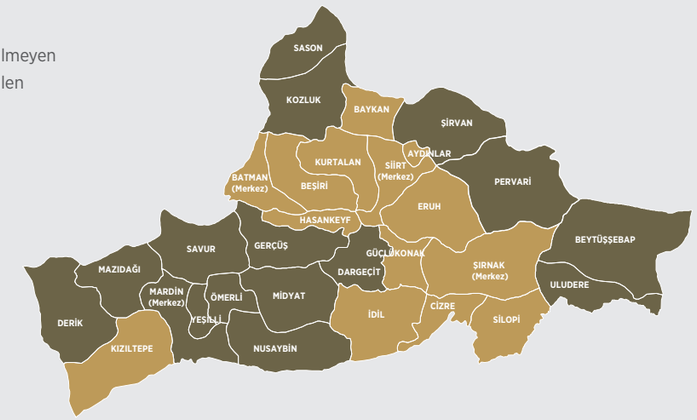

EKOLOJİK ÖZELLERİNE GÖRE SOĞAN EKİMİ ÖNERİLEN İLÇELER

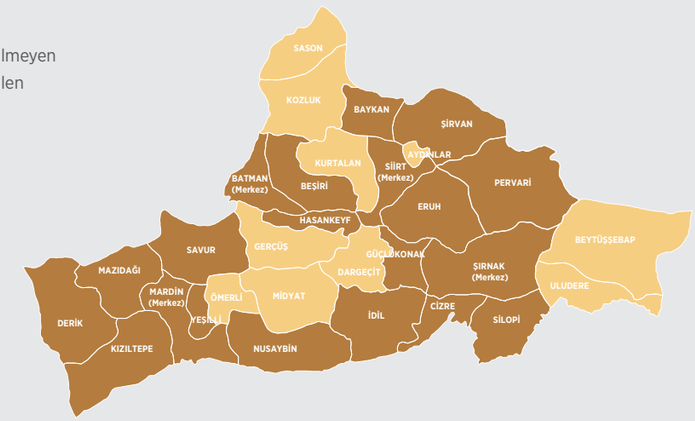

EKOLOJİK ÖZELLERİNE GÖRE FISTIK EKİMİ ÖNERİLEN İLÇELER

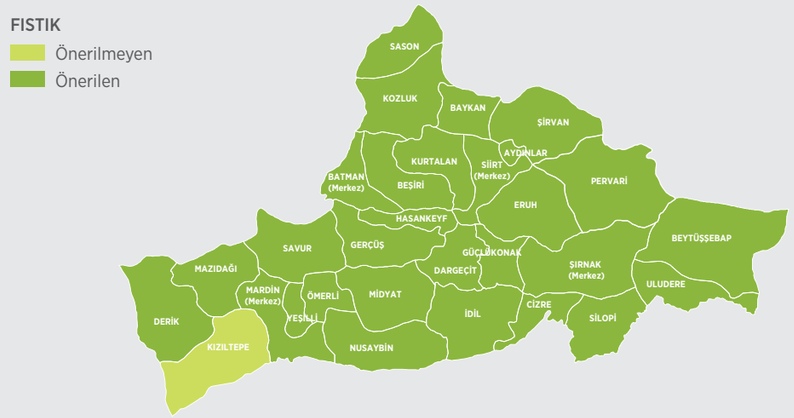

EKOLOJİK ÖZELLERİNE GÖRE KAVUN EKİMİ ÖNERİLEN İLÇELER

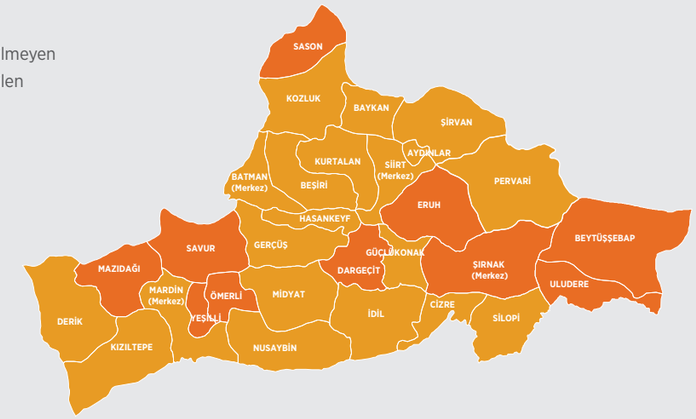

EKOLOJİK ÖZELLERİNE GÖRE KARPUZ EKİMİ ÖNERİLEN İLÇELER

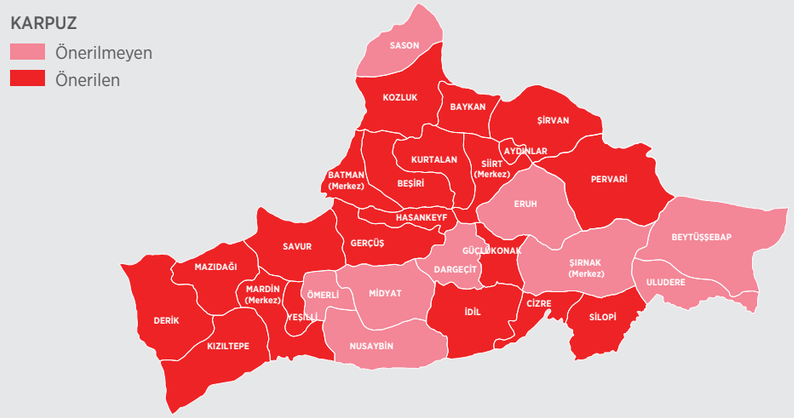

EKOLOJİK ÖZELLERİNE GÖRE KİRAZ EKİMİ ÖNERİLEN İLÇELER

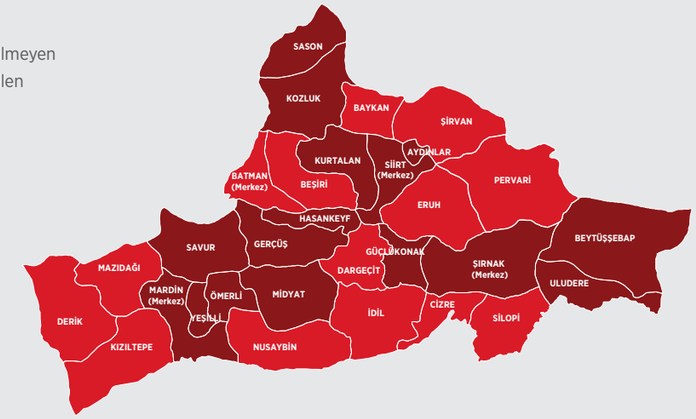

EKOLOJİK ÖZELLERİNE GÖRE KORUNGA EKİMİ ÖNERİLEN İLÇELER

KORUNGA
Önerilen

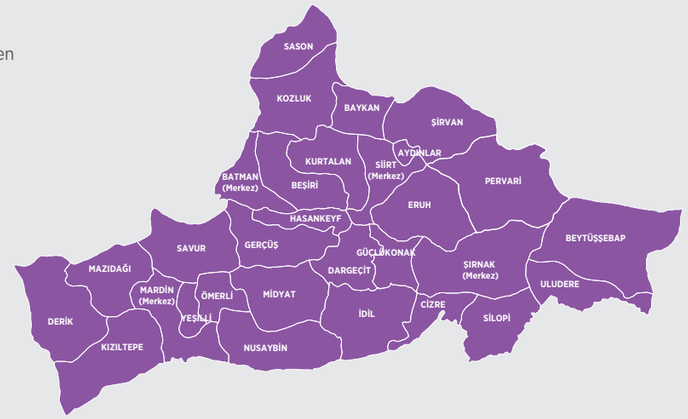

EKOLOJİK ÖZELLERİNE GÖRE NAR EKİMİ ÖNERİLEN İLÇELER

NAR
Önerilmeyen
Önerilen

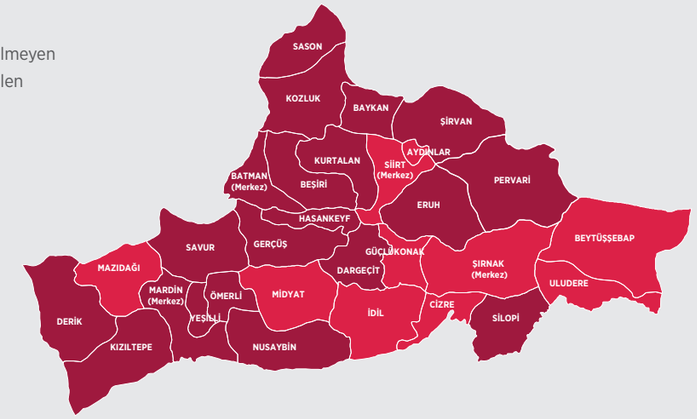

EKOLOJİK ÖZELLERİNE GÖRE BUĞDAY EKİMİ ÖNERİLEN İLÇELER

BUĞDAY
Önerilmeyen
Önerilen

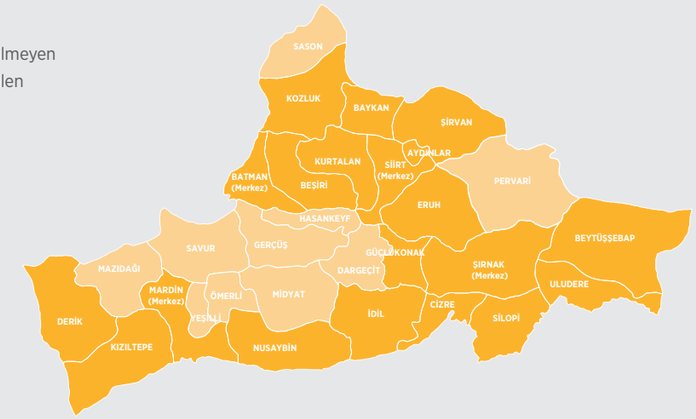

EKOLOJİK ÖZELLERİNE GÖRE FİĞ EKİMİ ÖNERİLEN İLÇELER

FİĞ
Önerilmeyen
Önerilen

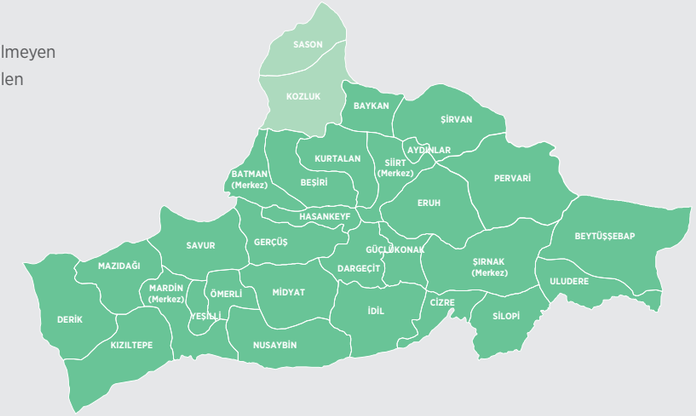

EKOLOJİK ÖZELLERİNE GÖRE ARPA EKİMİ ÖNERİLEN İLÇELER

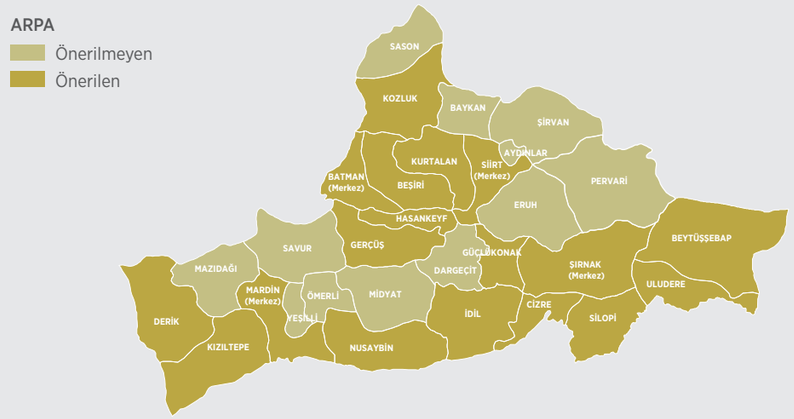

EKOLOJİK ÖZELLERİNE GÖRE YONCA EKİMİ ÖNERİLEN İLÇELER

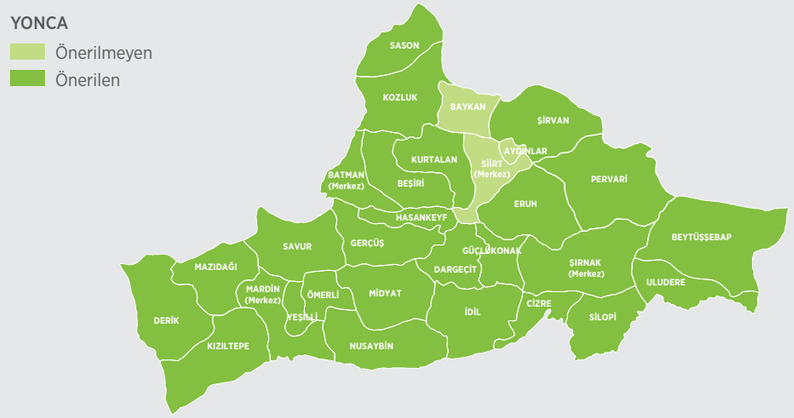

EKOLOJİK ÖZELLERİNE GÖRE PAMUK EKİMİ ÖNERİLEN İLÇELER

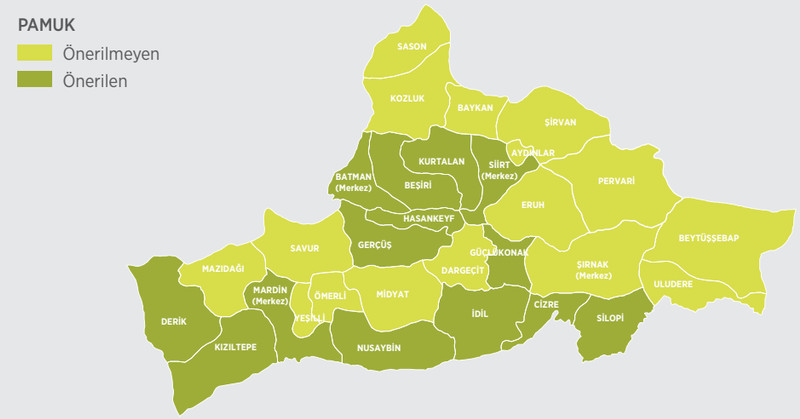

Ek 2. TRC3 Bölgesi İllerinin Elektronik Haberleşme Sektörüne İlişkin Göstergeleri (2007-2012)

Gösterge	İl	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Nüfus	Mardin	745.778	750.697	737.852	744.606	764.033	773.026
	Batman	472.487	485.616	497.998	510.200	524.499	534.205
	Şırnak	416.001	429.287	430.424	430.109	457.997	466.982
	Siirt	291.528	299.819	303.622	300.695	310.468	310.879
Sabit Telefon Erişim Hat Sayısı	Mardin	62.911	55.747	50.021	47.137	42.394	38.360
	Batman	43.023	38.019	33.433	31.695	29.404	26.205
	Şırnak	29.091	27.454	25.183	21.928	19.472	17.121
	Siirt	25.547	21.638	19.010	17.921	16.279	14.847
Sabit Telefon Santral Kapasitesi	Mardin	89.165	80.289	78.862	79.027	145.855	145.709
	Batman	62.948	57.329	57.989	58.111	131.450	133.107
	Şırnak	55.042	56.163	56.430	56.549	87.501	80.592
	Siirt	34.553	34.818	34.930	35.003	76.222	69.428
Ankesörlü Telefon Sayısı	Mardin	306	367	271	292	307	401
	Batman	249	260	273	293	302	303
	Şırnak	464	538	599	627	627	655
	Siirt	298	362	424	444	434	442
Mobil Telefon Abone Sayısı - Toplam	Mardin	431.971	482.702	450.611	433.119	463.797	489.982
	Batman	318.778	340.294	328.078	314.017	322.364	336.458
	Şırnak	270.497	314.109	227.437	324.882	358.516	378.409
	Siirt	213.753	245.315	177.285	229.369	246.576	255.588
Mobil Telefon Abone Sayısı - 2N	Mardin	-	-	-	237.596	174.639	151.075
	Batman	-	-	-	184.262	129.575	103.777
	Şırnak	-	-	-	213.159	170.147	142.918
	Siirt	-	-	-	139.209	103.421	79.743
Mobil Telefon Abone Sayısı - 3N	Mardin	-	-	-	195.523	289.158	338.907
	Batman	-	-	-	129.755	192.789	232.681
	Şırnak	-	-	-	111.723	188.369	235.491
	Siirt	-	-	-	90.160	143.155	175.845
Genişbant İnternet Abone Sayısı - Toplam	Mardin	-	-	-	-	57.029	88.353
	Batman	-	-	-	-	40.568	64.940
	Şırnak	-	-	-	-	30.407	100.036
	Siirt	-	-	-	-	23.096	38.557
Sabit Genişbant İnternet Abone Sayısı - Toplam	Mardin	-	-	-	-	19.708	20.749
	Batman	-	-	-	-	16.642	17.233
	Şırnak	-	-	-	-	10.347	10.601
	Siirt	-	-	-	-	8.283	8.616
Fiber	Mardin	-	-	-	-	-	862
	Batman	-	-	-	-	-	1.261
	Şırnak	-	-	-	-	-	599
	Siirt	-	-	-	-	-	511
xDSL	Mardin	-	-	-	-	19.689	19.865
	Batman	-	-	-	-	16.625	15.952
	Şırnak	-	-	-	-	10.334	9.987
	Siirt	-	-	-	-	8.275	8.095
Kablo	Mardin	-	-	-	-	-	-
	Batman	-	-	-	-	-	-
	Şırnak	-	-	-	-	-	-
	Siirt	-	-	-	-	-	-
Diğer	Mardin	-	-	-	-	19	22
	Batman	-	-	-	-	17	20
	Şırnak	-	-	-	-	13	15
	Siirt	-	-	-	-	8	10
Mobil Genişbant İnternet Abone Sayısı - Toplam	Mardin	-	-	-	-	37.321	67.604
	Batman	-	-	-	-	23.926	47.707
	Şırnak	-	-	-	-	20.060	89.435
	Siirt	-	-	-	-	14.813	29.941
Mobil Bilgisayardan İnternet	Mardin	-	-	-	-	10.335	9.276
	Batman	-	-	-	-	5.663	5.669
	Şırnak	-	-	-	-	6.451	8.324
	Siirt	-	-	-	-	3.642	3.436
Mobil Cepten İnternet	Mardin	-	-	-	-	26.986	58.328
	Batman	-	-	-	-	18.263	42.038
	Şırnak	-	-	-	-	13.609	81.111
	Siirt	-	-	-	-	11.171	26.505
Kablo TV Abone Sayısı	Mardin	-	-	-	-	-	-
	Batman	-	-	-	-	-	-
	Şırnak	-	-	-	-	-	-
	Siirt	-	-	-	-	-	-
Fiber-Optik Kablo Uzunluğu-km	Mardin	-	-	-	-	-	1.631
	Batman	-	-	-	-	-	1.087
	Şırnak	-	-	-	-	-	1.092
	Siirt	-	-	-	-	-	1.240

Kaynak: *Elektronik Haberleşme Sektörüne İlişkin İl Bazında Yıllık İstatistik Bülteni (2007-2012), 2013.*

Ek 3. 2023 Türkiye Turizm Stratejisi Belgesi'nin Bölge İle İlgili Strateji ve Hedefleri

2023 Türkiye Turizm Stratejisi Vizyonu: Sürdürülebilir turizm yaklaşımı benimsenerek istihdamın arttırılmasında ve bölgesel gelişmede turizmin öncü bir sektör konumuna ulaştırılması ve Türkiye'nin 2023 yılına kadar, uluslar arası pazarda turist sayısı ve turizm geliri bakımından ilk beş ülke arasında önemli bir varış noktası ve uluslar arası bir marka haline getirilmesinin sağlanmasıdır.

Turizm Sektörünün Güçlendirilmesine Yönelik Stratejiler	Hedefler	TRC3 Bölgesi İlgili Hedefler
Planlama Stratejisi: Ekonomik gelişimi destekleyen; fiziksel düzeyde uygulanabilir; toplum yönelimli ve sürdürülebilir turizm ilkesinin içeren bir planlama yaklaşımının ortaya konulması.	• Destinasyon Bazında Planlama • Stratejik planlama	Tüm Hedefler
Yatırım Stratejisi: Turizm yatırım projelerini uygulanabilir kılacak teşvikler ile turizm sektöründe yatırımların arttırılması	• Teşvikler • Bürokratik Engellerin Kaldırılması	Tüm Hedefler
Örgütlenme Stratejisi: "İyi yönetişim" ilkesi çerçevesinde ulusal, bölgesel, il ve noktasal düzeyde turizm sektörü ile ilgili kamu, özel sektör kuruluşları ve STK'ların karar verme süreçlerine katılımlarını sağlayacak konseyler bazında kurumsallaşmaya gidilmesi	• Yeni Kurumsal Yapının Oluşumu içi Yasal Düzenlemelerin Gerçekleştirilmesi • Turizm Sektörünün Gelişiminde Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Yeni Rolü	Tüm Hedefler
İç Turizm Stratejisi: İç turizmde toplumun farklı kesimlerine uygun kalite ve fiyatta turistik ürün alternatiflerinin sunulması	• İç Turizm Tanıtımı • İç Turizm Pazarının Desteklenmesi • İç Turizm Pazarının İzlenmesi • Alternatif Turizm • Sosyal Turizm	Tüm Hedefler
Araştırma Geliştirme Stratejisi: Turizm Sektörü'nde AR-GE'nin kamu, özel sektör ve turizm sektöründeki kuruluşlar arasında öncelikle ele alınması	• Markalaşma • Sürdürülebilir AR-GE	Tüm Hedefler
Ulaşım ve Altyapı Stratejisi: Hızla gelişen turizm sektörünün yoğunlaştığı yerleşimlerin altyapı ve ulaşım sorunlarının giderilmesi	• Turizm Potansiyeli Yüksek Alanlarda Altyapı Eksikliğinin Giderilmesi • Zaman ve Güvenlik Açısından Ön Plana Çıkan Havayolu Ulaşımının Geliştirilmesi • Ulaşımda Demiryolu Taşımacılığının Payının Arttırılması Amacıyla Bölgeler Arası Bağlantıların Geliştirilmesi • Turizmde Karayolu Ulaşımında Güvenliğin ve erişim Kapasitesinin Arttırılması • Ülkemizin Deniz Turizminde Hak Ettiği Payı Alması	Turizm Potansiyeli Yüksek Alanlarda Altyapı Eksikliğinin Giderilmesi (Marka Kentlerdeki altyapı eksiklikleri) Turizmde Karayolu Ulaşımında Güvenliğin ve erişim Kapasitesinin Arttırılması (Ana Bölünmüş Yol Bağlantıları ve Bölünmüş Yol Bağlantıları)
Tanıtım ve Pazarlama Stratejisi: Ulusal, bölgesel ve yerel ölçekte markalaşmanın hedeflenmesi, ulusal tanıtım ve pazarlamaya ek olarak varış noktası bazında tanıtım ve pazarlama faaliyetlerine başlanılması	• Tanıtım Faaliyetlerinde Süreçlerin Belirlenmesi • Tanıtım ve Pazarlama Faaliyetlerinde alternatif Stratejilerin Belirlenmesi • Marka İmajı	Tüm Hedefler
Eğitim Stratejisi: Turizm eğitiminin meslek odaklı olması ve ölçülebilir sonuçlar içermesi	• Akademik Eğitim ve Turizm Sektörüne Nitelikli Eleman Yetiştirecek Mesleki Eğitimin Bir Arada Geliştirilmesi • Tanıtım ve Pazarlama Faaliyetlerinde Alternatif Stratejilerin Belirlenmesi • Turizmin İstediği Nitelikte İşgücü Yetiştirilmesinde Özel Sektörün Katılımı • Yaygın ve Örgün eğitimde İçeriğin Güncellenmesi	Tüm Hedefler
Hizmet Kalitesi Stratejisi: Turizm sektörünün her bileşeninde toplam kalite yönetimin etkin kılınması	• Kalite Anlayışı Bilincini Oluşturmak • Kaliteyi "Ölçülebilir" Kılmak • Planlı Gelişim • Mevzuat Düzenlemeleri	Tüm Hedefler
Kentsel Ölçekte Marklaşma Stratejisi: Zengin kültürel ve doğal eserlere sahip kentlerimiz markalaştırılarak, turistler için bir çekim noktası haline getirilmesi	• Mimari Düzenlemeler • Ulaşım Sistemi İle İlgili Düzenlemeler • Kültürel Aksların Düzenlenmesi • Sosyal ve Kültürel Düzenlemeler	Marka Kentlerle İlgili Hedefler
Turizm Çeşitlendirilmesi Stratejisi: Alternatif turizm türlerinden öncelikli olarak sağlık turizmi ve termal turizm, kış turizmi, golf turizmi, deniz turizmi, eko turizm ve yayla turizmi, kongre ve fuar turizmini geliştirilmesi	• Sağlık Turizmi ve Termal Turizm • Kış Turizmi • Golf Turizmi • Deniz Turizmi • Eko-Turizm ve Yayla Turizmi • Kongre ve Fuar Turizmi	Sağlık Turizmi ve Termal Turizm Eko-Turizm ve Yayla Turizmi
Mevcut Turizm Alanlarının İyileştirileceği Bölgeler Stratejisi: Kitle turizminin yoğun olarak geliştiği alanların altyapısının öncelikli olarak ele alınarak güçlendirilmesi ve bu bölgelerdeki turizm sezonunun tüm yıla yayılabilmesine yönelik düzenlemelerin yapılması	• Altyapı Birlikleri	Tüm Hedefler
Turizm Gelişim Bölgeleri Stratejisi: Varış noktası olarak geliştirilecek ve birden fazla ili kapsayan turizm gelişim bölgelerinde yerel ve bölgesel kalkınmada turizmin güçlü bir araç olarak kullanılması	• Frigya Kültür ve Termal Turizm Gelişim Bölgesi • Troya Kültür ve Termal Turizm Gelişim Bölgesi • Aphrodisya Kültür ve Termal Turizm Gelişim Bölgesi • Söğüt Kültür Turizmi Gelişim Bölgesi • Kapadokya Kültür Turizmi Gelişim Bölgesi • Göller Bölgesi Eko-Turizm Gelişim Bölgesi • Hitit Kültür ve Turizm Gelişim Bölgesi • Urartu Kültür ve Turizm Gelişim Bölgesi • GAP Kültür ve Turizm Gelişim Bölgesi	GAP Kültür ve Turizm Gelişim Bölgesi
Turizm Gelişim Koridorları Stratejisi: Belli bir güzergâhın doğal ve kültürel dokusunun yenilenerek belli temalara dayalı olarak turizm amacıyla geliştirilmesi	• Zeytin Koridoru • Kış Koridoru • İnanç Turizmi Koridoru • İpekyolu Turizm Koridoru • Batı Karadeniz Koridoru • Yayla Koridoru • Trakya Kültür Koridoru	İnanç Turizmi Koridoru
Eko-Turizm Bölgeleri Stratejisi: Doğa temelli turizmin planlı gelişimi	• Batı ve Orta Karadeniz Eko-Turizm Bölgesi • Antalya Eko-Turizm Bölgesi • Antalya Doğusu ve Mersin Eko-Turizm Bölgesi • GAP Eko-Turizm Bölgesi	GAP Eko-Turizm Bölgesi

Kaynak: 2023 Türkiye Turizm Stratejisi, 2008.

DİKA
dicle kalkınma ajansı
tigris development agency

DİKA
dicle kalkınma ajansı
tigris development agency

DİKA®
dicle kalkınma ajansı
tigris development agency